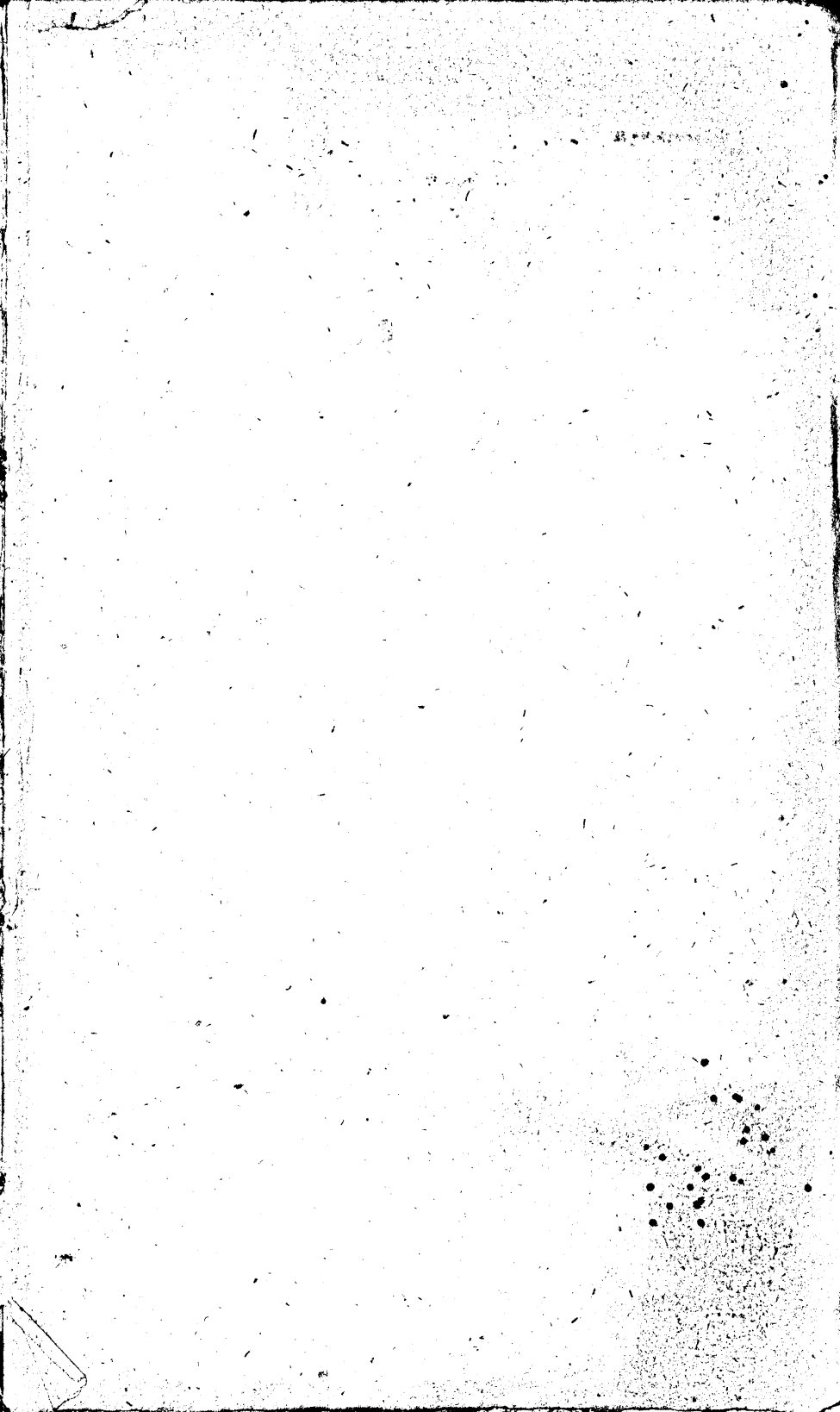

The remainder of the page is a large, light-colored area with a very high level of contrast and significant noise, likely due to the scanning process. It contains no legible text or identifiable figures.

Uttäningsbiblioteket

Finansrätt

Bearbetningar

STOCKHOLMS HÖGSKOLAS
JURIDISKA BIBLIOTEK

L Ä R O B O K

I

SVENSKA

KAMERAL - LAGFARENHETEN.

FÖRSÖK

AF

LARS GEORG RABENIUS.

PH. O. J. U. D. JURISPR. OECON. ET COMM. PROF.

I DELEN.

U P S A L A ,

P A L M B L A D & C .

1 8 2 5 .

✓

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that proper record-keeping is essential for transparency and accountability, particularly in the context of public administration and financial management. The text highlights that without reliable records, it becomes difficult to track expenditures, identify inefficiencies, and ensure that funds are used for their intended purposes.

2. The second part of the document focuses on the role of internal controls and audits in preventing fraud and mismanagement. It states that a robust system of internal controls is necessary to detect and deter any irregularities. Regular audits, both internal and external, are crucial for verifying the accuracy of the records and ensuring compliance with applicable laws and regulations. The document also mentions that audits help in identifying areas for improvement and strengthening the overall governance structure.

3. The third part of the document addresses the need for transparency and public access to information. It argues that citizens have a right to know how public funds are being spent and what services are being provided. By making financial records and reports accessible to the public, governments can build trust and foster a culture of openness. This transparency is also essential for holding officials accountable and encouraging them to act in the best interests of the community.

4. The final part of the document discusses the importance of training and capacity building for staff involved in financial management. It notes that well-trained personnel are better equipped to handle complex financial tasks, maintain accurate records, and implement effective internal controls. Continuous training and professional development are necessary to keep staff updated on the latest practices and technologies in the field of public financial management.

TILL

HANS KONGL. HÖGHET

JOSEPH FRANS OSCAR

SVERIGES OCH NORRIGES KRONPRINS!

ja den vetenskapliga bildningen inom
Fäderneslandet: inför Efterverlden, om
den uppmuntrande nåd, hvarmed EDER
KONGL. HÖGHET hyllat hvarje försök
för den allmänna Snille-odlingens be-
fordran,

Med djupaste vördnad trohet och nit fram-
härda att vara

HÖGBORNE FURSTE! NÄDIGSTE HERRE!

EDER KONGL. HÖGHETS

underdånigste, tropligtige tjenare

L. G. RABENIUS.

F ö r e t a l.

Öfvertygelse om behovet af en Lärobok i Svenska Kameral Lagfarenheten har föranledt det Försök, som nu öfverlemnas till Allmänheten. Författaren önskar dock högeligen att detta yttrande ej må anses innebära någon nedsättning i värdet af de berömliga arbeten vi redan hafve att tillgå i denna Lagfarenhet. **BOTIN**, både till ålder och förtjenst den förste ibland våra Kameralister, oagadt sitt med ypperlig sakkännedom väl ordnade och rediga framställningssätt, är nu mera mindre att påräkna såsom biträde vid denna vetenskaps inhemtande: betydande förändringar hafva skedt sedan hans tid: många Kameral ämnen voro utom planen för hans Werk, och de som hörde dit hunno ej af Honom fullständigt afhandlas; Hans arbete börjar dessutom blifva mera sällsynt och föga tillgängligt. **NYSTRÖM** har väl lemnat fortsättning af hvad **BOTIN** begynt; men utom det att mycket som hör till Kameral Lagfarenheten derstädes icke heller upptages, är afhandlingssättet, ehuru klanderslöst, icke af lika förtjenst med Hans Föregångares. **LUNDEQUIST** har visserligen med oförtruten flit tillvägabrägt en fullständig samling af både äldre och nyare till KammarWerket hörande Författningar, och icke allenast uppställt dem i en slags Systematisk ordning, utan ock någon gång tillagt upplysande noter; men så uppenbart nyttigt detta repertorium otvifvelagtigt är för redan för sig komne Kameralister; så litet torde kunna anta-

II

gas att Kameral Lagfarenheten deraf kan inhemtas af Nybegynnare. SELLING har med allmänt värderad concision, under vissa rubriker, med nödig fullständighet, sammanbragt Kameral Lagarnes stadganden, hvadan Hans arbete också skattas såsom oumbärligt för alla dem hvilka befatta sig med handläggning vid Kameral ärenderne; men äfven detta arbete, så oumbärligt det än är för Kameral Tjenstemän och practici, är dock mindre tillfyllestgörande för inhemtandet af Kameral Lagfarenhetens första grunder.

Författaren af närvarande arbete har mångårig erfarenhet deraf, att en Lärobok saknats för den angelägna Kameral Lagfarenheten. Med tacksamhet erkänner han de goda biträden han njutit af nyssnämnde sina Föregångares mödor, utom hvilka han visserligen icke varit i stånd att utföra sitt företag; men nödgas ändå tillika bekänna att han i mycket varit åt sig sjelf lemnad, och just deruti troligen arbetat med minsta framgång. Han värderar som sig vederbör vetenskaplig underbyggnad i Lagfarenheten; men har under fortgången af detta företag funnit bekräftadt hvad han alltid trodt, att all vetenskaplig framställning af ämnen, som äga practisk tillempning, alltid är svår då man ej äger egen practisk öfning hvarunder man kunnat inhemta intuitiv sakkunskap. Han må således i förväg erkänna att här utan tvifvel finnas brister och fel, ehuru han tillika hoppas att det rigtiga och gagneliga är rådande. Här skulle kunna finnas *miss-tag*, emedan under mängden af de ämnen som tillhöra KammarVerket, hvilket dock utgör all-näst en del af hvad han, såsom Academisk Lä-

III

rare, har att föredraga, lätteligen kunnat hända att han ej uppfattat Kameral Lagarnes rätta mening, icke heller varit bekant med de lagar som bäst upplysa Kameral lagstiftningens åsigter, eller åt dem lemnat nog uppmärksamhet. Häraf skulle vidare kunna härleda sig *ofullständighet*, så att ämnen blifvit förbigångne, som bordt förekomma, och hvilken vore så mycet mer klander värd, som kan hända ämnen blifvit framstälde, hvilka kunnat förbigås. Man skulle kanske kunna anmärka *ojemnheter* i så måtto att en del ämnen blifvit med för mycken, andra med för liten noggranhet förebragte: i detta må dock tilläventyrs få gälla såsom ursägt, att vid utförande af hvad som häldst uti tal eller skrift, en ovilkorlig hänförelse äger rum, hvarunder vissa saker anses mer än andra förete behovet af en utförligare behandling. Ändteligen kunde ock ogillas att *omsågelser* förekomma, hvilka kunnat och bordt undvikas: likväl om än de uppenbara bristen på nog omsorgsfull abstraction, torde dock böra medgifvas att samma stadganden finnas i flerehanda ämnen; och att vid någorlunda fullständigt utförande de ej böra saknas på de ställen der om dem erinran bör ske, i synnerhet i en Lärobok, derest hvar sak för sig fordrar eget utredande, och där upprepande af hvad förut är sagdt, hvarken för tydlighetens skull kan undvikas, eller för undervisningens skull onyttigt göres. Dessutom ber han hvarje Läsare öfverväga att i allmänhet det är ganska svårt att författa en Lärobok, hvaruti ej får andragas allt hvad i dithörande ämnen kan sägas, utan endast det förebringas, som är angelägnast för grundläggningen af nyttiga kunska-

IV

per i det hvarom är fråga. Kameral lagfarenheten har jemväl sina egna svårigheter; den är i anseende till de ämnen den omfattar af särdeles vidsträckt omfång: den är i anseende till gamla häfder och localförhållanden byggd på en mängd olikartade grunder: vacklande, stundom aldeles stridiga grundsatser hafva på särskilda tider varit följde: flera ärender äro af den beskaffenhet att de bäst inhemtas genom praxis: och föga är hittills tillgjort för denna Lagfarenhets vetenskapliga behandlande. Det första försöket att bringa denna Lagfarenhets lärör uti ett det Hela ordnande sammanhang kan derföre svårligen annat än blifva bristfälligt. Författaren vågar dock tillförsä sig ett skonsamt omdöme, hvilket ej utan obillighet skulle nekas hans välmenta önskan att vara nyttig: han tror strängheten i allmänhet skadlig, om igenom den afskräckande efterdömen skulle gifvas ifrån beträdandet af många, på vetenskapernes vidsträckta fält, i vår litteratur ännu obannade vägar: och tillägger den vördsamma begäran att hos sakkunnige Läsare måtte skänkas uppmärksamhet åt allt hvad i denna Afhandling kan finnas röja någon framgång, och deremot lemnas åt glömskan intrycket af allt hvad som finnes vara förfeladt. I alla fall skulle han erfara högsta tillfredsställelse för sina använda mödor, om han härigenom förmått väcka hog hos någon skickligare person att företaga ett tjenligare och mera framgångsfullt arbete i denna väg.

Att rättfärdiga methoden torde ej mycket behöfva anföras. Under en korrt rubrik är antydd hufvudämnet för hvarje §. för att hålla tankan fästad dervid, hvarigenom ock vid anstånd.

repetition arbetet säkert blifver lättadt. Är på de fleste ställen utförandet nog inskränkt så är meningen att det under mundtelig förklaring vidare skall utföras. Citationer af Författningarna hafva blifvit gjorda, enligt uppgjord plan, egentligen af cardinal Författningen eller den yngsta, som gemenligen hänvisar till de äldre, hvar igenom dels uppgifterna må kunna till riktigheten controlleras, dels öck yngre Tjenstemän sätas i tillfälle att nyttja arbetet såsom en Handbok under deras tjensters utöfning. Kanske skulle äfven de kunna hafva det gagn under nyttjandet af denna Lärobok, att de, med anledning af de här angifne rubriker, kunna sammanföra de upplysningar och kunskaper som de inhämtat eller vid närmare eftersinnande funnit under ärendernas practiska behandling. Att citationerna måtte blifva rigtige har utgjort ett alfvarligt föremål för Författarens omsorg, hvadan han rådfört sig med hvarje Författning, hvartill han sjelf haft tillgång och collationerat correcturen emot Manuscriptet. Icke desto mindre kan lätt hafva inträffat att de, ifrån början misskrifne, fått origtigt datum; men i det förhållande sådant sällan händt vågar han med säkerhet påräkna öfverseende i denna omständighet.

Slutligen anhåller Författaren, som vinnlagt sig om det sanna och rätta, att de i Kameral Lagfarenheten mera bevandrade än han, i de mål han farit vilse, benäget ville meddela honom upplysningar och rättelser, hvilka kunna begagnas åtminstone under vetenskapens framställande för den studerande Academiska Ungdomen.

Upsala d. 4 October 1835.

Författaren.

Allmän Öfversigt.

I. BOKEN. *Allmänna KameralWerket rörande omständigheter.*

Begrepp om Kameral Lagfarenheten och dess källor. §. 1-12.

Tjenstemän i allmänhet. 13-22.

Kameral Tjenstemän och EmbetsWerk. 23-40.

Rättegång i Kameral ärender. 41-56.

Brott i Kameral mål. 57-71.

II. BOKEN. *Svenska Jordlägenheter på Landet.*

Jordlägenheters uppkomst och särskildta slag 72-86.

Mantal. 87-90.

Jordnatur. 91-102.

Skattläggning. 103-115.

Förhöjning och Förmedling. 116-122.

Inskränkningar i ägande väldet öfver Fastigheter. 123-150.

Krono Gods. 151. 152.

Uppkomst, Disposition och Förvaltningsätt. 153-162.

Bebygda Lägenheter. 164.

Kgl. LustSlott och Kongsgårdar. 165-175.

Rent Krono. 176-184.

Krono Skatte. 185-198.

Obebygda Lägenheter. 199.

Grufvor. 200.

Skogar. 201. 218.

Fisken och Vatten. 219. 225.

Boställen. 227. 228.

Civil, LandStats och Militie Boställen. 229-231.

Indelningsverket. 232. 244.

Ecclesiastik Boställen. 245-249.

Heman för Politie anstalter 250-252.

Bergsnäringen. 253-254.

ad pios usus. 255-260.

Städernes jord. 261.

Frälse Gods. 262.

Andeligt Frälse. 263.

Werldsligt Frälse. 264-275.

Ypperligt Frälse. 276-283.

Allmänt Frälse. 284-289.

Skatte Frälse. 290-296.

III. BOKEN. *Kronans Inkomster, deras upptagande och förvaltning.*

Kronans Inkomster och Besvär i äldre tider. 302-307.

Onera realia. A) Räntor 311-333. B) Last och Tunga. 334-348.

Onera Personalia. 349-355.

Onera chrematistica. 356-369.

Presterskapets utskylder. 370-373.

Städernes utskylder och Besvär. 374.

RättsRegaler. 375-382.

Nyttiga Regaler. 383-386.

Bevillningar. 387-398.

Debitering å KronoUtskylder och Grunderne derföre. 400-430.

Sjelfva Debiteringen. 431-456.

Uppbörden af Kronans medel, allmänna omständigheter dervid. 457-450.

Sjelfva Uppbörden. 451-457.

Afkortningar. 458-466.

Lefverering. 467-473.

Restantier. 474-486.

Redovisning af Kronans uppbördsmedel.
487-489.

Räkenskaper. 490-504.

Controller. 505.

Kronans StatsWerk i allmänhet. 516-519.

StatsWerkets Tillgångar. 520-531.

Utgifter. 532-545.

Redovisning 546-553.

RiksgäldsWerket. 554-560.

STOCKHOLMS HÖGSKOLAS
JURIDISKA BIBLIOTEK

L Ä R O B O K

I

SVENSKA

KAMERAL LAGFARENHETEN.

I. DEL.

I. II. BOKEN.

I. DEL.

I.

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that proper record-keeping is essential for transparency and accountability, particularly in financial matters. The text notes that without clear documentation, it becomes difficult to track expenses and revenues, which can lead to misunderstandings and disputes.

2. The second part of the document outlines the specific steps and procedures for handling financial records. It details the requirements for record retention, including the types of documents that must be kept and for how long. The text also discusses the importance of regular audits and reviews to ensure that the records are up-to-date and accurate. It mentions that certain records, such as tax returns and financial statements, must be preserved for a minimum of seven years.

3. The third part of the document addresses the challenges associated with maintaining records over a long period. It highlights the need for secure storage and protection of data, especially in the context of digital records. The text suggests using reliable backup systems and secure storage solutions to prevent data loss or unauthorized access. It also discusses the importance of training staff on proper record-keeping practices to ensure consistency and accuracy.

4. The fourth part of the document provides a summary of the key points and offers final recommendations. It reiterates the importance of thorough record-keeping and encourages organizations to implement robust systems and procedures. The text concludes by stating that maintaining accurate records is not only a legal requirement but also a best practice for any organization seeking to operate with integrity and transparency.

Inledning.

§. 1. Stats utgifters nödvändighet.

Intet i Statsförbund förenadt samfund kan vara till, utan att derstädes måste göras utgifter till befordrande af Statsförbundets ändamål. Dessa ändamål äro I. *Beskydd* till bevarande af medfödda och rättmätigt förvärfvade rättigheter. II. Stigande *Odlings-tillstånd* i fysiskt, intellectuelt och moraliskt afseende. III. Nationligt *Välstånd* i hänsigt till fysiska Njutnings medel. — De Utgifter derföre erfordras måste bestridas af hela Samfunds-menigheten, hvars alla medlemmar draga nytta af dessa ändamåls ernående. Men för att kunna bestrida Utgifter måste man äga att påräkna Inkomster.

§. 2. Finance Lära. Kameral-Vetenskap.

Finance eller Kameral Lära kallas den Vetenskap, som uppgifver reglorna hvarefter de till Statsförbundets inrättande och uppehållande erforderliga inkomster skola vinnas, upptagas, förvaltas och användas. Finance läran kan betraktas såsom utgörande en afdelning af national Ekonomien, i anseende till Stats-consumtionernas mäktiga inflytelse på hela national välståndet; likväl har den ofta blifvit afhandlad aldeles ensam och såsom för sig sjelf bestående. Finance Läran finner sin tillemplning uti en Stats positiva kameral-lagar, och utgör således all kameral-lagfarenhets Grund-vetenskap.

§. 3. *Kameral Lagfarenhet.*

Uti Borgerliga Samfund utstakas igenom lagar rättigheter och skyldigheter, vare sig emellan Staten såsom sådan å ena sidan och de Enskildta inom Staten å den andra, eller emellan de Enskildta inbördes; på det att igenom kännedom och ofelbar verkställighet af de stadgade rättsförhållanden, allmän Trygghet må befrämjas. Så måste ock ske i fråga om Statens Inkomster, de må vinnas igenom Staten tillagde Domainer eller Regal-rättigheter och Närings-verk, eller ock igenom Stats-innevånarnes Skatte-Bidrag. Kameral Lagfarenhet är i följd häraf Vetenskaplig framställning af de igenom en Stats positiva lagar faststälde rättsförhållanden, som angå Statens allmänna Inkomster, tillika med sättet att göra dem gällande. Kameral Lagfarenheten har följagteligen sin Theoria och Praxis. Hvar stat har sina egna Kameral-lagar; och sammanfattningen af dessa lagars stadganden benämnes Statens Jus camerale. J. c. Gallicum, Svecanum o. s. v.

§. 4. *Svensk Kameral Lagfarenhet?*

Objectivt betraktad är den en Vetenskap, som förklarar de uti Sverige gällande lagar angående Kronans Inkomster och Onera publica, tillika med allmänna hushållningen i landet, i synnerhet med Kronans, Menigheters och vissa allmänna Inrättingars Egendomar; äfven som huru dessa lagar i förekommande mål skola tillempas. *Subjectivt* betraktad är denna lagfarenhet grundelig kunskap om Svenska Kameral Lagarne förent med färdighet att tillempa dem i förekommande mål.

§. 5. *Krona?*

Med denna redan i äldre Lagarne nyttjade Term, *XXII. Kyrk. B. Upl. L.* förstås i Lagfarenheten sjelfva Subjectum Majestatis, *IHRE Glöss. in voce*, vidsträcktast uppfattadt, och således, efter våra Grundlagars högsta begrepp, Konung och Folk tillsammans; man skulle kunna säga Svenska Väldet personligen betraktadt. Konung ensam har ej samma betydelse, ehuru stundom förblandning skedt, och dessa Termer nyttjats såsom synonyma: t. ex. Kongsgårdar, Konungs andel i böter, i. 2. *XV. ÅB. 1. XVIII. B. B. m. ff.*

§. 6. *Inkomster och Onera publica?*

Med Termen Inkomster menas de Afgifter till bestridande af Stats-behofven, hvarigenom Kronan tillflyter en verkelig tillgång uti penningar eller persedlar: med *Onera publica* menas Skatte-besvär eller Servituter, Last och Tunga, som för Kronans eller Publici behof utgöras, och förbindas de med Inkomster emedan medelst præstation deraf Kronan eller Publicum lemnas någon förmån, hvarigenom en eljest oundviklig utgift af allmänna medel besparas. T. ex. Knekte-hållet, Roterings-besväret, är ett onus: det inbringar ej någon inkomst i Svenska Stats-cassan: likväl tillkommer derigenom en beväpnad styrka, till hvars upprättande eljest skulle erfordras utgifter, hvilka nu besparas.

§. 7. *Allmänna Hushållningen i Landet m. m.*

Af allmänna hushållningens tillstånd i landet bero naturligtvis i betydlig mån Kronans inkomster äfvensom förmågan att utgöra de påbudne Skatte-be-

svären: likaså bero dessa inkomster af förvaltningen af Kronans Gods, hvilka i Sverige äro många och betydliga: angeläget är ock att de Egendomar och Medel, som blifvit anslagne till Menigheter och vissa af mera vigt för det Allmänna varande offentliga Inrättningar, varda till sina ändamål bibehållne och använde, emedan under detta vilkor de kunna bära sig, utan att äska opåräknade betungande bidrag utur Stats-Cassan. På dessa grunder höra till Kameral-Lagfarenheten de stadganden, som äro gifne i ofvanberörde ämnen.

§. 8. Härledning.

Prædicatet *Kameral* som utmärker denna Lagfarenhet, och hvaraf flere Kameral-termer hafva deras ursprung, härledes ifrån ordet *Camera*, som i Rom betydde ett Hvalf, men hos Feudisterne betyder Skattkammare. I Rom kallades det rum hvarest Republikens allmänna medel förvarades *Aerarium*; och efter Republikens fall Kejsarens enskildta Skattkammare *Fiscus*. Det som ingick i Folkets *Aerarium publicabatur*; det som ingick i Kejsarens *Fiscus*, *confiscabatur*. — *Fiscus* är hos oss en stundom nyttjad Kameral-term: så nämnas *Regalia fisci* såsom Kronan tillhörige: omtalas *Confiscationer* för Kronans räkning: finnas *Fiscaler* att bevaka och utföra Kronans rätt i åtskilliga mål. — I Sverige är i öfrigt icke så som i Rom anledning att skilja emellan termerna *Aerarium* och *Fiscus*.

§. 9. Svårigheter.

Så vida som gamla häfder och local-förhållanden uti Rikets särskildta Provinser föranledt olika

Författningar angående Beskattnings-sätt, Skatteper-sedlars slag, beräkning, utgörande m. m. præstatio-ner af Onera o. s. v. så uppkomma af dessa orsaker betydliga svårigheter vid Kameral-Lagfarenhetens af-handlande; hvadan ock omöjligt blifver att bringa alla ämnen under så allmänna åsigter, som vid en vetenskaplig framställning med rätta borde kunna fordras. Dessa svårigheter hafva blifvit afsedde vid Kongl. KammarCollegii organisation och arbetsför-delning, då vissa Ledamöter och Contoir blifvit an-ordnade att besörja föredragning, inseende och be-redning af de Kameral-ärender, som ifrån vissa Pro-vinser till Collegium inkomma.

Källor.

§. 10. a) Författningar.

Kameral Lagfarenheten inhemtas ifrån 1) Land-skaps-Lagarne, Lands-Lagen, Stads-Lagen och äldre, före Kon. GUSTAF I:s tid, utkomne Stadgar, hvilka alla upplysa om Svenska Folkets Hushållnings-in-rättningar och Skatter, som gemensamt grundlagt de Skatter, Onera och Servituter, hvilka ännu äga rum, 2) Riksdags-Beslut, Recesser och Acta publica, som sedermera i detta ämne tillkommit. 3) Privilegier och Kongl. Resolutioner på Riks-Ståndens Besvär, i sednare tider gemenl. alltid vid Riksdagarne hos Kongl. Majst ingifne. 4) Bevillnings-Förordningar, som dock äro täta förändringar underkastade. 5) Kongl. Författningar i Kameral-ärender, i synnerhet Kongl. Bref och Rescripter i dessa ämnen. 6) K:gl. Majts och andre Vederbörandes Instructioner, Regle-menten och Föreskrifter för Kameral-Embetsmän. 7) Kammar-Collegii, Kammar-Rättens, och Stats-

Contoires, äfvensom någongång Krigs-, Bergs-, och Commerce-Collegiernas, med anledning af K:gl. Rescripter, eller ock eljest, efter behof utfärdade Författningar till närmare bestämmande af Kameral-ärenderne. 8) Locala Författningar, såsom Skattdläggnings-methoder, Orternas Undervisningar o. s. v., hvaraf första Delen till en Samling utkommit *in Qu. Upsala 1773*. Hit må ock föras 9) K:gl. Kammar-Collegii underd. Relation angående Svenska Cammar-Werket till Kon. CARL XII. af d. 5 Maji 1697. *in Qu. Sthm 1768*, samt 10) K. Kamm. Collegii Berättelse rörande Allm. Hushållningens tillstånd i Riket till d. 21 Augusti 1772. *in Qu. Sthm 1776*.

§. II. b) Litteratur.

Kameral-Lagfarenheten inhemtas vidare, utom af hvad i Svenska Historien derom upplyses, af 1) P. ABRAHAMSSONS Anmärkningar till LandsLagen, *in Qu. Sthm 1726*. 2) J. ARNELLS Anmärkn. till StadsLagen, *in Qu. Sthm 1730*. 3) C. KÖNIGS Lärdoms-Öfning, 10 Tom. *in Oct. Sthm 1745—50*. 4) A. BOTINS Afhandling om Svenska Heman och Jordagods, 2 Delar, *in Qu. Sthm 1755—56*, till stor skada för Vetenskapen icke fulländad. 5) H. FROSTERI Inledning till Svenska Krigs-Lagfarenheten, 2 Delar *in Qu. Sthm 1765. Ups. 1770*. 6) B. NYSTRÖMS Beskrifning om Svenska Heman och Lägenheter, *in Qu. Sthm 1784*. 7) N. LUNDEQUISTS Sveriges Rikes Kammarverk, *in Qu. Nyköping 1821*. 8) M. SELLINGS Anvisn. till Läns KammarWerket i alphabetisk ordning, *in Qu. Sthm 1817*. 9) Afhandlingar intagne i Kgl. Hist. Witterh. och Antiquitets-Academiens Handlingar, såsom i VI. Del. F. BURMANS Om Pro-

vinceLagarnes ålder; och IX. Del. P. A. GRANBERGS Berättelse om Sveriges Uppbörd och KammarWerk under Medeltiden. 10) A. MODEERS Saml. af Författningar rörande Landtmäteriet och Lands-Culturen, *in Qu. Calm. 1765.* 11) M. H. BRUMMERS Utdrag af Förordningar, Resoll. o. Bref rörande Skogarnes nyttjande i Riket, *in Qu. Sthm 1787.* 12) C. E. ENAGRII Saml. af Landtmäteri. Författningar, *in Qu. Sthm 1808.* 13) C. E. PLANCKS Samling af Kgl. Bref och Resolutioner, samt Kamm. Coll. o. Kamm. Rev. Bref och Utslag i Bevillningsmål, *in Qu. Sthm 1795.* 14) Smärre, strödda Afhandlingar i Kameralännen; samt 15) några få i Kameral-Lagfarenheten utkomne Akademiska Disputationer. — Dessutom de åtskilliga Lagsamlingar som blifvit gjorde af v. STJERNMAN, MODÉE, m. fl.

§. 12. *Arbetets plan.*

De ämnen, som i Kameral-Lagfarenheten förekomma, synas lempeligen kunna sammanföras under tre hufvud afdelningar, hvilka derföre komma att utgöra föremålet för hvar sin Bok. I anledning här af uppgifvas *i den första* de omständigheter hvilka mera allmänt angå alla de särskildta Kameral-ärenderna, såsom Kameral-Tjenstemän samt Rättegångar och Brott i Kameral-mål; *i den andra* hvad om de fasta Jordlägenheterne på landet är stadgad rörande deras Uppkomst, Mått och Natur, Skattläggningar, Beskaffenheten af ägande rätt dertill, samt deras åtskilliga Arter efter deras olika natur, såsom varande antingen Krono eller Frälse; *i den tredje* ändtel. hvad som erinras må i anseende till Kronans Inkomster, Skatte-besvär och Servituter, Debitering, Uppbörd,

Redovisning samt Räntors och Inkomsters användande i Kronans Statsverk. De i ändamål af ärendernas nödiga utredande vidare af dem gjorde sönderdelningar inhemtas af den näst efter Företalet lemnade allmänna öfversigt, samt under genomgåendet af sjelfva Afhandlingen.

I. B O K E N.

ALLMÄNNA

KAMERAL VÅSENDET

ANGÅENDE ÄMNE N.

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that this is crucial for ensuring transparency and accountability in the organization's operations.

2. The second part outlines the various methods and tools used to collect and analyze data. This includes both traditional manual methods and modern digital technologies, highlighting the benefits of automation and data-driven insights.

3. The third part focuses on the challenges and risks associated with data management, such as data security, privacy concerns, and the potential for data misuse. It provides strategies to mitigate these risks and ensure the integrity of the information.

4. The fourth part discusses the role of data in decision-making and strategic planning. It explains how data analysis can identify trends, opportunities, and areas for improvement, enabling the organization to make more informed and effective decisions.

5. The fifth part addresses the importance of data governance and the establishment of clear policies and procedures. It stresses the need for a strong data governance framework to ensure that data is managed consistently and in compliance with relevant regulations.

6. The sixth part explores the future of data management, including emerging trends like artificial intelligence, machine learning, and cloud-based data solutions. It discusses how these technologies will shape the way organizations handle their data in the coming years.

7. The seventh part provides a summary of the key points discussed throughout the document and offers final thoughts on the importance of data as a strategic asset for any organization.

I. B O K E N.

I. C A P.

OM KAMERAL TJENSTEMÅN OCH EMBETSVERK:

Allmänna Omständigheter.

§. 13. a) *Embets- och Tjenstemån.*

Embets- och Tjenstemån fordras för Regerings-ärendernas utförande, ordningens vidmakthållande, Lagarnes tillemplning, o. s. v. Ärenderne äro många och viktigare än att Konungen förmår dem utreda; ty tarfvar Han Embetsmän och Höfdingar som Honom bistå. *Reg. Form. 1772. §. 13.*

§. 14. b) *Fördelning.*

Rikets Embeten fördelas efter 2:faldig grund. 1) *Arten af de ärender Embetsmännen skola utföra, uti Civila, Militära och Ecclesiastika Embeten.* 2) *Borrtgifningsättet och Embetsmännens amovibilitet, uti a) Förtroende, b) vanliga Civila samt c) Uppbörds- och Fiscals Tjenster.* Här blir blott fråga om Civila Tjenster.

§. 15. c) *Competance.*

För *competance* till Rikets civila Tjenster fordras a) *Civitet.* *R. F. 1809. §. 28.* b) *Evangelisk Tros-*

bekännelse. l. c. c) Personlig habilitet, bestående dels uti oförviteligt uppförande, dels uti erforderlig skicklighet för de göromål tjänsterne tillhöra. *K. K. 9 Oct. 1812.* Härtill kommer i vissa föreskrifne fall *d) Stånd*, efter sökandens Börd. *R. F. 1809. §. 10. 17. Res. St. B. 1719. §. 24. e) Ålder. K. K. 9 Oct. 1812. §. 1. f) Borgen. K. C. Instr. 1734. §. 6. g) Förmögenhet*, i ett speciellt fall. *K. St. 31 Jan. 1793. §. 6.* — Jemväl hör till competance vid sysslors sökande, hvartill upprättas förslag, att man inom Ansöknings-tidens utgång sig anmält. *K. F. 23 Nov. 1756. §. 7.*

§. 16. d) Befordrings-grunder.

Såsom sådana gälla endast och allenast *Skicklighet* och *Förtjenst*. *R. F. 1809. §§. 28. 33. Jfr. K. F. 23 Nov. 1756 o. 12 Nov. 1766.* Den *förra* består i theoretisk kunskap och studier i de ämnen som förekomma under tjänstens förvaltning: den *sednare* åter i verkelig tjänstgöring i något embete, derunder man haft tillfälle att ådagalägga sin skicklighet.

§. 17. e) Tillsättande.

Med afseende å de gällande Befordrings-grunder uppföras af vederbörande Myndighet, enligt hvad hittills vanligt varit, 3:ne af de Sökande på *Förslag* till de ledige tjänsterna; hvarest utnämning sker, inom eller utom Förslaget af Kgl. Maj:t; inom Förslaget af den Myndighet, som utnämnings-rätt tillkommer. Öfver den skedda utnämningen utfärdas ett *Diplome*, kalladt *Fullmagt* eller *Constitutorial*, som skrives på *Stempladt Papper*, hvilket, Chartæ Sig. Recognitionen inbegripen, bör beräknas till 6 pC. af de Löne-inkomster Företrädaren till Bevillnings-taxering efter II. Art. föreg. året uppgifvit. *Ch. Sig. F.*

8 Jan. 1824. §. 5. För sådant Diplome erlägges i Konungens Cancellie 1) *Lösen* eller *Cancellie Gebühr* 5 proC. af Lönen, eller eljest enl. en 1720 utfärdad Taxa. K. B. 5 Febr. 1778. 2) *Avancements-* eller *Wadstena Krigsmanshus-Afgift*, 2 pC. af Penningelöner äfvensom af Spanmåls-löner efter minimi pris 6 Rd. Tunnan. K. P. 31 Dec. 1689. K. B. 30 Jul. 1782. K. K. 20 Oct. 1824. 3) *Frivillig Gåfva till Lazarettet*. K. BB. 16 Jan. 1751. o. 21 Oct. 1773. — Tjensten tillträdes utan uppskof efter utnämningen, sedan förut Tro- och Huldhets- samt Embets-Ed blifvit *lifligen* aflagd inför a) det Werk dit den utnämnde hör, b) under hvars lydnad han står, eller c) Konungens Befallningshafvande i orten. K. B. 23 Apr. 1773, och *skrifteligen* insänd till Justitiæ-Cancelleren. K. B. 12 Juli 1790.

§. 18. f) *Skyldigheter.*

Desse bestå uti 1) *Tillgifvenhet och Trohet* emot Staten. 2) *Laglydnad och Subordination*, vid hvilken sistnämnde anmärkes den reservations-skyldighet som i allmänhet är påbjuden. K. F. 27 Apr. 1696, samt specielt i R. F. 1809. §§ 9. 33. 38. och *Landsh. Instr.* 1734. §. 44. 3) *Iakttagande af de plikter lag, embets ed, instructioner, reglementen eller bruket ålägga*; hvaraf följer att Embetsmannen sjelf måste förrätta tjensten och ej utan vederbörligt tillstånd får substituera annan i sitt ställe. 4) *Skyndsamhet, Pålitlighet och Ärlighet*; hvadan om Embetsman i embetsärender orätt gör, det ligger i tveböte, 9. XVIII. MB.; *Tystlåtenhet* 7. I. RB. 5. IV. MB.; *Vårdighet* i uppförande. 5) *Vård* om Tjenstens Tillhörigheter, hvarföre vid Ombyten *Inventeringar* böra anställas.

§. 19. g) Rättigheter.

Rikets Tjenstemän njuta i och för Tjensternes skull 1) *Säkerhet* att ej, emot sin vilja skiljas derifrån, utan i följd af föregången laga ransakning och dom. *R. F. 1809. §. 36.*, undantagande de som äro anstälde i Förtroende-tjenster. *R. F. 1809. §. 35.*, samt Uppbördsmän och Fiscaler, hvilke blott constitueras. 2) *Löner*, som äro a) *indeldte*, hvartill blifvit anslagne vissa hemmansräntor, tionde ell. dylikt; eller bestå b) uti visst årligt anslag af *Penningår*; eller c) *eventuella*, hvilkas belopp bero af tillfälligt anlåtande af Embetes-åtgärder, och utgöras af *Sportler*. 3) *Beskydd* i och för Tjenstens utöfning, så att ofredande derföre är belagdt med högre straff än vanligt. 2 *V. 8. 9. XVIII. M. B. K. F. 23 Mart. 1807. §. 15.* 4) *Anseende* och *Företråde* medelst tillagd *Rang. Rang-Ordnm.* 5) *Befordringsrätt*, enl. hvad ofvan anfördt blifvit.

§. 20. h) Huru upphöra.

En Embetsman upphör att vara det genom *Döden*, *Afsked* eller *Afsättning*. — Då någon dödt, njuter Sterbhuset Begravningshjelp eller *Nådår*, som är $\frac{1}{2}$ års lön. *K. Förkl. 24 Nov. 1724.* — Till *Afsked* är Tjensteman berättigad vid 70 års ålder, med bibehållande af full lön, såsom Pension. *K. B. 13 Mart. 1770. K. F. 24 Jan. 1778.* Är han yngre till åren, men för giltiga skäl undfår *Afsked*, njutes proportionerlig Pension efter *ålder* och *tjenstgöringstid*. *K. F. 29 Jun. 1798.* — *Afsättning* är af två slag; *för alltid* ell. *för viss tid*, hvilket sednare kallas *Suspension*, vid hvars upphörande Tjensten åter tillträdes.

§. 21. i) Collegier.

När flere Personer gemensamt skola afgöra ären-

STOCKHOLMS HÖGSKOLAS JURIDISKA BIBLIOTEK

17

derne, så uppkommer deraf ett Collegium Judicantium, en Rätt, Domstol eller Collegium, som omtalas i våra Regeringslagar. Till sysslornas idkesamma skötsel, förrättning och drifvande äro vissa Collegier förordnade, hvilka, som armarne vid kroppen, sträcka sig till allt det som i Riket göras och upprättas hör. *R. F. 1772. §. 14.* Rikets Collegier skola förvalta de dem åliggande värf, lyda Konungens bud och räcka hvarandra handen till fullgörande deraf och af allt hvad Rikets tjenst af dem fordrar. *R. F. 1809. §. 47,* hvilket äfven gäller om Landshöfdingarne i hvad af dem af Kamm. Coll. äskas. *K. C. B. 30 Maji 1823.*

§. 22. k) Collegial - Styrelsens olägenheter och förmåner.

Rikets ekonomiska ärender skulle kunna utföras genom Ministrar, varande Chefer för hvar sin Bureau, såsom flerstädes utomlands; men äro, för Landets tre Hufvudnäringar, lemnade 3 särskildta Embetsverk eller Collegier, neml. för *Landtmannannärningen* Kammar-Collegium, för *Bergs-närningen* Bergs-Collegium, för *Stadsmannannärningen* Commerce-Collegium. Vid den hos oss antagne Collegial-förvaltningen synas *Olägenheterne* vara: 1) att den, såsom fordrande en större Personal, är mera kostsam att underhålla; 2) att Ärenderne få en vidlyftigare form, och såmedelst äfven mera långsamt utredas och bringas till slut; 3) att då målens afgörande ankommer på fleres mening, mindre uppmärksamhet vid dem torde fästas, i synnerhet som ansvaret för begångna fel eller misstag drabbar flere, och således

lägges hvar särskild Ledamot mindre till last. Deremot tyckas följande *Fördelar* dervid vara: 1) att ett Collegium mindre är under Regeringens inflytelse, emedan det i massa föga kan gynnas eller röna onåd; 2) att sjelfva Collegium ej kan utöfva otillbörligt välde öfver subordinerade Embetsmän så som en Minister; 3) att det gemenligen med mera urskilning, betänksamhet och köld kan utföra sina göromål: *plus oculi quam oculus*; 4) att det af anförda skäl torde njuta mera ägtning och förtroende af Allmänheten.

§. 23. *Kameral-Tjenstemän.*

Om dem är särskildt förordnad att 1) de vid Academien skola hafva præsterat Cancellie, Juridisk eller Kameral-examen. *K. C. B. 2 Maji 1823*; 2) för uppbornds-tjenster skall ställas borgen, *K. C. Instr. 1734. §. 6*, hvilket sedermera blifvit utsträckt till Lands-Secreterare och Lands-Kamrerare. *K. C. K. 8 Oct. 1824*; 3) å de egentliga uppbornds-tjensterne endast Constitutorialer utfärdas, hvadan innehafvare deraf, utan föregående ransakning och dom, derifrån kan skiljas. *K. B. 22 Sept. 1772*; 4) Uppborrdsmän och Redogörare äro för uppburne medel i så kalladt *Uppborrdsmanna-ansvar* både i civilt och criminelt afseende.

§. 24. *Indelning.*

Kameral-Tjenstemännen kunna indelas i 3 Classer. I. De som i Länen hafva den egentliga handläggningen vid Kameral-ärendernas utförande, och den speciellaste uppsigten öfver Kronans rätt och egendomar. II. De som höra till den så kallade Landt-regeringen i Länen, hafva befallande myndighet samt specielle uppsigt öfver Kameral-ärendernes gång. III. De Kongl. Collegierne, som öfver hela

Riket hafva dels befallande och administrative myndighet förent med generelle uppsigt, dels controlle-
rande och judicielle myndighet, i mål som angå Ka-
meral-väsendet.

I. CLASSEN.

A. På Landet.

§. 25. a) Häradsskrifvare.

Häradsskrifvare böra finnas *En* i hvart Fögderi; *tillsättas* med Fullmakt af Kammar-Collegium, och *åga* för sin tjensteförvaltning en af Kgl. Majst *d. 16 Oct. 1689* utfärdad, ännu gällande Instruction, i följd hvar-
af dem hufvudsakeligen åligger, att, inom sitt om-
betrodde District, *beräkna* Kronans inkomster, *upp-
rätta* Redogörelse derföre, *controllera* Krono-Fogden
vid uppbörden samt i öfrigt *bevaka* Kronans rätt och
fördel, att de ej åsidosättas. Således att upprätta Jor-
deBoken med sina observationer och förvandlings-
uträkningar öfver alla de behållna räntor, som upp-
bäras efter förvandling i andra persedlar eller pen-
ningar; Special-Uppbörds-Boken; Tionde-längder;
Mantals-längder, *K. B. 29 Sept. 1813*; Saköres-räk-
ning; Afkortnings-Extractor och Längder; Års- och
Månads-Förslag samt summariska Räkenskaper; Spe-
cial- eller Års-Räkningen, sedan alla Documenter,
hvarpå den sig grunda skall, af Fogden blifvit läm-
nade, och i hvilken Restantie-räkningen ock nu me-
ra ingår. *K. C. o. St. C. B. 20 Dec. 1821*; Räkning
öfver alla Bevillningar; besörja de Skattskyldiges de-
bitering; närvara vid Ransakningar, Skattläggningar,
Rest. Ransakningar; vaka emot missbruk af Fogden

och inberätta derom; angifva om tillfälle är att för-
 mera Kronans räntor; vicariera för Fogden, när han
 hindrad är; i ett särskildt Contoir förvara Tjenstens
 handlingar, o. s. v.

§. 26. b) *Härads- eller Krono-Fogdar.*

I. Tillsättning. Hvarje Län är indeladt i vissa
 Fögderier, uti hvilka förordnas Krono-Fogdar,
 som nu mera tillsättas af Kgl. Maj:t, enl. äldre För-
 fattning medelst Constitutorial. *K. B. 22 Sept. 1772.*
 De böra ställa Borgen för sig på minst 1500 Rldr,
 så inrättad som föreskrifves i *K. C. B. 14 Mart. 1810;*
 Bönder antagas ej som Löftesmän, *K. K. 22 Mart.*
1785; Löftesmännens underskrift skall nog verifieras.
K. C. B. 16 Febr. 1821, och Landshöfding tillse att
 Kronans säkerhet ej lider vid Löftesmäns afgang el-
 ler obestånd. *K. C. B. 16 Apr. 1805.* För detta var
 det nog att aflemna allenast så kallad *juratorisk re-*
vers, som dock n. f. t. ej får antagas.

II. Göromål. Deras tjenste-skyldigheter inhem-
 tas af den för dem *d. 9 Oct. 1688* utfärdade Kgl. In-
 struction, i följd hvaraf dem åligger att besörja Kro-
 nans räntors *uppbårande* och *redovisande*, afkortningar
 och undersökningar, samt hafva *specielle uppsigt* öf-
 ver Kronans i Fögderiet varande Egendomar. Såle-
 des att infordra Kronans ordinarie och extraordinarie
 Räntor, Bevillningar, Gärder och Hjelper efter Man-
 tals-, Krono-tionde-, Lagmans- och Häradshöfdinge-
 samt Saköres-Längder tillika med Uppbörds-boken,
 och dem genast i Landtränteriet inlefverera; uppräta
 öfver Kronans inkomster Års- och Generella Förslag,
 Månads-Förslag, rigtiga Restlängder, och aflemna
 Uppbörds documenterna till Häradsskrifvaren för sum-

mariska Räkenskapers uppgörande: bivista Skattläggningar och Jordransakningar, att upplysa om Afkortningar för Frälse, Förlänningar, förbrände och ödeshemman; hafva uppsigt öfver Kronans bebyggda Egen-
domar, äfvensom Parker, Skogar, Fisken m. m. samt att Kronans inkomster ej undanhållas, utan fast mer, på lagligt sätt varda förmerade; besörja vid Durch-
tåg, inqvartering och förplägning, samt vaka dervid öfver ordning och skick: *Tågördn. 1791*; anordna al-
lehanda allmänna Krono-skjutsningar, dervid tillstä-
desvara och deröfver räkningar föra; hafva uppsigt öf-
ver Krogar och Gästgifverier, samt allmänna vägar; be-
vaka Kronans rätt i hvarjehanda Twistemål och Eko-
nomiska Förrättningar, mäst efter Landsh:s speciella
förordnande; tillstädeskomma vid Ting, att vara Dom-
hafvanden till handräckning; besörja verkställighet
af Domar i executions-mål, hvilka i Diarium förtek-
nas böra. *K. St. 28 Jun. 1798 o. s. v.* I öfrigt äro
Krono-Fogdarne Landsh. förbundne till lydriad och
att uträtta hvad han dem i Embets. ärender bjuder
och befaller.

III. Särskildta omständigheter. I ansende till
så många och ansvarige förrättningar desse Tjenste-
män tillkomma, på det de ej må hindras deruti,
samt att de ej må lockas in uti vågsamma företag,
hvarvid säkerheten för allmänna medel kunde äfven-
tyras eller Kronan försnillas, är det Krono-Fogdar
äfvensom Uppbördsmän i allmänhet förbjudit att 1)
vara Förmyndare. *8. XX. Å. B.* 2) åtaga sig enskild-
ta Fullmäktigskap, *R. Allm. B. 1734. §. 87.* 3) drifva
Handel i allmänhet. *R. St. B. 1727. §. 31.* 4) hand-
la med Spannmål. *K. B. 2 Febr. 1785.* 5) besörja
Spannemåls- leveranser för Allmogen. *Mag. Dir. B.*
28 Nov. 1811. 6) ingå i Sjöförsäkring. *II. Art. K. St.*

2 Oct. 1750. 7) inropa något på Krono-auctioner, entreprenader och upphandlingar. *K. B. 24 Oct. 1766.*

§. 27. c) *Bergsfogdar.*

Tillsättas medelst Constitutorial af Kgl. Bergs-Collegium, hvarvid iakttages detsamma som vid Krono-Fogdars tillförordnande. *B. C. K. 16 Maji 1816.* I Bergs-Fögderierne motsvara de Krono-Fogdarne i Fögderierna, dock utan att i Räkenskaperne hafva biträde eller controlleras af Tjenstemän motsvarande Häradskrifvare. De uppbära i Jernbergslagerne och redogöra Kronans inkomster af Bruken och Bergverken, *K. C. B. 2 Dec. 1729*; närvara vid Bergs-Tingen; föra execution i dervid förefallande mål; efterse Bergshushållningen under Bergmästarens inseende, o. s. v.

B. I Ståderne.

§. 28. a) *Stockholm.*

I Stockholms Stad är särskildt stadgadt angående Krono-uppbördens förrättande. Under Öfver Ståthållarens öfverinseende och styrelse, samt Handels-Collegii närmaste uppsigt besörjas de hit hörande ärender af Kammererare, Controlleurer samt Uppbörds- och Mantals-Commissarier, om hvilkas skyldigheter föreskrift är lemnad i *Kgl. Regl. 16 Nov. 1814.*

§. 29. b) *De öfrige Ståderne.*

I Ståderne i allmänhet är det Magistraterne uppdragit att besörja Krono-uppbörden af alla uti Staden boende och derstädes mantals-skrifne personer. *K. C. B. 10 Maji 1690*; ifrån hvilken uppbörd de väl sökt

befrielse, som dock blifvit afslagen. *K. C. B. 10 Jun. 1711*; likväl hafva de frihet att antaga under sig Uppbördsmän, för hvilka, om Balance uppkommer, som af Uppbördsmans tillgångar ej kan gäldas, de i så måtto blifva ansvarige att Borgmästare till dubbel lott emot Rådmännen i ersättningen deltaga. *K. C. och St. C. B. 23 Febr. 1749*. Desse af Magistraterne antagne Tjenstemän äro *Stads-Bokhållare* och *Stads-Casseurer*, hvilka för deras tjenste-förvaltning stå i Uppbördsman-na-ansvar. *K. F. 22 Nov. 1791*. Bokhållare svara emot Häradsskrifvare på landet, och Casseurer emot Krono-Fogdarne, i följd hvaraf hvad om nämnde Tjenstemän sagdt blifvit till dem är lempeligt, så vidt det angår Bokhållarens skyldighet att uppräta mantalslängd, förrätta debitering på utskylderne, författa uppbördsbok, hvarefter uppbörden ske skall, öfva kontroll vid Uppbörden m. m. samt Casseurens plikt att uppbära de allmänna skatte-medlen, inom rätt tid dem ifrån sig leverera, o. s. v. Häruti är dock förhållandet icke alltid lika, såsom der Drättsel-Kamrar äro för Stådens egna uppbörder o. s. v.

§. 30. c) Academierna.

Vid Academierna i Upsala och Lund äro särskildte Tjenstemän med ordentliga Fullmagter tillsatte, Bokhållare, Kamrerare och Räntmästare, hvilka enl. Instructioner det åligger, utom befattningen med Academiens egna Intrader, att debitera, incasera och controllera Kronans inkomster af de under Academiska jurisdictionen lydande och vid Academierna mantalsskrifne personer, samt deras vid Verket innehafvande Löner och i Staden varande Egen-dom. De uppburna Kronans medel insättas sedermera i Landtränterierna: och Räkenskaperne deröfver

inlemnas till Lands-Contoiret att jemte Lands-Boken undergå Kammar-Rättens revision.

C. Särskildte Uppbördsmän på Landet och i Ståderne.

§. 31. Åtskillige slag.

Sådane äro för Kronans uppbörder: Tull-Betjente, hvilke uppbära Kronans inkomster af stora Sjö-Tullen; Postmästare, af Postverket; Collecteurer, af Nummer Lotteriet, m. fl. Dessutom äro för hvarjehanda Publika Verk och Stiftelser, egenteligen för den uppbörd som för Verkens räkning sker, under Uppbörds-manna ansvar constituerade, Domkyrko-Sysslomän, Consistorii-Notarier, Hospitals- och Lazarett-Sysslo-män, Regementsskrifvare med biträde af Munster-skrifvare, o. s. v.

II. CLASSEN.

§. 32. a) Landt-Räntmästare.

Vid hvart och ett Landshöfdinge-säte finnes ett Landt-Ränteri, derest lefveréras och förvaras all constant Kronans uppbörd af hela Länet, äfvensom åtskillige i privata angelägenheter tillätne Depositioner. Landt-Ränteriet förestås af Landt-Räntmästaren, som nu mera constitueraras af Kgl. Maj:t. *K. C. o. St. C. B. 30 Martii 1821*, sedan han borgen för sig ställt. För denne Tjensteman är ingen egen Instruction utfärdad; men af särskildta Författningar inhämtas hans skyldigheter, som hufvudsakeligen bestå uti att emot-taga och i Ränteriet förvara de Krono-medel, som ifrån Landet och Ståderne inflyta, utgifva dem efter

anordningar eller öfversända dem till Kgl. Ränthammararen och andra Verk, som äga att disponera dem, samt redovisa dessa medel. *Upb. Regl. 13 Nov. 1739.* Honom åligger under löpande året författa half-månads Rapport om Behållningen i Ränteriet. *K. B. 18 Febr. 1747.* Månadsförslag öfver Riksgälds-Contoirets medel. *K. C. B. 22 Maji 1789.* Quartals-förslager öfver Krut- och Saltpetter-medel. *K. C. B. 19 Julii 1802.* Special-räkning eller Cassa-journal, och Uppbörds-räkningar för nästförflutne både Skatte- och Kalender-året. *K. C. o. St. C. B. 20 Dec. 1821, o. s. v.*

§. 33. *b) Läns-Bokhållare.*

Finnas ej vid alla Lands-Contoir; men der de äro, tillsätts de af Kammar-Collegium medelst Constitutorial, och hafva för sig utfärdad en Instruction *d. 2 Martii 1780*, hvaraf intages, att Läns-Bokhållaren emottager och quitterar de inkomne Länets Räkenskaper, granskar dem och författar Bokslut deröfver; upprättar gemensamt med Lands-Kamreraren den så kallade Landsboken; besörjer hvarje 10 år General-Jorde Bok öfver Länet, medelst sammanhäftning af Fögderi-Jordeböckerne och de dervid fogande tilläggningar; för en Annotations-längd, hvaruti antecknas alla Landt-Räntmästarens utgifne Quittencer; gifver agt uppå och till rättelse anmäler, om af de lägre Kameral-Tjenstemännen något fel begås, o. s. v.

§. 34. *c) Lands-Kammererare.*

Är Chef för det Departement vid Landshöfding-Embetet, som kallas Lands-Contoiret: tillsättes numera af Kgl. Maj:t. *K. B. 30 Jun. 1820*, bör vid an sökningen foga borgen likasom Kronofogde. *K. C. K. 8 Oct. 1824*, och har för sig utfärdad en Kgl. In-

struction *d. 28 Maji 1688*, deri han kallas Lands Bokhållare, som sedan blifvit ändradt. Deraf, äfvensom af sednare Författningar inhämtas att Lands-Kamreraren tillkommer uppmärksamhet, granskning och kontroll vid Länets Kameral-ärender, såsom att hålla ordning och rättighet med alla till Lands-Contoiret hörande Documenter rörande Kronans räntor och räkenskaper samt onera publica; gemensamt med Läns-Bokhållaren granska de inkomna räkenskaperna, författa Bokslutet, upprätta Lands-Boken, räkning öfver Chartæ-Sigillatæ-medlen, calculationer eller kontroll-räkningar öfver Ränteri-uppbörden, vid hvarje handa tillfällen iakttaga Kgl. Maj:ts och Kronans rätt, o. s. v. Dessutom att hos Landshöfdingen föredraga och expediera mål angående Kronans räntors beräkande och redogörande; Kronans fasta Lägenheter, Uppodlingar och Jord-tilldelningar, Skattläggningar, Tionde-sättningar, Skatteköp, Byten, Roteri, Anordningar, Upphandlingar, Magaziner, allmänna Byggnader på Kronans bekostnad, Brandstoder, Sakören, Collecter, Stamboks-medel, m. m. *K. B. 23 Apr. 1752*. Lands-Kamreraren förestår ock jemte Lands-Secreteraren i Landshöfdingens frånvaro, Landshöfdinge-Embete, och är dem emellan dissensus, gäller Lands-Kamrerarens votum i Kameral- och Hushållningsmål. *K. B. 26 Martii 1746*.

§. 35. d) Landshöfdingar.

Landshöfdinge-tjenst är en förtroende-syssla, hvartill Kgl. Maj:st nämner utan Förslag; och må Kgl. Maj:st innehafvaren derifrån endtlediga, när Han finner Rikets väl det fordra. *R. F. 1809. §. 35*. För Landshöfdingarnes Embets-göromål, hvilka jemväl omfatta Landt-regeringen samt Ordnings- och Execu-

tions Verken inom Länen, är, utom hvad i en myckenhet särskildta Författningar stadgas, en vidlyftig Instruction utfärdad *d. 4 Nov. 1734*, hvaraf, hvad angår befattningen med Kameral- ärenderna, intages deras inom Länen varande öfver- uppsynings- myndighet i sådana mål som röra Kronans Inkomster och Allmänna Hushållningen; neml. att tillse det Kronans räntor, ingälder och egendomar tillbörligen handhafvas och skötas samt huru Landthushållningen drifves, öfver hvilket sistnämnde ämne Berättelse till Kgl. Maj: hvarje år mera inskränkt, och hvar 5 år mera fullständigt, bör insändas; vaka deröfver att de dem underlydande Verk och Betjente rätteligen fullgöra deras plikter; åtminstone en gång om året undersöka de för Kronans säkerhet aflemnade hvarjehanda Cautions skrifter, samt hvad förändringar med Löftesmän sig tilldraga kunnat; infordra vederbörandes räkenskaper, förslag m. m., dem revidera, och om Balancer sig yppa deröfver dömma; examinera Afkortnings- längder och undersöka om Hemanens ödesmål; draga försorg om Hemanens rätta bruk och bebyggande; hindra Hemanens alltför vidsträckta klyfvande; låta upprätta årliga Markegångs- taxor; afgöra Ägo- tvister emellan Krono- bönder; söka upphjelpa Berg- verken; hafva inseende öfver de allmänna Skogarå; anställa på vissa tider eller när behof göres Jord- ransakningar, Allmännings- ransakningar, Rest- ransakningar m. m. som ock i nästa föregående §. om- nämndt blifvit. Och är Landshöfding ansvarig om igenom hans efterlåtenhet och förvållande något var- der försummadt till Kgl. Maj:ts och Kronans skada eller saknad, emedan sådant af honom bordt och kun- nat förekommas. *K. B. 30 Nov. 1773. R. F. 1809. §. 47.*

III. CLASSEN.

§. 36. a) *Kgl. Kammar-Collegium.*

I. Historia. I äldre tider lära Kameral-ärenderne blifvit besörjde af Kammererare, hvilke nämnas redan i Kon. MAGNI LADULÅSES tid. GUSTAF I. och Hans Söner hade en Kgl. Ränste- eller Räkninge-Kammare; hvilken stod under uppsigt af 2:ne Riksens Råd, förordnade till Cammer-Råd, med en Rijks Camerer under sig, de der skulle hafva all Riksens uppbörd i antvarning. Kon. SIGISMUNDI *Förs.* 1594; men egentliga inrättningen af Kammar-Collegium skedde 1613, då den 12 April Instruction för detsamma meddeltes. Det kallades då Riks Kammar-Råd, och var ett allmänt Närings-Collegium; Commerce-ärenderne skildes derifrån 1637, och Bergs-ärenderne 1649; de förstnämnde återförenades med Kammar-Collegium 1681, men åtskildes ändtel. derifrån 1711, hvarvid det sedan förblifvit.

II. Organisation. Kgl. Kammar-Collegii Personal består af en President och åtta Kammar-Råder, hvaraf en ock är v. President, utom Betjening i Cancellie och Advocat-Fiscals-Contoir. Dessutom hör under Collegium 1) Tre *Province-Contoir*, neml. 1. för Svea Rike, 1. för Götha Rike och 1. för Norra Länen. 2) *Archivum* och *Frålse Undersöknings-Contoiret*. 3) *Civil- och Militie Afråknings-Contoiret*: är n. m. ställdt på indragning. *K. B.* 24 Mart. 1824. 4) *Bytes-Contoiret* samt *Reductions-, Köpegods. och Donations-Cont.* likaledes, sedan de gamla Bytesmålen hunnit utarbetas och afgöras. 5) *Tull- och Licent-Contoiret* är redan indragit.

III. Göromål. Kammar-Collegii göromål, alle af allenast ekonomisk beskaffenhet, undantagandes i mål som angå under dess lydnad stående Betjen-

tes fel uti deras sysslor, hvarå följer afsättning och böter, *K. B. 4 Aug. 1762*, inhemtas af den för Collegium *d. 11 Oct. 1734* utfärdade, ännu gällande Kgl. Instruction; och kunna uppfattas under de allmänna rubrikerna af *a) Rikshushållningen* i afseende på Landtmänna-Näringen, besynnerligen hvad angår hushållningen med Kronans, Menigheters och offentliga Inrättningars fastigheter och egendom; samt *b) Kronans Inkomster, Onera Publica* och dermed i sammanhang varande *Privilegia realia*; öfver hvilket allt i hela Riket Collegium har *generell uppsigt* samt *ekonomisk Domsrätt*. I följd häraf tillkommer Collegium att draga försorg om allt hvad som kan lända till Landets förbättring genom Jordens rätta kultur, Skogarnas nyttjande, Kgl. Maj:ts Hus, Slott och Gårdar, deras förarrenderande, bebyggande, förbättrande, afslutande af Contracter derom; Kronans och Menigheters Skogar, Parker och Allmänningar i deras användande och Nybyggen derå, Strömar, Fisken m. m.; åtskilliga onera realia, såsom Landsvägar, Gästgifverier, Roteringar o. s. v. som innebär stadigvarande Tunga och Besvär. Så ock bevaka Kgl. Maj:ts och Kronans höga rätt i afseende på Kronans inkomster och de så kallade Regalia Fiscii, Afkomster af Näringarne i allmänhet, Afkortningar m. m., så att intet af hvad Kronan rätteligen tillkommer förspilllas, försämras, förloras. I sammanhang dermed myndighet i afseende på Skattläggningar, Förmedlingar, utredande af Hemans natur, omsorg om Rikets ordinarie och extraordinarie Landtränor, Städernas afgifter, Stora Sjö-Tullen, Chartæ-Sigillatæ-Verket o. s. v. — Dessutom stå under Collegii inspection och lyda derunder: Hela *Landtmåteriet* på grund af dess förbindelse med Landt-hushållningen; likaledes *Mått*,

Mål och Vigt af samma orsak, samt att desse äro nödige att begagnas vid intäkten af flere Kronans räntor: så och *Kongl. Mynnet* och *Charta-Sigillata-Contoiret*, med deras inträttning och styrelse. Ändtel: *Rikets Pretiosa*, eller *Regalier och Jouveler*, hvilka förvaras uti Skattkammaren,

§. 37. b) *Kongl. Kammar-Rätten.*

I. Historia. Den hörde fardom under Kammar-Collegium efter dess första stiftelse; 1651 inträttades ett så kalladt Revisions-Contoir, som utgjorde en Division af Kammar-Collegium, men skildes derifrån 1695, hvarvid det sedan förblifvit. Kallades först Kongl. Kammar-Revision, under hvilket namn den erhöill särskild Instruction d. 26 Junii 1720. Detta namn förbyttes 1799, i det af Kammar-Rätt, som ännu bibehålles.

II. Organisation. Kgl. Kammar-Rätten består af en President och 7 Kammar-Rätts-Råder, jemte nödig Betjening i Cancelliet samt Advocat-Fiscals och de fem Revisions-Contoiren, hvilket hvardera förestås af en Commissarie och under hvardera hvar af vissa Provinsers, samt allmänna Verks och Stiftelsers räkenskaper äro indelade.

III. Görömd. Dessa inhemtats af den sednast för K. Kammar-Rätten d. 21 Junii 1814 utfärdade Kgl. Instruction, och äro sådane som angå *redobisningen* för Kgl. Maj:ts och Rikets samt Publika Verks och Inträttingars Inkomster och Utgifter, samt *rättigheter och förbindelser*, som dermed stå i gemenskap. De äro dels judiciella i både civila och criminella mål, dels endast ekonomiska; *Judicielle civile*, som härflyta af contracter och Afhandlingar;

Löftsmäns Cautioner; Revisions-observationer, som ej kunna afgöras utan formeligt Utslag; Redogörelsemål, som af Landshöfdingarne blifvit afgjorde och Besvärs-vis inkommit; försummelse af skyldigheter, hvilke efter privilegier på någon inkomst eller rättighet ålegat Städer, Societeter, Bolag m. m.; tvister om förvaltning af Städernes enskilda medel m. m.; *judicielle criminelle*, Balance-mål eller Uppbördsmäns tillgrepp af dem till uppörd anförtrödde medel; Felaktigheter rörande Uppbördsverket, begångne af Embetsmän, som dels hafva uppseende öfver uppörden, dels densamma böra controllera; fel och förbrytelser i tjensten af Kammar-Rättens egen Betjening; injurier och missfirmelser begångne emot Kammar-Collegium och Stats-Contoiret. *10 Mom 4 §. Instr. 1720; K. K. 30 Apr. 1799. Ekonomiske*: Revision öfver Kronans och Publike Verks räkenskaper; Anmärkningar deröfver i hvad som rör inkomsternas beräkning, indrifvande och förvaltning; Behörigheten af utgifter, afkortningar, restantier; Utlåtanden och hemställningar till Kgl. Majst i mål i synnerhet att förekomma försnillningar och balancer, m. m.

§. 38. c) Kgl. Stats-Contoiret.

I. Historia. Det hörde fordom under Riks-Kammar-Rådet n. m. Kammar-Collegium; men skildes derifrån 1680, då det till ett särskildt Collegium inrättades.

II. Organisation. Består af en President, och tre Stats-Commissarier, utom tjenstgörande i Cancelliet och Expeditionskamrerare. Contoiret, samt det så kallade Riks Boksluts-Contoiret. *Kgl. Stat 24 Martii 1824.*

III. Gbromål. Enligt den för K. Stats-Contoiret d. 26 Junii 1720 utfärdade Kgl. Instruction tillhör detsamma *Directionen och Anordningen af alla Kgl. Maj:ts och Rikets medel och inkomster*, hvarvid tjena till efterrättelse de faststälde Stat-Reglementen, besynerl. 1696 års Stat. Stats-Contoiret åligger det att inom November månads slut hvarje år upprätta öfver påföljande årets påräknade utgifter ordenteligt Förslag, som af Kgl. Maj:t fastställles; och anordnar det i öfrigt inga medel utan Kgl. Maj:ts befallning. Stats-Contoiret bör och jemte Kammar Collegium tillse och pådrifva, att Kronans ingälder och räntor i rättan tid inlefvvereras och inflyta efter fastställda methoder. Till följe af Instructionen borde Stats-Contoiret tillse att Kronans Skulder, efter tillgångarna afbördades; men denna befattning har n. m. upphört, sedan först Riksens Ständers Contoir och sedermera Riksgälds-Contoiret så beskaffade angelägenheter öfvertagit.

Kongl. Räntkammaren, vid hvilken äro tvenne Kgl. Räntmästare, lyder under Stats-Contoiret i så måtto, att ifrån Landt-Ränterierne alla Kronans icke särskildt anslagna inkomster ingå till denna Räntkammare, hvarifrån de sedan till sina behof anordnas af Kgl. Stats-Contoiret som annorlunda ej sjelft har några medel om händer.

§. 39. Rikets Allmänna Ärenders Beredning.

Uppkom först medelst *Kgl. Kallelse Br. 15 Maji 1789* och har sedan bibehållits, för att utarbета och afgifva underdåniga Betänkanden uti mål, hvilka angå allmänna hushållningen i Riket, Kronans inkomster, Onera realia n. m. hujus loci, som i något afseende äro tvistige, dock af ekonomisk beskaffenhet, och

hvaruti å någöndera sidan är privat part, enär de inkomma till afgörande hos Kgl. Maj:t i Stats-Rådet. Rikets Allmänna Ärenders Beredning är ett Collegium, som består af 8 Ledamöter, 4 af Frälse och 4 af Ofrälse Stånd, utom föredragande Stats-Secreterären. Desse Ledamöter tillkallas af Konungen utan Förslag; och äro de Tjenstemän förut, bibehållas de vid innehafvande Embeten och Löner, dock utan att utöfva sina tjänster medan de äro Ledamöter af Beredningen. *R. F. 1809. §. 10.* Ändamålet af denna målens beredning är, att blätta deras föredragning hos Kgl. Maj:t medelst sakernas förkortande; äfven att underdånig erinran må göras, så väl om hvarje saks rätta beskaffenhet, som ock om de författningar, hvilka deruti böra vinna tillemplning. Allmänna Beredningen motsvarar i ekonomiska tvistemål Kgl. Nedre Revisionen i justitie-mål.

*§. 40. Kammar- samt Handels- o. Finance-
Expeditionerne.*

Alla Kameral-mål, som inkomma till Kgl. Maj:t, emottagas till underdånig föredragning vanligtvis uti antingen Kammar-, eller Handels- och Finance Expeditionen af Konungens Cancellie, hvilka hvardera förestås af en Stats-Secreterare, under hvilken äro Expeditions- och Protocolls-Secreterare, Registrator, Cancellister och Copister. Stats-Secreterären föredrager målen först uti Allmänna Beredningen, och sedan dess Betänkande är afgifvit inför Kgl. Maj:t i Stats-Rådet. Till Kammar-Expeditionen höra alla mål, som röra Landthushållningen, Bergshandteringen samt Kammar-Verket i allmänhet, äfvensom Be-

svär öfver Collegiernas med flera vederbörandes Utslag i frågor om tillempningen af Författningarne i dessa ämnen: likaledes Besvär öfver Kammar-Rättens Utslag i alla mål som icke af Justitie-Revisions-Expeditionen föredragas, tillika med Befordringar, Afskeds-ansökningar, Löner o. s. v. till civila Embeten och tjenster, hvilka ej tillhöra andra Expeditioner m. m. *Canc. Ordn. 23 Oct. 1809. §. 13.* — Till Handels- och Finance-Expeditionen höra allmänna frågor om Kronans Intrader, Myntväsendet, Rikets extraordinarie eller i Stat icke upptagne Inkomster och Utgifter, Tullverket, Postväsendet m. m. och skall Stats-Secreteraren i denna Expedition allena contrasignera Kgl. Maj:ts befallningar om utbetalning af de i Riks Staten anslagne extra utgifts-medel m. m. *ibm §. 14.* Äfven kunna Kameral-ärender i andra Expeditioner af Kgl. Maj:ts Cancellie förekomma, hvarom nämnes i slutet af §. 51.

II. C A P.

OM RÄTTEGÅNG I KAMERAL-ÄRENDER.

§. 41. Rättegång?

Rättegång är en saks utförande inför laga Domare i ändämål att hvad deruti rätt är må genom Domarens embetes åtgärd bestemmas. Sättet hvarpå detta utförande bör ske, kallas Process; och som ärenderne ej alltid behandlas i samma ordning; så äro ock af Rättegångar flere slag: efter målens beskaffenhet, processus civilis, criminalis, cameralis, nauticus; efter rättegångs-formerne, ordinarius, summarius &c. Här förekommer endast Processus cameralis.

§. 42. Källor.

Rättegången i Kameral-ärender skulle egentligen inhämtas af Kameral-Ordningen, *Kgl. Förordn. d. 29 Nov. 1689*; men som denna Författning sedermera igenom allmänna Lagen, och särskildta stadganden undergått märkeliga förändringar; så måste detta ämne utredas efter de för Kameral-Collegierna sednare gifna Instructioner, andra författningar som hit höra, samt antagen praxis.

§. 43. Indelning.

Rättegångs-läran i hvarje art af Lagfarenhet torde kunna skiftas i 7 delar: I. Personerne; II. Målen. III. Målens anhängiggörande och utförande. IV. Skäl och Bevis. V. Domen. VI. Ändringssökande. VII. Verkställigheten. Efter dessa omständigheter skall nu i korthet framställas rättegången i Kameral-ärender.

I. Personerne.

§. 44. A. Domaren.

Domare är en Person behörigen förordnad att antingen ensam, eller gemensamt med flera, upptaga och afgöra de rättegångs-ärenden, som till hans befattning höra. I ändamål deraf böra hos honom vara förenade Jurisdiction, Competance och Habilitet.

a) *Jurisdiction* är en af Öfverheten förlänt rättighet att upptaga och slita tvistiga saker, hvilken i 26. X. RB. kallas *vård och inseende hafva*: Och anses vidare Jurisdictionen innefatta 1. *Notio rei*, ransakning, 2. *Dijudicatio*, domsrätt samt 3. *Executio*, verkställande myndighet, hvilka 3;ne kunna vara tillsammans hos en Person eller Domstol, eller ock vara åtskilde. b) *Competance* är myndigheten att i kraft af meddeladt jurisdiction upptaga saker och tillförbinda Svaranden att ingå i svaromål; så att ej en gång på Parters åsamjände får bero att ett mål vid obehörig Domstol upptages. 11. X. RB. c) *Habilitet* är sammanfattningen af de subjectiva egenskaper som fordras att hvarken i intellectuellt eller moraliskt afseende vara hindrad ifrån Domare-befattning. XIII. RB. — Med Domare menas här hvar och en med mer eller mindre vidsträckt jurisdiction förlänt Embetsman eller Collegium i tjensteutföring och relativt till dem som derunder lydande äro: Hvilke Personer jurisdiction uppdragen är i Kameral-ärenden har blifvit vist i föregående Capitel.

§. 45. B. Parterna.

De äro, *Kåranden*, hvilken inför Domaren något fordrar, *Svaranden*, af hvilken något inför Domaren fordras. I ekonomiska mål benämnas dessa oftast

Sökande och Förklarande part. — Parter kunna sjelfve eller genom Fullmäktige målen utföra: Det ligger i sakens natur att Kronans saker alltid måste utföras genom Fullmäktige, neml. KronoBetsjente, i mindre viktiga mål *utan*, i viktigare mål *efter* särskildt af Förmän meddeladt förordnande. Dem åligger att bevaka fatalier vid första instancen och inhemta Förmännens samtycke innan saken vidare fullföljes. *LH. Instr. 1734. §. 48:* i Kronohemmans tvister är det Åboer tillåtit att på eget äfventyr fullfölja i högret ett af Krono ombud desererat mål. *KB. 31 Oct. 1781.* Vidare äro ock Krono-fullmäktige Revisorer, Fiscaler, Advocat-fiscaler, samt i HofRätten Konungens Ombudsman, i följd af generelle tjensteplikt. 4. *XV. RB.* Så pläga ock Menigheters samt allmänna Inrättningars talan utföras genom Ombud, antingen för beständigt antagne, eller i hvarje särskildt fall befullmäktigade.

§. 46. II Målen.

De mål som här komma i betragtande äro allenast sådane ärenden som hafva sammanhang med Kronans Inkomster, Onera publica och allmänna Hushållningen, i synnerhet hushållningen med Kronans, Menigheters och offentliga Stiftelsers fasta Egendomar och Medel, hvilka gemenligen ej efter allmänna Lagen, utan efter särskildta Stadgar afgöras. Enligt regeln, *ad tendatur ad id quod in quavis re principale*, rubriceras Kameral-målen efter olika benämningar, och böra på olika sätt handteras och afgöras. Således med häft afseende dels på de speciella ämnena för rättegångarne, dels de vid deras utförande föreskrefne olika former, torde dessa mål kunna underfördelas i följande: a) *Administrativa* eller *stricta ekonomiska mål*,

sådane som angå ordning och police inom kamerala Tjensteverken; sådane, hvarom kameral Tjenstemän *ex nobili officio* väcka frågor eller meddela åtgärder, samt hvari beslut fattas till vinnande af tillbörlig säkerhet för kronans inkomster, bättre hushållning med kronans och andra publika egendomar m. m. *b) Taxerings- och Vårderings-mål*, förekommande då någon egendom i afseende på utgörande af Skatter eller Onera till sin godhet eller belopp måste uppsättas eller bestemmas. *c) Ansöknings-mål*, sådane hvilka till pröfning företagas i anledning af gjord begäran om åtnjutande af någon förmån eller rättighet, om undgående eller befrielse ifrån något besvär eller skyldighet. *d) Besvärsmål*, dels anmälningar innefattande klagan och påstående om rättelse rörande subordinerade Tjenstemäns och Betjentes befattningar i utförande af dem uppdragna ärender: dels klagan och ändrings sökande uti högre Instancer i mål, som i lägre Instancer blifvit pröfvade och afgjorde. *e) Underställnings-mål*, sådane, som sedan de undergått hvarjehanda förberedande åtgärder, utan att deri beslut blifvit fattadt, eller ock efter det beslut i lägre Instancer är fattadt, innan verkställighet derå följer, öfverlemnas till Landshöfdings, KammarCollegii eller KammarRättens pröfning och afgörande. *f) Redogörelse och Anmärknings-mål*, som endast angå Redogörarens och Uppbördsmäns Räkenskaper med dertill hörande Verificationer m. m. *g) Criminella mål*, då någon ställes under tilltal för orätt, fel och försummelser i tjenste-utförning, försnillningar af allmänna medel, svikelig åtkomst af kronans ingäld o. s. v. *h) Ändteligen ock stundom ordentelige Justitie-mål*, som ehuru angående KameralVerket, dock ansetts lempeligen böra utföras efter vanlig rättegångs-ordning. —

Denna sålunda uppgifna classification är väl i kame-
ral-lagarna grundad, ehuru icke sällsynt är att kame-
ral-ärender, på grund af dervid förekommande om-
ständigheter, kunna hänföras till flere classer tillika;
äfven som de ock med särskildta här ej upptagne be-
nämningar stundom utmärkas.

§. 47. III. *Målen's utförande.*

Uti *administrativa* eller *stricta ekonomiska mål*, är
i allmänhet procedere sådant, att, derest frågan i si-
na särskildta delar synes tariffva närmare utredning,
hvilken ofta kan bero på särskildta, locala förhållan-
den, bör deröfver infordras subordinerade Embets-
verks och Tjenstemäns utlåtande, hvarigenom ej alle-
nast bättre upplysning vinnes utan ock förhastande
kan afböjas. Sålunda procederas ock stundom i *An-
söknings* målen. Äfven hos Kgl. Maj:t är så beskaffad
ordning att iagttaga, emedan stadgadt är, det veder-
börande Collegier och Tjenstemän böra afgifva Betän-
kanden, samt föredragande Stats. Secreterare jemte Ri-
kets Allmänna Ärenders Beredning skola utarbete må-
len, innan de hos Konungen föredragas. *R. F. 1809. §. 10.*

För öfrigt är i Kameral-mål Rättegången alltid
summarisk, så att vid deras utförande icke behöfver
iagttagas alla de solenniteter och formalia juris, som i
vanliga civila rättegångar måste följas; och förekom-
mer således vid kamerala *Besvär's* och *Criminella* mål
intet ovanligt, emedan i sådana *altid* brukas summa-
risk rättegång. — De hufvudsakeligaste undantag här-
vid voro; att Twistemål och frågor, dels huruvida Stä-
der, Societeter och Bolag försumat fullgöra några dem
uti privilegier ålagda skyldigheter, dels om Borgen
för kronans Uppbördsmän, skola instemmas till K.

KammarRätten och behandlas där på sätt allmänna lagen för HofRätt stadgar. *K. R. Instr. 1814. §. 19.* dock gå dessa mål vidare, summario processu, genom Besvär till Kgl. Maj:t.

I följd deraf att rättegången i Kameral-mål är summarisk, äfvensom derföre att, ehuru här ock kan tvistas om rättigheter, skyldigheter och ansvar, förhållandet likväl med dem i öfrigt kan vara olika, skiljer sig Kameral rättegången ifrån den i vanliga justitiemål i flera omständigheter, hvaraf de förnämsta synas vara: a) att här ej behöfver utverkas Stemning, ehuru som bekant är stemning är grunden för all rättegång. Det är nog att ärendet anmäles uti Embetsmemorial eller Ansöknings- eller Besvärskrift, som af den jurisdictionsägende Myndigheten utställes till vederbörande Embetsmäns utlåtande, eller Vederparts förklaring; och bör vid Ansöknings eller Besvärskrifts ingifvande i Kamm. Coll. erläggas Cancellieafgift eller insinuations penningar, 16 sk. Den här på följande communicationen med Vederparten bör den sökande inom viss tid sjelf uttaga och tillställa förklarande, samt bevis derom ingifva. *K. C. K. 25 Febr. 1803.* Stundom sker communicationen genom Landshöfdingen som då äger förelägga vite, och ge bevis öfver tillställningen. *ibm*: stundom sker den genom offentligt kungörande inför den menighet målet kan angå. Tiden att afgifva Förklaring bestemmes efter ärendets beskaffenhet längre eller kortare; talans förlust för uragtlåten förklaring föreskrifves aldrig första gången utan endast vite, hvilket dock sällan utsättes när ett förvaltande Verk eller förnämligare Tjensteman är förklarande part. Jemväl iakttages icke alltid att höra den part hvars rätt är i fråga; Så är Kamm. Rätten icke ålagdt

att i mål rörande anmärkningar vid taxeringslängder communicera dem med vederbörande skattskyldige. *K. B. 17 Oct. 1793*; och då angående Uppbörds-Författningars tillempning eller deras bristande tillempning, göras anmärkningar, som röra hela menigheter, och kunna föranleda till ökade utgifter för dem, måste anmälan derom ske hos Kongl. Maj: och Dess nåd. yttrande afyngtas, innan de få med de skattskyldige communiceras. *K. B. 16 Oct. 1816. o. 1 Febr. 1825.* b) att i vissa Kameral-mål, deri Publicum har ett märkeligare interesse, Fatalier icke afses, hvarmed här förstås att målet icke kommit under præscription derföre, att det förut någon gång varit under pröfning och annorlunda blifvit afgjort än som påstås. Grunden härtill är, att de ekonomiska omständigheter, som föranledt det förra beslutet, kunnat förändras. Så är i frågor om Vägars anläggande, Gästgifverier m. m. *K. F. 10 Jan. 1759. in pr.* — I andra mål åter äro tvärtom Fatalier föreskrifne för rättegångars företagande att målen ej må komma under præscription. Så är i frågor om Krono Utskylders utkrävande hos de Skattskyldige 3 år utsatte for præscription; likaledes 10 år för Anmärkningars afgifvande emot Redogörarens räkenskaper, o. s. v. c) att Parterne ej behöfva personligen inställa sig till målens utförande, utan skrifteligen få anföra hvad som till styrkande af påstådd rätt och försvar anses vara lämdande. Mer än en skrift å hvardera sidan tillåtes icke vanligen; och utföres contestatio litis genom skriftvexlingen, utan mundteligt förhör. d) Att skrifteliga Berättelser ej uppsättas, ehuru både i Kammar-Collegium och Kammar-Rätten visse Referenter äro till målens föredragande. e) att i flere Kameral-saker Härads-Rätten är tillagd alle-

nast den del af jurisdiction, som kallas notio rei, ransakning eller undersökning, utan att hafva dijudicatio, rätt att döma, varande Domsrätten Landshöfdingen förbehållen. Så har ock Landshöfdingen stundom allenast notio rei men Kammar Collegium dijudication. f) att om ett Kameral-mål inkommit till Kongl. Maj:ts Nådiga pröfning, Kgl. Maj:t vanligen plägar höra den öfverklagade Auctoriteten, samt allm. Beredningen, innan Beslutet fattas.

§. 48. *Särskild omständighet.*

Då, i synnerhet i Balance-ärender, något hos Kammar-Rätten anhängigt mål ej kan afgöras utan föregånget utredande i landsorten af andra än de till vederbörande Redogörelse-Verk hörande Tjenstemän, äger Kammar-Rätten förordna om nödig ransaknings anställande samt, enär behof göres, hos Kgl. Maj:t föreslå den eller dem som Iempeligast och med minsta kostnad sådant uppdrag anförtros må. K. B. 16 Maji 1764. K. R. I. 1814. §. 17.

§. 49. *IV. Skäl och Bevis.*

Föga andra Bevis få i Kameral-mål nyttjas; än a) *Instrumenta publica*, *Rättegångs-handlingar*, *Chartor*, *Räkningar*, *Verificationer* o. d. — b) *Inspectiones oculares*, *Besigtning-bevis*, *Vårderings-instrumenter* o. s. v. samt c) *egen Bekännelse*; hvaremot *Edgång* och *Vitnes-förhör* icke särdeles förekomma. Skulle likväl vitnens hörande vara af nöden, måste förhöret ske vid judicielle Domstol, och Protocollet sedermera till Kameral-Auctoriteten insändas.

§. 50. *V. Domen.*

Ehuru Lagen i allmänhet velat att parter må-

ga i godo förlikas, är dock förbudt att Kronans rätt genom förlikning minska. 3. XX. RB. När Parterne och Vederbörande blifvit hörde och målet tillräckligen utarbetadt gifves Dom, eller som den vanligen kallas Utslag. *Utslag* bör i vissa mål inom *viss tid* vara färdigt, såsom i Förmedlings- och Bevillnings-mål, eljest njuter parten den sökta eller bestridda rättigheten: deri upptagas *merita causæ* för parternes upplysning, men förbigås då anmärknings punkten ogillas, *KB. 7 Febr. 1806*: det författas i *stilus curiæ* med kort *rubrik*, och *afkuunas* efter föregånget anslag, om målet varit ordentligen instämt, eller *utfärdas* eljest, efter sakens beskaffenhet med eller utan stempladt papper, då, derest Kronan eller Menigheter och Verk äro parter, det öfversändes till Landshöfdingen att tillställas vederparten: äro private parter, åligger det den vinnande att Utslaget med vederparten genom bestyrkt afskrift communicera 1. IX. UB. Då Menigheter hafva del i ett mål sker communicationen så, att Utslaget ifrån Predikostolen uppläses *KCK. 1 Febr. 1808.* och skall afskrift af Utslaget vid kyrkan lemnas, att derstädes vara till genomläsning att tillgå. *KCB. 23 Sept. 1823.* Vid uttagning eller delgifvande bör tillika meddelas bevis öfver delfändet, nödigt för bevarande af Besvärs rätt vid ändrings sökande. Utslaget skall ändteligen ock innehålla eller vidfogas Besvärs anvisning eller föreskrift om hvad i afseende på ändrings sökande iagttagas bör.

§. 51. VI. Ändrings sökande.

Rättighet att söka ändring i Beslut som i Kameral-ärender blifvit fattade är Parterne å ömse si-

dor förbehållen; dervid bör dock iagttagas lika som i vanliga justitie mål 4 omständigheter: 1) *Remedium juris* eller Sättet att söka ändringen, som sker i Kameral-mål hvarken genom Vad eller Revisions-sökande, utan allenast genom *Besvär*, *Nullitets-klagan* eller *Resnings ansökan*. Till och med i de tvistemål angående Contracter och Afhandlingar samt Löftesmäns cautioner, deri *beneficium revisionis* enligt 18. §. *K. Rev Instr. 1720* var tillåtit, skola nu Besvär hos Kgl. Maj:t andrögas. *K. B. 21. Jun. 1814*. Men för Besvårs rätts bevarande behöfver ej anmälas missnöje hos den dömande Auctoriteten, utan parten allenast intra fatalia fullfölja missnöjet medelst inläggande Besvårs-skrift beledsagad med Bevis deröfver att Præstanda blifvit fullgjorde alldeles i enlighet med hvad den öfverklagade Auctoriteten föreskrifvit: 2) *Præstanda äro*; i Civila och Ekonomiska mål a) *Borgen för kostnad och skada*. b) *Fullgörande af det öfverklagade Utslaget* när 2:ne Instancers Beslut sammanstemma, med mindre så är att besvären blefvo onyttige om resolutionen förut verkställas skulle. *K. F. 10 Jan. 1759. §. 4. 4. XXVI. RB*; i Brottmål åter, om klaganden är på fri fot, a) *Borgen för Böterna*, eller b) *Betyg om deras nedsättning*, eller ock c) *fattigdoms Bevis*, *K. F. 23 Mart. 1807. § 38. K. B. 2 Sept. 1818*. 3) *Fatalier* eller tiden för ändringssökandet, emedan eljest *prescription* åkommer. Fatalier räknas alltid här *a tempore scientiæ*, då man verkligen fått del af Utslaget, vare sig in originali eller bevitnad afskrift, antingen man är sökande eller förklarande part: hvadan ock skrifteligt bevis öfver delfäendet bör meddelas att tjena till bevis om tidens rätta iagtagande, så framt icke Besvären ingifvas innan fa-

talie-tiden utlupit, då sådant bevis ej kan vara af nöden. Fatalie-tiden är föreskrifven i *K. F. 10 Jan. 1759 §. 1. 3.* i allmänhet till 4 månader ifrån fasta Sverige och 6 månader ifrån Gottland, om klagas vill antingen öfver Landshöfdingen hos Kammar-Collegium, eller öfver Kammar-Collegium hos Kongl. Maj:t. Härvid märkes ock vidare att hvarje månad räknas till 30 dagar; att om Fatalie-dagen inträffar på Helgedag prorogeras den till nästa Söknedag; att Besvären böra ingifvas innan kl. 12 på dagen; att i *Ansöknings- och Besvärsmål* Skriften och den derå tecknade communications Resolutionen genom *Sökandens försorg* uttagas och så tidigt comuniceras vederparten att bevis om delgifvandet kan ingifvas hos Kammar-Collegium inom 2 månader å fasta landet, 3 månader från Gottland, och ändteligen Förklaranden vid den tid Landshöfdingen utsatt, sin till Kammar-Collegium stälde förklaring till Landshöfdingen ingifva. *K C K. 25 Febr. 1803*; men i *brottmål* så tidigt, att communications-bevis inom tredubbelt besvärstiden kan hos den communicerande Auctoriteten ingifvas *K F. 23 Mart. 1807. §. 38.* — I särskildta fall hafva dock stundom andra Fatalier blifvit föreskrifne. Så äro ock, då klagas vill i Kammar-Rätten öfver Landshöfdingarnes utslag särskildte Fatalier stadgade i *K F. 2 Jun. 1736.* 4) Ändteligen skall ock iagttagas att Besvären anföras hos *Judex superior competens*, den Auctoritet som i nästa högre instance har vård och inseende öfver den art ärender, hvaribland det är, hvari klagan föres. Häröfver underrättas parten i Besvär-anvisningen: och iagttages att då klagan föres hos Kgl. Maj:t, i Kameral-mål af judicielle civil, eller criminelle beskaffenhet, Besvären ingifvas till *Justitiæ-Revisions-Expeditionen*; men i öfriga Kame-

ral-mål till *den Stats-Expedition* derifrån blifvit utfärdad den Författning, hvars rätta förstånd och tillempning hufvudsakeligen är i fråga. *K. B. 21 Jun. 1814.*

§. 52. *VII. Verkställigheten.*

Verkställighet å Domar eller Utslag äger rum i 2 fall: 1) då Dom är laga kraft vunnin. *I. III. UB.* 2) då den bör fullgöras ändå att ändring deri sökes. *§. III. UB.* Denna del af jurisdiction är i allmänhet Kon. Befallningshafvande anförrodd, som dervid ställer sig till esterrättelse, hvad lagarne i speciella fall hjudit. Stundom är ock stadgadt att en Part bör få till godo njuta en viss rättighet derest inom viss tid öfver hans ansökning icke dömdt blifvit. Så föreskrives t. ex. att om Förmedling sökt och tillstyrkt är, bör den få räknas till Sökandens förmån, om än Kammar-Collegium ej resolverat deröfver inom 6 månader efter det acten till Collegium inkommit. *R. Allm. B. 1723. §. 16.* att Kronan bör till godo komma ränteförhöjning 6 månader efter det skattläggning till Collegium inkommit. *K. F. 17 Oct. 1769. o. s. v.*

§. 53. *Recapitulation.*

Af hvad anfördt blifvit erinras att Kameralärendernas skiljagthet från vanliga rättegångsmål består deruti, att de ej afgöras af de ordinaira Domstolarne, utan af Kameral Tjenstemän och Collegier: att de ej äro mål som angå allmänna civila rättigheter, och således icke heller efter allmänna lagen afdömas: att i dem stemming ej behöfves att grundlägga rättegången; att de behandlas summariskt och stundom efter egna rättegångs-former, att i dem ej

brukas vitnesförhör: att Utslag annorlunda utgifvas och alltid måste communiceras: att remedium juris är Besvär, aldrig Vad: att Fatalierne räknas a tempore scientiæ; att i vissa mål sökt rätt får njutas om än ej dömdt blifvit, o. s. v.

§. 54. *Ekonomisk och judicielle Domsrätt i Kammeral-årender.*

Kongl. Kammar-Collegium äger endast ekonomisk Domsrätt; så ock Landshöfdingen: Kgl. Kammar Rätten blandad ekonomisk och judicielle Domsrätt, i afseende på hvilken sistnämnde den är jemnförlig med Hof. Rätt. Ekonomisk domsrätt utöfvas af Landshöfding och Kammar-Collegium i så måtto att då fråga uppstår angående skyldigheten att utgöra någon ränta eller onus (quæstio an?) afgörandet deraf tillhör dem: Hvaremot om fråga är huruvida ränta eller onus hvartill skyldigheten ej kan bestridas, verkligen blifvit utgjord eller ej (quæstio quomodo?) saken är af exsecutiv eller tvistig natur, och på sådan grund tillkommer Konungens Befallningshafvande eller Domstolarne. Så tillhör det t. ex. Landshöfding att upptaga om någon vägrar att utgöra Prest rättighet, emedan han förnekar Pastors rätt dertill, och går målet vidare till Kammar Collegium. Men kan sådan rätt ej omtvistas, och frågan endast angår utmätning, afgöres den af Konungens Befallningshafvande, och går vidare till Hof-Rätt; eller är fordran ej utmätningsgill afgöres den i Domstols väg. *K. B. 13 Jan. 1791.* Bevillningsmål, så vida de angå Besvär öfver ProfningsCommittéernas Beslut äro dock nu mera ifrån Kammar-Collegium öfverflyttade till Kammar Rätten. *K. K. 20 Jan. 1824.*

§. 55. *Forum competens i Kameral-mål.*

I allmänhet skola Kameral-mål som röra den allmänna hushållningen i Riket, Kronones hvarjehanda ingälder, så ock någons Embete och Tjenst, samt fel deri, upptagas uti sina *Förvaltnings-Verk*, *Fora privilegiata realia* och *personalia*, så att de prövas och dömas af dem som Konungen vård och in-seende deröfver betrodrt hafver. 26. X RB. Ibland är dock klaganden tillagdt så kalladt *jus optionis*, att få välja emellan särskildta fora, hvar häldst han vill göra sitt klagomål anhängigt. Derföre, har Kronofogde eller Uppbördsman gjort orätt i hvarjehanda utmätning, uppbörd eller egenvillig pålaga, olikhet i skjuts och gärd m. m. då må deröfver klagas, antingen vid Domstol å land eller i stad, eller hos Konungens Befallningshafvande, hvilken-dera klaganden vill vända sig, till. Sker klagan hos Domaren, får val ske emellan Domaren å den ort där brottet skedt, eller där han bor som klagar. 27. X RB. R. Ad. B. 1739. §. 8; dock bör Domstolen genast i början af sakens företagande urskilja om klagomål föres öfver sådant som till annan Domstol hör, och sig dermed icke befatta. K. B. 31 Jan. 1766.

§. 56. *Särskildte procedere i Kameral-mål.*

Uti ganska många Kameral ärender äro föreskrifne flere särskildte iagttaganden, hvilka, för det de äro lempade efter olika ekonomiska förhållanden, omöjligen kunna bringas under allmänna åsigtter. Således måste för dem särskildta anmärkningar framdeles göras, då ådagaläggas skall procedere vid Skattläggningar, Förmedlingar, Inrymningar å Krono hemman, Skatte salu, Taxeringar o. s. v.

III. C A P.

OM BROTT I KAMERAL ÄRENDER.

§. 57. *Brott?*

Brott är icke hvar och en handling hvarigenom en annans rätt förnärmas: utan den rättsförnärmade handling som borgeliga lagen belagt med straff. Handlingars straffbarhet determineras af Lagstiftarens omdöme om den handlandes constaterade vilja att göra orätt, *dokus*, eller försumelse att vagta sig ifrån att förorsaka skada, *culpa*; äfvensom om gerningens mer eller mindre vådliga beskaffenhet för antingen hela Samhället eller de derinnoft varande Enskildte. Derefter bestemmas och hufvudsakeligen Straffquantiteterna, för hvilket gifves endast positiva grunder, ehuru man rätteligen fordrar iagttagande af en billig proportion emellan brott och straff.

§. 58. *Grund för straffbarhet i Kameral ärender.*

I Kameral väsendet måste Lagstiftningen utgå utur den allmänna grundsats, att Kronans fastställda Inkomster och Onera publica på allt lagligt sätt böra bibehållas, befordras och försvaras, emedan Statens väl beror på säkerheten af Kronoingäldernas rigtiga incasserande och fullgörande af de stadgade onera. Allt hvad som strider deremot och länder att förminska, undanhålla, förskingra eller göra osäkra Kronans inkomster och onera publica är således emot Staten en rättsförnärmelse, hvilken Lagstiftningen tillagt egenskapen af brott

samt derföre belagt med straff: lika så allt hvad som länder till de skattskyldiges obehöriga, lagstridiga betungande. Att Svenska criminal lagstiftningen i dessa ämnen ej aldeles noga bestemt brottens natur och benämningar; och att den i straffbestemmelserna varit nog arbitrair, torde af det följande blifva upplyst.

§. 59. Indelning.

De brott hvilka här komma att omtalas torde lempeligen indelas i allmänna och egentliga, *Delicta communia* och *propria*. Med *delicta communia* förstås sådana som hvad angår personerne kunna begås af hvilka som häldst; hvad angår sakerna, ej stå i närmare förbindelse med Kameral ärenderna än med hvad i allmänna samfunds förhållanden kan förefalla, likväl i så måtto med Kameral-verket stå i beröring, och derföre här anmärkas, att de lända till de skattskyldiges otillbörliga betungande, allmänna medels möjliga förskingring, upphäfvande af säkerhet och kontroll vid de offentliga räkenskaperne, o. s. v. Med *delicta propria* åter förstås sådana, som egenteligen begås af Kameral Tjenstemän och vid hvilkas bedömande sådan deras egenskap afses, eller ock utöfvas i sådana händelser och angå sådana ämnen, som med Kameral ärenderna hafva mera afgjort sammanhang.

A. *Delicta communia*.

§. 60. *Skatt och tunga på Kronans undersåter.*

Skatt och tunga på Kronans skattskyldige undersåter, *repetundarum*, har ofta likhet med Mutor,

hvilka sednare dock endast gifvas Tjenstemän till vinning för det han faller orätt dom eller beslut i någon viss sak. 12. *I. RB.* Det brott här omtalas är af 3 arter: 1.) Då någon, ehö som häldst, för egen vinnings skull, under förtigande af det rätta förhållandet eller föregifvande af ett osanfärdigt, uppsåtelligen förmår de skattskyldige, att, såsom vore det deras plikt och Kronans rätt, antingen utgöra skatter och onera som äro *diktade* och aldrig blifvit faststälde, eller ock utgöra skatter och onera till *högre belopp* än beviljadt och påbjudit är. Räknas såsom furtum qualificatum, hvadan straffet är dubbel tjufsrätt, d. v. s. Böter till det orätt uppburnas 6-dubbla värde samt uppenbar Kyrkoplikt. 1. *XLIV. MB. K. F. 23. Mart. 1807. §. 43. VII.* 2.) Då någon Embetsman sjelf eller genom andra *öfvertalar* och *lockar* eller medelst väckt fruktan för någon tillfogande olägenhet, *concussio*, förmår de skattskyldige att åt sig göra *sammanskott*, *kostnad*, *utgift* eller *arbete*. Här är öppet erkännande att sådan præstation ej grundar sig på lag, utan ankommer på den utgörandes fria vilja, hvilken bestemmes genom intalande, förledande eller *hot*: och *essentiale criminis* är att Embetsmannen omedelbarligen Sjelf, eller medelbarligen genom andra, i båda fallen likväl *vetandes* och *viljandes*, varit verksam i förledningen. Straffet är Embetets förlust och 200 dr. böter. *K. F. 25 Apr. 1696. 1 Mom. 2. XLIV. MB. K. B. 29 Oct. 1781. 15. VIII. Kr. Art. 1798.* 3.) Då Embetsman sjelf, eller för hans räkning någon annan med hans samtycke eller efteråt tillkomne gillande, *tager emot* sådant sammanskott, kostnad, utgift eller arbete, såsom vore det af fri vilja gifvit, utan att kunna öfvertygas

om medverkan dertill, hvarken sjelf eller genom andra; hvilken acceptation är brottslig blott propter suspicionem persuasionis. Straffet 100 d:r böter. 2 Mom. 2. XLIV. MB.

§. 61. *Förmäns lån af subalterners förvaltn. medel.*

Förmäns lån af penningar under subalterners tjenste-förvaltning äger rum om Förman sjelf eller genom andra, directe eller indirecte, af underhafvande Uppbördsman eller Redogörare allmänna medel till låns upptagit, eller allenast begärt, emedan en Subaltern är lätteligen förledd att lemna Förman så beskaffad förstreckning, hvarvid Kronan eller en allmän Inrättning dock kan komma i betydligt äfventyr: äfven så om Förman genom någon sin åtgärd befordrat en annans begäran om lån ur publik Cassa, hvars redogörare står under hans lydna, utan att vid sådant lån föreskrifne former och säkerhet blifvit iagttagne. Straffet är tjensens förlust ändå att ingen skada skedt: har skada skedt, varder Förmannen ovärdig att bekläda någon Kronans tjenst. K. F. 21 Mart. 1735. K. F. 23 Mart. 1807. §. 20.

§. 62. *Misshandel med offentliga Handlingar.*

1.) *Förfalskning* af publika Documenter, här i synnerhet Kronans räkenskaper och handlingar, som till allmän rättelse och nytto äro; hvilket sker derigenom att man, i afsigt att förleda och skada göra, af sådana redan i *allmänt förvar* och till *offentligt bruk* komne handlingar något utplånar eller förändrar så att deras innehåll och mening blifver annan; eller att man dem förstör och sätter

aldeles diktade och understuckne i de riktigas ställe. Straffet är att ställas i halsjern vid en påla samt arbete vid Konungens Slott eller Fästning på vissa år eller hela lifstiden. 2. *VIII. MB.* Hit skulle ock kunna föras om någor förfalskar stempladt papper, hvarföre, äfvensom om dermed föröfvas hvarjehanda flärd och underslef, eller derföre uppbäres högre betalning än utsatt är, straffet är efter allmän lag. *Ch. Sig. F. 1824. §. 13. IV. jfr. K. F. 14 Jan. 1748. §. 29. 2.) Stöld och förskingring af sådana publika Documenter, hvilket sker derigenom att man för någon sin vinning skull, utan afsigt att förleda eller i viss sak skada göra, borttager, förskingrar, försäljer eller föryttrar dem. Straffet är att anses såsom Kronones tjuf. K. F. 27 Apr. 1695. hvilket jemväl sträckte sig till den som de publika handlingarne förvärfvat men icke angifvit, upplifvadt genom K. B. 3 Mart. 1782.*

§. 63. Orått vid upphörd eller utgift af Kronans råntor.

1.) Brukar Uppbördsman eller annan dervid veterligen *falskt* mått eller vigt, ehvad lefverant eller emottagare dervid blifver lidande eller ej, skall han straffas såsom för qualificerad tjufnad med böter, 6 gånger det mättes värde, samt uppenbar Kyrkoplikt. 2. *VIII. HB. 9. XVIII. MB.* och dessutom vara sin tjenst förlustig. 2.) Brukar han dervid *rått* krönt mått eller vigt, men ändå origtigt mäter eller väger, skall han straffas med 20 dars böter och tjenstens förlust. 4. *VIII. HB.*

§. 64. Våld och orått i allmänhet af tjenstemän.

Om tjensteman, under tjenstens utöfning och

i embets ärender, med ord eller gerning, gör våld eller orätt, är straffet tveböte emot hvad eljest i dylika fall stadgadt är. §. *XVIII. MB.* till hvilken högre bestraffning grunden igenfinnes, dels i Statens anspråk på mera vårdadt uppförande och redlighet hos den, som genom befordran till offentlig tjänst eller embete, fått åtnjuta ett mera utmärkt förtroende, dels i den vidsträcktare skada, som genom honom kan tillfogas.

B. Delicta propria.

§. 65. *Svikelig åtkomst af Kronans ingäld.*

Svikelig åtkomst af Kronans ingäld är då någon Uppbördsman eller Redogörare med flärd och list, således ej af okunnighet eller förseelse, åtkommer hvad Kronan rätteligen tillhör, det må vara honom anförtrodt eller icke; såsom om han utesluter ur räkning skattskyldig lägenhet, men skatt deraf upptager, o. d., och han det för sig behåller och icke heller uppgifver: Eller då någon, hvilken som häldst, under osannfärdig, diktad eller med falskhet gjord uppgift om rättighet till Kronans lagliga inkomst, den samma upptager, samt för sig anamar och behåller. Straffet är dubbel tjufv-rätt, d. v. s. det åtkomnes sexdubbla värde och uppenbar Kyrkoplikt. 1. *XLV. MB.*

§. 66. *Tillgrepp. Förskingring.*

Tillgrepp af medel å tjenstens vägnar uppburne eller emottagne, *peculatus, de residuis*, äger rum då uppbördsman eller hvilken annan tjänsteman

som häldst, under uppsåtligt användande till egna behof, icke i rätten tid ifrån sig lefvererar, icke heller har i beredskap, utan *förvandlar och förstår* de medel, vare sig allmänna eller enskildta, dem han i och för tjänstens skull emottagit till *förvar, förvaltning* eller *redovisande*. Lagstiftningen i detta mål har genom *K. F. 29 Nov. 1823*. märkeligen blifvit förändrad, omskapat 2. *XLV. MB.* och upphäfvit 8. *I. UB.* Nu mer 1) begås detta brott ej ensamt af Uppbördsmän och Redogörare för allmänna medel, utan af Tjenstemän i allmänhet. 2) angår det ej endast allmänna medel, utan ock enskildte, allenast de under utöfning af tjänst samt i och för den samma blifvit emottagne. 3) afses ej huruvida det tillgripne sluteligen kan återgäldas, utan endast att tillgrepp skedt, d. v. s. att medlen ej äro tillhands och vid behörig påfordran återgäldas. 4) hafva penninge böterne 40 procent å tillgreppets belopp försvunnit, i hvilkas ställe ovilkorligt urbota straff tillkommit. Straffet är alltid a) *tjänstens förlust*; b) *ovårdighet* att vidare nyttjas i Kronans tjänst; och c) *arbete* antingen i *fångelse* eller *vid fästning*. Detta sista lempas efter tillgreppets belopp och dervid förekommande omständigheter, dem Domaren äger pröfva, neml. arbets-fångelse 1-2 år då tillgreppet ej går utöfver 1000 Dal; fästnings arbete 2-5 år då deröfver till 3000 Dal; 5-8 år då deröfver till 6000 Dal; 8-11 år, då deröfver till 18000 Dal; 11-14 år, då deröfver till 60,000 Dal; 14 till 16 år, då tillgreppet till hvad summa som häldst går derutöfver. Och anses straffbarheten större, i följd hvaraf ock straffet skärpes med 5 års fästnings arbete, om han som tillgreppet gjort *rymer* och blifver

ertappad med uppbörd och andra sådana medel. I öfrigt skall det tillgripne återgäldas med 6 procents ränta ifrån redovisnings tiden tills den skyldige blifvit för sitt brott häftad eller saken eljest kommit under Domarens pröfning, *K. B. 26 Aug. 1741*: och kan det ej fullt återgäldas, har fordringsägaren samma rätt emot tillgriparens person, sedan han sitt straff utstått, som concurs lagen tillagt borgenär emot insolvent gäldenär. *K. F. 29 Nov. 1823*. — Särskild art af denna förbrytelse synes vara om tillgrepp sker af tjänsteman vid krigståndet i *ofredlig* tid, till mer eller mindre af hvad som håldst honom till uppbörd, vård eller Trouppens aflöning eller beklädnad öfverlemnadt och ombetrodt är. Straffet är att varda hängd. *10. VIII. Kr. Art. 1798*. hvarest ock förekomma flere händelser af denna förbrytelse under *fredlig* tid.

Anmärkning. Så, som i det föregående skedt, synes 1823 års nya redaction af 2. *XLV. MB.* böra förstås och tolkas. Likväl, utan att misskänna anledningarne till förändringarne och nyttan deraf, förekommer vid denna tolkning det dubium att den må hända vore oriktig derföre att hvarken gamla eller nya lagen noga bestemdts när förskingring skall anses vara begången; och att den nya lagen oförgripeligen synes vara öfvermåttan sträng då den fastställt samma bestraffning om det tillgripne altsammans eller till någon del kan återgäldas, omständigheter hvilka likväl gamla lagen lemnade uppmärksamhet.

För-

Försnillning.

§. 67. *A. hos Uppbördsman och Redogörare.*

Försnillning och Underslef, ehuru i Författningarne ofta förekommande termer, hafva dock föga bestemd skillnad emellan hvarandra inbördes och emot tillgrepp af allmänna medel, hvarom i nästföreg. §. handlas; icke heller är särskild bestraffning utsatt å dem såsom utgörande egna arter förbrytelser, utan omförmålas de i sammanhang med andra specifikt uppgifne malversationer med Kronans eller andra allmänna medel. Kanske skulle *Försnillning* hos Uppbördsman och Redogörare kunna sägas bestå deruti, att han ej rätteligen uppgifver hvad han uppburit, det han således præsumeras vilja vända sig enskildt till nytta, eller att han föregifver större utgift än som verkligen skedd, hvarigenom han ock söker oloflig åtkomst af de honom anförtrrodde allmänna medlen: vid hvilket alt, till skillnad ifrån tillgrepp förekommer, att i dessa fall medlen endast äro allmänna, icke enskildte, och att de till egna behof ej annorlunda blifvit använde, än att de genast kunna återgäldas. — *Underslef* åter är då Uppbördsman och Redogörare, under delagtighet i skattskyldiges försnillning samt konstiga tillställningar i öfrigt, bidrager dertill att någon Kronans eller allmän Inrättnings ingäld varder dem förhållen. Exempelvis må anföras: *Försnillning*; om han med följande årets uppbörd betalar de föregående årens räntor och buster: Straffet 40 procents böter. *L. B. I. 1688. § 8:* om under Krigsfolks Tåg Krono. betjent uppsätter högre utgift än verkligen gjord blifvit. Straffet tjenstens förlust. *TågOrdn. 1791. §. 67: Underslef;*

om någon Kronans betjent utan betalning lemnar begagnande af förmåner hvarföre Kronan borde tillflyta någon inkomst, såsom då Post-betjent öfverser med missbruk af Fribrefs rätt. Straffet tjenstens förlust eller arbiträrt straff. *K. F.* 27 *Apr.* 1756. §. 11.

§. 68. *B. hos skattskyldige.*

Äger rum då någon på ett eller annat sätt söker undankomma erläggandet af en afgift som honom veterligen till Kronan erläggas bör. Denna är icke heller qualificerad såsom en egen art förbrytelse, med särskild derå utsatt bestraffning, utan förekommer i flere andra händelser som specifikt blifvit uppgifne; och är i allmänhet sådan hos de skattskyldige befunnen försnillning ansedd mindre svårt än den nyss föregående, emedan brist på ärlighet är mindre straffbar hos den som ej njutit det förtroende att honom något ombetrodt är. Exempelvis må anföras *a)* om Frälse heman förmedlas, men räntetagaren ändå tager sitt fullt ut. Straffet hemanets förverkande under Kronan. *Res. 6 Aug. 1681. §. 10.* *b)* om någon ingifver falsk Rusttjenst-Längd på sina frälse gods. Straffet förverkande af det gods som blifvit fördoldt, eller hvars ränta blifvit falskeligen angifven. *Rusttj. Ordn. 1686. §. 5.* Nb. i dessa båda fallen lærer dock, för frälse naturens oföränderlighets skull §. 97. 98. de förbrutne godsen böra stå under lösen eller till den mästbjudande försäljas, på sätt som stadgas i *Ad. Pr. 1723. §. 25.* *c)* om någon söker undkomma Tull-afgift medelst förtigande af tullbart gods. Straffet varans confiscation samt bö-

ter 50-400 R:r., stundom ock tjenstens och ärans förlust samt fästnings arbete. *K. F. 12 Febr. 1820. Art. 1. d)* om Handlingar ej behörigen charteras. Straffet böter, för Tjensteman 6: 32: för Part. 3: 16. *Ch. Sig. F. 1824. §. 13. e)* om Breffrihet missbrukas. Straffet 20-160 d:r. efter iterationerna. *K. F. 27 Apr. 1756. f)* om Borgare i Stad verkligen utför ur Riket, eller bjuder till att utföra sin egendom innan utflyttnings afgift betald är. Straffet halfva egendomens förverkande: viker han derjemte sjelf borrt innan han rätt för sig gjort, varder han för menedare förklarad. *§. III. HB. g)* om oriktig uppgift sker till Mantalskrifning och Bevillnings taxering. Straffet Bevillnings skattens dubbla belopp, neml. efter hvad försnillas velat. *Bev. F. 1823. III. 1. v. h)* om någon af Krigsbyte uppsåtligen undanhåller och förskingrar det som han sjelf tagit, eller genom enskildt förtroende honom öfverlemnadt är, men hvilket Kronan tillkommer, eller till utdelning ibland trouppen komma hör. Straffet tjenstens förlust eller högsta kroppsplikt, efter som personen är. *4. IV. Kr. Art. 1798. m. m. d.* som i särskildta Författningar kan hafva blifvit stadgad.

§. 69. Tjenste fet och förbrytelser.

Då Kameral Tjensteman ej fullgör hvad honom jemlikt Instructioner och Författningar anbefaldt är, eller utför och fullbordar det annorlunda än föreskrifvit är. Hit kan föras *a)* om någon underlåter att enl. Instruction och plikt angifva och till rättelse befordra sådana under hans kontroll stående Tjenstemäns befunne felagtigheter, hvarigenom Kronans inkomster gå förlorade eller äfven-

tyras. I detta fall är om Häradsskrifvare förordnad, att han skall mista tjensten och vara ovärdig att vidare komma i Kronans tjenst. *KCB. 20 Dec. 1729:* om Landshöfding m. fl. allenast att de skola stå civilt ansvar och ersätta afsaknaden af Kronans ingälder, *KB. 30. Nov. 1773.* b) om Uppbördsman ej i uppbörds-bok utan å Bilängd anteknar uppbörden. Straffet tjenstens förlust. *KCB. 20 Dec. 1729. §. 13.* c) om Krono Fogde af vårdslöshet låter hos allmogen innestå Kronans räntor och inkomster. Straffet 40 procents vite. *H. F. Instr. 1688. §. 7.* d) om Uppbördsman och Redogörare icke inom rätt tid aflemna sina räkenskaper, då för dröjsmålet skall erläggas gemenligen en Riksd. daga-bot. *fl. Författn.* e) om Krono betjent m. fl. vårdslöst eller med underlåtenhet förseglar Bränvins panna. Straffet tjenstens förlust, suspension eller böter. *KF. 19 Maji 1824. VI. 4.* f) om Krono Fogde, som i kraft af sin tjenst utmätt eller indrivit böter, håller dem inne hos sig för arvode sitt, eller något deraf för sitt besvär afkortar. Straffet 40 d:r böter. *8. II. RB.* g) om Kameral Tjensteman underlåter att inställa sig där hans tjenste-biträde är af nöden; t. ex. Häradsskrifvare eller Krono Fogde vid Bevillnings taxerings Committé. Straffet 20 R:r böter. *Bev. F. 1823. III. 2. XXIX.* h) om Lands Betjente försumma att inställa sig vid Tågande och Skjuts-ombyte, och otillbörlighet förelöper, som af dem kunnat förekommas. Straffet $\frac{1}{2}$ års lön, Krigsmanshuset ensak. *Tåg Ordn. 1791. §. 69.* — flere händelser att förtiga.

§. 70. Orätt vid förrättningar.

Orätt vid hvarjehanda förrättningar där Kro-

hans rätt är i fråga och Kronan varder lidande, såsom vid Skattläggningar, Tiondesättning, Värderingar, Auctioner m. m. hvilka alla tyckas kunna uppfattas under hvad som nämnes om Syner och Ransakningar, hvarvid om något sker till Kronans skada eller afsaknad, sådant är förklaradt skola komma på förrättningsmännens hårda ansvar. *H. F. I. 1688. §. 14.* utan att någon viss bestraffning närmare blifvit bestemd.

§. 71. Försumelser vid åtskilliga tillfällen.

Dessa äro att anse såsom hufvudsakeligen endast Police förbrytelser, hvadan de för dem utsatte mindre penninge böter blifvit stadgade ej såsom straff, utan blott i afsigt att åstadkomma noggrannhet och ordning ibland de skattskyldige, att ej uteblifva med hvad fullgöras bör. Af sådan beskaffenhet är, om någon a) uragtlåter att ingifva uppgift till mantalsskrifning: böter 1 R:r. *Bev. F. 1823. III. 1. v.* eller Bevillnings taxering: böter 2 R:r. *Bev. F. 1823. III. 2. xxxvi.* b) uteblifver ifrån sista upphördsstemman på skatte året: vite 12 sk. *KK. 18 Febr. 1806.* c) icke inställer sig vid skogseld: böter 5 d:r. 4. *XV. BB.* d) icke kommer till skall: böter 2 d:r. 3. *XXIII. BB.* e) försummar Kronoskjuts: böter 1 R:r. 32 sk. *Tåg. Ordn. 1791. §. 71.* f) åsidosätter vägars plöjning och skottning om vintern: böter 3 R:r. 16 sk. *KB. 10 Maji 1815.* m. m. som här blefve för vidlyftigt att anföra, men som i särskildta fall är vordet stadgad.

the first of these is that the world is a vast, open space, and that the only way to explore it is to go out and see it for yourself. This is the spirit of adventure that has driven men to the ends of the earth, and it is the spirit that must drive us if we are to make any progress in the sciences. The second is that the world is a complex, and that the only way to understand it is to study it carefully and in detail. This is the spirit of inquiry that has led to the discovery of the laws of nature, and it is the spirit that must guide us if we are to uncover the secrets of the universe. The third is that the world is a place of wonder, and that the only way to appreciate it is to look at it with a sense of awe and wonder. This is the spirit of awe that has inspired the greatest works of art and literature, and it is the spirit that must inspire us if we are to reach the heights of human achievement.

II. B O K E N.

OM

SVENSKA JORDLÄGENHETER

I SYNNERHET PÅ

L A N D E T.

118 22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

261

262

263

264

265

266

267

268

269

270

271

272

273

274

275

276

277

278

279

280

281

282

283

284

285

286

287

288

289

290

291

292

293

294

295

296

297

298

299

300

301

302

303

304

305

306

307

308

309

310

311

312

313

314

315

316

317

318

319

320

321

322

323

324

325

326

327

328

329

330

331

332

333

334

335

336

337

338

339

340

341

342

343

344

345

346

347

348

349

350

351

352

353

354

355

356

357

358

359

360

361

362

363

364

365

366

367

368

369

370

371

372

373

374

375

376

377

378

379

380

381

382

383

384

385

386

387

388

389

390

391

392

393

394

395

396

397

398

399

400

401

402

403

404

405

406

407

408

409

410

411

412

413

414

415

416

417

418

419

420

421

422

423

424

425

426

427

428

429

430

431

432

433

434

435

436

437

438

439

440

441

442

443

444

445

446

447

448

449

450

451

452

453

454

455

456

457

458

459

460

461

462

463

464

465

466

467

468

469

470

471

472

473

474

475

476

477

478

479

480

481

482

483

484

485

486

487

488

489

490

491

492

493

494

495

496

497

498

499

500

II. B O K E N.

I. C A P.

OM LÅGENHETER PÅ LANDET, MANTAL OCH JORDNATUR.

I. Lågenheter på landet.

§. 72. *Indelning.*

De på landet varande lägenheter kunna indelas i 3 slag, neml. A. *uppodlade* hvarå grundnäring drifves: B. *Förädlingsverk* för de allmännaste af jordbruket kommande natur-alster: C. *Ouppodlade*, som ännu ej genom människo åtgärd blifvit frugt-bärande.

A. Uppodlade lägenheter.

§. 73. *Förberedelse.*

Possession för sig sjelf är så beskaffad Lägenhet, att den ensam för sig är bestående och ej utgör någon del af en annan. — *Adpertinens* är en ägblott, som lyder under en annan, deraf utgör en del, och är till dess understöd. —

Adpertinens, såsom sådan, är ifrån hufvud-posses-
sionea inalienable.

§. 74. 1. *Heman. By.*

Heman är en på landet af åtskilliga slags ä-
gor bestående, bebyggd, till visst mantal satt Pos-
session för sig sjelf, hvarå drifves den i orten va-
rande grundnärning. — *By* finnes då flere hemman
ligga i samfällighet af ägor inom gemensam rågång.
Odalby, Bohlby, kallas den by som af ålder byggd
varit: *Afgårda By* är hemman, som på Bohlbys
utmark i sednare tid upptagit är 1. *XIX. BB.*, el-
ler "ny *By* byggd af gamblom" *XL. BB. LL.* —
Hemans och byars namn få ej ombytas utan an-
mälan hos KammarCollegium och dess tillåtelse:
namnförändringen skall sedan anteknas i Jorde-
boken.

§. 75. *Hemans uppkomst.*

Heman hafva uppkommit genom dels fritt *In-
kråktande* af det lediga landet innan det ännu blif-
vit lagdt under bestemd ägande välde: *BOTIN I D.*
p. 15: dels *Uppodling* af den uti visst ägande väl-
de komne och fördeldte mark.

§. 76. *Uppodlingars slag.*

Uppodlingar kunna nu mera ske antingen
A) på redan varande *Hemans* områden, eller B) på
Kronans och *Menighetens* obebyggda mark. De sed-
nare kunna göras såsom a) *Nybyggen* utgörande
Possessioner för sig sjelfva, eller b) såsom *Nyod-
lingar*, gemenligen utgörande *Adpertinenser* till
redan bebyggde *Lägenheters* understöd.

A. Uppodlingar på bebygda hemans områden.

§. 77. Ålagde och tillåtna.

På redan i bruk varande hemans områden *måste* mindre uppodlingar göras till landsculturens förbättrande, såsom till åker och äng där det ske kan, utan att skog eller betesmark deraf minskas eller skadas *i. VI. 4 XXVII. BB.* Odlingar af hvad slag som häldst, större eller mindre, *tillåtas* på Krono-skatte samt Frälse jord. *Sk. Ordn. 1805. §§. 17. 18.* På ren Krono jord, Boställen eller heman, få Torp ej anläggas utan Landshöfdings tillstånd, för hvars meddelande stundom behöfver föregå Härads Rättens undersökning, och då oländig mark å boställen vill uppodlas, med åtnjutande af *frihetsår* och *besittningsrätt*, skall stället besigtigas och affattas, tid för verkställigheten utsätas m. m. *Sk. O. 1805. §. 26. Kr. o. KCK. 6 Sept. 1803.* Odlingar medelst *Flåhackning* och *Torfbränning* få icke heller å militie Boställen göras å annan mark än allenast mossar och kärr, och aldrig utan Landshöfdings tillstånd. *KB. 23 Jan. 1821.* — I öfrigt märkes att hvarken odlingar eller nybyggen få göras på *Holmar* eller *Sjökuster* i Skärgårdarne, i synnerhet så att utseendet emot sjön förändras, utan Sjöförvaltningens förutgångne hörande och samtycke, neml. för Lotsverkets skull, att Lotsplatser ej må inskränkas, och landkänningar för Sjöfarande ej förstöras. *KCB. 26 Nov. 1805. o. 22 Jul. 1806.*

B. Upp-

B. Uppodlingar på obebygd mark.

a) Nybyggen.

§. 78. Hvarest?

Nybyggen få upptagas på 1.) *Öderskogar*. Landshöfding upprättar förslag till odlingar å sådana skogar, det Kgl. M:t pröfvar och gillar. *Sk. Ordn. 1805. §. 15.* 2.) afvittrade *Krono Allmänningar*, *Af-radsland* och öfverlopps *Krono marker* i de norra provinserna. Där få Nybyggen anläggas, egentligen dock ej under $\frac{1}{8}$ eller öfver ett helt mantal, hvartill för helt mantal anslås i Jemtland 500 till 3000 tunneland mark, i de öfriga 700 till 2500 tunneland. *K. St. 8 Dec. 1820. §. 3. o. 8. o. 10 Febr. 1824. §. 3. o. 7.* 3.) *Krono Parker*, *Krono Allmänningar*, samt till *Låns* och *Hårads* menigheters nytjande anslagne *Allmänningar*. All Nybygges odling derå är n. m. förbuden, undantagandes till boningsstäder för till skogarnes vårdande nödige Skogvaktare. *K. o. BCB. 14 Apr. 1824.* 4.) *Sokne Allmänning*. Nybygges samt annan odlings företagande derå beror på bifall af sokne-menigheten, som äger marken och har dispositions rätten deraf. *Sk. O. 1805. §. 8.* 5.) *Recognitions skogar* och *Bergslags allmänningar* med å de förstnämde blifne öfverloppsmarker. Så vidt de finnas i norra provinserne, skall den till Bergverken och Bruken ej behöfveliga marken indelas i hemans lotter efter vissa tunnelands rymd, hvilka skattläggas och under ägande rätt säljas på aucion och sedan få användas, såsom annan skattejord, till nybyggen, odlingar eller annorlunda. *K. F. 4 Febr. 1811. K. o. B. C. K. 31 Mart. 1824.*

§. 79. Af hvem.

Så länge nybyggen å Allmänningarneingo göras, ägde *Allmännings-Interessent* företrädes rätt till anläggande deraf; dock anmälde sig ingen sådan, kunde upptagnings förmån äfven efterlätas andra. *KCB. 14 Febr. 1782. Sk. O. 1805. §. 7.* — Till de ännu tillätne odlingarne finnes ingen företrädesrätt i allmänhet stadgad: likväl är *options rätt* till nybygges anläggande förunnad den hemans åbo eller ägare, ifrån hvars skog mark till Kronan blifvit afvittrad. *KCB. 14 Febr. 1782*; särskildt för de norra provinserna upprepadt i de för dem utkomne Afvittrings Författningarne.

§. 80. Vilkor.

Vanligen äro vilkor vid tillåtelse till Nybyggens upptagande 1.) att visst *utmål* nybygget tillägges, så att ägovidden bestemmes, och till framtida rättelse på charta affattas, och på marken afrosas. *Sk. O. 1805. §. 7. 15.* hvarvid dock i Lappland ej så aldeles noggrant torde förfaras. *KR. 24 Nov, 1749 §. 6.* 2.) att lägenheten må künna uppskattas till minst $\frac{1}{8}$ mantal. *Sk. O. l. c.* undantagande i de norra provinserne, derest, om utryme ej finnes till fullt $\frac{1}{8}$ mantal äfven Krono torp få upptagas och skattläggas. *Afv. Stadgg.* 3.) att viss *tid* förelägges för nybyggets företagande, minst 2 år efter tillståndets beviljande. *KR. 24 Nov. 1749. Sk. O. 1805. §. 7. KK. 4 Febr. 1811.* 4.) att visst antal *frihets år* utsättes efter markens beskaffenhet. Till uppmuntran att företaga Nybyggens anläggande förunnas dervid *frihet* från reella och personella utsylder för 15 år, undantagandes Bevillningar *KK. 24 Jul.*

1783; jemväl frihet ifrån afgifter till Presterskapet. *K K. 6 Apr. 1810.* men efter frihets årens förlopp skall skatt deraf utgöras: — I norra provinserna förunnas frihets år, vid ny hemman, 15 till 50 — vid Torp 10 till 20, dock så att när $\frac{3}{4}$ af frihets tiden är all, halfva räntan erlägges. *K. St. 8 Dec. 1820. §. 9. o. 10 Febr. 1824. §. 8.* Härill kommer att Nybyggare njuta 5.) vissa *understöd* af allmänna medel. *K K. 4 Apr. 1770.* Enl. äldre Författningar var ock beviljad frälse frihet å den jord som till Nybygge upptogs; som dock n. m. allénäst med inskränkning är gällande, *K C B. 14 Febr. 1782. jfr. §. 98.* men för Nybyggens skull må ej redan i häfd. varande Lägenheter öfvergiftas, vid Konungens onåde. *K K. 5 Maji 1757.*

§. 81. Tituli possidendi.

Redan fullbordade Nybyggen å allmänningarne få behållas om de med laglig titel kunna förvaras. Sådana lagliga titlar äro 1) *Skatllågning.* 2) *Rotering* 3) *Skogs Commissions Dom* 4) *Vederbörligt tillstånd* till odlingen. 5) *Actuelle possession* om upptagan är för allmännings interessenterne umbärlig, den går till $\frac{1}{8}$ Mant. och Kammar Collegium pröfvar den böra bestå. *Sk. O. 1805. §. 6.* hvar till kommer 6) under *ständig besittnings rätt* upplätne bebygda lägenheter, hvilkas inägo område kan uppskattas till minst $\frac{1}{16}$ Mantal. *K o. B C B. 14 Apr. 1824.* Och sedan undersökning om så beskaffade lägenheter skedt, böra de till in. och utäggor behörigen afrösas. *Sk. O. 1805. §. 15.* — Alla andra nybyggen och upptagor böra utläggas till allmänningen igen.

b) Ny - odlingar.

§. 82. Huru upptagas och bibehållas.

Sådana äro i synnerhet ängar. Å Krono Skogar, Krono parker och Allmänningar få de bibehållas där de äro. *Sk. O. 1805. §. 6. 12. 15*; men hädanefter icke göras, icke en gång på kärr och oländig mark. *Ko. BCB. 14. Apr. 1824*. Å Kronomarker i de norra provinserne få *slotterlägenheter* af nybyggare odlas äfven utom deras egna utmål, emot erläggande af en lempelig Smörränta; men dessa måste dock *afstås* om marken hvarå de äro belägna åt annan nybyggare behöfver upplåtas, *K. St. 10 Febr. 1824. §. 7*. Och där sådan nyodling skedt å Allmännings mark efter ordentelig fördelning emellan allmännings interessenterne, såsom i landsculturs författningarne stadgades, blef den inalienable ifrån det heman hvarunder den upptagen blifvit. *KF. 5 Oct. 1741. §. 4. o. 12 Aug. 1752. §. 2*. — På till Stads menigheter donerad jord får å kärr, mossa och oländig mark odling göras emot skatt till Stadens cassa, sedan Landshöfding gifvit tillstånd till odlingen. *R. St. B. 1770. §. 3*.

§. 83. 2. Torp. Utjord. Urfjäll.

I. *Torp* kallas bebygde Lägenheter på landet, som i alt likna heman, men ej äro så stora att de kunnat sättas till $\frac{1}{8}$ Mantal. I äldre Författningar tyckas de kallas *Torpare*, hvilkas jord ej uppgick till $\frac{1}{2}$ heman, hvaraf kommer sig att så många lägenheter benämnas skattlagde torp. *Skattlagde torp* eller *Kronotorp* med egna ägor äro endast Possessioner för sig sjelfve och få bibehållas

där de äro, men ej hädanefter upptagas; undantagandes på afvittrad jord i de Norra Provinserne. *K. St. 8 Dec. 1820. §. 8. 10 Febr. 1824. §. 7.* Men torp på redan i odling varande hemans ägor äro adpertinenser under de heman, inom hvilkas rågång de blifvit upptagné. — För Torp eller mindre än $\frac{1}{8}$ heman synes böra räknas skattlagd lägenhet som har mindre än 1 T:ds utsäde och 6 lass hö årl. *K. F. 25 Jun. 1764.* ehuru den jemnföres med eller sättes till $\frac{1}{8}$ mantal. *K. C. B. 24 Mart. 1807. o. 14 Apr. 1824.*

II. Utjord är en ägolott som ett heman har, gemenligen *utom sin by*, inom annan rörlagd bolstad. *XXVII. Tingm. B. LL.* Stundom består den af endast en viss gifven ägolott, stundom, och det oftare, tages derföre andel, efter delningsgrunden, i alla den byens ägor, inom hvars område den ligger. Utjord är vidare ibland bebyggd, ibland, och det oftare, icke bebyggd. Någon gång har den särskild äbo, men merändels lyder den till något visst heman, hvarunder den blifvit skattlagd, och får då derifrån icke skiljas. *R. Allm. B. 1752. §. 55.* Den har aldrig mantal sig åsatt, men utgör särskild ränta, och är gemenligen inroterad.

III. Urfjäll. Är vanligen en ägolott, bestående af allenast någon viss till hemansbruk tjenlig jordadel, som ett heman medelst gammal häfd tillkommer *inom sin egen bys rågång*, enskildt och utom sitt byamål §: *XVII. Widh. B. UL. §. XIV. BB. LL.* Den är bestemd till ägövidd inom gifna skiljemärken, och njuter ej delagtighet i andra ägor inom byen. Den är icke bebyggd; har ej särskild äbo; derå är ej satt mantal; stundom antek-

nad i Jordebok. Holmar, som heman har inom bys vatten, torde kunna föras hit.

Uttjordar och Urffjallar, som ofta förblandas i benämningen, synas hafva uppkommit genom under hvarjehanda titlar skedda afsöndringar från andra heman å tider då lag ej gafs emot skattskyldig jords minskning: de äro gamla. 20. *XVII. Widh. B. Upl. L. XIII. J. B. Sudh. L. XI. BB. Ö. L. &c.* och hafva åtskilliga benämningar såsom *Fall, Fjäll, Hump, Örnarn, Rumpejord, Frijord, Flytande jord, Lågd*, m. m. I sednare tider hafva ock uttjordar uppkommit då Kronan för vederlags brist fått ersättning i jord, hvarå hemans åbo ej varit besutten. *KCB. 18 Apr. 1803.*

§. 84. 3. Adpertinenser utom Bys rågång.

Sådane äro *Linsänken* och *Bodeland*, *Fåbodsidlen* och *Höstbodar* med eller utan Yxbörd, *Mulbete*, *Fisken*, hvilka sidstnämnde dock någon gång kunna vara särskildt skattlagde. De hafva tillkommit, man vet ej när, såsom Servituter ifrån längre tider tillbaka, och få genom urminnes häfd försvaras. 4. *XII. 3. XV. J. B. Sk. Ordn. 1805. §. 14. m. fl.* De hafva verkligen blifvit påräknade vid skattläggningarne, såsom nödvändiga för prædium dominans, eller antagas åtminstone vid skattläggningen hafva blifvit afsedde.

B. Förädlingsverk.

§. 85. Quarnar.

Quarnar äro förädlingsverk, egenteligen till malning af säd, sågning af bräder eller stampning

af ylletyger. Ibland utgöra de Possessioner för sig sjelfva: de kallas då *Odalquarnar*, och särskild skatt utgöres om de äro af Krono-natur: ibland äro de blott Adpertinenser under heman, och kallas *Foot-* eller *Squalt-quarnar*, och då utgöres af dem stundom ingen skatt stundom äro de i hemanets skatt inbegripne. *Linbråkor* och *Linskäcktor* få efter behag, utan föregången besigtning, dock ej till andras mehn, anläggas och begagnas. *Ko. CCK. 25 Nov. 1819.*

I gamla tider, om Quarnställe ej begagnades af jordägaren, fick det nyttjas af hvilken som häldst derå bygde, *X. BB. WgL.* Häraf de många Odalquarnar som finnas utan mera jord än som för hygnadernas uppförande är nödig. Nu mera tillhör Quarnställe Strandägare gemensamt *1. XX. BB.* och quarnställe värjes genom urminneshäfd. *3. XV. JB.* Quarns uppförande är, i afseende på ortens behöf och Kronans inkomst, ett hushållnings mål som det tillkommer Landsh. att afgöra, sedan Häradshöfding med Nämnd, i vissa fall biträdde af Landtmätare för afvägnings skull, skådat lägenheten, och gamle quarnägare hörde blifvit, det förra att ej skadeliga öfversvämningar må göras, det sedan att ej äldre rätt må förnärmäs. *4. XX. BB. KCK. 24 Jan. 1823.* I allmänhet får ny Tullmjölquarn ej anläggas, som icke kan indraga minst 4 Tunnor Spanmål i tulltägt årligen. *KCB. 31 Jul. 1805.* att ej kostnad må göras för en altför obetydlig inrättning. Sågquarnar få ej anläggas på Allmännings skogar att ej skogen må utsättas för vådan af lättade tillfällen till otillätelig afverkning. *Sk. O. 1805. §. 7.* Sågnings frihet på Kronojord vare sig till nya Verks anläggande eller gamla

Verks nyttjande, beror på Landshöfdingens tillstånd, *Sk. O. 1805. §. 47.*

C. Oupplade Lågenheter.

§. 86. Skogar. Fischen.

Någon gång, ehuru sällan, kunna sådana Lågenheter finnas såsom utgörande Possessioner för sig sjelfve: det är i synnerhet då Kronan af dem är ägare; och synas de hafva tillkommit derigenom, att de blifvit lemnade otillerkände någon privat, hvadan Kronan tillegnat sig dem. Stundom tillhöra de privata; hafva då troligen uppkommit genom afsöndringar ifrån gamla odal lågenheter; äga vanligen egenskapen af Urjordar eller Urfjällar; och äro merändels att anse såsom ad-pertinenser.

II. Mantal.

§. 87. Förberedelse.

Heman mätes till storlek efter dubbel grund.
 1. *Physisk* som bestemmes, om det är enstaka efter ägovidden, om det är i Byalag efter den gällande delningsgrunden, vid ägodelning. 2. *Kameralistisk*, som bestemmes efter sammansatt förhållande af ägornas vidd, slag och naturliga fruktbarhet, vid Skattläggning. Huru mycket och huru beskaffad mark må anslås till ett hemman är ej nogga eller lika bestemd. Det beror till någon del på Skattläggnings methoderne i hvarje ort. Ifrån 500 till 3000 Tunnland hafva till *helt* heman blif-

vit anslagne enl. Afvittrings och Ägodelnings Författningarne 1776, 1782, 1811, 1820 o. 1824; men mindre ägovidd kan vara tillräcklig för mindre hemansdel.

§. 88. *Mantal?*

Mantal kallas den måttstock, hvarefter hemans Kameralistiska storlek utmärkes, och i sammanhang dermed bestemmes delagtighet i vissa Öner, i synnerhet sådana som efter sammansättningar utgöras. — Mantal är *beständigt* ehuru om det finnes origtigt satt *jernkning* deri kan ske dels vid Förhöjning, dels vid Förmedling, hvilket sednare är det som oftast förekommer. — Det är *oförmedladt* om det är lika som det sattes vid Skattläggningen; *förmedladt* om det blifvit minskadt eller nedsatt efter Skattläggningen. — Alla heman måste finnas Mantal åsatt i proportion af hemanets grundränta och K.C. tillkommer det att afgöra alla tvister, som angående Mantals rätta storlek kunna uppkomma. *R. Pr. B. 1719. §. 4.* I äldre tider torde Mantals-åsättningen hafva skedd igenom endast Kronobetjeningens åtgärd, och derefter anteknats i Jordboken; i synnerhet har sådant ägt rum i anseende till det ypperligare Frälset som sällan undergått ordentelig skattläggning. — Hemantal, Mantal, Gärde-mantal, Gårdatal och Gård, äro synonyma Termer. — Mantal betydde fordom *hufvudtal, capita. §. 10. X. Kon. B. Upl. L.*

§. 89. *Mantals benämningens uppkomst och ändamål.*

I äldre tider utgingo Gärder efter *Sättning*,

elier hvad hvar och en skattades vara *fullsådes* uppå, d. v. s. hvarpå ett fullständigt åkerbruk kunde idkas: derföre behöfdes de då brukliga årliga Skattläggningarne. För fullsuttenhet var icke något visst mått i jord eller afkastning utsatt; profningen derom berodde på de omvexlande skattläggnings-männens godtycko, hvilket förorsakade stora olikheter. Kanske rättade de sig likväl efter något i orten på höft antagit *Minimum*. Följden blef att en Bonde med betydligen mera jord än en annan, som ock var fullsutten vid sitt hemansbruk, likväl ej kunde skattas till högre än fullsättning. Detta var uppenbart obilligt och tryckande för de mindre förmögne. Så måste ett bestemd *Maximum* för hvarje fullsutenhet utstakas; och benämningen deraf blef *Mantal*. Man kunde då skatta för så många Sättningar som man hade Mantal; och skattläggningarne kunde blifva för alltid gällande, emedan, om än flere fullsutenheter sammanbragtes i en hand eller skingrades, jordportionen likväl bibehöll sitt en gång bestemda fullsutenhets mått eller mantal. Kanske tillhör inrättningen och benämningen af Mantal Kon. GUSTAF I:s Regeringstid; och äro följder af den 1528. förordnade allmänna och beständiga Skattläggningen öfver hela Riket. BOTIN I D. p. 23. — Nu mera åsättes alltid Mantal å heman och tjänar att bestemma måttet ej allenast af Skatten utan ock af hvarje hemans proportionerliga deltagande i sådana allmänna onera, som efter sammansättning af flera heman skola utgöras.

S. 90. *Jemnförelse grunder emellan särskildta hemans storlek.*

Delningsgrunden, såsom Öretal, Sjetting,

Pund och Tunneränta, är pålitligaste jemnförelsegrunden emellan heman inom *samma* by eller samfällighet. Mantalet åter är pålitligaste jemnförelsegrunden emellan heman i *särskildta* byar och orter, ehuru icke aldeles fullkomlig.

III. Jordnatur.

S. 91. Förberedelser.

Dominium, ägande rätt, kallas den någon tillkommande rätt att, med alla andras uteslutande, efter eget behag använda och nyttja ett ting. Efter hvad i Kameral Lagfarenheten behöfver anmärkas, hänföres denna rätt antingen till *sjelfva Tinget*, *substantia rei*, eller dess *afkomst*, *fructus*: och häraf uppkomma två jura domini specialia eller, efter de hvad Fastigheter angår kunna bestå oförblandade hvar för sig, de 2:ne species domini, som skulle nämnas *dominium fundi jordägande rätt* och *dominium fructus räntedäggande rätt*. Dessa båda kunna vara förenade eller åtskilde: när räntan och jorden ägas af samma dominus är *dominium plenum*; när de äro åtskilde och innehafvas af särskildte personer är *dominium divisum*; och i sammanhang med sistnämnde tillkommer en ytterligare fördelning, neml. *dominium directum* hos ränteägaren och *dominium utile* hos jordägaren. — *Dominii consolidatio* kallas det, då *dominium divisum* återgår till plenum, så att de förut åtskilde ränte ägande och jordägande rätterne åter sammanfalla i en hand.

För sammanhangets skull med hvad angående läran om *dominium* här nämnt blifvit, må ytter-

ligare anmärkas hvad väl ej länder till utredande af jord-naturen, men dock i Kameral Lagfarenheten äger tillempling, att et *dominium eminens* finnes, i kraft hvaraf Staten stundom tillerkänt sig rätt till sådan enskildt egendom, som för hela Statens förmåns skull af offentliga magten, ej af den private ägaren, får disponeras.

§. 92. Jordnatur?

Jordnatur kallas den lägenheter på landet igenom Kameral lagarne tillagde *egenskap* i kraft hvaraf bestemmes, dels den *species dominii* hvarunder de ägas, dels de *onera publica* deraf böra utgå. — På detta rum är fråga om *species dominii*: framdeles om *onera publica*.

Jordnatur finnes på alla lägenheter på landet, Heman, Quarnar, Skogar, Fisken m. m. Den till Städerna donerade jord, ehuru ej vidare rural-lägenheter, har dock stundom jordnatur, såsom Krono. skatte, bördsrätts o. s. v. Stads-tomters egenskap af fria eller ofria skulle mycket oegentligen benämnas jordnatur.

Kronans Jordebok uptager alla landt-lägenheter under trefaldig natur, såsom varande anringen Skatte, Krono eller Frälse; men då dervid en och samma delnings grund ej kan följas, synes rätta fördelningen vara I. i *Krono* och *Frälse*, och II. hvardera af dessa ytterligare i *rent* eller *skatte*.

§. 93. I) Krono och Frälse.

Då man tager till delnings grund *vånte-ägande rätten* utan att afse jordägandet, uppkommer den för Kronans rätt mäst hufvudsakeliga fördelningen af

jordnaturen uti 1.) *Krono*, då Kronan har räntan och 2.) *Frälse*, då en privat har räntan. — Både Krono och Frälse har vidare sina underfördelningar, efter olikheter i Kamerala förmåner, hvilka framdeles komma att anmärkas. — Enligt 1816 års Jordeböcker skola finnas i Sverige följande hela Heman nemligen:

<i>Krono o. Krono skatte</i>	43,620
<i>Frälse-Säterier</i>	3462
<i>Rå o. rörs o. allm. Frälse</i> 17,929	<u>21,391.</u>

Tillsammans 65,011.

hvarvid dock bör tilläggas för Malmöhus Län Säteri $41\frac{1}{2}$ m:tl. och Frälse $14\frac{1}{2}$ m:tl. P. A. GRANBERG, *Svensk Statistik. 2 Afd. p. 218. Se ock här vidfogade Tab. I.*

§. 94. II) *Rent och Skatte.*

Tager man åter till delningsgrund *jordägande rätten* och betraktar den såsom antigen *förent* eller *skild* ifrån ränteäggande rätten; Så uppkommer en underfördelning af hvardera hufvud-naturen i 1) *rent*, *part* Krono, då båda äro förenade (dominium plenum) och 2) i *Skatte* Krono, då de äro åtskilde på särskilda händer (dominium divisum): Eller *rent* Frälse och *skatte*-frälse. Kronans Jordebok befattar sig ej med utmärkande af denna Frälsets fördelning, såsom beroende på privata aftal; dock har den här blifvit anmärkt så vida domini division jemväl äger rum i anseende till Frälset, och är i fullkomlig likhet med hvad som gäller i anseende till Krono.

§. 95. Förklaring.

Någon gång händer att jord ännu icke gifver ränta: då tages grunden för jordnaturens bestämmande af endast jordägande rätten, hvaraf följer dels dispositions rätt af sjelfva jorden, dels räntegående rätt när jorden kan bära någon ränta. Sådant är fallet med Krono skogar, Kongs ådror m. m. Icke heller ändras förhållandet om nyttjande rätt vore en privat eller en Menighet upplåten, hvilket inträffar i anseende till muhlbete, skogsfång o. d. på Krono-parker, Härads-allmänningar m. m. ty jorden förblifver ändå i anseende till fundus, in dominio publico, och är derföre af Krono natur.

§. 96. Jordnaturen nödvändig, reelle och beständig.

Jordnaturen är i så måtto nödvändig att den utmärker ett förhållande, hvarom vid hvarje jordlägenhet fråga naturligen aliid uppstår, neml. under hurudan rätt den besittes och af innehafvaren kan disponeras: derföre finnes ock ingen lägenhet som ej är bestemd till någon viss natur, hvarunder den i Jordeböckerne anteknas.— Den är *reelle*, alltid åtföljande jorden och med den samma förbunden, så att i hvilken ägares hand som häldst jorden än må komma, naturen ändå förblifver den samma. *R. Ad. B. 1723. §. 27. R. Allm. B. 1748. §. 3.* på grund hvaraf jorden icke heller får ändra sin urgamla natur. *Såk. Act. 3 Apr. 1789. §. 3.* Den är ock *beständig* i så måtto att den är fortvarande, och utan att vara tätare förändringar underkastad, hvaraf följer att de enl. Kameral lagarne der-

med åtföljande rättigheter och förbindelser äro för beständigt gällande. Derfore, ehuru Skatte naturen tillkommer genom frivilliga aftal hvilka ej grunda sig på nödvändighet, är dock deraf ingen anledning till undantag; ty Kameral lagarne bestemma en mängd omständigheter rörande Skattets uppkomst, deraf följande rättigheter, dess upphörande m. m. Detta är ock orsaken hvarfore nudum jus utendi, *åbo rätt*, såsom icke heller innefattande något dominium, ej qualificerar någon jordnatur; ty den refererar sig hufvudsakeligen till åboen, ej jorden: den är dessutom tillfällig och ej beständig.

§. 97. a) -dels oföränderlig.

Efter indelningen i Krono och Frälse, och med haft afseende på *ränteåtgående rätten* är jordnaturen, oföränderlig, så at hvarken Krono må tillökas genom Frälsets förminskning, *Ad. Pr. 1723. §. 25. 26. KCK. 28 Maji 1770.* eller Frälset tillökas genom Krono jordens förminskning. *Red. St. 1682. §. 1. KCJ. 1734. §. 29.* Grunden till denna jordnaturens oföränderlighet ligger i omsorgen 1.) att Kronans räntor ej må gå förlorade under en slösagtig förvaltning: 2.) Kronan ej försvaga undersåtarne medelst åtkomst af dem tillhörige räntor och jord: 3.) Skatte besvär och onera bibehållas inom hvarje Landsort uti det en gång tillkomna förhållande. Historien ända ifrån medeltiden upplyser ock angelägenheten af jordnaturens oföränderlighet.

§. 98. Särskildta fall.

Till styrkande af jordnaturens oföränderlighet

är i specielle fall stadgadt, att om någon af Adeln förverkar Frälse gods får det dock ej kännas under Kronan, utan skall det förbrutna efterlätas någon i släkten. *At. Pr. 1723. §. 26.* Så ock om för hvarjehanda Krono fordringar, såsom efterräkningar, gravationer m. m. frälse gods till Kronan indragas, skola de antingen få lösas i Slägt- eller Stånds-börd, eller upplätas åt den mästjudande. *Ad. Pr. 1723 §. 25.* hvilket sistnämnde säkerligen måste äga rum om ofrälse man, som n. m. kan förvärfva alt slags frälse, skulle förbryta frälst gods under Kronan.

§ 99. Undantag.

1.) Om Nybygge göres af *Ödeland i grånseorterne*, aflägsne ifrån bebygda ställen och således till belägenhet och bruk öde, förvärfvas derå frälse frihet, i följd hvaraf hvad förut varit Krono blifver frälse: *KCB. 14 Febr. 1782:* och är härigenom således inskränkt den vidsträcktare förändring till frälse som förut var förunnad vid Ödes-jords upptagande, först i *Westerbottn KK. 20 Nov. 1741.* och sedan i hela Riket. *R. Allm. B. 1743. §. 24.* 2.) Om *Ödes lögenhet*, heman, quarn, fiske m. m. på andra villkor ej kunnat återbringas i häfd eller bruk, har, såsom yttersta uppmuntrings medlet dertill, frälse frihet derå blifvit försäkrad, dock endast i *Westerbottn. KB. 9 Jun. 1735.* 3.) Om *sokne allmänning* delas iklädes den lott som tillfaller hvarje heman dess natur. Hvad som förut var Krono, kan således bli frälse. *Sk. O. 1805. §. 9.* 4.) Kan jemväl jordnatur förändras genom *Byte*: då likväl förminskas ej totaliteten af hvardera jordnaturen, emedan i byte fullt genfullo alltid måste gifvas.

§. 100. *b) dels föränderlig.*

Efter indelningen i rent och skatte, och med haft afseende på *jordägande rätten*, är åter Jordnaturen föränderlig; ty igenom skatte naturens tillkomst förlorar det allmänna intet, så vida räntan ändå stadnar kvar hos Kronan, och onera utgöras efteråt lika som förut. Således kan rent Krono blifva skatte Krono, och skatte Krono genom consolidation återgå till ren Krono natur. Enahanda är ock förhållandet med frälsejorden.

§. 101 *Rättegångar om Jordnatur.*

Uppkommer tvist om Jordnatur bör den i allmänhet afgöras i KammarCollegium, efter som af de i dess archiv befunnelige Jordeböcker och handlingar rörande indelningsverket, de tillförliggaste upplysningar i thy mål kunna erhållas. *R. Alm. B. 1731. §. 42. BOTIN, I. D. p. 206.* Men vill Kronan vinna skatterättighet ifrån innehafvare af jord som till skatte blifvit gifven eller i äldre Jordeböcker står för skatte, bör sådant utföras vid laga Domstol. *R. Alm. B. 1756. §. 41.*

§. 102. *Jordnaturens historiska utveckling.*

Krono naturen grundar sig på den aldeles o-
rättiga hypotesen att Kronan någon gång haft dominium plenum till de uppodlade lägenheterna i landet hvaraf skatt uttgått. Otvifvelagt är det, att, allmänneligen, de äldsta hemanen i Riket varit i privatorum ägo, ehuru utskylder deraf utgått till Staten. Men samtidigt med dessa funnos Krono gods under namn af Upsala öde; med tiden

blefvo för Kronans räkning flere heman upptagne på de stora öde skogarne: än ytterligare föllo flere skatteheman Kronan till medelst Sakfall, Danarf o. s. v. Så kommo de sjelfägande skattehemman och Kronans egna heman, af hvilka något nära lika utskylder utgjordes, att anses lika; händst ock i Kon. GUSTAF I:s tid man tog det afgörande steg att känna de skatte heman under Kronan, som lemnades af sina ägare obrukade, och forse dem med åboer. *St. 4 Febr. 1543.* och i Kon. JOHAN III:s tid Kronan heman försålde under Bördsrätt eller stadigvarande besittnings rätt inom släkten. *Pat. 7 Martii 1582.* Och då ytterligare Afrad eller Rânta, *Canon*, utgående *in recognitionem dominii* förblandades med Skatt, *Tributum*, utgående *in signum subjectionis*, blef deraf en följd att man tillade Kronan till Skattehemmanen ett dominium fructus, som likväl ej var annat än ett jus tributa irrogandi, eller rättighet att påbjuda och uppbära skatt och pålagor. På denna theorie grundades sedan den i Kameral författningarne Kronan tillerkände ränte-ägande rätt, ränte-ägare lösningsrätt, Skattevrak m. m. till hvilket alt ingen anledning varit, om man ej antagit att Kronan någon gång varit Dominus plenus till Skattehemmanen, och ännu är till dem Dominus fructus & directus. Deraf är ock, att i språket *Afrad*, *Rânta*, *Skatt*, *Utskyld*, ofta förekomma under enahanda betydelse. — *Frälse naturen* åter uppkom då skatte friheter å jord utverkades för de högre Embetsmännens, de Förnämres och Clericiets gods, samt genom Rusttjensten, emedan såmedelst tydlig skillnad blef emellan den skattdragande och den skattefria jorden.

II. C A P.

OM SKATTLÄGGNING, FÖRHÖJNING OCH
FÖRMEDLING.

I. Skattläggning.

*Förberedelser.**§. 103. a) Skattläggningsverket i äldsta tider.*

Då i de gamla Landskapslagarne omtalas Ledungslama och Skeppsvist såsom utgående i samsättning af Hundari eller Häradsmenigheter, nämnes icke vidare huru andel deri af hvar och en inom menigheten skulle tagas, än att markland jord borde skatta lika. *§ X. Kon. B. Upl. L.* Om Åttargäld åter säges att hela Häradet skulle utgöra 4 nöt, 6 Bönder tillsammans 1 får, hvar Bonde för sig 4 fång hö, 4 penningar m. m. Huru fördelningen af dessa utskylder eller sjelfva skattläggningen verkställes är ej att intaga af Landskapslagarne; men troligt är det att dervid blifvit följd en viss *uråldrig sedvanlighet*, som bibehållit sig alt framgent, till och med intill våra tider.

Sedermera, efter det Unions-Konungarne kommit på Svenska thronen, stadgades det att Konungen borde lefva af Upsala ödhe, Krono-Gods och *årliga* laga utskylder. *§. IV. Kon. B. LL.* Men voro dessa inkomster otillräckliga, kunde han äska gårdar eller bevillningar, såsom vid utländskt krig, inhemskt uppror, Bröllops-gärd, Kröningshjelp, Eriksgata samt Kongsgårdars bebyggande, *ibdm.* Ofvannämnde *årliga laga utskylder* utgjordes otvifvelagtigt i något nära likhet med hvad af fordno va-

rit: Drott. MARGRETA ännu lofvade att skatterna skulle sättas till hvad de varit i ST. ERIKS tid. *Pl. 1403. §. 1* och det är ingen tvifvel att de i denna dag finnas inne i den ständiga Jordeboks räntan. Men de *extra ordinaira Gårderna* skulle beviljas alt efter som Rikets behof syntes fordra dem. Sådant skedde Landskapsvis af Biskop och Lagman, 6 Hofmän och 6 af Allmogen, hvilke bevillningsmän borde tillse huru den Konungen gifne hjelp af allmogen drägligast kunde göras: hvarmed fortfors intill dess Herredagarne upphört, och Bevillingarne började åtagas vid de i deras ställe uppkomne allmänna Riksdagarne. Ännu i behåll varande författningar upplysa huruledes skatte beloppet för hvar skattskyldig borde bestemmas medelst årliga skattläggningar. De årliga utskylderna utgjordes efter hvar skattskyldigs *Åmne*; Gårderna åter efter *Sättning*; med andra ord de förre efter *Jordatal*, de sednare efter *Gårdsbruk*; och för båda delarne voro af nöden vissa grunder som vid sjelfva skattläggningen borde följas. Med *Åmne* förstods de i häfd varande odalägornas, i synnerhet åkerns, vidd och bördighet, som i vissa orter utmärktes med öre-, örtuga- och penningeland, i andra orter med Sjettungs- Ottungs-Tolftungs land: och den skatt som härefter bestemdes, hörde till de årliga utskylderne, och var beståndande för altid, så länge lika mycket jord häfdades, hvilket likväl årligen måste efterses, emedan förhållandet deri ofta förändrades. — Med *Sättning* åter förstods delagtighet i Gengård eller extra ordinaira pålagor, hvilka bestodo uti hvarjehanda persedlar och tjenstbarheter, varor, skjuts, dagsverken o. d. Vid bestemmandet af hvarje skattskyldigs quotitet här-

uti afsågs ej jordtalet, utan hvars och ens gårdsbruk, hvarunder upptogs alt hvad Bonden sjelf kunde *fika och fara*, d. v. s. hvad han hade under eget bruk: den som hade större gårdsbruk borde præstera mer än den som hade mindre: ett minimum antogs i orten för utgörande af hel gård: det var full sätting, hvaraf borde utgå hel gård, och derefter mättes sedan de mindre gårdsbruken och sattes proportionelt till $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ Sätting; men öfver hel sätting kunde ingen komma, ehuru mycket han ock brukade. — I detta förhållande ligger grunden till hvad i gl. stadgar förordnades derom, att ingen skattebonde skulle få köpa eller slå under sig mera jord än han vore *sjelfwer fullsåde och besittande uppa* 2. XXX. KgB. LL m. fl. d. v. s. att han brukade det sjelf tillika med hvad han förut ägde: ty dervid kom Kronan gemenl. i lidande 1) genom minskad gård; 2) så, att vid större bruk ofta en del af ägorne lades öde, då ämnet minskades: och blef lagen härom så sträng att i thy fall Kronans ingäld ansågs vara svikeligen undandragen, och att i stället för de utsatte böterne, XXX. KgB. LL. halfva godset skulle förverkas. Pl. 1459 §. 1. Här är ock grunden för den rätt till lösen af jord, som *Skatt ær want afga*, hvilken tillades den, som ville sammanhålla delar deraf, hvilka eljest gått under fullsådes bönder. *Calm. Rec. 1474. §. 25*; hvaraf med tiden uppkommit rätt till lösen af jord som ej medfört besuttenhet.

Troligen hade allmogon Häreädsvis rätt att inom sig, som den belagade, bestemma delagtigheten, uti den hela Hundarit ålagde Ledungslama och Skeppsvist samt vidare Åttargäld m. m. Alt hundarit skulle af mantali jämföras, 10 X. Kon. B. Upt.

L; men huru ofta det skedde, och hvilka dervid voro förrättningsmän, är okänt. Under Unions-tiden bestemdes saken sannolikt enligt gammal häfd och sedvanlighet, så att tolf gode beskedlige Dannemän eller Skattebönder, efter aflagd ed, årligen skulle skatten lägga. *Calm. Rec. 1483. §. 47*; men hvilken det var som kallade dem, och huru de sattes i verksamhet, är ej omförmäldt. Derigenom stadgades ytterligare och öfvergingo traditionellt till efterkommande de gamla plägseder som i detta ärende i hvarje Landsort varit vanliga, hvilka ock säkerligen afsågos vid verkställandet af den förbättring i Kameral-Väsendet som Kon. Gustaf I. 1528 började medelst de *ståndiga skattläggningarne* i anseende till *ämnes-skatten*; medelst *mantalen* i stället för *sättningarne*. I sammanhang härmed och till mera säkerhets vinnande för både Kronan och Allmogen blefvo, till rättelse för båda, skrifteligen uppsatte orternas undervisningar.

§. 104. b) *Orternas Undervisningar.*

Ifrån äldre tider tillbaka hafva tillkommit inom hvarje Landsort vissa räntepersedlar, bestående uti ortens producter, och vissa Tjenste-besvär, som skulle prästeras. Mättet å båda delarne bestemdes efter jord-talet och gårdsbruket, samt blef inom hvar och en landsort någorlunda lika. — Med tiden, åtminstone sedan Rusttjenst-frälset uppkommit och i afseende å Rusttjenstens utgörande räntorne blifvit värderade i penninge-räkning, uppskattades äfven Kronans räntepersedlar till något visst i penningar; det penningevärde som å räntepersedlar och hvarjehanda onera varit, åtminstone ifrån

1600-talet, kallas *Krono-vårdi*, och är liksom ett gammalt oföränderligt markegångspris. — Ändtelingen hade ock småningom stadgadt sig huru i landsorterne vissa räntor af forndo tillkomne, men efter tidernas och hushållningens förändrade skick omöjliga att utgöra, eller onyttiga att emottaga, vänligtvis förvandlades i andra ränteslag, hvilka måste både prästeras och godkännas. Om detta alt vinnes upplysning i de så kallade orternas *Undervisningar*, som innehålla uppgifter om 1) räntornas slag; 2) deras mått å hvarje hel gård; 3) deras Kronovårdi i penningar; 4) deras förvandling ifrån en persedel i en annan. Man vet ej när undervisningarne först uppkommit: de finnas nu att tillgå dels uti Lands-Contoiren, dels i Kammar-Collegium; och hafva med sig ej blott historisk, utan ock practisk nytta.

.§. 105. c) *Skattläggnings-methoder.*

Efter det Skattläggningsverket i sammanhang med den ständiga roteringen i Kon. CARL XI. tid blifvit mera fullkomnad än det någon tid förut varit, äro inom Landsorterne Författningar gjorde om vissa regler, hvarestör grundräntor och mantals-åsättningar böra bestemmas, egenteligen till rättelse vid skattläggningar å nya upptagne lägenheter, men ock att tillempas vid Förmedlingar. Dessa kallas *Skattläggnings-methoder*: de grunda sig på urgamla häfder inom orterne; och hafva tillkommit, sådana de nu äro, igenom frivilliga öfverenskommelser af uti orterne utsedde Deputerade, samlade till öfverläggning i ämnet under Landshöfdingarnes præsidium; eller ock hafva de

blifvit föreslagne enligt orternas vedertagne bruk; och äro stundom faststälde af Kgl: Majst, stundom gillade af Kammar Collegium; stundom ock utan sådan auctorisation gällande. Vid deras uppsättande äro dock ej alltid pålitliga grunder följde; och ehuru de kanske befrämja någorlunda likhet i skattläggning proportionelt emot andra heman i orten, förloras dock säkert ganska ofta proportionen emot heman i andra Landsorter. Till skattläggningsverkets öfverseende sattes år 1741 en Kgl. Kammar-Commission och utlofvades præmium för förslag till den bästa Skattläggnings-method. *K. 2 Dec. 1741*, och uppgåfvos de omständigheter som vid skattläggningsverket i synnerhet förtjente uppmärksamhet. *K. C. B. 30 Mart. 1742*; men saken har stadnat dervid. — Liksom allmän Skattläggnings-method kan anses Bytes methoden *30 Jan. 1688*, hvilken åtminstone i alla Bytesmål bör följas.

§. 106. Skattläggning?

Skattläggning är en förrättning, hvarvid af vissa Personer, enligt derom gifna föreskrifter, en lägenhet på landet, efter dess särskildta förmåner uppskattas till visst Mantal och Ränta; eller ock allenast till viss ränta.

§. 107. När skattläggning sker.

Skattläggning har skedt eller äger ännu rum å 1) Nybyggen och Nyodlingar på allmänna Skogar. *H. F. I. 1688. §. 1. Sk. O. 1805. §. 7*, äfvensom hittills ännu ej skattlagde uptagor på Allmännigarne. *Sk. O. 1805. §. 6.* 2) Uppodlingar på rent Kronohemans mark, likväl endast om hemanet kom-

mer i värdskap utom odlarens slägt. *K. F. 25 Nov. 1740. 5 Oct. 1741 m. fl.*; jemväl å uppodlingar på hvad slags jord som håldst när förmedling sökes. *K. B. 1 Oct. 1804.* 3) Öfverloppsjord vid Militie- och Landstats-Boställen. *Kr. o. K. C. B. 7 Sept. 1803.* 4) Byar hvarunder heman-kunna hafva blifvit inlagde *Lh. Instr. 1734. §. 30.* 5) Hvarjehanda Qvarnar. *H. F. I. 1688. §. 1. m. fl.* 6) Vid Byten. *Byt. meth. 1688. §. 1. 9,* i sammanhang hvarmed anmärkes att skattläggning ock måste ske vid utbrytning af jord till ersättning för skatterätts fordran och vederlags brist. *K. C. B. 18 Apr. 1803.* 7) Vid Förmedlingar. *Lh. Instr. 1734. §. 31. K. B. 1 Oct. 1804.* 8) Vid Förhöjningar. *K. C. B. 30 Apr. 1783.* 9) Å Fisker. *H. F. I. 1688. §. 8. 2. XVIII. B. B. 12. I. Fisk. St. 1766.* 10) Recognitions-Skogar, som afdelas till Brukens behof och efter afvittring läggas till hemansdelar. *K. F. 4 Febr. 1811.* 11) Skogsdelar som upplåtas af Kronoparker och Allmänningar, antingen under skatterätt vid auktionsköp, eller i ersättning för muhlbetes och skogs-rätt. *K. o. B. C. B. 14 Apr. 1824.* 12) Sjaleredd, *Refn. Instr. 1622.* samt Skytte eller Jagt i skärgårdar på klippor och skär, som ej tillhöra något visst heman, eller ute i öppna hafvet. *Jagt St. 1808. II. 5. IV. 2.* Hit skulle ock kunna föras 13) den ref. och skattläggning, som, där den förut ej funnits, bordt anställas å Kongsgårdarne. *K. C. B. 31 Oct. 1766. §. 3.* 14) den efter hvarje orts undervisning anbefaldte skattläggning till Jordeboks ränta, hvilken skall ske på Frälse-heman, som förut ej har sådan ränta sig äsatt, i afseende på Rusttjensts utgörande. *Rusttj. Ordn. 1686,* samt ändteligen 15) å Stadsägor, som för Saltpettergärds utgörande böra till visst hemantal sättas.

Regl. 26 Nov. 1816. — Landshöfdings skyldighet är det att bevaka Kronans rätt i afseende på skattläggningarne, så att Kronan af hvarje lägenhet får sin tillständiga rätt; Han drager derföre också försorg om skattläggningars verkställande, och beordrar dertill dem som äro förrättningsmän. *Lh. Instr. 1734. §. 5.*

§. 103. Skattläggningsmän.

Desse äro vanligast 1) *Kronofogde* att bevaka det Kronans och det allmännas rätt enligt Författningarna iagttages och bevaras. 2) *Häradskrifvare*, att författa de nödiga uträkningarne och utsätta skatte-titlarne. 3) *Landtmätare*, att refva och af-fatta ägorne samt å charta utmärka vidden af de särskildta jordgraderna. 4) *Tvåne Nämndemän*, att verkställa graderingarne. F. d. borde Härads-höfding vid skattläggning tillstådes vara, men nu mera icke. *K B. 16. Aug. 1806.* — Kronofogde utsätter dagen, kallar förrättningsmännen och för ordet vid förrättningen, som alltid måste ske på stället. Upkommer dissensus, gälla de fleste rösterne; dock räknas Nämndemännens röster för två. *K C B. 5 Febr. 1778.* — Vid skattläggning af recognitions-skogs andelar, som bibehållas under Bruken, skall ock en *Ståndsperson* i förrättningen deltaga. *K C B. 18 Jul. 1821. §. 7.*

Skattläggnings-förrättningen.

§. 109. a) å Heman och Nybyggen.

Skattläggnings-förrättningen kan sägas bestå af 8 delar.

1) *Refning.* Dermed menas samteliga ägornas

geomerriska afmätning och läggande på charta af Landtmätaren, innan förrättningens början. Sådan charta kallas *skattläggningens charta*, och är af föga bevisning i jordatvister emot angränsande byar, emedan till refnings förrättningen angränsande ej tillkallas.

2. *Ransakning och pröfning.* Består deruti att chartan examineras emot ägorne på marken, huruvida de stemma öfverens och om chartæ beskrifningen är fullständig.

3. *Ägornes värdering.* Noga undersökning bör ske af hemanets ägor, tillhörigheter och förmåner. Hufvudsakeligen böra afses *Åker, Ång, Skog, Mühlbete* och *Fiske*; dessutom ock om någon särskild förmån kan vinnas af quarn, kalkstens brott o. d. Hvar och en af dessa lägenheter värderas, efter medel afkastning och naturlig godhet till viss ränta: neml. i Upland, Åkern efter dess godhets grad och vidd; Ången efter dess lastal bättre eller sämre hö; Skog, Mühlbete och Fiske efter deras knapphet eller ymnighet, i proportion hvaraf räntan af hvarje tunneland åker till något visst, enkelt eller dubbelt, förhöjes. Sker skattläggning för Byte, bör ock häfd, åbyggnads beskaffenhet, skogens tillstånd m. m. upptagas. — Denna värdering får ej blandas med den skattevärdering som stundom anställles i afseende på skatte köpeskillings bestämmande. §. 192. III.

4. *Grundräntans uträknande.* Grundränta kallas den som uppkommer direct och omedelbarligen af de särskildta hemanslägenheternas värderande efter methoderna. Summan af hela hemanets särskildta lägenheters sålunda uträknade räntor utgör

hemanets grundränta. Härvid följes hufvudsakeli-
gen skattläggnings methoden.

5. *Mantalets åsättande.* Uti methoderne bestem-
mes huru stor grundränta erfordras för ett helt
mantal. Efter Uplands methoden skall ett heman
med 40 D:r grundränta sättas till ett helt mantal,
och proportionelt till mindre eller mer efter grun-
dräntan. För helt mantal är i Södermanland 30 D:r.
i Westmanland 8 Tunnors utsäde, i St. Kopparb.
Län 32 Spanland åker o. s. v.

6 *Räntepersedlarnes bestemmande.* Sedan man-
talet efter grundräntans belopp är vordet fastställt,
skola sjelfva räntorne utsättas, neml. efter Up-
lands methoden först mantals räntorne till deras
sammanräknade belopp på helt mantal af 19 D:r
1 öre $9\frac{3}{7}$ p:r., hvilka afkortade af grundräntan gif-
va behållning af 20 D:r. 30 öre $14\frac{2}{7}$ p:r hvaraf Jor-
deboks räntan formeras. Deraf anordnas n. m. en-
dast 4. Titlar, neml. 1) *Kongsfordringen* eller Hä-
starne, efter undervisningen både till antal och
värde. 2) *6. Jordeboks Dagsverken* efter Krono-
värdi. 3) *Hufvudräntan* hvartill anslås det betyd-
ligaste af hvad som återstår och utsättes den i Lands-
ortens hufvudproduct: 4) *Årliga penningar* alt hvad
öfrigt är af grundräntan. I andra landsorter pro-
cederas annorlunda. Härvid följes hufvudsakeli-
gen undervisningen

7. *Tionde sättning* bör ock göras å de nya
heman eller upptagne ödes heman som härefter
skattläggas, efter i sednare författningar stadgade
grunder. *KCB. 13 Jan. 1808.*

8. *Skattläggnings Instrumentet* uppsattes änd-
teligen, innehållande redovisning för hvad som så-
lunda gjordt är. Det författas af Härads skrifva-

ren och underskrifves af samtelige förrättningsmännen samt förses med deras Sigill, hvarefter det insändes till Landshöfdingen.

§. 110. b.) & Ny-odlingar.

Skattläggning å Ny-odlingar sker efter den beviljade markens beskaffenhet samt i likhet med hvad den i orten gällande method för hemans skattläggande föreskrifver. Jordeboks räntans *förnämsta andel* åsättes i en persedel, svarande emot Lägenhetens *hufvudårings product*, och återstoden i årliga penningar. Sluteligen bestemmes deltagande i ord. roterings skyldighet, enär Lägenheten pröfvas till godhet kunna jemnföras med $\frac{1}{15}$ Mantal och derutöfver. *K.F. 25 Nov. 1740. o. 5 Oct. 1741. K.C.B. 24 Martii 1807.* I de norra provinserna skattläggas nyupptagne *Slotterlägenheter* till lempelig *smörrånta*. *K.St. 10 Febr. 1824. §. 7.*

§. 111. c.) & Skogar.

I. När de till Bruk upplätne recognitions skogar afvittras, indelas det som under Bruket efter dess behof bibehålles uti hemanslotter af 1200 till 3000 tunneland hvardera, hvarvid impedimenter ej komma i beräkning. Å dessa *skogs lotter* sättes sedermera, efter deras igenom markens vidd redan bestemde mantal, utan annan värdering än jordens odlingsbarhet och växtlighet, den i orten varande grundränta, hvilken förvandlas i sådane räntepersedlar som af skogsheman kunna utgå, likväl att räntepersedlarne på det sätt jemnkas, att deras pris efter de 10 föregående årens markegångsvärden ej får understiga hvad Kronan af skogen de sistförflutne åren njuüt. Tillika bestemmes Krono tionden. Men skulle någon del af skogen fin

nas till Nybygges anläggande och hemansbruk aldeles otjenlig, bör den med endast lempelig skogs-ränta beläggas. *K.F. 4 Febr. 1811. K.o. BCK. 31 Mart. 1824.* I ett särskildt fall stadgades det, att hemans lottén borde skattläggas så, att både In- och Utägor efter Savolax methoden sattes till $\frac{2}{3}$ öre S:mt tunnland, och denna grundränta förvandlades i Jordeboks och Mantals ränta, det enda som tills vidare borde utgå. *KB. 11 Febr. 1815.* 2) Likaledes afdelas af användbar *Kronoskogsmark* i de norra provinserne, samt ifrån hemanen derstädes afvittrad *öfverloppsmark*, vissa tunnland att utgöra något visst i mantal §. 78. hvilket sedan skattlägges efter i orten gällande method. *K.St. 8 Dec. 1820. §. 3. o. 10 Febr. 1824. §. 3.* 3) Å skogslotter som skatte säljas a) af *Kronopark, Krono och Bergslags Allmännning* samt *öfverloppsmark* af recognitions skogar i södra provinserne utsättes skatt för hvarje tunnland duglig mark, efter godheten, till $\frac{1}{2}$ högst 3 Kappar spanmål årligen: b) af *Lands och Härads Allmännning* likaledes efter markens godhet till $\frac{1}{4}$ högst 1 kappe spanmål årligen; men c) den mark som afsättes till ersättning för *muhlhetes* och *skogs-rätt* skattlägges efter ortens method. *K.o. BCK. 14 Apr. 1824.* I sammanhang härmed anmärkes det förordnande 4) att å *Jagbackar* i Södermanland, hvilka under skattemanna rätt skolat försäljas, skatten bordt bestemmas, genom högsta anbudet af årlig afgift i spannemål eller hö, vid i ändamål deraf anställande offentlig auction. *Rd B. 1818. §. 23.*

§. 112. d) å *Quarnar.*

De *Quarnar* som skattläggas äro *Mjöl- och Säg-*

I. DEL.

7.

quarnar samt Stampverk, så vida de nyttjas att utlegas emot Tulltägt, med undantag likväl af Tullquarnar å Frälse Säteri ägor, hvilka i allmänhet äro frie ifrån skattläggning till grundrättas utgörande. *KCB. 19 Oct. 1808.* Ränta, som sedan 4 Apr. 1789. blifvit Husbehofs quarnar åsatt utom vid hemanets skattläggning, är n. m. upphäfvnen, och skall hädanefter icke äga rum. *KK. 17 Febr. 1824.* hvarigenom således alla äldre författningar om sådana quarnars skattläggande, sidst *KCB. 16 Dec. 1818.* blifvit upphäfne. Vid Quarnars skattläggning behöfves ej refning, hvadan ock Landtmätare ej är tillstädes, så framt icke till quarnen lydande jord skall taxeras eller strömfall afvägas. *KCB. 8 Oct. 1806.* — *I. Mjölquarnar.* Få ej uppföras om de ej gifva minst 4 T:rs årlig inkomst. *KB. 20 Jun. 1805.* Vid deras skattläggning afses de omständigheter, som utvisa lägenhetens förmånlighet för ägaren, såsom vatten tillgång, inrättningens beskaffenhet, mäldbehofvet på orten m. m. *KCB. 7 Dec. 1804.* Af hvad quarnen högst kan inbringa tilldelas Kronan minst $\frac{1}{4}$. *KB. 23 Oct. 1759.* — *II. Sågquarnar.* Dervid afses jemväl Sågverkets förmånlighet för ägaren, Vatten tillgång, Timmer tillgång af egen skog eller ej, Tulltägt, Afsättnings lätthet, inrättningens beskaffenhet m. m. *KCB. 24 Jan. 1787.* Derefter bestemmes räntan antingen i penningar eller bräder: i de norra provinserne ifrån $\frac{1}{50}$ till $\frac{1}{30}$ af hela tillverkningen. *KB. 19 Oct. 1808.* — *III. Stampverk. Walkverk.* Deraf utgöres ock till Kronan $\frac{1}{4}$ af den uppskattade inkomsten. *KCB. 20 Dec. 1804.*

§. 113. e) & Fisken. Skytten.

Å Konungens allmänna fiskelågen och grund i Skären, häldst om derå Torp med uppodling vill uppsättas, skall Skattläggning ske. 12. I. Fisk. St. 1766. Äfvenså å Krono fisken vid Krono allmänningar m. m. som Kronan sig icke enskildt förbehållit eller åt någon viss upplåtit, hvilka af Häradsober m. fl. få begagnas, bör Landshöfdingen fastställa årlig afgift efter som skäligt prövas. 2. III. Fisk. St. 1766. Några allmänna grunder för sådan skatts bestämmande lära icke vara gifne: också varda Kronofisken mäst utarrenderade. Rd B. 1810. §. 13. — Likaledes finnes för skattläggning af Skytten icke något visst stadgadt, utan lär dervid följas hvad i orten kunnat vara vanligt, och hvad lägenheten i öfrigt kan medgifva.

§. 114. Skattläggnings granskande och fastställande.

Att Kronan ej må ske för när skall skattläggning granskas, hvarvid efterses om den efter methoden riktigt blifvit gjord; och hafva skattläggningmän dervid oriktigt eller vårdslöst förfarit stadnar sådant på deras ansvar H. F. I. 1688. §. 14. KB. 15 Maji 1732. Denna granskning sker först i LandsContoiret, som inom 2 månader, efter det skattläggnings instrumentet dit inkommit, bör besörja insändandet deraf jemte Landshöfdingens betänkande till KammarCollegium: och vidare i KammarCollegium, sedan LandtmäteriContoiret deröfver hördt blifvit, inom ett år efter det handlingarne ifrån Landtmäteri Contoiret återkommit. KF. 14 Oct. 1777. Är skattläggning skedd å Nybygge eller upptaga, utan frihets år, bör räntan utgå ifrån skattläggningdagen så framt ändring eller inställ-

ning ej blifvit förordnad inom 5 månader; *med frihets* år, vid deras slut: i afseende hvar på Krono Fogde och Häradsskrifvare böra öfver sådana lägenheter hålla *särskild förteckning*, och 2 år före frihets tidens förlopp anmäla förhållandet med sådana heman, *KCB. 22 Nov. 1815.* — Vid nybygges skattläggning i Westernorrland är det nog att mantalet och räntan af Landshöfdingen fastställas. *KB. 12 Maji 1801.* — Är skattläggning skedd för Förmedling, bör den vara öfversedd i Kammar-Collegium inom 6 månader sedan den inkommit; eljest njutes förmedlingen till godo ifrån den tiden. *KC Instr. 1734. §. 17.* Äfven samma tid gäller om förhöjning i räntan skedt. *KF. 17 Oct. 1769.* Försuma Lands Kamrerare, Krono Fogde eller Häradsskrifvare sina skyldigheter i thy mål, ansvara de gemensamt för Kronans förlust. F. d. borde skattlägnings instrumentet vid Tinget, för kontroll skull, uppläsas; men det anses nu mera både öfverflödigt och onödigt kostsam. *KCB. 8 Oct. 1806.*

§. 115. Skattläggningars beständighet.

I anseende till angelägenheten deraf, att skattläggningar ej måtte behöfva återförnyas, ske de nu på så säkra grunder att ej nödigt vara kan att de ändras eller omgöras; det är derföre också försäkradt att de i evärdeliga tider skola äga bestånd. *KFörs. 4. Apr. 1789. §. 2.* Likväl kunna inträffa fall då ett heman med rätta bör åsättas högre ränta eller mantal, eller då det för dess bestånd måste åtnjuta nedsättning i sitt åsatta mantal eller ränta; det förra sker vid Förhöjning, det sednare vid Förmedling.

II. Förhöjning.

§. 116. När inträffar.

Skulle det befinnas att ett heman är, i anseende till sina förmåner, af för litet mantal eller satt till för ringa skatt; då är det skälighet att förhöjning deri sker, likväl efter förutgången ordentelig skattläggning. Sådant inträffar 1) om rent Krono heman blifvit i märkelig mätto förbättradt genom uppodlingar; förhöjningen får dock ej ske förr än värdskapet kommer i annan slägt än odlarens. *K.F. 25 Nov. 1740 o. 30 Aug. 1731.* På Frälse och Krono-skatte få för gjorda förbättringar förhöjning, för evärdeliga tider, aldrig ske. 2) i norra provinserna, om redan varande heman erhålla större utryme eller bibehållas vid öfverlopps jord. *K.St. 8 Dec. 1820. §. 9. o. 10 Febr. 1824. §. 8.* 3) Förhöjning äger vidare rum om Bytes heman funnes vara så beskaffadt att det kunde bära högre ränta eller mantal än hvar till det förut skattlagdt är, så att det ej må i värde öfverskjuta vederlags hemanet. *Byt. Meth. 1688. §. 8. K.C.B. 30 Apr. 1783.* Här till kommer, dock utan särskild föregående skattläggning. 4) om Förmedling upphäfves.

III. Förmedling.

§. 117. Hvad?

Med Förmedling förstås nedsättning af ett redan skattlagdt hemans Mantal eller jordeboks ränta, eller ock båda delarne; hvarvid förhållandet merändels är sådant att denna förmån njutes *in onero*.

sis, utan minskning *in beneficis*. Vanligast sökes förmedling å mantalet, emedan drygare onera der- efter bestemmas. Interims eller provisionella Förmedlingar äro förbjudna. *K B. 27 Jul. 1737.* — Förmedlingar äga sin grund uti omsorgen att bibehålla heman som genom för höga onera skulle bringas i ödesmål.

§. 118. *Orsaker.*

Nödvändigheten af Förmedlingar härleder sig ifrån 1) i äldre tider varande osäkra skattläggnings metoder, hvaraf uppkom det knappa och runda öretalet. 2) Jordägares fäfanga att vilja vara hel gårds bönder, som medförde större anseende, och den förmånen att komma sist i Utskrifningar. 3) Ägors afsöndrande ifrån sina Bohlstäder då ingen lag gafs emot skattskyldig jords minskning. — 4) Vederlags hemans svaga beskaffenhet, som Kronan erhållit i Bye. 5) högre ränta eller mantal än i rätt förhållande till ägornes storlek och godhet. 6) Sådana ofall, som utan åboens förvållande timat, och verkat hemanets märkeliga försämring, såsom ägors afsöndring medelst vattuflod, att fiske gått ut o. s. v. *BOTIN, I D. p. 51.*

§. 119. *Hvilka heman få förmedlas.*

Heman af ren Krono natur få i allmänhet förmedlas då giltiga orsaker dertill äro *K C Instr. §. 17. K C K. 24 Jan. 1823.* äfven Frälse heman i mån af hvad den private ränteägaren eftergifver af sin ränta: till och med det ypperligare frälset. *K. B. 5. Jul. 1726;* men ej om det fallit i ödesmål och medelst frihets år kan åter upprättas. *R. Ad. B. 1735.*

§. 13. Deremot få ej förmedlas Skatte Kronoheman med bibehållande af deras skatte natur. *KB. 16 Jan. 1695.* Militiæ - Boställen, Rusthåll och Löningsheman, emedan indelningsverket ej får rubbas. *Res. Kr. B. B. 1723. §. 2.* Bytsheman som iklädt sig Frälse natur. *KB. 22 Apr. 1687.* Ödesheman under den tid för deras upprättande njutes frihetsår. *R. Allm. B. 1723. §. 16.*

§. 120. *Procedere.*

Om förmedling göres ansökning hos Landshöfdingen, som genom Kungörelser i Länet låter utbjuda hemanet åt den som vill emottaga det oförmedladt. Anmäler sig ingen skall af Krono-Fogde, i närvaro af närmaste Byamän och Sockneboer, undersökas om orsakerne och huru hemanet kan vara jemnförelsevis emot likadana heman i närmaste grannskap: är hemanet frälse skall ock ränteägaren tillstädeskomma. *KB. 1 Oct. 1804.* Bifaller Landshöfdingen ansökningen, underställes målet Kammar-Collegium, hvars Advocat-Fiscal dervid bevakar Kronans rätt. Samtycker ock Kammar-Collegium, då skall ordentlig skattläggning anställas å all jord som hemanet tillhör och till räntan kan bidra, till och med Torp och skedda uppodlingar, och enligt med hvad då utrönes, föreslås nedsättning i räntan eller mantalet, eller båda delarne. Sedan skattläggningen på vanligt sätt blifvit granskad och gillad, utfärdar Kammar-Collegium Förmedlings-bref, och om förmedlingen införes antekning i Jordeboken. Förmedlings-förmanerne vidtaga 6 månader efter det Handlingarne till Kammar-Collegium inkommit att ej uppskof där må orsaka åboen något lidande.

§. 121. Verkan.

I. Förmedling i *räntan* har naturligtvis den verkan, att dess årliga belopp minskas efter som nedsättningen skedd: äfven å allmänt Frälse verkar förmedlingen nedsättning i Rustsjenst prestationen. *Rusttj. Ordn. 1686. §. 5*; men Mantals onera blifva de samma efter förmedlingen som förut.

II. Förmedling i *mantalet* verkar minskning i d. s. k. extra ordinaira eller Mantals-räntan samt en del af de onera som efter mantals beräkning utgöras; dock blifva en del onera lika som förut, äfven som hela den ständiga räntan; likaledes minskas gemenligen ej något af de förmåner som efter mantalet få till godo njutas. Således njutes förmedling till godo i följande omständigheter: 1) årlig byggnads skyldighet, taktäckning, dikes gräfning och gärdesgårds upprättande. *3. XXVII. 2. 4. VI. BB.* 2) Brandstod, hvilken gifves och tas efter förmedlingen. *5. XXIV. BB. KK. 2. Dec. 1818.* 3) Humlegårds anläggande. *1. VII. BB.* 4) Stängsel byar emellan omkring Inägor. *K F. 9 Febr. 1802. §. 1.* 5) Wargnät, Warggård, inredande af Jagtplats och underhåll af Jägittyg. *2. 4. XXIII. BB. K. St. 13 Apr. 1808. III. II.* 6) Delagtighet i åtskilliga allmänna hus, såsom Gästgifvaregårdar, *Gästg. Ordn. 1734. §. 2*, samt Tingsbyggnad, Tingsfångelse och Tiondebod, *4. 5. XXVI. BB.* 7) Vägbyggnad enär hädanefter vägdelning sker, *KB. 28 Sept. 1790.* 8) Skjutsningar, efter nu varande Mantals-beräkning. *K F. 6 Apr. 1810.* 9) Kostnader vid Allmänningsars afmätning och affattande. *Sk. O. 1805. §. 6.* 10) Saltpetter gård. *K F. 26 Oct. 1801.* 11) Ord. Roterung, der den hädanefter inrättas,

praxis. 12) Extra-rotering. *K. Instr. 5 Febr. 1811.*
 13) Inquartering om jemnförelse efter mantal kan äga rum; äfvensom tillskott af de provisioner som för tågande tropp måste anskaffas, dock emot betalning. 14) Diverse præstationer, såsom Dulgaböter, Herredags-penningar, Fattigförsörjning, Krono Post-försel. 15) Åtskillige afgifter, såsom Bevillingar, *B. F. 1823. II. 3. III.*, och Capellans lön. *K. F. 8 Febr. 1681. §. 5.* Hvertill kommer, hvad ändteligen icke angår hemanets egna besvär, att 16) Prästegården utgöres endast efter de i soknen varande hemanens förmedlade mantal. *R. Pr. B. 1660. §. 15.* — Deremot njutes icke förmedling till godo i anseende till a) allaredan verkställd ordinarie Rotering, emedan indelningsverket ej får rubbas. *R. Allm. B. 1734. §. 52*, i motsvarighet hvar af rotering också ej ökas om mantalet blifver förhöjdt. *KCB. 2 Oct. 1806.* b) Kyrkobyggnad med hvad dertill räknas. *K B. 21 Oct. 1736.* c) Prästegårds byggnad. *K. B. 21 Oct. 1736.* d) Vägbyggnad efter gamla vägdelningar. *R. Allm. B. 1734. §. 52.* — Förmedladt hemans förmåner bibehållas lika som förut i anseende till 1) Byamål inom Samfällighet der ej finnes annan delningsgrund än mantalet. *BOTIN I. D. p. 90.* 2) Skogsdelning. *K F. 13 Jul. 1742.* 3) Prästeval. *K B. 21 Oct. 1736.* 4) Besutenhets. *R. Allm. B. 1739. §. 54.* 5) Rösträttighet i Soknestämman. *K F. 26 Febr. 1817. §. 7.*

III. Då förmedling skedt både i rånta och mantal tillika, åtnjutes nedsättningen i båda delarne efter hvad ofvannämndt blifvit.

§. 122. Återgång.

Förmedling återgår eller upphäfves om 1) Skat-

tebonde, som förmedlingen erhållit, vill återförvärfva skatterättigheten medelst förra skattens återtagande. 2) Om afsöndrade ägor återvinnas. *K. B. 1 Oct. 1804.* eller förmedlingens orsaker upphöra, så att förra hemantalet pröfvas kunna bestå. 3) Om förmedlingen finnes vara grundad på Landtmätarens eller skattläggningsmännens värdslöshet. 4) Om ränteägare å frälsejord återsätter högre ränta derå. 5) Om förmedling njutits för det Kammar-Collegium ej afgjort målet inom 6 månader efter det Handlingarne inkommit, men Collegium sedan förmedlingen ogillar. *BOTIN I. D. p. 92 o. följ.*

III. C A P.

OM INSKRÄNKNING I UTÖFNING AF ÄGANDE
RÄTT TILL FASTIGHETER PÅ LANDET.§. 123. *Förberedelse.*

Civila lagen stadgar inskränkningar i äganderätts actus i anseende till ärfd egendom, fastighet hvars ägare står under Förmyndare eller Målsman m. m. hvartill grunden måste sökas i Lagstiftningens omsorg att allmänt bibehålla reciproka rättigheter, förekomma bedrägerier o. s. v. På detta rum är fråga om inskränkningar i äganderätts actus, som hafva deras grund i Kameral-åsigter, och därför egenteligen i Kameral-lagarne förekomma. — Efter Natur-rätt skulle en Dominus vara befogad att göra och låta med de in dominio varande Tingen hvad som händst, för deras bibehållande, minskande, totala förstörande: således nyttiggöra dem eller ej; nyttja deraf större eller mindre del; öfverlåta deraf mer eller mindre åt en annan; förflytta det enas förmåner in på ett annat o. s. v. Men ett så beskaffadt dominium absolutum till fastigheter på landet kan ej sammanstå med en regelbunden ordning i Staten, som har anspråk på en mängd Skatter och Tjenstebesvär, hvilka af Fastigheterna, för beständigt, måste utgöras. Deraf kommer sig att, i utöfning af ägande rätt till Fastigheter, inskränkningar blifvit gjorde, ur följande 3 hufvudskäl: 1) Ingen kan tillåtas vidtaga sådan befattning med sin fasta egendom att Kronan och det Allmänna derigenom *aldeles går miste* om de deraf utgående räntor och onera. 2) Ingen kan tillåtas så förvalta dem att

sannolik osäkerhet skulle uppkomma för förmågan att deraf utgöra räntor och onera. 3) Ingen kan tillåtas *egenwilligt ändra* grunderna för utgörande af skattebesvären igenom flyttning af skattebesvär ifrån en lägenhet till en annan, emedan oreda i allmänna hushållnings-anordningarne i landet deraf vore till befarandes.

I öfverensstimmelse härmed finne vi uti Kameral-lagarne vara förbjudit att *ödelägga* heman; att *inlägg* dem; att *afhysa* dem; att *minska* dem; att öfvermåttan *klyfva* dem; att *flytta* hemans naturen och med det samma skattskyldighets-måttet ifrån en lägenhet till en annan; undantagandes i *byten*. Hvardera af dessa omständigheter skall upptagas särskildt.

§. 124. I. Hemans ödeläggande.

Uti Kon. GUSTAF I. *Plac. 4 Febr. 1543* stadgades, att om Skattebonde lät sitt heman förfalla i ödesmål så att Kronan deraf ej kunde utfå sin skatt och rättighet, skulle jorden förverkas under Kronan, såsom dess välfångna egendom, och genom Fogdens försorg förses med åbo. Häri instemmer *Hus. Ordn. 1681. §. 27.* samt *HF Instr. 1688. §. 10,* och äger detta förfarande grund jemväl deri, att ett ödelagdt heman rätteligen anses såsom res derelicta, dertill Kronan tillerkänner sig ägande rätt, när ingen privat innehafver den, eller vårdar sig derom. Detta förbud emot hemans ödeläggande sträcker sig äfven till ny *afgårdade by*, så framt den ej finnes vara bygd Bohlby till skada. *H S O. 1681. §. 23.* Icke en gång Frälseheman få efter ägarens behag ödeläggas; Landshöfdingen åligger det att

tillhålla i ödesmål komme Frälsehemans ägare att inom viss tid hemanet med åbo förse. *R. Ad. B. 1735. §. 13.* Landshöfding bör ock i allmänhet icke tillåta afkortning i Kronans inkomster för ödesmåls skull, innan undersökning om orsaken dertill föregått. *Lh. Instr. 1734. §. 31.*

§. 125. Husesyns - Ordningar.

När Allmänna Lagen, Husesyns - Ordningar m. fl. föreskrifva huru alla inom landet varande heman skola på visst sätt bebyggas och hållas i häfd, har Lagstiftningen hufvudsakel. afsedt 1) att hemanen måtte bibehållas i habitabelt skick, då mindre befaras bör att de komma i ödesmål; 2) att tillräckligt antal boningsplatser må finnas för landets innevånare; 3) att allmänna rättsförhållanden i frågor om åbyggnad och häfd må vara gifna till rättelse emellan jordägare och åboer, hvilka ej alltid förstå eller värda sig att aftala derom. Det sistnämnde är ock nödigt derföre att Kronan har så många heman som skötas genom åboer, med hvilka särskildta aftal icke slutas.

§. 126. Bibehållande af ödeshemans ägor.

På det att ödesheman må kunna upprättas igen, få dess ägor icke läggas under andra heman. Derföre böra chartor öfver alla ödeslägenheter upprättas med beskrifningar, och tillses det inga inkräkningar eller odlingar derå, till ägornas förminskande, må ske, emedan ock grannar ingalunda skola få njuta dess byamål. Likväl, om det händt att ödeshemans ägor blifvit med andra bortblandade, så att det samma, ehuru i Jordeboken

anteknadt, dock ej vidare i jord kan utbrytas och återställas, kallas det *obefindteligt heman*. Och om efter skedd undersökning, Ödeslägenhetens ägor och Byamål ej igenfinnas, får den ur Jordeboken utslutas. *K F. 24 Sept. 1766*. I öfrigt, derest om ödeshemans ägor tvist uppstår, hör Landshöfding låta densamma vid Domstol utföras, och sedan draga försorg derom, att sådan lägenhet med åbo varder försedd. *K B. 16 Nov. 1752*. Men har laga kraftvunnit storskifte i by åkommit, få ödeshemans ägor ej utbrytas. *K B. 18 Oct. 1786*.

§. 127. *Ödeslägenheters återupprättande.*

Angelägenheten deraf finnes, emedan Kronan såmedelst kan återvinna sina räntor. Landshöfding bör tillse att ödeslägenheter varda sätte i bruk igen. Med någon ändring af föreskrifterne i *K B. 9 Jun 1735*, som till och med utfäste frälse frihets förvärfvande i vissa fall, är nu stadgadt, att ödesheman skall upplåtas åt hvem som häldst sig först till dess upptagande anmäler, emot 50 frihetsår ell. så många färre frihetsår, som hemanet varit öde. *K F. 24 Sept. 1766*. §. 3. — I öfverensstemmelse härmed plägar tillåtas att *ödesquarnar* få upptagas af den som sig derom hos Landshöfdingen anmäler, antingen hel och hållne, eller ock till vissa Stenpar, hvilka jemväl få till annan quarnlägenhet förflyttas emot skattens utgörande, och hvarvid ej anses vara nödigt att iagttaga hvad *4 XX. BB.* föreskrifver, emedan fråga ej är om ny quarns byggande, utan gammal quarns tillökande. — Vid *Öde-Krono-Fiskens* upphjelpande skall följas hvad *K B. 9 Jun. 1735* föreskrifver; dock bör hvar särskild casus på vederbörlig ort anmälas. *R. Ad. B. 1739*. §. 5.

§. 128. II. Heman's inläggande.

Äger egentligen rum då ett heman upphör att vara till, på det sätt, att det införlifvas med ett annat heman, så att det förras ränta försvinner, utan att det sednares ränta eller mantal derigenom förökas. Inläggande skiljes ifrån ödeläggande deruti att vid det förra ägorne dock förblifva i häfd, då vid det sednare de upphöra att brukas. I äldre Författningar förblandas ofta dessa termer, ehuru inläggande då rätteligen hade samma betydelse som nu. Fordom inträffade det ej sällan, hvadan det stadgande fanns nödigt, att om någon förbytte sitt Frälseheman till Torp, till sin mera bekvämlighet, skulle deraf likafullt utgöras till Kronan de utgifter, som deraf bordt utgå, i fall det blifvit bestående för ett behållit heman. *KB. 18 Dec. 1690.* N. m. är också alt hemanens inläggande förbjudit, emedan Kronan och det allmänna derigenom varda lidande, så framt det ej skulle befinnas att hvardera hemanet för sig allena icke kan bestå, *H.S.O. 1681. §. 23. H.F.I. 1688. §. 9,* emedan i sådant fall det ena hemanet kan bibehållas genom understöd af det andra, då eljest båda två gingo under. Sällan lärer detta likväl nu kunna inträffa; men uppstode fråga derom, erfordras visserligen Kammar-Collegii tillstånd dertill. Skulle inläggning hafva skedt i by, bör det tillses om icke det inlagde hemanets ränta må kunna fördelas på de heman, som af dess ägor kommit i besittning. *Lh. Instr. 1734. §. 30.*

§. 129. När tillåtit.

En annan sak är om så beskaffad inläggning skedt eller sker för publika behof, anläggning af

Städer och Fästningar; eller om ett heman kommit under Kongsgårdar eller Säterier i fornda tider. Sådan inläggning får äga bestånd, och hemanet uteslutes ur Jordeboken med allenast observation derom i Liggaren. *KCB. 10 Dec. 1724.* — De under Städerne inlagde heman, som ej hafva åboer, lyda under Stads-jurisdiction. *R. St. B. 1689. §. 3.*

§. 130. *III. Hemans afhysande.*

Består deruti att ett heman, utan egen åbo eller åbyggnad, brukas under ett annat, som dock svarar för dess råntor och skattebesvär. — Det har således mycken likhet med inläggande, men skiljes deruti att vid afhysning råntor och skattebesvär af hemanet utgöras. — Redan i äldre tider finnes hemans afhysande hafva varit förbjudit, håldst ock då, Kronan deraf led skada och fördärf. *Calm. R. 1483. §. 46.* N. m. och efter hvad dermed, enl. hvad förmäldt är, rätteligen förstås, är det ock i allmänhet förbjudit, emedan derigenom ej blott minskas lägenheter till bosättning för jordbrukare, utan ock föranledes minskning i Kronans ingälder af personella skatter, ehuru i öfrigt både Jordeboks- och Mantals-opera fullt ut måste utgöras. *HF I. 1688. §. 10. Res. 27 Mart. 1735. §. 5.* Till och med böra i Vester-Norrland, redan afhysta heman utläggas och med åboer förses. *KB. 12 Febr. 1696.* Hemans afhysande lærer dock med Kammar-Collegii samtycke kunna ske, om giltiga skäl dertill äro.

§. 131. *Når tillåtit.*

Det tyckes vara klart, att det som förut blifvit nämndt endast äger tillem্পning då fråga är om hela eller för sig sjelf bestående hemansdelars af-

hysande; men har klyfning för sig gått och afhysning sker för de flere klyfda delarnes sammanbringande och återihopläggande till hvad de förut varit, kan den ej vara förbjuden. Så jemväl, har skattskyldig jord blifvit minskad och frångått sin rätta Bohlby samt blifvit särskildt odlad och bebygd, men sedermera under Bohlbyn återvinnes, är väl klart att det särskildta bruk och åbyggnad derå finnas kunna nedläggas, och ägolotten i alt införlifvas med sin gamla stam. *ifr. KB. 24 Nov. 1680.* Tillåtelse är ock lemnad, att sammanbygga 2:ne vid hvarannan belägna Sätessgårdar, allenast de ligga i samma sokn, samt att afhysa under Sätess- och Ladugårdar både rå och rörs heman och insokne heman, *Ad. Pr. 1723. §§. 3. 8;* men till andra Frälsehemans afhysande synes Kammar-Collegii tillåtelse vara af nöden. *KCK. 27 Nov. 1730:* i alla fall får afhysningen ej ske till en del allenast, utan till hela hemanet. *HFL. 1688. §. 9.* Afhyste heman skola ock observeras i Liggaren. *K. CB. 10 Dec. 1724. §. 6.*

§. 132. IV. Hemans minskande.

Oagtadt redan i äldre tider var skadligt befunnit att ägor gingo ifrån sina Bohlstäder: hvardan också uttryckel. var förbjudit att minska något af hvad som låg under Upsala öde, 2. *XI. Kg B. HL.* och sedermera tid efter annan såsom olofligt förklaradt att afhända skattskyldiga heman någon del af deras ägor, *Pl. in Aug. 1459. Pat. 1546 m. fl.* har dock fordomdags, som ock sjelfva lagstiftningen emot missbruken upplyser, varit mycket van-

ligt att ägor söndrades ifrån sina Bohlbyar och lades under andra heman, hvilket ännu ses af de många i landet varande Utjordar och Fjällar. Sådant kunde ock gå an, så länge skattläggningar årligen förrättades, och vid dem skatten kunde rättas efter de i behåll varande eller tillkomne ägorne. Men sedan de ständiga skattläggningarne kommit i gång, har deraf blifvit en följd att en gång för alla måste fastställas Enheterne för de skattskyldiga lägenheterne, hvilka till sitt *physiska storhetsmått* aldrig få förminskas, emedan såmedelst oförmögenhet kunde uppstå att deraf utgöra räntor och onera. Skattskyldig jords minskning innebär neml. det förhållande, att den afsöndrade delen utgjordt en *integrerande del* af stammen, och att den laggt under en annan egendom, utan att dess ränta derföre blifvit tillökt, eller det förlorande hemanets ränta minskad. Skattskyldig jords minskning är på dessa grunder förbjuden; och har den skedd, skall det afsöndrade återgå till sin rätta bohlstad igen, utan någon lösen och vedergällning hvarken för jorden eller derå gjord melioration *K. Pl. 2 Maji 1673. 21 Jul. 1677. 9. IV. JB.* Ej heller får genom *förlikning* skattskyldig jord minskas. *3. XX. RB.*

§. 133. Skattskyldig jord?

I författningarne nämnes väl endast Krono, hvarunder visserl. förstås till och med Kongsgårdar, och Skatte, likväl är interpretatio usualis att derunder äfven inbegripes allmänt Frälse, emedan de flesta onera publica af detta Frälse prästeras, hvilken mening vinner stöd så väl deraf att för-

medling å Frälsejord är förbjuden, om ägorne finnas hafva blifvit förminskade. *R. Ad. B. 1693. §. 5;* som ock att Kgl. Maj:t ansett Frälseheman böra inbegripas under Författningarne emot skattskyldig jords minskning. *Kgl. Maj:ts Dom 26 Febr. 1825.* Nyttigt vore det i sanning om unitates prædiorum, af hurudan natur som häldst härunder borde föras.

Det är vidare icke blott upptagne hemans lägenheter, hvilka anses såsom skattskyldig jord. Såsom sådane anses ock utjordar, fjellar, torp och fisken, hvaraf således icke heller större eller mindre delar få afsöndras. Hit synas jemväl böra föras Jord- Hytte- Skogs- och Grufvedelar i nya Kopparbergs Län, hvilka icke få afsöndras från sina fjerdeparter. *BCK. 28 Febr. 1822.* Andtel. äfven Allmänningar, emedan 1) Tillfällen ej böra minskas till Nybyggen, hvaraf skatt kan utgöras; 2) Allmännings-interessenter ej böra komma att sakna de understöd af skogsfång och muhlbete, som för deras hemans bestånd, kunna vara nödiga.

§. 134. Sättet.

Det förstås af sig sjelft att skattskyldig jord minskas derigenom att ägor, i synnerhet af *omistelig* beskaffenhet, ett heman frångå; ägor som varit thý tillhörige antingen ifrån urminnes tider, eller åtminstone när det skattlades, och således vid skattläggning blifvit afsedde. Jemväl måste sådan minskning anses ske, om omisteliga ägor genom någon åtagen *servitut* blifva onyttige gjorde, såsom om någon del af åker eller äng göres ofruktbar genom vattudämning o. s. v. Men icke är det minskning om särskildt skattlagd Utjord, med egen

numer i Jordeboken; Äng eller dylikt, efter att någon tid hafva hört under ett heman derifrån afsondras; emedan den ej utgör en integrerande del af hemanet, eller blifvit afsedd vid dess skattläggning, utan består såsom possession för sig sjelf. *R. Allm. B. 1756. §. 47.*

§. 135. Undantag.

Afgörande vikt har blifvit lagd på de afsöndrade ägornas *omistelighet*: finnas de vara *umbärliga* för det förlorande, men *oumbärliga* för det andra hemanet, må minskningen äga bestånd. *K F. 14 Aug. 1690.* Derföre ock, *a)* om ägolott blifvit afstådd åt Bruk till damfäste m. m. och Bruket thy förutan ej kan uppehållas, men hemanet utan den kan bestå och utgöra sin skatt, må derå ej talas. *K F. 12 Mart. 1682. o. 28 Sept. 1762.* *b)* om afsöndringen blifvit uppbrukad och till hemantal satt, utan att derföre Bohlbyn något i åker eller äng frångått; ty de anses då såsom särskildte för hvarandra varande possessioner. *K R. 23 Dec. 1682. §. 15.* *c)* om Stad förvärfvat öde och skogvuxen mark af nästomliggande skattebönder och den samma häfdat och brukat, får sådan mark bibehållas under Staden emot skatt. *K B. 1 Jul. 1682.* *d)* Icke få ägor revindiceras som kommit under Kongs- och Sätess-gårdar som blifvit reducerade och till Officers Boställen indeldte. *K B. 7 Apr. 1685.* *e)* Ändtel. är icke heller skattskyldig jords minskning om öfverloppsjord, i synnerhet utmark, vid afvittrings förrättning ett heman frångår. *§. 159.*

§. 136. V. Hemans klyfvande.

Med klyfning förstås ett hemans fördelande i

mindre delar, efter dess *Kamerala storhets mått*. Expression att utmärka klyfningen hemtas således ifrån det åsatta mantalets fördelning, $\frac{1}{2}$ mantal, $\frac{3}{4}$ o. s. v. och den sker ej i särskildta slags ägor, utan så, att proportionerlig andel erhålles i alla slags ägor, som till hemanet höra. I förhållande då af hvarje klyfd ägolotts storlek emot det hela skall ock delagtighet præsteras uti alla af hemanet utgående räntor och besvär, så att de utgå lika efter klyfningen som förut. — Redan i äldre tider var hemans klyfning förbjuden, emedan Kronan dervid förlorade i gärd, som utgick efter sättning. *Pl. 1459 §. 1. Calm. Rec. 1474. §. 25.* och afstyrktes den i *K. Pl. 19 Apr. 1555.*

§. 137. Brist på lika lagstiftning i ämnet.

I hemans klyfnings frågor, ehuru viktiga ekonomie mål, saknas allmänna, för hela Riket gällande lagar, emedan Näringsutvägar i Rikets Landsorter äro så olika. KammarCollegium anmanade Landshöfdingarne *d. 10 Jan. 1787.* att inberätta om särskildta författningar häruti i Länen funnos, samt uppgifva förslag hvilka jemkningar voro lempelige. Så skedde ock till följe af Kgl. Maj:ts i anledning af Riksens Ständers begäran *Rd. B. 1815. §. 20* härom utfärdade befallning, dock utan hittills känt resultat. Följande torde kunna antagas i detta ämne vara temmeligen allmänt giltigt.

§. 138. Tillåtlighet och inskränkning.

Grunder för hemans klyfnings tillåtande äro
1) Naturlig billighet; 2) Omtanka att befordra fle-

re jordbrukande hushålls bosättning och försörjning. 3) Landets bättre odling, då smärre hemansbruk skötas såsom själfägande. 4) Att Kronan icke frångår något i dess inkomster. — Egentligen hafva hemans klyfningar blifvit motiverade från tilltänkta äktenskaps befordrande. *K.F. 30 Jun 1747 o. 24 Jan. 1751.* — Men hemansklyfning för långt drifven skulle kunna medföra deras obestånd, som innehade för små hemansdelar, hvaraf följden jemväl blefve att Kronan ej kunde deraf erhålla sina räntor: också skulle såmedelst skogen komma att utödas. Derföre är hemans klyfning förbjuden när den ej grundar sig på *Besutenhet*.

§. 139. *Besutenhet.*

Med *Besutenhet*, utmärkande måttet för hemans klyfnings tillåtelighet, förstås innehafvandet af så stor jordadel, att man, genom derå idkande grundnäring, kan försörja ett Bonde-hushåll samt prästera utskylder. Dervid kommer äfven i be-
 tragtande någorlunda säkert beräkneligt tillfalle till Binäring, såsom kolning och körsslor vid Bruk, o. s. v. I följd af dessa omständigheter är hemans klyfning vidsträcktast tillåten i Skärgårdarne, där fisket är hufvudnäring, och i Bergslagerne där mycken lägenhet är till bi-förtjenst; dock bör i Bergslagerne tillses, att ej flere intränga sig på Hyttorne än som kunna sig väl nära, *K.F. 19 Apr. 1740. §. 15.* All klyfning af Lotshe-man synes vara förbjuden. *Sjöf. o. K.C.K. 15 Sept. 1823.*

Författningarne hafva väl nämnt 4. 6. 8 delar af ett mantal såsom mått för tillåten hemans-

klyfning, dock tillika medgifvit afseende å hvad vid särskild pröfning kan utfinnas. Således öfverväger afseendet å besutenhet det å en viss utstakad mantals del. Så långt Författningarne medgifva klyfning, får den ske utan föregående undersökning; men vill den drifvas längre skall undersökning förut anställas. I alla fall måste vid frälse skatte hemans klyfning Räntetagarens tillstånd utverkas. *KF. 30 Jun. 1747.* Rusthåll få egentligen ej klyfvas utöfver 4:de delar, då de dock böra anmälas till antekning i rullorna; klyfning i mindre delar är likväl tillåten om Landshöfdings och RegementsChefs tillstånd dertill utverkas. *KB. 26 Nov. 1763.* Oagtdadt hvad Författningarne stadgat skall dock hemans klyfning i vissa orter vara öfvermåttan långt drifven: i Wadsbo Härad i Westergöthland till 64 och 80 delar: i Carlstads Län till 240 och 288-delar af ett mantal. *FLINTBERGS Lagf, Bibl. 2 Del. p. 270.*

§. 140. *Werkan af obesutenhet.*

Redan i *Calm. Rec. 1474. §. 25 in fin.* stadgades, att om någon fölle till arfs skatte jord den han ej vore fullsädes uppå, skulle andra arfvingar den få till sig lösa. Sådant har sedermera ofta blifvit upprepadt, så att den som minsta delen hafver, måste taga lösen för sin obesuttna andel, så väl vid arfskifte som eljest derest rättegång derom uppstår: vid utförande af hvilket lösnings anspråk, nedsättning af löseskilling, lika som i börd, torde böra ske. *7. XII. ÅB. KF, 10 Junii 1684.*

§. 141.

§. 141. *Särskildte arter af hemans klyfning.*

I. För att uppmuntra till den nyttiga *enskiftes ågodelningen* efterlättes hemansägare som enskifte erhållit att med Landshöfdingens tillstånd, och på rent Krono heman med K:gl. M:ts tillåtelse, till främmande person, af oupodlad mark, under full ägande rätt, upplåta till och med $\frac{1}{10}$ af hela sin ågolott, dock att denna tiondedel ej utgör mindre vidd än 4 Tunneland, och att den beläges med en Spanmålsränta, som är svarande emot det upplåtnas förhållande till det hela, emedan stammens ägare alltid blifver ansvarig för räntor och onera. Skulle hemansägare mer än vanlig ägorymd tillfalla, och han åstundar upplåta mer än $\frac{1}{10}$, skall målet hemställas KammarCollegii pröfning. *Ensk. St. 2 Febr. 1807. §. 15. för Skåne 31 Mart. 1803. §. 18: för Skarab. Län 25. Julii 1804. §. 17.* II. Det kan ock anses såsom en art hemans klyfning när för någon Kronans *Bytesfordran*, och till ersättning för *Vederlagsbrist*, inefattande både jord och ränta, ägor ifrån heman utbrytas, hvilka, om än ej uppgående till besuttenhet, skola såsom Krono utjord, med särskild numer och ränta, uti Jordeboken anteknas. *KCB. 18 Apr. 1803.*

§. 142. *Forum i Hemansklyfnings mål.*

Uppstår tvist om klyfning af heman af ren Krono natur, skall först af Häradshöfdingen ske undersökning, som insändes till Landshöfdingen, hvilken målet pröfvar och afgör. Tvistas om klyfning å Skatte eller Frälse jord upptages målet och afdömes af Häradshöfding, hvarifrån får vädjas under

Lagmans Rätt, som deri bör döma häldst utan besigtning. Men emot hvad Landshöfding eller LagmansRätt dömt får hvarken vädjas eller besvär anföras. *K.F. 24. Jan. 1751.*

§. 143. *VI. Flyttning af hemans natur.*

I följd af hvad förut om hemans naturens o-föränderlighet blifvit nämnt, kan väl sådan flyttning i allmänhet ej äga rum, hvarken i fråga om hufvudnaturerne, eller om de särskildta underfördelningar de efter hemanens olika förmåner och destination undergå, och hvaraf kommer att man säger rå- och rörs natur, rusthålls natur o. s. v. Likväl då saken angår de särskildta förmåner som utmärka det ypperligare Frälsets förnämsta slag, är flyttning tillåten. Så kan Säteri och Ladugårds frihet flyttas in på ett allmänt frälse heman, om de äro af lika mantal och godhet, belägne inom samma Compagnies stånd, samt ingen derigenom präjudiceras. *Ad. Priv. 1723. §. 8.* — Hvad angår Krono Lägenheter vare sig af ren eller skatte natur, som till vissa särskildta behof äro anslagne; så emedan de olika förmåner de åtnjuta, hvilka qualificera dem till quasi särskildta naturer, äro tillkomne i och för särskild destinations skull, hvaruti egenvillig rubbning skulle medföra oreda i hushållnings anstalterna; så äro de af sådan anledning icke tillåtna. Således kan rustnings besväret ej flyttas ifrån ett heman in på ett annat: icke ett postheman förvandlas till gästgifvare gård o. s. v. och det enas förmåner tilläggas det andra. Likväl tyckes det, som skulle sådan flyttning kunna äga rum när giltiga skäl dertill äro samt KammarCollegium dertill samtycker.

§. 144. VII. Byten.

Byte är en Kameral term, som betecknar ett jordaskifte, hvarvid omflyttas hemans naturen qualificerad efter *råntedägare rätten*. Således kan byte äga rum endast emellan Kronan å ena sidan och en privat å den andra; men ej private sins emellan. Det Krono heman som Kronan afstår kallas *Bytes heman*; det frälse heman Kronan får igen, *Vederlags heman*; jordnaturen förändras på det sätt att bytshemanet blifver frälse, och vederlagshe- manet Krono: och vore i bytet heman af skatte- natur, bibehålles skattemannen vid jordägande rät- ten och går allenast räntan i byte. *KCB. 10 Dec. 1724.* vore deri Säteri upphäfvdes och försvinner rå och rörs friheten. *KB. 30 Jan. 1688.* — Sälunda är byte egenteligen beskaffadt; likväl är ett slags byte, då jordnaturen qualificerad efter *jordägande rätten* förändras: det är när för inrättningen af Gästgifveri eller Lotsning, om skatte ägaren ej vill åtaga sig sådant besvär, han förpliktas att taga vederlag för sitt heman på annat ställe. *GO. 1734. §. 1. 1. XXVIII. BB. Lots St. 1820. §. 41.* Detta by- te kallar dock allmänna lagen skifte, fastän jord- natur ändras, neml. skatte heman blir rent Krono och tvärtom. — En egen art Byte är ock, om i- från Kronopark eller annan allmän skog, som för Kronans enskildta räkning behöfves, redan uppod- lade Nyheman eller Intägter, medelst utbyte för- läggas antingen utom den del af skogen, som Kro- nan förbehålles, eller förvärfvas emot lägenheter å annan skog som ej äro af nöden att bibehållas. *Ko. BCB. 14 Apr. 1824.*

§. 145. *Grunder för byte och rätt att begära det.*

Byten, ehuru n. m. på långt när ej så vanliga som fordom, tillåtas i *Ad. Pr. 1723. §. 28.* och motiveras dels på Adeln's urgamla rätt att få förbättra sina Sätessgårdar medelst byten, dels på Kronans förmån att derigenom kunna förvärfva heman af särdeles nytta för Kongsgårdar, Bergsbruk, ManufacturWerk. *R. Allm. B. 1723. §. 14.* Att begära byte synes åtfölja ägande rätt till frälse jord och ej vara inskränkt till endast Adeln, utan tillkomma hvilken som häldst är ägare af frälse jord: åtminstone nämnas *Ståndspersoner* i allmänhet. *R. Allm. B. 1723. §. 14:* förmåles Adeln *ej exclusivt*, *KCI. 1734. §. 16:* och omtalas Bytesbref för Adeln och *andra personer* emot vederlag, *K F. 8 Jan. 1824. 4. v.* icke heller lärer kunna bestridas att ifrån Kronans sida initiativet till byte kan ske, då Kronans fördel derigenom befrämjas, frälse hemanet må ägas af Adel eller ofrälse man: såsom vid anläggning af nytt Gästgifveri, Lotsplats o. s. v.

§. 146. *Vilkor. Inskränkning.*

Byten äro ganska gamla: de voro förbjudne hvad angick Upsala ödes godsens; ty intet deraf fick *skiptas. 2. XI. Kg. B. HL.* men må hända tillåtne hvad angick andra Kronans landbo heman: såsom tillåtne omtalas de redan i *Nyk. Fdr. 1396. §. 5.* men i äldre tider gjorde Kronan byten, gemenligen med anseelig förlust. I Kon. CARL XI:s tid vidtogos många författningar, dels att försäkra Kronan emot *lidande* dervid, dels att *inskränka* tillfällena dertill. 1) I följd af det förra få n. m. Byten icke beviljas utan att Kronan erhåller fullt genfullo, hvarå

Kgl. KammarCollegium skall hafva noga inseende. Derföre måste både bytes- och vederlags-hemanet, med afseende å deras *naturliga beskaffenhet*, undergå ordentelig refning och skattläggning vid hvars verkställande äfven skall observeras Gärdeförhöjningen. *K.B. 19 Jun. 1739.* samt med afseende å *tillfälliga omständigheter*, hvaraf den actuella förmånligheten kan bero, tillståndet af åbyggnad, häfd och skogstillgång undersökas. *Byt. Meth. 1688. K.F. 4 Jun. 1728.* a) I följd åter af det sednare är förordnadt att en del Krono heman icke få bortlemnas i byte, hvarvid ock i öfvervägande kommit Kronans *behof* och *bequemlighet*, neml. a) så kallade *omistelige*, sådane hvaraf Kronans räntor ej utgå efter de allmänna beskattningslagarne, såsom Kongsgårdar med tillhörigheter, och sådana som äro anslagne till visst fortfarande särdeles bruk, hvilket ej kan sammanstå med enskildtes besittning af jord eller ränta, såsom Boställen, till allmänna Inrättningar gifne heman o. s. v. och b) på *förbjudna* orter belägna, så framt vederlaget icke där också vore befändeligt, i afseende hvarpå omkring några Städer och Slott vissa fredsmilar blifvit förordnade och byten derstädes icke tillätne. *BOTIN, I D. p. 225.* — Dessutom ändteligen, ehuru enligt hvad förut anmärkt är §. 144. räntan af skatteheman kan gå i byte; dock äger *Prestman* skatterätten, får räntan deraf i byte icke användas, *Pr. Pr. 1723. §. 10.*

§. 147. *Procedere.*

Den till Kgl. Maj:t stälde bytes-ansökningen ingifves hos Landshöfdingen, som jemte eget utlåtande deröfver insänder den till Kam. Coll. hvar-

ifrån den, åtföljd af Kgl. Collegii betänkande, öfverlemnas till Kgl. Maj:t. Bifaller Kgl. Maj:t måste vederlag uppgifvas inom 3 år, och båda hemanen skattläggas på sökandens bekostnad. Så granskas skattläggningen i vanlig ordning och utarbetas bytesmålet samt medelst liquidation emellan hemans räntorne uppgöres *Bytes project*, hvilket alt bör vara så färdigt att det vid nästföljande Riksdag kan till Ständernas öfverseende lemnas, då ändteligen, om intet dervid är att påminna, Bytesbref af Kgl. Maj:t fastställes och underskrives. *Ad. Pr. 1723. S. 28. KF. 4 Jun. 1728. KCI. 1734. S. 7. 16.*

S. 148. Fordringar och Skuld i bytesmål.

Ehuruval uti byte altid bordt gifvas fullt genfullo in natura af samma slag, neml. antingen jord med ränta emot jord med ränta, eller endast ränta emot ränta, har dock ej sällan händt 1) att jord ej åtföljt jord och ränta tillsammans, såsom då å ena sidan skatte heman, hvarå endast räntan kunnat disponeras, blifvit bortbytt emot både jord och ränta å den andra sidan: och 2) att räntorne å de i byte gångne hemanen ej fullt och jemnt svarat emot hvarannan: i förra fallet uppkommer skuld eller fordran på jord; i det sednare på ränta. I förra fallet säges den som ej fått tillfyllest äga *Skatteråtts fordran*, hvarvid äges anspråk på jord in natura: i sednare fallet säges vara *Bytesbrist* eller *Vederlagsbrist*, hvarvid äges anspråk på ränta in natura. Bytesbrist inträffar då hvad Kronan lemnat ej uppgått till fullt den ränta som vederbordt och motsvaras af *Frålse ränte fordran* in natura eller *Bytes-öfverskotts-ränta*: Vederlags brist

åter då hvad Kronan bekommit ej uppgått till den ränta som vederbordt, och motsvaras af *Kronofordran af ränta* in natura; ty med annat än jordränder hafva ränteskillnaderne ej fått jemnas eller liquideras. — I allmänhet har varit stadgad att frälse ränte fordran ej fått liquideras med ränta af Kronoheman a) hvarå åboen sjelf sökt göra en ränte fordran gällande; b) hvilket landbonden upptagit af ödesmål; c) som innehafts under stubberätt; d) som blifvit så uppodladt att det kunnat bära $\frac{1}{4}$ tillökning i gamla Jordeboks räntan; eller e) hvarå åboen sjelf tidigare sökt förvärfva skatterättigheten. *KCB. 30 Apr. 1783. KK. 24 Jan. 1790. §. 2.* — Finnes vederlagsbrist då flere heman i ett och samma byte gått till Kronan, bör utbrytning af ersättningen ske i allenast ett heman, häldst så att å den utbrytande delen *besutenhet* äger rum. *KCB. 18 Apr. 1803.* — Uppkomma *Bytes-esterräkningsskulder* i penningar för någon tid såknade räntor i byten där vederlags brist varit, skall öfver Kronans ersättnings anspråk hos bytes hemans innehafvare, af KammarCollegium resolveras; imellertid sequestreras bytes hemanet; och varder fordran fastställd, skall det samma på auction försäljas för Kronans goltgörande, dock utan att det förlorar sin frälse natur. *KCK. 4 Mart. 1805.*

§. 149. *Præscription.*

Præscription har åkommit alla före 1680 afslutne byten, så att de utan esterräkning å någonsdera sidan blifvit faststälde och gällande, ehuru dant än förhållandet dervid må hafva kunnat vara. *K.F. 26 Jul. 1731.* Men alla sedermera tillkomne byten, i synnerhet de emellan 1680 och 1723,

hafva blifvit liquidation underkastade, och så väl Kronan som private förbehållit att få göra anspråk gällande på ränte och skatte rätts fordringar: och utarbetande af sådana mål har varit uppdragit åt Reductions och BytesContoiret under Kgl. Kam. Collegium. Nu mera likväl, på det att säkerhet i ägande rätt måtte vinnas så väl för Kronan som private, utsattes genom *KK. 16 Nov. 1813.* en tid af 10 år inom hvilken anspråk af fordringar i bytes-mål borde anmälas vid förlust af all vidare talan; så att efter 1823 års slut så beskaffade dittils oanmälde fordringar icke vidare kunna göras gällande.

§. 150. *Kammar Collegii gravations bevis.*

Så kallas en af KammarCollegium, efter föregången behörig undersökning utgifven *Attest* deröfver, att ett ifrån Kronan utbytt heman icke häftar för *Krono gravation* eller *vederlagsbrist*. Sådan attest får ej vägras enär den begäres, att trygga Köpare af slikt heman ifrån Krono fordran, emedan Kronan alltid håller sig till den som innehafver jorden. *KF. 12 Jan. 1757 o. 1 Mart. 1770. §. 1.* — Sedan de äldre bytesmålen nu sluteligen måste afgöras, och de som kunna hädanefter tillkomma troligen så slutas att de ej blifva underkastade efterräkningar; torde så beskaffade *Attester* blifva mindre nödvändiga.

IV. C A P.

OM KRONO GODS.

§. 151. *Krono?*

Krono kallas de lägenheter på landet hvaraf Kronan innehafver ränte ägande rätten. Kronan uppbär af dem icke skatt utan *verkelig afraad*, emedan Kronan till dem njuter ränte ägande rätt, hvilket förutsätter att Kronan å dem någon gång haft eller ännu har jordägande rätt tillika. *jfr. §. 93. 102.*

§. 152. *Indelning.*

I anseende till mängden af de ämnen som i detta Capitel förekomma är nödigt att deraf göra följande Afdelningar.

I. *Afdelningen. Kronogods i allmänhet.*

1. *Uppkomst.*
2. *Disposition och Förvaltning.*

II. *Afdelningen. Krono lägenheter utan afseende om de till vissa behof blifvit anslagne.*

1. *Bebygde Krono Lägenheter.*
 - A. *Hvaraf Kronan har inkomst efter särskildta anordningar.*
 - B. *Hvaraf Kronan har inkomst efter de allmänna beskattningslagarne,*
 - a) *af ren Krono natur eller*
 - b) *af skatte Krono natur.*
2. *Obebygda Krono Lägenheter.*
 - A. *Grufvor.*
 - B. *Skogar.*
 - C. *Fisken och Vatten.*

III. *Afdelningen. Krono Lågenheter med afseende
att de till vissa ständiga behof äro anslagne.*

1. *som i Politiskt*
2. *som i Ekonomiskt afseende sålunda blifvit
anordnade.*

I. AFD. OM KRONO GODS I ALLMÅNHET.

1. Uppkomst.

§. 153. a) *Uppodling i äldsta tider.*

Genom uppodling i äldsta tider af det lediga landet har Kronan liksom de private erhållit en del af sina egendomar. §. 75. De Nybyggen sålunda tillkommit kallades *Upsala öde*; och Konungarne YNGUE FREY och BRAUT ANUNDER hafva i synnerhet utmärkt sig för odlingar och tillökande deraf. Lika med Upsala öde ansågs ock "swå gamblo Kronone gods att engin minnis eller aff sanne saghu weet huru thet först undir Kronona kon." 4. IV. *KgB. LL.* Med inkomsterne deraf borde underhållas Afguda offren och Konungens Hofhållning samt tillika landet fredas. Upsala ödes godsen torde igenfinnas i de fleste ännu varande Kongs och KongsLadugårdarne. Uppgift på gamla Upsala ödes gods finnes i *KgB. WL. in fragm.* och 2. XI. *KgB. HL.*

§. 154. b) *Grundregaler.*

I Kameralistiskt afseende kunna Kronans Höghets Rättigheter indelas i 3 arter neml. Grundregaler, Rätts regaler och Nyttiga Regaler. *Grundregaler*, som angå rätt till ägande af jord eller rän-

ta. *Rättsregaler*, som angå vissa Kronan tillerkända rättigheter, eller derifrån deriveras, och stundom medföra egande rätt, stundom lucrativa förmåner. *Nyttiga Regaler*, som angå inrättningar för Kronans räkning af sådan art, att de gifva någon inkomst.

Hvad Grundregalerna angår; så ligger det i sakens natur att all fast egendom inom Statens område bör vara under något visst ägande valde. All sådan egendom, hvilken icke tillhör någon enskild, icke heller väl och till det allmännas åtnad kan nyttjas eller försvaras af enskildte ägare, bör derföre tillkomma Staten. Detta är *rättsgrunden* för Kronans Grundregal rätt till Grufvor, stora Skogar och allmänna Vatten: *Bergs, Skogs och Vatten* regalerne.

Men dessutom har Kronan *positiv* titel till dessa Grundregaler uti det af Historici betviflade, af Kameralister erkände, HelgeÅndsHolms Beslutet 1282. hvarigenom tillades Kronan alla Bergverk på hvars ågor de än kunde vara; flere Sjöar och Strömar i landet; all Stubhejord som af skogar och heder upptagas kunde. Härtill kom att Kon. Gustaf I förklarade att alla *obebyggda ågor*, stora *skogar* och *ållmänningar* hörde Gud, Konungen och Sveriges Krono till. *K.B. 20 Apr. 1542.* hvilket finnes upprepadt i *Sk. Ordn. 1664 o. 1693.* Derefter upphörde den fria inkräknings rätten af landet; ty då upphörde ledigt land att finnas till.

Hit kan ock föras att då genom den bekanta *Digerdöden* 1350. flere trakter i Sverige blifvit öde och skogbeväxte, men derå sedan upptogs hemman, dessa i grund af Helgeandsholms beslutet tillerkändes Kronan.

c) *Rättsregaler.*

§. 155. 1) *Danaarf.*

Släktningars arfsrätt är endast institutionis civilis, faststald ibland andra skäl äfven derföre, att i förväg må vara bestemd, hvilken död mans quarlätenskap tillfalla skall, och såmedelst tvistigheter och till befarandes våldsamt tillegnande deraf förekommas: Och då Släktning ej finnes är det skäligt att Staten tillerkänner sig sådan quarlätenskap. Också, redan ifrån äldre tider tillbaka, *XIV. ÅB. WGL. XXII. ÅB. ÖL.* har Kronan varit tillagd rättigheten att taga arf efter utländsk man som i Riket dödt, vanligtvis utan att kunna lemna efter sig arfvinge i landet: hvilket sedermera blifvit utsträckt så, att Kronan blifvit tillagd rätt att tillträda quarlätenskap efter hvilken som häldst härstädes dödt, utan arfvinge i Sverige, eller i sådant land där Svensk man njuter arfsrätt. *XV. ÅB.*

§. 156. 2) *Sakfall.*

Uti vissa svårare brottmål, i synnerhet Högförräderi, är det tillbörligt att Staten tillerkännes brottslingens egendom, dels såsom varande en straffqualification, dels såsom en skade ersättning för Staten i och för Statsbeskyddet, hvilket anses vara mera köstsamt att bevara ju vådligare brottet varit för Statens lugn, eller medborgares säkerhet. På sådan grund har Kronan tillfallit, såsom Sakfall, brottslingars fasta egendom, i högförräderi, *VIII, IX. Höghm. B. LL. 1. 2. 3. 5. 8. IV. 1. VI. MB.* då någon ombragte Husbonde ell. Husfruhans. 2. 3. *XV. MhB. UL.* i Mordbrand *X, XI. Höghm. B. LL.*

§. 157. d) Reductioner.

I stöd af sakens natur hafva väl Sveriges Konungar aldrig ägt magt att afhända kronan dess gods och räntor: i de äldsta lagarne förekommer intet vidare derom än allenast att Upsala öde ej fick skiftas eller säljas. 2. XI. KgB. HL: att Konungen kunde sälja allmänning var må hända ett undantag, emedan allmänning ej gaf skatt eller skuld. 2 I. Eghn.S.B. ÓL. Först sedan missbruket gått långt under de utomlands födde Konungarne, blef det nödigt att stadga det Konungen ägde "göma hws och land medh arlighom ingiöldom thera och landamerom och wärja effter macht sinne, swå att enkte aff thessom minskis fore them Konunge effter komber: *thy att han agher våld thet med rått åter tagha i. II. 5. IV. KgB. LL.* Med anledning här af och Rikets omständigheter för öfrigt, samt i synnerhet Konungs och Ständers sammanstemmande beslut derom, äro tid efter annan reductioner anstälde, hvarigenom ifrån orätte possessorer blifvit återtagne och under Kronan lagde sådana fastigheter, som med lagliga fäng ej kunnat värjas. Mera allmänna reductioner hafva varit: — I. Kon. ALBRECHTS. Gick ej ut på mindre än att till Kronan indraga hvart *3dje heman* af alt andeligt och verldsligt fråse i hela Riket, för att ersätta Kronan det lidande henne öfvergått genom Konungens förut åt sina gynnade landsmän altför slösagtigt upplåtne förlänningar, samt genom afsaknaden af de många lägenheter som blifvit förpantade till säkerhet för de summor Konungen upplånt och förstört. Denne reduction var hvarken i lag grundad eller billig; fick således ingen

framgång; och hade ej annan följd än att tillbudet deraf medverkade till Konungens afsättning. — *II. Drott. MARGARETAS.* Hade till föremål att återkalla till Kronan de många gods, som *under ALBRECHTS tid*, under hvarjehanda titlar henne olagligen frångått. Beslöts vid Herredagen i Nyköping 1596 ock vann någon verkställighet. — *III. Kon. CARL VIII:s råfst:* Var inskränkt till endast sådana *Kyrkones och andeliga stiftelsers gods*, som blifvit bortgifne medelst sjuke, på sotsängen liggande personers *testamenten*, eller eljest *utöfver den andel af arfvjord* som sålunda kunde disponeras. Denna reduction hade föga framgång, häldst ock svåra i Riket uppkomne oroligheter deremot lade hinder: den hade i alla fall obetydligt bidragit till Kronogodsens förmerande emedan den hufvudsakeligen rörde de privata donationerna. — *IV. Kon. GUSTAF I:s*, som angick endast de *andeliga godsens*. Föränleddes af Kronans stora behof, och af det oformeliga förhållandet, att de andelige hade under sig så många gods att, som Konungen yttrade sig på Riksdagen i Westerås 1527. ”Kronan och Ridderskapet näppeligen hade *tredje parten* deremot.” Derföre beviljades ock, att ifrån Kyrkor och Kloster skulle återtagas de heman, som under de förra regeringarne voro derunder komne. *West. Rep.* 1527. Härigenom vann Kronan betydligt. Skatte och före *CARL KNUTSSONS* tid af privata skänkte heman gingo ovilkorligen alllesammans under Kronan: de efter *CARLS* tid gifne fingo väl återgå till släakterne tillbaka; men sådant berodde på bevis, och om de saknades, hvilket ofta inträffade, blefvo hemanen tillerkände Kronan. Denna reduction skall hafva bragt under Kronan kanske 20,000 he-

man, hvilket visst icke är för mycket, om eljest Konungens egen uppgift ej varit alltför öfverdrifven. — *V. Kon.* CARL XI:s hvilken omfattade endast *adeliga gods*. Adeln hade under många åtkomst-titlar, donation, län, köp, förpantning, bekommit såsom allodial och evärdeligt frälse, eller ock på under vissa vilkor stadgad besittningsrätt, dock med frälse frihet, en mängd Kronans gods och räntor, hvarigenom ej allenast Kronans ingälder betydligt minskades, utan ock den återstående skatte och Krono Allmogen öfvermåttan betungades. Sådant förhållande gjorde en reduction alldeles nödvändig, hvilken ock af både lag och bilighet gillades. Redan i Kon. GUSTAF II ADOLPHS tid påtänktes den, ehuru den inskränktes till endast länegods hvilkas innehafvare uragtlåtit den formaliteten att hos Konungen söka investitur eller bekräftelse å sin länsrätt, och i öfrigt intet dervid tillgjordes. Öfrälse Stånden yrkade vidare på en allmän reduction både 1650 och 1655, å hvilket sidstnämnde ock gjordes det afseende, att en reduction verkligen blef beslutet. *RdB. 1655. §. 4.* ehuru den sedermera för Konungens krig och under den inträffade Förmyndare regeringen, ej kom till särdeles verkställighet. Ändteligen under Kon. CARL XI. såsom fullmyndig Konung, till följe af *Red. St. 9. Dec. 1682. m. fl.* gick denna så högst nödvändiga reductionen af de adeliga godsen i fullbordan, visserligen alfvarsamt, dock, i allmänhet sagdt, ingalunda med stränghet eller orättvisa. *§. 269.* — Igenom denna reduction kan likväl ej sägas att Krono godsen vunnit stor tillökning, emedan hufvudsakeligen det återtog, som Kronan emot lag henne otillbörligen frångått. BOTINS fullständiga

och väl utarbetade Reductions historia finnes i *Afhandl. om Svenska heman och Jordagods 2 Del. II. III. o. IV. Capp.*

§. 158. e) *Fredsfördrag.*

Igenom freden i Köpenhamn 1660. afträdde Ön Bornholm till Danmark emot vederlag i åtskilliga *Adeliga gods i Skåne*, som tillföllo Kronan. Af dessa gods har störste delen blifvit anslagen till Militie Boställen, men också något behållit såsom Kongsgårdar.

§. 159. f) *Afvittringar.*

I Kameral Lagfarenheten betyder Afvittring afskiljandet. af sådan mark som ett redan upptagit heman antingen besitter utöfver sin *rätta rågång*, eller har utöfver sitt *hemantals behof*, hvilken mark under namn af *Öfverloppsjord* är Kronan tillerkänd. Sådana afvittringar hafva skedt allmänneligen öfver hela Riket igenom 1) de så kallade *SkogsCommissionerne. K.F. 19 Dec. 1693. Instr. 14 Maji 1694.* uti hvilkas Domar lång tid fick sökas ändring, men hvori slutelig præscription åkom genom *K.K. 18 Jun. 1782.* 2) *Afvittrings förrättningar*, som efter SkogsCommissionernes upphörande vidare lära skedt i hela Riket. *Sk.O. 1734. §. 1. R. Allm. B. 1734. §. 46. o. 1752. §. 70.* och ännu böra för sig gå *Sk.O. 1805 §. 15.* i synnerhet i *Wester-Norrlands, Westerbottns och Norrbottens Län*, derest af innehafvande mark 700 till 2500 T:ld blifvit anslagne hvart helt heman. *K Instr. 23 Maji 1780. K.St. 10 Febr. 1824,* och i *Jemtland*, derest af innehafvande mark 500 till 3000 T:ld fått behållas till

hvar hel gård, men Kronan tillerkänts öfverskottet. *Instr. 12 Dec. 1780. o. KSt. 8 Dec. 1820.* Likväl å Frälse, äfven som Presteboställen, har Kronan ej tillerkänt sig någon öfverlopps jord. *KCB. 15 Martii 1803.* Hit kan ock föras för historiens skull 3) *Ågodelningarne* i Finland hvarvid, af den actuala possessionen, 600 till 1200 T:ld jord under hvarje helt heman fingo bibehållas, men öfverskottet tillerkänts Kronan. *KF. 27 Jun. 1775.* — Igenom sådana afvittringar har Kronan bekommit betydligt jord, hvarå dels Nybyggen äro vordne upptagne, dels ock jorden blifvit till Allmänningsmark upplåten.

§. 160. g) *Införlifvande af Kongl. Slägt-gods.*

Någon gång hafva män af inhemska förmögna ätter blifvit upphöjde på Svenska thronen: deras arf och egne, gemenligen frälse gods, *prædia patrimonialia*, hafva då stundom blifvit införlifvade med Kronans egendomär, emedan ingen skillnad då var emellan Statens och Regentens egendomär. Likväl var om dem uttryckeligen stadgadt att Konungen hade magt *eghn sina sälja. 1. Eghn. S. B. ÓL.* — Mindre ofta lærer sådant salu dock skedt, och i allmänhet antager man att många *Folkungiska* och *Wasiska* gods kommit att med Kronans förenas. *BOTIN, 2 D. p. 19.* De fleste Wasa godsen, belägna i Upland och Westmanland, hafva dock blifvit donerade till Upsala Academie. *Kgl. Gåfv. Br. 31 Aug. 1624.*

§. 161. h) *Köpe- och Pante. Titel.*

Under medeltiden i synnerhet köpte Konun-

garne, och emot gjorde förstreckningar läto till sig förpanta många frälse gods, hvilka derigenom blefvo Krono egendomär; men detta, så vida det fanns lända till Adels-Ståndets försvagande, finnes hafva blifvit igenom flere Författningar förbudit. *K Förs. 1457. Calm. Rec. 1483. §. 20. m. fl.*

2. Dispositions och Förvaltningsått.

§. 162. Oafhändelighet.

Alla Kronan tillhörige Lägenheter af hvad beskaffenhet som häldst, kunna icke af Kgl. Maj:t utan Riksens Ständers samtycke, genom försäljning, förpantning, gifva eller på något annat sätt Kronan afhändas. *R.F. 1809. §. 77.* hvarifrån dock undantag torde äga rum om Stad och dylikt anlägges, hvarom Kongl. Maj:t ensam förordnar, och utryme i jord till anläggningen anslås af någon Kronomark. — Reciprokt kunna sådana Lägenheter icke heller Kronan afhändas af Ständerna utan Kgl. Maj:ts samtycke, hvadan ock, då Ständerne föreslagit Kongsgårdarnes försäljning, dertill begärdes Kgl. Maj:ts bifall, hvilket dock vägrades. *Rd B. 12 Nov. 1810. §. 8.* En annan sak är med skatte salu af jorden då Kronan likafullt behåller räntan, och Kronan således intet egenteligen frångår.

§. 163. Förvaltning.

Samtelige Kronans lägenheter skola förvaltas efter de grunder Riksens Ständer derom föreskrifva, dock att all dertill i laga ordning förvärfvad rätt icke får rubbas, äfven som att odlingar och odlingsbar

mark å Krono skogarne må, enligt Författningarne, kunna till skatte försäljas. *R. F. 1809 §. 77.* Krono egendomarne förvaltas så att de äro 1) anslagne till Kgl. Maj:t eller någon Kgl. Persons nyttjande efter välbehag, såsom Kgl. Lustslotten. 2) bortförlänte på viss tid, såsom Leckö. *Rd. B. 2 Maji 1810. §. 13.* 3) lemnade Menigheter till bruk, såsom Allmänningar och till Städer donerad jord; 4) anordnade till Boställen åt Embetsmän; 5) upplätne på arrenden till viss tid, såsom Kongsgårdar, Angar, Fisker; 6) öfverlemnade åt enskilda emot afrads utgörande, efter städje Contracter; 7) eller ock så, att de å dem fallande afkomster på Auction, eller efter faststald betalning, Kronan till godo försäljas, såsom skogsfång af Krono Parker o. s. v.

II. AFD. KRONO LÅGENHETER EJ TILL VISSA BEHÖF ANSLAGNE.

§. 164. I. Bebygda Lägenheter.

Dessa äro gemenligen förbundna med Landtbruk, eller utförande af den i orten vanliga grundnäring; således upptagas ej här de Lägenheter, som kunna vara gjorda i och för utöfningen af nyttiga Regaler, hvarom framdeles mera; men de landtmanna förädlings verk som kallas Quarnar höra till de bebygda Krono Lägenheter hvarom nu fråga är. — Dessa bebygda Kronans lägenheter fördelas med haft afseende uppå sättet huru Kronan af dem uppbär sina inkomster, antingen A) efter särskildte anordningar, eller B) efter de allmänna beskattnings-lagarne.

A) efter särskildte Anordningar.

§. 165. Indelning.

De Krono Lägenheter hvaraf Kronan uppbär inkomsten efter särskildta anordningar delas vidare i 1) *Kgl. Lustslott* och 2) *vanliga Kongsgårdar, Kongs Ladugårdar och Krono Säterier.*

§. 165. 1) Kongl. LustSlott.

Äro Kongsgårdar öfverlemnade, hvad hufvudgården angår, till någon Kongl. Persons disposition, utan att StatsCassan af dem har någon inkomst; och njuta de i öfrigt fullkomlig Säteri frihet i anseende så väl till af jord utgående onera, som till rå och rörs frihet. Skulle de af den höge Disponenten bortförlänas eller utarrenderas; så gäller sådant visserl. under Dess lifstid, men tilika beror det utan tvifvel af en kommande Disponent eller Riksens Ständer att återtaga dem.

*§. 166. 2) Kongsgårdar. Kongs-Ladugårdar.
Krono Säterier.*

Kongsgårdar och Kongs-ladugårdar, prædia domanialia, äro de anseeligaste krono gods i Riket, till en stor del troligen bibehållne sedan den hedniska tiden. §. 153. Som de stundom blifvit nyttjade till Boställen för Befallningsmän och för defensions-verket, emedan de ofta voro befästade, så voro ej sällan vissa districter af landet dem underlagde, hvaraf benämningarne *Väsby-Ulfvesunds-Näsgårds Län*. — Redan i *St. 1285. §. 11.* frikallades de ifrån gästning lika med Adelns sätesgårdar, och

njuta de ännu med dem enahanda förmåner och friheter. De hafva ofta blifvit till högre Befalhafvandes Boställen anordnade; men få ej försäljas till skatte. *RdB. 12 Nov. 1810 §. 8.* ej under evärdelig besittningrätt upplätas emedan de på bestemt antal år skola utarrenderas; icke heller är tillåtit att sönderdela och klyfva dem utom i ändamål af högre arrendens erhållande. *KF. 3 Dec. 1810.* — *Krono Säterier* skiljas ifrån de nyssnämnde hufvudsakeligen i anseende till deras upphof; de äro neml. dels gamla förbrutna ypperligare frälsegods, dels reducerade egendomar, hvilka väl i begynnelsen varit Krono, men kommit i Adeln's hand, erhållit säteri frihet och blifvit väl bebygde: samt efter reductionen vid sin förvärfvade säteri-frihet bibehållne. En del af dessa har ock blifvit till Militie-boställen anslagne; en del förblandade med de gamla Kongsgårdarne; en del fått stadna qvar i privatorum evärdeliga besittning emot vissa dem ålagda skyldigheter, hvilka sistnämnde jemväl få till skatte köpas, såsom de så kallade berustade Säterierne. *K. F. 19 Sept. 1723.*

§. 167. Förvaltning.

I forna tider förvaltades Kongsgårdarne såsom afvelsgårdar igenom Gårdsfogdar för Kronans räkning, dels till Hofförtäringen dels Hofstallets underhåll. *Ordn. 1556.* Sedermera under Kon. CARL XI:s tid började de, liksom på försök, att, efter föregången skattläggning, utarrenderas på vissa år, *KC Ber. 5 Maji 1697. XXII. 9* och då detta förvaltningssätt funnits vara för Kronan förmånligare än det äldre, har det i sednare tider alltid varit vanligt, hvarvid arrendena antingen blifvit stälde

på viss tid eller ock varit perpetuella, hvilka sidstnämnde dock n. m. alldeles upphört. *KCB. 31 Oct. 1766. §. 6.* KammarCollegium skulle väl vid arrendena bevaka Kronans bästa. *KCI, 1734. §. 14;* dock gåfvos de ofta såsom Kgl. benådningar emot mycket lindriga vilkor. Nu mera föreskrifva Riksens Ständer grunderna för Kongsgårdarnes förvaltning. *RF. 1809. §. 77. KF. 3 Dec. 1810.*

§. 168. Arrende auction.

Som nu mera principen är att Kronan må erhålla *högsta möjliga afkomst* af Kongsgårdarne; så böra de till den vid anställd Auction högstbjudande upplåtas: antagandet af högsta anbudet, får dock ankomma på KammarCollegii pröfning, på det dessa egendomar ej må råka i äfventyrares händer. — Arrende auctionen gifves notorietet *tidigt* och *vidsträckt*, för att komma till Speculanterns kunskap, neml. medelst kungörelser i Länet och nästliggande Län, äfvensom i allm. Tidningarne, alt 4 månader förut. — Egendomen utbjudes både *hel* och *fördeldt* i lotter af 1 ell. 2 mantal hvardera; äfven *Quarnar* och *andra lågenheter* samt *fisken* skola särskildt hvar för sig på arrende utbjudas. — *Beskrifning* å Egendomen samt *project* till Contractet bör vara att tillgå där auctionen sker, som är både *LandsContoiret* i Länet och *KammarCollegium*. För competence vid anbud fordras *borgen* för fullgörandet af Arrendatorns skyldigheter. *KF. 17 Dec. 1799. RdB. 12 Nov. 1810. §. 8. KK. 3 Dec. 1810.*

§. 169. Arrende Vilkor.

Hvilka förändringar skedt med arrende vil-

koren å Kongsgårdarne inhemtas af *K B. 4 Apr. 1728. o. 12 Apr. 1748. samt KCB. 31 Oct. 1766. o. 16 Dec. 1777:* och utom den till Kronan erläggande arrende afgiften, har man jemväl haft för afsigt att genom arrendet befordra vissa, som det tyckts, för hela Riket nyttiga angelägenheter. Af sådan anledning hafva Kongsgårds arrendena i sednare tider varit förbundna med uppehållande af *goda Kreaturs racer* inom landet, hvarföre Arrendatorn bordt åtaga sig underhållet af ettdera Stuteri, Holländeri eller Schäfferi; samt vidare varit förpliktad till *Plantering* af i synnerhet för handslöjder nyttiga trån, hvarföre minst 5 trån för hvart mantal årl. bordt utsättas och sedan vårdas, samt träd- och humlegårdar tillökas, Trädscholor anläggas m. m. *KK. 17 Dec. 1799.* — Nu, att sådana skyldigheter ej må nedsätta arrende summor, fordras de icke mer, utan allenast visst arrende i ett för allt, som af gården med dertill under lika disposition varande heman och torp utsättas, i Sades*provinserna till en Tunna Säd af hvarje Tunneland öppen åker, bägge årvägarne; i de andra provinserne $\frac{1}{4}$ mindre. Arrende anbuden derut öfver ske jemväl i Säd eller Hö, och regulariter gäller högsta anbudet för arrende rättighetens erhållande.

§. 170. Rättigheter.

Lika med hvar och en Arrendator af annans jord har Kongsgårds innehafvare rättighet att nyttja ägorne till loflig afkastning, och skogen till allenast gårdens behof m. m. som kan utstakas i arrende-contractet, eller är med lag öfverensstä-

mande, hvilket vidare anmärkes angående Kronohemans åbo. §. 179. Jagt är dock icke Arrendator tillåten så framt icke särskildt derom betingadt är. *KFSt. 13 Apr. 1808. II. 1. 2.* — För detta åtföljde Kongsgårdarne vissa *Inventarii Kreatur* samt *Åker- och kövrredskap* m. m. dessa hafva nu upphört. Så hafva och upphört de Jordeboks och Mantals *Dagsverken*, som tillförene in natura af kringboende Allmoge borde utgöras, och hvarom vid arrendets ingående betingades. *KK. 3 Dec. 1810.*

§. 171. *Arrendatorns skyldigheter.*

1) *Borgens prästerande* för vissa år i sänder af arrendetiden. *KCB. 13 Jun. 1808.* 2) *Åbygg-nadens vidmagthållande*; hvarvid, om gården är försedd med characters hus, men den vid auctionen blifvit styckad, Kgl. Maj:t förordnar huru det vidmagthållas skall. 3) *Åkrens och Ångens häfd* hvar till hör dikning och hägnad. 4) *Skogens vård* hvar till hör att åverkan derå ej tillåtes. 5) *Ågornas efterseende* så att intet opåtaladt olofl. får inkräktas. 6) *Arrendets utgörande*, hvarvid Kronan, efter hittils skedda Contracter, äger rätt att fordra spanmålen in natura eller i penningar efter markgång; men hädaneftter Arrendatorn är lemnad *optionsrätt* att in natura erlægga spanmålen, så vida derom inom Thomæ dag tillsäges och spanmålen i rätter tid lemnas: eljest skall den lemnas in natura ell. lösas, efter som Kronan häldst vill. *KCB. 18 Jan. 1824.* 7) Vid inträffande krig uppsätta *extra Roterings manskap*. *KK. 3 Dec. 1810.* 8) *Utgörande af de Onera och Tjenstebesvär i öfrigt*, hvilka Kongsgårdar åligga, såsom *Kyrkobyggnad, Vågslagning* m. m.

§. 172. *Contract och Tillträde.*

Contractet bör alltid vara skrifteligt samt innehålla både allmänna och särskildta vilkor, om de sednare finnas vara af nöden. Det afslutes n. m., sedan de perpetuella arrendena alldeles upphört, på 30 års tid, emedan längre arrende-tider anses vara förmånligast för landbruket. *K. K. 17 Dec. 1799.* *Contractet* utfärdas af Kammar-Collegium, men behöfver ej för sitt bestånd bevitnas eller lagfaras så som om enskildta Arrende contracter stadgadt är. *Tillträde* sker d. 14 Martii, fardags-årets nyårsdag. Å Kongsgården anställes innan denna tid, likväl då bar mark är, laga af och tillträdes- Syn, af Häradshöfding med full Nämnd. Emot det beslut dervid fattas fullföljes missnöje hos Landshöfdingen, ifrån Landshöfdingen hos Kammar Collegium, derifrån hos Kongl. Maj:t; allestädes inom 30 dagar efter det Utslaget föll. *K. K. 17 Dec. 1799. §. 15, 16.*

§. 173. *Arrendets slut.*

Arrendet upphör 1) vid *Arrende tidens förlopp*, hvarvid ej behöfves särskild uppsägning. 2) vid Arrendatorns *frånfalle*, om Sterbhus-delägare ej förmå eller vilja arrendet fortsätta, hvarvid option är å Sterbhusets sida: i detta fall åtnjutes fardag. 3) Om Arrendator *missvårdar* egendomen, eller *brister* i arrende eller borgen. Casus härom böra ut sättas i *Contractet*. 4) Om Arrendatorn *rymmer* ifrån gården eller varder för nesligt brott dömd. *K. B. 29 Sept. 1804.*

§. 174. *Inseende.*

Landshöfdingen, och under Honom Krono Fog-

de, har den speciella uppsigten öfver Kongsgårdarne, och äger i följd deraf tillse om missbyggnad eller vanhäfd förspörjas, och när sådant inträffar, tillhålla arrendatorn att sin plikt fullgöra. Därföre ekonomiska besigtningar hvar 5:te år af Krono-Fogde och 2 nämndemän; och hvar 10:de år af Häradshöfding och nämnd. Landshöfdingen äger ock bevaka, om löftesman dör, att ny anskaffas. I öfrigt äro Kongsgårdarne under Kammar-Collegii generella inseende.

B) efter de allmänna beskattningslagarne.

§. 175. Indelning.

De Kronolägenheter hvaraf kronan uppbär sina inkomster efter de allmänna beskattningslagarne äro vanliga *bonde heman*, som antingen brukas af derå antagne Åboer, eller till jorden ägas af enskilda personer. De äro väl sins emellan af någon skiljagtighet i afseende på räntor och utskylder som af dem utgå, äfven som förmåner som å dem njutas o. s. v. dock gäller om dem allmännast hvad här förekommer. De kunna delas i 2:ne Classer; 1. *rent Krono* 2. *Krono skatte*.

1) *Rent Krono.*

§. 176. Vårdskap.

Så kallas den *Städje-rätt* hvarunder Kronoheman till åboer upplåtas, och hvilken innebär fullkomlig besittningsrätt icke blott för den antag-

ne åboen, utan ock för hans efterkommande. *K F. 21 Febr. 1789. §. 6. KCK. 29 Febr. 1808.* Denna besittningsrätt kan af åboen, med vederbörligt tillstånd på annan transporterats, *KB. 10 Oct. 1688. 6. XVI. JB.* men icke gå i gälds betalning. *K. R. 7 Jul. 1752. §. 47.* icke heller kan den i så måtto styckas, att åboen låter annan nyttja och bruka en del af hemanets ägor *sublocatione §. VIII. BB.* Till och med varder heman under Bruk eller Bergverk till skatte försåldt måste åboen vid sin besittningsrätt odrefven bibehållas. *K. o. B. CC. K. 30 Jan. 1824.*

Städja, arrha, kallas en afgift, hvilken af antagen Åbo erlægges åt jordäganden, till bekräftande af den vunna åborätten, och utan beräkning på den aftaldte Afraden. Sådän städja skulle gifvas fordomtima hvar 6:te år, emedan Legostemma varade endast 6 år. *XX. JB. LL K. R. 6 Aug. 1681. § 14.* Sedan åtminstone vid hvarje åbo ombyte. Nu mera gifves ingen städja så länge värdskap förblifver inom Släkten. Men går det till främmande släkt, erlægges den, och är den olika i provinserna: 4, 5, 6 R:dr för mantalet. I öfrigt skall vid Värds-kaps erhållande till Wadstena Krigsmanshus erläggas 2 R:dr för hvar heman. *KK. 23 Jan. 1811. Mom. 7.*

Borgen behöfver ej ställas för värdskap å Kronoheman, emedan vilkoren ej äro så dryga som vid Kongsgårdar.

§. 177. *Personerne.*

Det är Landshöfdingen som å Kronans vägnar antager åboer å Krono heman — Vanligen få *Bönder* värdskapet; likväl är det icke förment *Stånds-*

personer. *R. Allm. B. 1748. §. 3. Manufactur-Verk. Man. Pr. 1739. §. 2. Städer* när det begäres för planteringar eller Schäferier. *R. St. B. 1748. §. 13.*

Förmåns rätt att erhålla värdskap äga 1) När Skatte heman för förmedlings skull blifver rent Krono, den varande skattemannen. *KB. 16 Jan. 1695.* 2) I Westerbotten och Jemtland hafva de hemans åboer ifrån hvilkas heman den afvittrade marken tages, Options rätt att dervid bibehållas efter skattläggning. *K. St. 8 Dec. 1820 o. 10 Febr. 1824.* 3) Söner framför Döttrar, och ibland dem en äldre framför en yngre, alt utan någon lösen till Syskonen. *KCB. 16 Maji 1787:* äro till besittning berättigade barn omyndige; då skall hemanet genom Förmyndare skötas så att besittnings rätten ej går förlorad: kan det tåla flere åboer, må det ock klyfvas, så att flere derå vinna bosättning. *KCK. 29 Febr. 1808:* äro ej skyldte veterligen till, då skall genom lysning kungöras åboledigheten. 4) Den förmåns rätt Bergsmansståndet förr hade till Bergsmans heman har nu mera upphört. *KK. 6 April 1810.*

§. 178. *Inrymnings-bref.*

Formen för detta åbo.Contract är sådan att Landshöfdingen meddelar den antagne åboen skriftelig immissions Resolution uti hemanet, hvilken kallas *Inrymnings bref.* Säsom varande Resolution, fattad inför Protocoll, behöfver Contractet ej förses med vitnens underskrift, icke heller behöfves för dess bestånd lagfart. Öfver utfärdade Inrymnings bref skall hvarje år insändas förteckning till KammarCollegium. *KCB. 30 Aug. 1780.*

§. 179. Åboens rättigheter.

Bestå deruti att han får nyttja ägorne sig till gagns och skogen till husbehof på stället, dock ej så att hemanet i någon måtto försämras; således får deraf ej föras foder, gödsel och hvarjehanda byggnads ämnen, tagne af antingen enskildt, gemensam eller allmännings Skog, 1. X. 10. XXVII. BB. icke får han derå anlägga torp. eller sågquar- nar, nyttja bokskog, idka tjärubränneri, eller an- ställa svedjande, utan särskildt tillstånd; icke hel- ler fälla Ek, Masteträn, Spiror och Storverks trän, hvilka höra Kronan till, dock får han när de fäl- las för Kronans räkning, för deras eftersyn $\frac{1}{2}$ af värdet. 2. XIV. BB. Sk. O. 1805 §. 26. 32. 50. För öfrigt kan af skogsfång disposition ske för Kronans behof, utan betalning. R. Alm. B. 1752. §. 32. Der- emot får åboen göra odlingar som lända hemanet till nytta, utan att derföre i hans eller hans arf- vingars tid hemanet graveras med högre ränta el- ler onera. KF. 25 Nov. 1740. Jemväl njuter han Jagträttighet. K. St. 13 Apr. 1808 II, 3. — När åbo blir gammal får han vid öfverlåtelse af värdska- pet betinga sig försörjning vid hemanet. Aliment- Contract, Fördel, Sytning. KCK. 29 Febr. 1808.

§. 180. Åboens skyldigheter.

1) *Vårda Hus och Ågor*, både till häfd och att deraf intet olagligen frångår eller å skog åver- kan sker. Hus. S. Ord. 1681. 2. XVI. JB. II. XXVII. BB. samt derå verkställa nyttiga uppodlingar. §. 77. 2) *Utgöra den ränta* som vid Skattläggning eller enligt Jordeboken är ålagd, samt alla öfriga Onera som Författningarne dessutom föreskrifva.

3) Jemväl præstera sådant som *specielt* vid värds-
skapets erhållande kan hafva blifvit förordnad,
såsom odlingar, planteringar, Lotsning o. m. d.

§. 181. *Vårdskaps upphörande.*

Ehuru värdskap å Kronoheman innebär e-
värdelig besittnings rätt §. 176; kan det dock
upphöra 1) genom *dödsfall*. 2) Om åboen *ry-*
mer från hemanet och jordägaren honom ej åter-
hemtar. 7. XVI. JB. 3) Om åbo dömes för *tjuf-*
nad eller annat *nesligt brott*. KB, 29 Sept. 1804.
jemväl lifstids fängelse; dock bör dervid agtas om
hustru haft åborätten med sig, emedan hon då har
rätt att dervid bibehållas. 4) Om åbo sitter quar i
tre år och *bygger ej*, hvarunder ock må förstås *häf-*
dar det, efter lag, 4. XVI. JB. 5) Om *räntor*
och öfriga *onera* deraf icke tillbörligen utgöras e-
medan besittnings rätten skall ansvara för räntor-
ne. R. Kr. B. B. 1727. §. 5. 6) Om hemanet *skatte*
säljes, antingen åboen sjelf, eller någon annan in-
löser det; i hvilket sidstnämnde fall åboen är be-
rättigad till *ersättning* för hvad han byggt eller
odlat utöfver sin åbo tid. KF, 19 Sept. 1723. 7)
Om landbo jord *uppsäger* och *skaffar annan* tjenlig
åbo i sitt ställe. 6. XVI. JB.

§. 182. *Uppsigt.*

Krono Fogde äger under Landshöfdingen att
tillse det Kronoheman ej varda öde, utan med å-
boer förses. HFI, 1688. §. 10. Fogde eller Läns-
man bör ock hvart tredje år eller oftare vid eko-
nomisk Besigtning skåda huru hemanet häfdas och
skötes och om uppodlings skyldigheter fullgjorda

blifvit, samt föreskrifva huru bättras och byggas
må. 1. XXVII. B B. KCB. 30 Apr. 1783.

§. 183. Jordtvister emellan rena Kronoheman.

Ägotvister emellan Krono heman instemmas till HäradsRätten som derom undersöker, men sedan öfverlemnar dem till Landshöfdingens afgörande *Lh. Instr. 1734 §. 40. 16 X. R. B. R. Allm. B. 1752. §. 20.* om Rusthåll särskildt stadgadt i *KB. 21 Mart. 1755.* och afgöres sådan tvist af Landshöfdingen och RegementsChefen gemensamt. *KF. 22 Febr. 1749.* — Ar uti tvisten inblandadt Skatte eller Frälse heman tillhör målet alltid Domstolens pröfning, då likväl Krono-fullmächtig för Krono hemanet bör förordnas. Alt hvad eljest kommer under namn af ekonomie mål, såsom skatteköp, klyfning, åboers af- och tillsättande m. m. tillhör alltid Landshöfdingen att ensam, eller gemensamt med andra myndigheter afgöra, eller ock att i saken utlåta Sig och hemställa den KammarCollegii afgörande.

§. 184. Sårskildta arter af rena Kronoheman.

Sedan nu mera Besittningsrätten å Kronoheman blifvit evärdelig; och räntörne öfver alt beständige i följd af de ständiga skattläggningarne; så är föga skillnad att göra emellan vanliga Kronoheman och följande.

a) *Stubbe och Röjse-rätts heman*, hvilka hafva sin benämning deraf, att de i äldre tider, på Kronans skogar, blifvit af stubben upptagne och röjde. De finnas egenteligen i Bergslagerne och innehafvas under beständig besittnings-rätt, ifrån föräldrar till barn, man efter man; hvaraf händt

att någon gång, efter deraf skedde transporter, uppbud och fasta derå kommit, hvilka dock ej tjena att befästa jordägande rätten. *R. Allm. B. 1723. §. 77.* Deri skilja de sig dock ifrån rent Krono, att tvister om Stubbe-rättigheters vilkor och rätt gå till de ordinarie instancerna. *R. Allm. B. 1756. §. 41.*

b) *Sämje och Stadge heman*, som hafva sin benämning deraf, att de blifvit upptagne inom annans rågång, och att deraf utgjorts stadgad ränta, utan att fordom hafva undergått de årliga beskattningarne. I synnerhet äro de upptagne på skogs-Allmännigarne. *jfr. §. 206.* Deras antal är obetydligt, och till någon del äfven af Frälse natur: de finnas mest i Jönköpings och Calmare Län. De hvaraf Kronan har räntan, ägas jemväl till jorden af Kronan, ehuru de äro upplätne under så vidsträckt besittnings rätt, att de få säljas, bytas, förpantas samt gå i arf såsom lösören; dock får å dem icke gifvas Uppbud eller Fasta. Tvister om Sämje-rätter upptagas af KammarCollegium. *KB. 23 Nov. 1693.*

c) *Besittningsrätts heman* hafva blifvit kallade sådane Kronoheman, hvarå åborätten för evärdelig tid blifvit innehafvaren och hans efterkommande försäkrad; så att ock vid åbo ombyte Stadge-afgift icke behöft erläggas. Sådana besittningar hafva blifvit utlofvade för upptäckten af metall streck *KF. 27 Aug. 1723. §. 3.* — Åbo hvars heman skatte säljes under något Bruk, *KB. 23 Sept. 1747.* — stundom igenom Kgl. Resolutioner gifne o. s. v. — Hit må ock kunna föras

d) *Rena Krono Bergsmans heman*, hvarom särskildt mera framdeles *§. 254.*

2) Krono Skatte.

§. 185. *Inledning.*

Det händer icke sällan att Kronan, under bi-behållande af sin ränteägende rätt, afskildt jord-ägende rätten och låtit den komma till någon privat, ej under besittning, utan verkeligt dominium, hvilket kallas skatte manna börd och rättighet. Härigenom åkommer Kronan ej någon minskning i dess egendom, eller den skattdragande allmogen någon olägenhet, emedan både ränta och onera efteråt förblifva lika som förut. Den förmån uppstår likväl derigenom, för *Kronan*, att vinna någon inkomst genom skatteköpe skillingen och få befordradt det nyttiga ändamålet af jordens bättre ans då den kommit i jordbrukarens ägo; den *privats* att förvärfva egendom under sitt ägande välde.

§. 186. *Historia.*

I Svenska Folkets början var, utan tvifvel, all under privat ägo varande jord in dominio pleno. Huru de urgamla Skatte hemanen sedermera kommo att jemnföras med Kronans egna heman, och huru Kronans ränteägende rätt till dem uppkommit är förut vist §. 102. I Konung JOHAN III:s tid påfans att sälja så kallade *Bördsrätter* eller e-värdelig besittning af Kronans heman, *Plac. 7 Mart. 1582.* hvarigenom man sökte afböja Fogdarnes prerjerier vid åboers tillsättande; och derigenom kommo de gamla skattehemanen i ännu mera likhet med dessa Kronans bördsrätts heman och dessa Bördsrätter förklarades vara det samma som skatte

rätt. *KR. 1659*, citerad af *NYSTRÖM II. 3.* I Kon. GUSTAF II ADOLPHS tid bortsålades och många skatte-rättigheter. Ändteligen *d. 19 Sept. 1723.* utfärdades en ordentelig Skatteköps Förordning, som bestemde att igenom köp fullkomlig jordägande rätt till rena Kronoheman kunde förvärfvas. Denna Författning upphäfdes genom *KCK. 25 Jan. 1770.* och *KB. 28 Oct. 1773*; men återuplifvades genom *Såk. Act. 1789. §. 3.* och *KK. 24 Jan. 1790. §. 1.* hvarvid det sedermera förblifvit. — Man gör skillnad emellan gammalt och nytt skatte: med det förra menas sådant som varit skatte före 1700; med det sednare sådant som efter denna tid tillkommit. — I öfrigt förekomma skatteheman under flerfaldig betydelse. 1) Under medeltiden betecknades dermed de äldsta, af Bönderne under full ägande rätt innehafvande heman, som ej frälsades medelst rusttjenst. 2) På 1600:talet förstods dermed hvad nu kallas skatte-frälse, d. v. s. att frälseman deraf fick uppbära räntan, men jorden tillhörde bonden. 3) På 1700:talet och nu för tiden betyder skatteheman sådana Kronheman hvartill Kronan afhändt sig jordägande rätt, dock under behållande af räntan. *BOTIN, I D. p. 16.*

§. 187. Uppkomst.

1) En del skattehemans uppkomst förlorar sig i Sveriges första åldrar, då de upptagne lägenheterna innehades under full ägande rätt. 2) När *dominium divisum* blifvit *consolideradt* för Förmedlings skull, men åboen söker förmedlingens upphäfvande, återvinnes skatte rätten. 3) Om ödes heman upptagas och räntorne för ödestiden be-

talas till Kronan. *KF. 24 Sept. 1766.* 4) Om o-
 ländig mark upptages. *KF. 5 Oct. 1741. §. I. iv.*
 5) Medelst rustnings uppehållande under svåra
 krigstider och ödeliggande Rusthålls upprättande.
R. Allm. B. 1731. §. 30. 6) Nybyggen i Lappland,
 enär derå ej njutits Frihets år. *R. Allm. B. 1762. §.*
84. 7) Igenom åtagande af underhållande af ett
 visst antal fullgoda får. *KB. 28 Jan. 1757.* 8) Van-
 ligast igenom ordentliga skatteköp för hvilka vis-
 sa grunder äro föreskrifne. *KF. 19 Sept. 1723 m. fl.*
 9) Ändteligen genom ordentliga *Auctions köp* som
 dock endast äga rum då a) till Vadstena Krigs-
 manshus gifne heman skattesäljas. *KF. 19 Sept. 1723.*
KB. 2 Jun. 1806. o. 30 Aug. 1813. b) delar af Kro-
 nans användbara skogar och allmänningar säljas
 till skatte. *KF. 4 Febr. 1811. K. o. BCB. 14 Apr.*
1824. c) Krono Jagbackar emot högsta årliga ränta
 upplåtas. *RdB. 1818. §. 23.*

§. 188. *Hvilka Lågenheter skattesäljas*

I allmänhet sådana hvaraf Kronans inkom-
 ster beräknas efter de allmänna beskattnings lagar-
 ne, d. v. s. vanliga Kronoheman, indelade eller
 besparde, dock ej anslagne till sådant bruk som
 kunde förhindras genom jordägande rättens förvärf-
 vande, och jordens deraf följande exklusiva dis-
 position af dess ägare. *KF. 19 Sept. 1723.* Således
 kunna skattesäljas 1) Vanlige Kronoheman, utjor-
 dar, ängar och skattlagde torp. 2) Rusthåll, Aug-
 ments heman samt berustade Säterier. *KCB. 3 Maji*
1792. 3) Gästgifverier. 4) Postheman. 5) Lots-
 heman. *Sjöförv. o. KCK. 15 Sept. 1823,* ehuru så-
 dant f. d. för flere betänkligheters skull, varit för-

bjudit. *KB. 26 Jul. 1760. o. KCB. 13 Oct. 1795.*
 6) Bergsmansheman. 7) Vissa allmänna Inrättningsars och Undervisnings-verks heman, dock ej utan de förvaltande myndigheternes bifall och KammarCollegii tillstånd. *§. 255.* 8) Besittningsrätts heman, hvarunder Sämje och Stadge heman kunna räknas. *R. Allm. B. 1731. §. 49.* 9) Beneficii heman *KCB. 18 Jan. 1792. §. 260.* 10) Ej blott odlingar och odlingsbar mark å Kronoskogar *R.F. 1809. §. 77;* utan ock Kronans användbara Parker, Skogar och Allmänningar, dock med vilkor att muhlbetes ersättnings-mark å Krono skog ej får skatteköpas utan att hemanet, derunder ersättningen lyder, tillika skattelöses. *RdB. 1818. §. 23. K. o. BCB. 14 Apr. 1824.* 11) Smärre Krono fiskerier och strömdrag. *KB. 9 Jun. 1735. KCB. 28 Sept. 1802.* hvilket dock i hvaje särskildt fall bör hos Kgl. Maj:t ånmälas.

§. 189. Hvilke icke.

1) Alla Kongs och Ladugårdar. *KF. 19 Sept. 1723.* 2) Alla slags Boställen, tillika med Mensallier, Stommar, Annexer och Utjordar under Prestebohlen. *Pr. Pr. 1723. §. 6.* icke en gång indragne Boställen. *R. Kr. B.B. 1723. §. 32.* 3) Heman hvarå äro frihets år, så framt ej åboen sjelf vill skatteköpa det. 4) Betydligare Krono Fisken, *KB. 2 Dec. 1796.* 5) Krono ängar. *KB. 3 Jul. 1812.* 6) Strömfäll å Kronojords område tillika med ett visst utmål, högst 3 tunneland, närmast fallet. *KCK. 24 Jan. 1824* 7) Domkyrkors, Hospitalers och flere ad pios usus gifne heman. *KCB. 22 Jan. 1813.* 8) Heman å orter där ädlare samt manufactur verk äro, så framt Kgl. BergsCollegium icke

förklarar att det till Bergverken icke betarfas. *KF. 19 Sept. 1723. KK 24 Jan. 1790. §. 1.*
 9) Obesutne och obebygde Uijordar, som ej höra under något heman enskildt, få ej skattelösas af indelningshafvare till Boställets understöd. *R. Kr. BB. 1727. §. 8.* — F. d. också Frälse heman afstodde till Kronan för vederlagsbrist; som dock n. m. synes förfalla så väl genom *KK. 24 Jan. 1790. §. 2.* som ock för det att alla bytesmål till 1823 års slut bordt vara anmäldte och sedan utarbetade. *KK. 16 Nov. 1813.*

§. 190. Personerna.

Äro å ena sidan, på Kronans vägnar, Kgl. KammarCollegium som skattesäljer en lägenhet, å den andra den private person som skatteköper den; hvarförutan, om hemanet lyder under någon offentlig Inrättning, dess Styrelse skall i så beskaffadt mål sitt utlåtande afgifva.

§. 191. Förträdes-rätt till skatteköp.

Sådan är tillagd 1) Bruk till så mycket af dertill nyttjad recognitions skog, som för Brukets behof finnes vara nödigt. *KF. 4. Febr. 1811. K. o. B C K. 31 Mart. 1824.* 2) Bruk i Bergslagerne, till sådane heman, som för bruksdriften äro af särdeles nytta, i följande ordning sins emellan a) Ädlare metallverk. b) Manufacturverk. c) Hyttor. d) Stångjerns-verk. *K B. 16 Aug. 1731. o. 23 Sept. 1747.* 3) Rusthållare exclusivt till rustnings stam, så att ingen annan än han får den samma skatte köpa. *KF. 19 Sept. 1723.* 4) Rusthållare till augments-heman, då det för rustnings stamen finnes vara af omistelig beskaffenhet. *KK. 24 Jan. 1790.*

§. 5. dock ej tidigare än $1\frac{1}{4}$ år efter immissionens datum. *KCB. 17 Dec. 1806.* och blifver augments hemanet sedermera ifrån rusthålls stamen inalienable. *R. Kr. B. B. 1752 §. 8.* 5) Hemansägare till den Utjord som ligger inom hemanets område, enär de äro särskildt skattlagde. *R. Kr. B. B. 1727. §. 8.* 6) Åboen å hemanet i kraft af sin besittningsrätt; men vill han ej skatte köpa det, bör Kronan ej gå i mistning af skatte köpeskillingen, utan kan då hemanet säljas åt någon annan, neml. först börds-slägtingar, sedan främmande. *KCB. 29 Oct. 1793.* hvarvid likväl märkes, att om åborätt tillkommit genom hustrun, skatteköpet ej förunnas mannen, såsom åbo, framför hustruns slägt. *KK. 29 Febr. 1808.* Denna åboens rätt till skatteköp synes dock försvinna om, förr än han sökt skatte rätts förvärfvande, Byte å hemanet blifvit begärdt, *KF. 28 Mart 1735.* så framt han ej har stubberätt derå, eller upptagit det af ödesmål, eller det kan bära $\frac{1}{4}$ förhöjning i räntan, eller åboen sjelf har skatterätts fordran att göra gällande. *KCB. 30 Apr. 1783. KK. 24 Jan. 1790.* Sker skatte salu genom auction, har åboen *options rätt* att lösa det för hvad en annan högst hjudit. *KF. 19 Sept. 1723.* 7) Framför dem som äro i skyldskap med åboen äfven som framför andra a) Ståndspersoner som velat anlägga Schäferi. *R. Allm. B. 1756. §. 9.* b) Manufactur-inrättningar. *Man. Pr. 1739. §. 2. R. Kr. B. B. 1757. §. 41.* c) Städer som idka hafsfiske och behöfva hemanet för fiskets skull. *R. St. B 1757. §. 61.*

§. 192. Skatteköpeskilling.

Bestemmes efter olika grunder: 1) *Sex års*

råntor a) å Rusthåll, *KK* 24 *Jan.* 1790. §. 4. b) å de delar af recognitions skogar som till Bruken få inlösas, och sedan derifrån blifva inalienable *KF.* 4 *Febr.* 1811. *K. o. BCK.* 31 *Mart.* 1824. c) å de skogslotter, som af Kronans parker och skogar gifvas i ersättningar för muhbetes och skogsrätt. *K. o. BCB.* 14 *Apr.* 1824. 2) *Tio års råntor* å allmänna Kronoheman, utjordar m. fl. *KCK.* 29 *Oct.* 1793: i några Län tillägges dock hvad för listids städja plägar beräknas. 3) *Skattevärderingar*, då neml. det finnes att 10 års Kronovärderings råntor icke utgöra billig saluskillning, hvilken skattevärdering antingen Landshöfdingen förordnar böra ske, eller köparen kan begära: *ibm* den förrättas af Krono fogde eller Häradsskrifvare, Länsman och 2:ne Nämndemän, och böra dervid icke odlingar, utan allenast de gamla odalägorne samt råntorne afses. *KB.* 18 *Febr.* 1757. men deremot skogens beskaffenhet upptagas *KCB.* 18 *Apr.* 1763. 4) högsta *auctions budet å skatte köpesumman*, hvilket a) n. m. väl ej äger rum å Kronoheman i allmänhet, men dock i sammanhang med skatte auction, efter föregången värdering, å Vadstena Krigsmanshus heman ännu är gällande, *KB.* 2 *Jun.* 1806. 31 *Aug.* 1813. deremot skall b) högsta *auctions-summan* alltid blifva gällande och afses vid skatte salu af hemansdelar eller skogslotter som på recognitions-skogar samt Kronoparker och Allmänningar afdelas. *KF.* 4 *Febr.* 1811. *K. o. BCK.* 14 *Apr.* 1824. 5) högsta årliga *rånita i spannemål* eller *hö*, som utfästes vid auction å vissa smärre Krono lägenheter. *RdB.* 1818. §. 23.

När råntorne tagas till grund för skatteköpskillningens bestämmande är det å heman endast

Jordeboks och Mantals räntorne som komma i beräkning, hvarvid jagttages den så kallade gärddeförminskningen. *KCB. 16 Apr. 1790: å andra lägenheter* den ränta derå satt blifvit. Dessa räntor upptagas efter deras Kronovärldi, och förvandlas sedan i nu gängse mynträkning efter 3 Dr S:mt Riksdalern såvida de äro tillkomne före 1719. *KF. 6 Dec. 1776.* — Dessutom erlægges ock 6 proCent af skatteköpeskillingen till Wadstena Krigsmanshus. *KK. 23 Jan. 1811. o. 2 Jun. 1812.*

§. 193. *Procedere.*

Skriftelig ansökning om skatteköp af heman ingifves hos Landshöfdingen beledsagad af Landtränteri bevis öfver den insatte Skatteskillingen. Genast låter Landsh. Kungörelse härom utgå i det härad hemanet är beläget, med uppgift tillika huru stor skatteskillingen är, på det att om någon har bättre rätt än sökanden, han må kunna göra den gällande. Inom en månad efter kungörandet bör sådan bättre rätt angifvas och deröfver särskildt Utslag af Landsh. meddelas, innan första ansökningen afgöres. Åkommer i så beskaffad fråga Utslaget laga kraft, eller inkommer ingen anmälan om bättre rätt, insändes Acten inom en månad till KammarCollegium, som inom 3 månader efter det Handlingarne inkommit bör resolve-ra. *R. Allm. B. 1762. §. 69. KCK. 29 Oct. 1793. KCB. 8 Maji 1810.* KammarCollegium utfärdar derefter SkatteBref, utan vitnen, ock dermed behöfver ej lagfaras. Vid årets slut sänder KammarCollogium till Landsh. förteckning på alla uti Länet beviljade skatte köp, att anteknas i Jordeboken, hvilken der-

est Handlingarne förkomma, äger vitsord i frågor om Kronoskattenatur. — När åter skatterättigheten å skogslotter på Kronoskogor förauctioneras, får skatte skillingen derföre betalas på 6 års tid om nöjagtig borgen derföre ställes. *K. o. B C K. 14 Apr. 1824.*

§. 194. Werkan.

Af skatte köpet uppkommer jordägande rätt för Köparen: med hemanet i anseende till jorden kunna derföre vidtagas alla lofliga ägande rätts *actus*; och det anses såsom *aflinge jord* i köparens hand, men sedan det ärft är, såsom arfvejord. Kronan bibehåller dock till hemanet, jemte ränteägan- de rätten, *dominium directum*, i kraft hvaraf tillses att hemanet ej så försämras, att räntan deraf ej skulle kunna utgå, eller att det förföllo i ödes- mål. Derföre får det icke minskas till ägor, klyf- vas öfvermåttan, o. s. v. icke till åbyggnad eller häfd förfalla, 4. *XVI. § B. Hus. S. Ord. 1681.* icke heller skog missfaras, hvaremot rättelse kan med- delas. 8. *X. B B. Sk. O. 1805. §. 18. 32.* Skattebonde bör ock i följd af sådant alt underrätta ränteägare om jordervist uppstår på det att han, om så be- höfves, må bonden bistånd göra. 5. *XV. R B.*

§. 195. Rättigheter.

Skatteman får öfver hemanets ägor, hvad derå växer, samt dithörande Jagt och Fiske, lika fri och obehindrad dispositions rätt som den hvilken äges i anseende till frälse heman. *K F. 21 Febr. 1789.* Till *Ekar* har Kronan i så mätto förbehållit sitt gamla *dominium eminent*, att, de ej få fällas utan

tillstånd och utsyning; och behöfvas de för Kronans räkning betalas för vård och eftersyn efter en viss taxa. Andra bärande trån disponeras af Skattemannen, *Sk. O. 1805. §. 32.* och är således derigenom ändradt hvad som härom stadgas i *i. XIII. BB. Master, Spiror och Storverks trån* ägas väl af Skattemannen, men Kronan har dertill lösningsrätt, hvadan de ej få vid åverkans bot fallas, utan att hembud deraf skedt. *Sk. O. 1805. §. 28. 41. 44.* Skogen får i öfrigt nyttjas efter behag, dock utan förfång i den rätt till kolfång och andra skogsförnödenheter, som Bruk m. fl. tillagd blifvit. *Sk. O. 1805 §. 76.* Å Säljekol som till Bruk lefvereras sättes årligen Taxa, inom Bergslag af Bergmästaren, utom Bergslag af Häradshöfdingen, och Taxan fastställas af Landshöfding. *R. Allm. B. 1774. §. 21. KB. 17 Dec. 1806.*

§. 196. Skyldigheter.

Räntor till Kronan samt Besvär och Onera i öfrigt förblifva efter skatte köpet aldeles enahanda som de varit förut; äfven som hemanet alltid bör underhållas i habitabelt skick och icke får ödeläggas, afhysas, minskas, utöfver besutenheten klyfvas m. m.

§. 197. Särskilde omständigheter vid Bruks skatte-rätt.

Då Bruk eller Bergverk förvärfva skatterättighet å heman, äfven framför åbo, blifver skattemannen Kronan ansvarig för den af hemanet utgående ränta efter Jordebok och skattläggning, och är skyldig låta åboen *odrefven* bibehållas vid åbo-rätten; men har tillika rätt att utfordra de i Jordeboken utsatte dagsverken in natura: samt efter

öfverenskommelse med åboen förvandla hela den öfriga räntan uti kolning och körsslor emot samma betalning som skattebönder njuta; och är åboen förbunden låta Jordägaren framför någon annan njuta, emot skälig betalning, dagsverken och körsslor som, efter Jordeboks och Mantals räntornes förvandling derutöfver kunna åstadkommas: åboen får ock utverka Storskifte. *K. o. B C B. 30 Jan. 1824.* Twist om bättre rätt till Skatteköp som af Bruk påstås afgöres af Bergs Collegium, men skattebrevet utfärdar Kammar Collegium. *K B. 14 Apr. 1758.*

§. 198. Skatterätts återgång, dominii consolidation:

Skatterätt upphör och hemanet återblifver rent Krono 1) Då hemanet förfaller i ödesmål. *Hus. S. Ordn. 1681. §. 27. m. fl.* 2) Vid sökt förmedling emedan sådan ej kan vinnas utan skatterättens afstående *K B. 16 Jan. 1695.* Härigenom har skatterätt till ett ej obetydligt antal kommit att förfalla och Kronans dominium blifvit konsolideradt; besynnerligen under det Indelnings verket utfördes, emedan förmedlingar då ofta söktes för att vinna lindring i roterings besväret. *Botin. 2 D. p. 19. 23.* 3) Om Gästgifvare i sina skyldigheter är stödsig och försumelig; dock får han skatteskillingen åter. *K B. 31 Maji 1763.* 4) Om någon särdeles skyldighet är med hemanet förbunden, men ej fullgöres: så är skatterätten borgen för lotsnings skyldighets fullgörande å lotsheman. *K F. 20 Jun. 1820. §. 39. SjöFörv. o. K C K. 15 Sept 1823;* å SkatteRusthåll för Rustningens præsterande. *K R. 14 Oct. 1723.* å Postheman för Postförseln. *K F. 19 Sept. 1723* i följd hvaraf vid försumelse af sådana skyldigheter skatterätten förloras. 5) Då för brott fast egendom förverkas;

är den af Kronoskatte natur, varder den rent Krono igen. 6) Skulle Bruk nedläggas, kommer skatte rättigheten, som för Brukets skull blifvit förvärfvad, att hemfalla Kronan eller Bördemannen. *KF. 11 Dec. 1766.* 7) Är ock förordnad att Kronan bör medelst köp eller byte consolidera dominium å skattelägenheter, hvilka kunna finnas inom de för Kronans räkning bibehållne Krono parkerne. *Ko.BCK. 14 Apr. 1824.* Hit kunde ock föras 8) att om Annexe, Mensal eller Stom-heman blifvit skatteköpte, men säljas utom börd, hafva Kyrkorne eller Församlingarne rätt att inlösa dem af köparen. *R. Allm. B. 1747. §. 7.*

För detta voro flere händelser härvid, men som nu mera ej äga rum: 1) Skattevrak, då heman legat öde och räntan ej utgjorts på 3 år. *HSO. 1681. §. 27. Sk.M. 1688. §. 6. 3. XVII. JB:* upphäfdes, *KF. 21 Febr. 1789. §. 4.* och förfares i följd deraf n. m. så med utsökning af Kronans ränte fordran hos skattehemans ägare som med annan gäld. 2) Ränte ägare lösningsrätt *§. IV. JB:* upphäfdes, *KF. 21 Febr. 1789. §. 3.* 3) Om skatteman befans 3 gånger med olofl. fällande af ekar. *KF. 10 Jan. 1746:* omnämnes ej i *SkogsOrdn. 1805.* hvarest endast stadgas böter. 4) Om vid skatteköpet förpliktelse blifvit åtagen att underhålla ett visst antal Får. *KB. 28 Jan. 1758:* Schäferi-författningarne äro i sednare tider märkeligen förändrade, och detta Kgl. Bref troligen nu mera ej gällande.

II. Obebygda Lägenheter.

§. 199. Indelning.

Obebygda KronoLägenheter äro af flere slag.

och kunna, med anledning af Kronans grundregalrättigheter indelas i *I. Grufvor*, *II. Skogar och Ångar*, samt *III. Fisken och vatten*, under hvilken sidstnämnde class äfven må komma *Broar och Fårjor*.

§. 200. 1). Grufvor.

Det är blott de ädlare Guld- och Silver-Verken som Kronan bibehållit under sin disposition. Ädelfors Guldverk är utarrenderadt. *Contr. 27 Martii 1801*. Sala Silververk är på vissa vilkor upplåtit SilfverBergslagen. *Kgl. Transp. 9 Sept. 1741*. Enl. Bergsförfattningarne äro KopparGrufvorne emot vissa afgifter jemväl lemnade åt enskildte; och Kronans rätt till Jerngrufvorne fördeladt emellan Uppfinnare och Jordägande emot erhållande af 10:de jern vid Blåsverken, Hammarskatt vid Hammarverken, vid bestämmande af hvilka utskylder något afseende göres å jordnaturen. Mera härom framdeles.

2). Skogar.

§. 201. Indelning.

De som possessioner för sig sjelfve bestående Kronan tillhörige Skogar äro A) Ödeskogar. B) Krono-parker, Jagbackar, Djurgårdar och Gehäg. C) Allmänningar som benämnas 1) Krono 2) Lands och Härads 3) Sokne allmänningar samt 4) Krono och Friheten. D) Recognitions skogar och Bergslags allmänningar E) Kronomarker i de norra provinserne, och F) Ångar, emedan de aldraförst torde hafva blifvit upptagne på skogsmark.

De öfrige skogarne i Riket åtfölja de heman inom hvilkas rågång de äro belägne, eller till hvilka de eljest äro lydande.

§. 202. *Allmänna omständigheter.*

Alla Kronans skogar böra *afvittras* och till sina omfång samt råskillnader ifrån angränsande ägor bestemmas, och derjemte, till framdeles rättelse *affattas*, och läggas på charta, hvarvid kostnaderna beräknas till hälften på skogen och hälften på de derintill stötande enskildta ägoloetter. *Sk.OO. 1647. §. 1 1805. §. 3. 6.* De stå n. m. samtelige under Landshöfdingarnes *uppsigt och vård*, hvori biträde lemnas af Skogsbetjening försedde med Boställen å skogsmarken. *KB. 16 Mart. 1824.* — *Jagträttigheten* å Kronans odisponerade skogar tillhör Kongl. Maj:it och Kronan; men på de inom Länén varande Krono Allmänningar får Landshöfding och Öfver Jägmästare, under hvilkas tillsyn de stå, dock endast för deras personer, anställa all slags jagt, utom den stora jagten. *K.St. 13 Apr. 1808. II. 1. 2.* — Derå skola af Landshöfdingarne anställas så kallade *Allmännings ransakningar* till utrönande af skogens tillstånd och behörigheten af de Intägter och Odlingar derå kunna hafva blifvit gjorde. — *Tvister* angående de skogar, som äro Kgl. Maj:it och Kronan ensamt förbehållne, afgöras af Landshöfdingen; angående åter de allmänna skogar, hvilkas nyttjande är Menigheter upplåtit, tillhöra de HäradsRätts pröfning. *KCB. 14 Febr. 1814:* är tvist emellan Län och Landskap, gifve Befallningshafvande det Konungen tillkänna, som förordnar den deröfver döma må. *§. XIV. JB.* — För *hushåll-*

ningen med dessa skogar har i sednare tider den grundsatts i allmänhet blifvit såsom gällande fastställd, att, med undantag af dem, som för Kronans omedelbara behof behöfva bibehållas, de skola under skattemanna rätt till enskildte upplåtas.

§. 203. A) Ödeskogar.

Deras caracteristik är, att de till sin belägenhet äro utom Bygdelagen, d. v. s. utom den uppodlade delen af landet, emot Riksgränsoarne. I följd af HelgeAndsholms *Beslutet 1282, K. B. 20 Apr. 1542. m. fl.* äro de, såsom icke varande under enskildt ägande välde, in dominio publico. Öfver dem böra Landshöfdingarne upprätta *Förslag* huruledes de till Kronans gagn må användas, dels till Nybyggen och Nyodlingar, dels till försäljning af skogsfång till bräder, timmer, tjära m. m. öfver hvilket alt Kgl. Majt nådigt förordnande meddelar. *Sk. O. 1805. §. 15.*

§. 204. B) Kronoparker. Jagbackar. Djurgårdar. Gehäg.

Osäkert synes det vara när dessa Krono lägenheter uppkommit. Troligen har det skedd i genom Kgl. Majts gifne förordnanden, egenteligen på 1600:talet, då ock termerna först kommit i bruk. *Jagt. Stadg. 29 Aug. 1664. §. 7.* uppräknar flere betydliga Parker och Djurgårdar i Landsorterne. Dessutom finnas i Upland och Södermanland Jagbackar, tillkomne mäst i Drott. Christinas tid, hvilka i början tjent till jagplatser för Kgl. Personer och Hof-personalen. Djurgårdar och Gehäg äro gemenligen inhägnade att derstädes hålla Vil-

lebråd. — Dessa lägenheter äro i Kronans dominio pleno, utan att regulariter någon har nyttjande rätt dertill.

Riksens Ständer hafva tillagt Sig disposition af dessa Lägenheter. *RF. 1809. §. 77*, i följd hvaraf Krono parker och Skogar i allmänhet äro förordnade, att till skatte försäljas. *RdB. 1818. §. 23*. Detta är n. m. sålunda närmare bestämdt, att Krono-parker och allmänningar skola bibehållas under Kronans disposition, till så stor del som finnes nödig för Flottorne och andra Kronans behof, sedan ersättningar för muhlbetes och skogsrätt, om de böra gifvas, förut blifvit aftagne. Sådan ersättning för muhlbetes och skogsrätt, vare sig för menigheter eller heman, äger dock ej rum utan att rättigheten grundar sig på 1) Contract, 2) Skattläggning, 3) Kgl. Resolution eller 4) Häfd, samt att tillika hemanet thy förutan komme i verkeligt lidande: ersättningen gifves i en viss del af skogen som dertill afvittras häldst i skogskanten; och skall denna del, med undantag för Boställen och Kungsgårdar, skattläggas, skatteköpas och förblifva evärdelig adpertinens under det heman för hvars rätt den utbrytes. — Hvad för Kronan bibehålles bör vårdas genom Skogsvaktares uppsigt, samt åverkans tillfällen afböjas derigenom, att så väl alla enskilda vägars bruk derå icke tillåtes, som att nyttjandet af skogsaltren sker medelst trakthuggning. Inga utsyningar få deraf n. m. göras åt private; men kan något afyttras, som Kronan ej behöfver, bör det på allmän Auction försäljas, hvilket äfven sker om träd fällas för Rikets behof, men sedan finnas otjenliga. *Sk. Ö. 1805. §. 14. K. o. BCK. 14 Apr. 1824*. — Hvad åter utöfver Kro-

nans eget behof och ersättningarna af mark öfverblifver, det indelas i lotter af 15 till 40 T:ld, som efter jordens naturliga beskaffenhet skattlägges till årlig afgift af $\frac{1}{2}$ högst 3 K:pr spanmål T:ldt, samt försäljes på öppen auction till den som bjuder högsta auctions summan. *ibm.* — Jagbackarne böra också till skatte försäljas vid auction till den som gör högsta anbudet i årlig ränta. *RdB. 1818. §. 23.* — Djurgårdar och Gehäg tyckas böra oförändrade bibehållas, emedan om dem intet nytt förordnande är meddelat.

C) *Allmänningar.*

§. 205. 1) *Krono Allmänningar.*

Desse äro i sig sjelfve af samma beskaffenhet som Odeskogarne, med den skillnad likväl att de äro belägne inom *Bygdelagen*, och således på alla sidor omgifne af enskildte hemans ägor eller menigheters skogar. *BURMAN, Vitt Ac. Handl. D. VI. p. 271.* söker deras uppkomst deri, att då enl. *XX, Widh. B. UL.* Allmänningarne emellan 2:ne Häradar skulle skiftas *våvildrät* i 3 lika delar, så kallades de yttersta *Varskog* och blefvo hvart sitt Härad's tillhörighet; men delen midt uti *Allmänning*, hvilken tillkommit Kronan. Hvad säkert är, är att *Konungs Allmänningar* nämnas i 2. *I. Eghn. S. B. ÓL.* hvarest Konung berättigas sälja Allmänning, och i *Reg. F. för Vester Góthland 1540. v. STIERNMAN, RdB. I. Del. p. 149.* — Bland de n. v. *Krono Allmänningarne* finnas några hvartill Kronan innehar enahanda ägande och dispositionsrätt som till *Kronoparkerne*, men i allmänhet äro de af samma egenskap med *Lands- och Härad's-*

Allmännigarne. Hvad om dessa skogar förordnad är, tillemphas således till Krono Allmännigarne efter som dessa kunna hänföras till den ena eller andra classen af nämnde skogar.

§. 206. 2) *Lands och Hårads-Allmännigar.*

Äro sådana skogstrakter inom det bebygda landet, hvartill Kronan har jordägande rätten, men vissa Menigheter inom Läns- eller Hårads-districter nyttjande rätten. — De hafva uppkommit så att en del af skogen inom Menighetens territorial område lemnats otillerkänd någon viss; den kunde derföre nyttjas gemensamt; och om uppodling derå verkställdes skulle skatt och skuld utgöras till Menigheten. 2. *XXIX. B B. L L.* hvilken afgift kallades allmännings öre. 2. *IV. K k B. W g. L.* Härifrån, utan tvifvel, leda de så kallade Sämje och Stadg hemanen sitt ursprung. Ovisst är det när Kronan först tillerkände sig dominium öfver dessa skogar, man vet dock att det skedt, hvad vissa skogar angår, i Kon. GUSTAF I:s tid § 154. Efter denna tid har blifvit stadgadt att Allmänning skulle vara alt hvad af stora skogar ligger obrukadt och icke med goda skäl kan fulltygas höra någon gård, by eller sokn till. *Sk. O. 1683.* På denna grund tillsattes SkogsCommissiönerne, som borde urskilja hvad enskildta heman med rätta eller efter nödigt behof tillkomma skulle. *jfr. §. 159.*

§. 207. *Ändamål och nytta.*

1) Att *skoglösa* heman inom menighetens område deraf skulle, utan betalning, njuta nödigt un-

derstöd af skogsfång, och att för heman i gemen muhlbetet skulle få begagnas: derföre heter det ock att Allmänningarne äro *modren till skog* för alla hemanen i Häradet som sjelfve litet eller intet skog hafva. *H. S. O. 18 Jul. 1681. §. 33.* 2) Att *utryme* skulle gifvas till upptagande af nya *boningsplatser* för en tillväxande folkmängd ibland Rikets Allmoge, emedan där, på lindrigare vilkor än på privata ägor, nybyggen kunnat anläggas, samt sjelfständig besittnings och jordägande rätt förvärfvas. Förhållandet häruti i de äldre tiderna upplyses af gamla lagarne som medgofvo temmeligen vidsträckt intagnings rätt. Det var *lagha tak*, då odlaren *a twa sidhur tog stultungx rast lankt*, hvarmed förstods: *aki heman fore sol um stadhu timagen Julum, ok huggi stord lass, ok komi ater um midhian dagh.* *XV. Widh. B. HL.* 3) Att svagare heman där, utan betalning, kunde finna lägenhet till utvidgande af ägor medelst lofliga *uppodlingar*. 4) Att å dessa marker, stälde under offentlig vård och tillsyn, med försigtig hushållning, alltid borde kunna bibehållas för landets innevånare *säkert förråd* af de i ett kallt klimat af ytterlig nödvändighet varande skogsämnen.

§. 208. *Användande.*

Lands och Härad's Allmänningar kunna n. m. med Kgl. Majts tillstånd, sedan alla vederbörande blifvit hörde och KammarCollegium sig utlätit, och då i öfrigt intet hinder finnes mötande, komma under *interessenternes egen disposition* gemensamt, i hvilket fall de få föreslå det lempeligaste hushållningssättet derå m. m. Jemväl kunna de få

fördelas emellan Allmänningens interessenterne, antingen soknevis eller på de särskildte hemanen, i sednare fallet antingen hemans vis eller efter sammansättningar af flere heman, som öfvertaga gemensam disposition af hvad dem tillfaller. För hvad således kan komma att allmanningen frändelas, skall erläggas *årlig skatt* ifrån $\frac{1}{4}$, till högst 1 kappe spanmål tunnelandet, med undantag af Kongsgårdar och Boställen, som sådan skogsmark skattefritt tilldelas. Här bör ock den mark som afvittras för njuten betes rätt skattdelgas efter ortens method derest ej finnes att hemanet förut derföre skattdeladt är. *K. o. BCK. 14 Apr. 1824.* — Den princip som hittills varit gällande att Lands och Härads Allmanningar skulle *oförskingrade* bibehållas för menighetens nytta, är således frånträdd; dock som sådane Skogar ännu kunna bibehållas i det skick de äro, om neml. delning ej skulle finnas tjenlig, eller interessenterne hvarken åstundade den eller den gemensama dispositionen; så tyckas de äldre Skogsförfattningarne ännu ej förlorat all kraft och verkan, åtminstone intill dess de nya regleringarne hinna verkställas, och således i nedannämnde omständigheter tills vidare vara gällande.

§. 209. Nyttjande rätt.

Allmanningarne begagnas dels till *Skogsfång*, hvarmed förstås upphemtande af sådane naturalster, till hvilkas producerande längre tid åtgår, såsom Timmer, Ved, Gärdsel, Näfver, Bast, och att productionsförmågan ej må försvagas, Löv, och Torf; dels till *Muhlöbet*, hvar till erfordras Gräs och Vegetabilier som årligen reproduceras och skulle o-

nyttigt förgå om de ej nyttjades. — Rättigheten att nyttja Allmänning är olika alt efter som man inom Menighets området är antingen *possessionsrad*, ägare eller disponent af heman, eller allenast *domicilierad*, d. v. s. bosatt. — Skogsfång få tagas af de inom menighetens district possessionerade, utan betalning, om de sakna tillgång der till på egna skogar, dock endast för de heman de äga inom menighetens område, utan att denna rätt på någon annan är öfverlätelig; icke heller får det ske annorlunda än att behörigt tillstånd in casu speciali är vordet gifvit. Muhlbetet får, efter hvad allmänneligen vanligt varit, begagnas för deras kreatur, som inom menighetens district äro endast domicilierade. *Sk. O. 1664. §. 4. o. 1805. §. 5.*

§. 210. Undantag.

Undantag ifrån nyss omtalade Menighetens exclusiva rätt till Skogsfång af Allmänningarne äro att 1) Kronan äger och disponerar Ek och Storverksträd som derå växa. *Sk. O. 1805. §. 30. 43.* 2) Ekar så väl till skeppsbyggeri, som till klappholtz och stäfver samt annat enskildt behof kunna beviljas enär de ej behövas för Kronan, och efter yttrande af KrigsCollegium och Sjöförvaltningen: äfvenså Storverks träd. *R. St. B. 1731. §. 8. Sk. O. 1805. §. 31. 43.* 3) Fabrikörer, i synnerhet ankommande Främlingar, äro försäkrade om virke till uppförande af manufactur inrättningar. *Man. Pr. 1739. §. 3.* 4) likaledes Idkare af Saltsjöfiske få utsyning af virke för sina behof, dock att betalning erlägges för hvad de taga. *Fisk. St. 14 Nov. 1766. II. 4.* 5) Sand och ris till väglagning, jem-

väl ock virke dertill, efter utsyning, får tagas af hvilken som häldst. 12. *XXV. BB. KCB. 5. Apr. 1803* 6) Synas vägfarande i allmänhet hafva rätt att för hästar nyttja bete å allmänningar. *R. Allm. B. 1762. §. 54.* 7) Särskildta Resolutioner kunna ändteligen ock berättiga till skogens nyttjande utom Häradet. *Sk. O. 1805. §. 3.*

§. 211. *Förmånsrätt.*

Om mera skogsfång begäres än hvar till skogen räcker, indelas de sökande i 3 Classer med inbördes företrädesrätt. 1. *Classen* a) Kronan och hela Menigheten, till allmänna Byggnader, Broar, Färjor, Kyrkor, m. m. b) Boställs innehafvare, c) sådane som lidit eldskada samt äro i fattigdom och utan egen skog. 2. *Classen*. De som behöva understöd a) till bättrande af gamla hus, och b) till uppförande af Saltpeter lador. *KB. 26 Mart. 1816.* 3. *Classen*. De som söka understöd för nybyggnad. *Sk. O. 1805. §. 3.*

§. 212. *Tillstånd. Utsyning. Bevakning.*

Landshöfding ensam beviljar tillstånd att taga skogsfång å Allmänning, likväl sedan Häradsrätt i alla vanliga fall, förut bestyrkt verkligheten af det föregifne behovet, hvilket dessutom genom 2:ne gode mäns ansökningen vidfogadt Betyg måste vara besannadt. Bevillning af skogsfång meddelas *års-vis*: och böra Häradsrätts protocoll ingifvas hos Landshöfding innan *Augusti* månads slut, samt hans bevillnings och utsynings påbud utfärdas innan *November* månad å det virke, som påföljande vinter får afhämtas. Vid fällning af

sådant virke bör väl häldst iagttagas *traktthuggning*, där den finnes lempelig. *K. o. BCK. 14 Apr. 1824.* eljest följes det gamla sättet, att af Skogsbetjening verkställes *individuel utsyning* öfver alt i skogen, där tjenliga träd finnas, då hvarje träd stemplas med 2:ne Krono märken, emellan hvilka märken afhugningen sker. Afhemtningen göres sedan på dertill utlysta dagar sokne- och byavis, under uppsigt af Skogsbetjeningen; som det för öfrigt åligger, alla tider på året, att efterse och vårda Allmänningen emot så väl åverkan som inkräkningar.

§. 213. *Omsorg för skogens bibehållande.*

Att Allmänningarne ej må öfvermåttan tilli-
tas utan för deras ändamål bevaras, skola Lands-
höfdingarne, vid tid efter annan anstälde *Allmän-
nings-ransakningar*, inhemta kännedom om deras be-
skaffenhet: upprätta *6.års förslag* öfver hvad der-
af, med skogens bestånd och återväxt, anses kunna
afverkas: samt uppgöra *års-förslag* i enahanda än-
damål; hvilka förslag till KammarCollegii gransk-
ning insändas, och, sedan de där blifvit faststäl-
de, ej få öfverskridas. Är det för skogens bibe-
hållande nödigt, kan den ock ställas under *förbud
och fridlysning* under vissa år, då intet får derifrån
afhemtas. 3. *XVI. BB. Sk. O. 1805. §. 3.* Dessu-
tom är för *återväxten* anbefaldt anläggande af Plan-
terhagar, hvilka inrättas af Skogsbetjeningen, häldst
för bärande trädslag. *Sk. O. 1805. §. 75.*

§. 214. 3) *SokneAllmänningar.*

Upptagas här i sammanhang med andra me-
nighets skogar, ehuru till dem Kronan icke har

något slags dominium, utan det samma i alt afseende tillkommer Sokne menigheten. Dessa Allmänningar förvaltas derföre också af de possessionerade inom soknen, som jemväl, efter utverkadt tillstånd af Landshöfdingen, få dem samma sig emellan fördela, så framt hvarje mantals lott uppgår till minst 4 Tunnelands vidd: och den del deri erhålles iklädes samma jordnatur, som det heman har för hvilket den utbrytes, samt blifver derifrån inalienabel. *Sk. O. 1805. §. 8. 9. 10.*

§. 215. 4) Krono eller Fribeten.

Finnas uti Malmö och Christianstads Län: en del deraf äro till nyttjande rätten upplätne enskildte; en del åter som kunnat af Kronan disponeras hafva blifvit upplätne på 30 års tid åt den mästbjudande, emot visst årligt arrende i spanmål af hvarje tunneland. *Kongl. Maj:t Ber. 23 Jan. 1823. p. 22.*

§. 216. D) Recognitions Skogar och Bergslags-Allmänningar.

Kronans egna Allmänningar och marker, då de ej varit till Lands eller Härads Menigheters nyttjande anslagne, hafva merändels, då det behöfts, blifvit anordnade till understöd för Bruk och Bergverk, hvilka derföre till Kronan betalt, i förhållande, till den afverkning af skogsfång, som efter Verkets behof och med skogens bestånd kunnat erhållas, en viss årlig så kallad recognitions-afgift, in recognitionem domini, hvaraf ock sjelfve skogarne fått namn, dels att Kronan såmedelst skulle tillflyta någon inkomst, dels att Kronans domi-

nium ej skulle bortblandas och sluteligen kunna gå förlorad. Ädlare Verk och Jerngrufvor, åt hvilka sednare Bergslags Allmänningarne varit tillslagne, hafva dock från sådan afgift varit befriade. *K. B. 7 Nov. 1690. Res. 12 Dec. 1696.* — Sedermera har blifvit förordnad att af recognitions skogarne, inom vissa utstakade *præscriptions tider*, för Brukens behof skulle aftagas viss mark, som till hemantal afdelad och skattlagd, skulle få under Bruken skattelösas, och sedermera förblifva adpertinenser derunder, då ock recognitions afgiften derföre upphör: dock har rättighet blifvit lemnad att sådan lösnings rätt af skogsmarken sig afsäga. *K. o. B C K. 31 Mart. 1824.* Hvad utöfver Brukets behof quarblifver tillhör Kronan; och disponeras i Stora Kopparbergs, Gefleborgs, WesterNorrlands, Jemtlands och Norrbottns Län på sådant sätt, att det indelas i lotter till hela mantal af 1200 till 3000 tunnelands vidd, skattlägges såsom heman, och på auction till den mästbjudande försäljes, eller ock att dermed förfares så som af Kgl. Maj:t framdeles kan förordnas; men i det öfriga af Riket användes sådan öfverloppsmark lika med öfverloppsmark å Kronoparkerne, neml. indelas i *smårra Skogslotter*, skattlägges tunnelandsvis och skatte-säljes. *K. o. B C K. 14 Apr. 1804. K. K. 4 Febr. 1811.*

§. 217. E) *Kronomarker i de norra provinserne.*

Med norra provinserne menas de i nästföregående §. uppräknade Län, och där är ansedt att den mark, som vid afvittringar ifrån hittills varande hena's områden öfverblifver, i anseende till folkbrist och felande communicationer, icke med

större nytta kan för det Allmänna användas, än till nya hemans anläggning, för att befordra landets uppodling och befolkning. Därföre blifver ock där öfverlopps jorden af Krono-allmännings natur, och får anslås till nybygges-lägenheter och jemväl nyodlingar, enl. de Författningar som derom redan äro gifne, eller vidare kunna af Kgl. Maj:st i nåder meddelas. *K. o. B C K. 14 Apr. 1824.*

§. 218. F) Ångar.

När de uppkommit är obekant. De hafva troligen blifvit uppröjde i gamla tider, och nyttjade såsom adpertinenser under Upsala ödes godsens, och sedermera såsom utjordar och fjällar bibehållne. De äro anslagne egentligen till Kgl. Hof-Stallets och Kongsgårdarnes behof. *Afdelas n. m. i lotter af 6. 8. 10 tunneland, och förauctioneras till den mästbjudande på 30 års tid, emot afgift i vissa Lisp. hö, som gemenligen efter markegångspris betalas. Redan derå befintliga Lador åtfölja arrendet och böra underhållas. Odlingar derå äro tillåtna; men Allmogens dagsverks skyldighet vid afbergningen har upphört. Contractet utfärdas skriftligen af KammarCollegium. RdB. 2 Maji 1810. §. 13.*

3). Fiskén och Vatten.

§. 219. Indelning.

Fisken å Kronans vatten äro Hafs- och Salt-sjö fisken, Kronans enskildta fridkallada fiskerier, Allmänna Kronofisken, Perle-fiskerier: *Vatten* äro

Kongsådror samt Vattudrag, hvaröfver för land-communicationens skull, stundom för Kronans räkning, hållas Broar och Färjor,

§. 220. a) *Hafs- och Saltsjö fisken.*

Sådane finnas i öppna hafvet och yttre skärgården emot hafsbandet, vid Krono-skär, blindgrund, stränder och holmar; någon gång inom skärs. Fisket är utan särskild skatt upplåtit åtsamtelige Rikets innevånare, som vilja sig deraf begagna; jemväl får å tillstötande skär tagas byggnads-plats för bodar, berednings hus, vånings-hus m. m. som kunna behöfvas för fiskets idkande: stundom händer dock att sådane fisken och skär kunna vara vissa heman underlagde, eller innehafvas emot skatt eller under vissa vilkor; äfven som de kunna försvaras medelst urminnes häfd, dombref och andra ostridiga skäl. *12. I. 1. 6. 7. 10. II. Fisk. St. 14 Nov. 1766.* Om sådane fisken inom skärs exklusivt vilja begagnas skola de skattläggas. *H. F. I. 1688. §. 8.* men merändels utarrenderas de. *RdB. 2 Maji 1810. §. 13.* Tiden för arrenden af Kronans ströming-fisken är i allmänhet utstakad till 15 år. *K C K. 19 Dec. 1823.* och ingen options rätt äger dervid hädanefter rum. *R. Allm. B. 1786. §. 13.* Öde- eller öfvergifna fiskerier hafva genom utfäste förmåner, sökt kunna återupprättas igen. *K B. 9 Jun. 1735.* — Till Saltsjö fisket i öf- rigt räknas de så kallade Konungen's *allmänna fiske- lägen* och *grund* i skären, hvarvid de som inom Häradet eller Soknen bygga och bo, i rättan tid och efter dertill erhållit tillstånd, få fiske idka och bodar uppsätta, dock emot viss årlig afgäld. *2. XVIII. BB. 6. II. Fisk. St. 1766.*

§. 221. b) *Kronans enskilda fridkallada fiskerier:*

Dessa fisken finnas uti stora älfvar, åar, strö-
mar och insjöar där de af ålder varit och ännu in-
nehafvas; och höra de till det så kallade insjö-fi-
sket. Till begagnande deraf fordras Landshöfdin-
gens tillstånd, som beviljas emot viss årlig afgäld
till Kronan: och strandägare har ej förmånsrätt
dervid. Hit hör ock fångande af de särskildte,
Kronan stundom uttryckeligen förbehållne, *fiske-sla-
gen* uti vissa strömar och älfvar. 1. *XVIII. BB*
1, III, *Fisk.St. 1766.*

§. 222. c) *Allmänna Krono-Fisken. Allmän-
nings-fisken.*

Allmänna Krono-fisken, hörande till insjöfisket,
kallas de fiske-lägenheter vid Krono Allmännin-
gar, Parker, Holmar ock Recognitions skogar, som
Kronan sig icke enskildt förbehållit, icke heller
åt någon enskild emot skatt upplåtit. 2. *III. Fisk.*
St. 1766. Där äga de som inom Häradet eller Sok-
nen bygga och bo att emot viss afgift till Kronan
och med Landshöfdingens tillstånd, fiske idka; men
äro heman på slike Kronolägenheter belägne, nju-
ta de icke desto mindre fritt fiske, intill dess del-
ning deraf för sig gått. — *Allmännings-fisken* kal-
las alla de fiske-vatten som ligga uppå, eller stö-
ta intill Härad- Sokne- eller By-allmänningar:
deruti få Allmännings interessenterne, utan afgift
fritt fiska, och utan de flestas samtycke ingen
främmande sig deri många. Sådane fiskeri-lägen-
heter, så vida de finnas inom Härad- eller Sok-
ne-allmännings områden, kunna likväl af Lands-
höfding, emot årlig skatts utgörande till Kronan,

upplåtas till nyttjande åt personer jemväl utom menigheten, så vida den derigenom icke förnärmas. 3. 4. *XVIII. BB. 2. 3. III. Fisk. St. 1766.*

§. 223. d) *Perle Fiskerier.*

Förklarades vara regala när de funnos på Krono och skatte grund, men ej på Frälse. *K F. 29 Maji 1691. K F. 4 Maji 1731.* Nu mera äro de tillerkände jordägaren med vilkor att fisket drifves ordenteligen, ej på vissa ställen allenast, samt att alla fångade perlor hembjudas Kronan emot lösen efter viss taxa. *K B. 2 Jun. 1747.*

§. 224. e) *Kongsådror.*

Finnas i strömar och sund till $\frac{1}{3}$ af vattnet, eller åtminstone 8 till 10 alnars bredd, där djupast är. 3. *XX. BB.* Kongsådra bör bibehållas allestädes där den af ålder varit och får ej stängas utom i högst få undantag, 5-8. *III. Fisk. St. 1766.* Dess ändamål är 1) att förekomma öfversvämnin-
gar. 2) Communicationernes uppehållande sjöledes.
3) Fiskens upp- och nedstigande i de vattudrag som genomskära landet.

§. 225. f) *Fårjor. Broar. Krogar.*

Sådane äro på vissa ställen af ålder Kronans egendom då Kronan emot underhållandet af Fårjor eller Broar, hvarvid Krogar ofta äro upprättade till inrymmande och bättre utkomst för Fårjemannen eller Brovagtaren, uppbär för deras nyttjande vissa afgifter af de vägfarande. Merändels utarrenderas dessa Lägenheter på vissa år, emot

viss årlig arrende summa; och fastställas af Landshöfdingarne taxor för öfverfarten, hvilka icke få öfverskridas af dem, som på stället betjena de resande och uppbära afgifterne. *RdB. 2 Maji 1810, §. 13.*

III. AFD. KRONO LÅGENHETER TILL VISSA BEHOF ANSLAGNE.

§ 226. *Indelning.*

Med Kronans till vissa behof anslagne Lägenheter förstås sådana Gårdar, Heman, Quarnar, Fisker m. m. hvaraf Kronan för beständigt afstått bruket eller räntor, eller ock derå förunnat några särdeles förmåner, i ändamål att såmedelst uppehålla vissa för hela Riket magtpåliggande inrättningar. — Efter ändamålet med nyss omnämnde inrättningar, kunna de härstädes i betraktande förekommande lägenheter indelas i 2 allmänna classer, hvaraf den första upptager dem som i *politiskt*, den andra upptager dem som i *ekonomiskt* afseende sålunda blifvit anordnade. Till *I. Classen* föras de, som till Tjenstemäns *Boställen* äro anslagne, efter fördelningen af Civil och Landtstats, Militair och Ecclesiastik Stater; i sammanhang hvarmed står det så kallade *Indelnings-Verket*. Till *II. Classen* föras de, som blifvit anordnade till A) utförande af vissa angelägna Politie anstalter, såsom Gästgifverier, samt Lots- och Postverket: B) Bergsnäringsens fortkomst, såsom Bergsfrälse- och Bergsmans heman; och C) ad pios usus, såsom Kyrko, Academie, Hospitals och Barnhus, samt Krigsmanshus heman.

I. Classen. Boställen.

§. 227. *Boställens uppkomst och angelägenhet.*

Någon del af de n. v. Landtstaten och Militien anslagne Boställs-lägenheter, har må hända redan ifrån äldsta tider tillbaka varit nyttjad till boningsstäder för dem som brukades i Kronans tjenst; åtminstone synes troligt vara att indeldda löningssättet i Sverige är urgammalt, ty sedan Konungen var vigd och krönt ägde Han tjänstumannum sinum Län gifva. 3. III. *KgB. UL. III. KgB. SL.* och sannolikt är det att de så kallade *Styrishafne* i begynnelsen hafva varit boställen för de hamnfogdar, som öfveralt i landet borde tillse att ledungsskeppen vöro i tillbörlig ordning. *FROSTEN Kr. Lagf. I. D. p. 9.* De fleste boställen hafva dock i sednare tider tillkommit på det sätt att merändels Kongsgårdar och reducerade Säterier till de förnämligare, rena Krono heman till de mindre Tjenstemännen, blifvit anordnade. Af Kyrkoherde-bohlen äro större delen bibehållne ifrån catholska tiden, då det var soknarnes skyldighet att förse Kyrkorne med jord, som merändels nyttjades till Pastors Boställe. — Angelägenheten af Boställs inrättningen synes deraf, att Embetsmannen måste vistas inom sitt Embets-district; icke bör underkastas äfventyret af tätare boslyttningar; på Bostället kan njuta flere förmåner utan särdeles kostnad, o. s. v. hvilket alt må öfverväga olägenheterna vid oftare inträffande ombyten af Boställs innehafvare o. s. v.

§. 228. *Allmänna omständigheter.*

De militje och ecclesiastik Staterne förunnade

Boställen och Löningar äro försäkrade om *orubbelighet*, hvadan de ock icke få förändras eller dragas till andra bruk än de gifne blifvit. *K. F. 4 Febr. 1771. Pr. Pr. 1723. §. 4.* Dertföre också, på det de ej otillbörligen må förringas eller försämras, måste, när tvister uppstå om ägor eller onera, eller Huse syner anställas, hvad dervid kan vara rätt bevakas, ej allenast af varande *Boställs-innehafvaren*, utan ock af *Krono-Ombud* samt Fullmäktig för den *Tjenstemanna Corps* eller Inrättning, hvarunder bostället hör, neml. å Militie-boställe Regements, å Ecclesiastik boställe Consistorii och Sokne fullmäktig.

— Rättigheten att njuta boställe härleder sig ifrån innehafvande af den tjenst hvartill det blifvit anslagit såsom löneförmån, i följd hvaraf ej sällan flere räntor och onera af dem icke utgöras, emedan befrielsen derifrån ingår i tjenstemanneas lön.

Civil, Landtstats och *Militie boställen* få tillträdas d. 14 Martii, sedan företrädaren eller hans rätts innehafvare derå njutit laga fardag: *uppsägning* anses vara skedd den dag då tjensteman på ett eller annat sätt upphört att vara i den tjenst Bostället tillhör: *åbyggnaden* vidmagthålles af boställs innehafvaren, dels genom allmän reparations skyldighet, dels genom successiv årlig nybyggnads skyldighet: *häfden* besörjes af innehafvaren, eller på hans ansvar, så att intet af åker eller äng får förderivas eller försämras, icke heller foder eller spillning från gården föras: *Hus. Syns Ordn. 15 Sept. 1752. K. F. 26 Jan. 1770.: odlingar* och *torp* få af nyo upprättas med Landshöfdingens tillstånd *Sk. O. 1805. §. 26*; men vill å odling i allmänhet besittningsrätt förvärfvas, som tillåtes till 40 a 50 års tid, *K. F. 12 Aug. 1752. §. 4.*, så fordras för odlingen

1) Landshöfdingens, och på militie-boställen jemväl Chefens tillåtelse, 2) markens besigtning och affattning till sin rymd, 3) att dertill ej användes annan än oländig mark, mossa eller kärr, och 4) Kammar- eller Krigs Collegii samtycke, emedan Landshöfdings beslut i så beskaffade mål dessa Collegier underställas. *Kr. o. K C K. 6 Sept. 1803. jfr. §. 77: skogen får nyttjas endast till åbygnad, hägnad och vedbrand på stället, men ej till afsalu, så framt icke Landshöfding lof dertill gifver, hvilket kan ske om skogens beskaffenhet det tillåter. Sk. O. 1734. §. 17. o. 1805. §. 23.: Ekar höra Kronan till, och få hvarken de eller Storverksträn fällas utan Landshöfdings lof, som kan gifvas om träden äro bostället till skada, eller där behöfva användas. ibm. §. 30. 43. Härifrån skilja sig Ecclesiastik-boställen i så måtto, att de tillträdas d. 1 Maji: att fardag njutes till nådårets, eller derest sådant ej innehafves, till tjensteårets slut: att byggnad sker å Kyrkoherde bohl, dels af sokne-menigheten, dels af Pastor; men å öfrige ecclesiastik boställen efter lag och husesyns ordning: att om odlingar och torp å Preste bohlets enskildta, oländiga mark med frihets år och besittningsrätt vilja göras, dertill fordras *Församlingens* medgifvande, utom hvad förut nämndt blifvit. *Pr. Pr. 1723. §. 9.**

§. 229. I. Civil och Landt Stats Boställen.

Sådane äro förunnade åt Lagmän och Häradshöfdingar, samt Landshöfdingar, Landskammererare och Lands Secreterare, dock icke öfveralt i Riket. Jemväl i de flesta Län åt Krono. Fogdar, Häradsskrifvare och Länsmän, någon gång äfven åt Fjer-

dingsmän. *K B. 31 Aug. 1784.* De förstnämnde böra, efter sin destination, vara ansenligare, hvadan ock om Häradshöfdinge boställe är stadgadt att det bordt uppgå till 50 Dal. grundränta. *K B. 26 Apr. 1683.* och efter Uplands methoden således vara större än ett mantal: jemväl äro dem tillagde flere friheter och förmåner, hvaruti innehafvarens Löne vilkor till en del bestå: de sidstnämnde åter äro att anse såsom Kronohemman, då förmånen endast finnes deruti, att innehafvaren får bebo Bostället. Ehuru i öfrigt dessa Boställen äro att jemnföra med militie-Statens, om hvilka flere Författningar utkommit, som, i saknad af andra, hit äro lempeliga, må dock anmärkas, att bibehållandet af den en gång rörande dessa gjorda inrättningen ej är så som vid Militie indelningen strängt föreskrifvet; hvadan ock flere förändringar dermed ägt rum. *K C B 30 Apr. 1783. K B. 12 Jan. 1791.* Bland dessa förtjenar i synnerhet uppmärksamhet, att om en Landt Stats-Betjent innehar flere än ett hemanis numer, får endast det ena och för tjensten mäst tjenliga till boställe bibehållas, men det andra blifva odisponeradt till dess någon anmäler sig om införsel deruti för ägande skatte-rätts fordran. *K B. 30 Apr. 1795. K C B. 3 Dec. 1801.*

§. 230. II. Militie Statens Boställen.

Kunna delas i 2 arter neml: 1) Regements Officerares, som i det närmaste njuta Säteri förmåner; och 2) Compagnie- och Under Officerares, Pastors och Fältskärs samt Militair Betjentes; såsom Regements och Munsterskrifvares, m. fl., hvilka icke njuta sådana förmåner, utan måste utgöra flere

onera, hvilka af Kronohemman utgå. — Å alla Öfver-Officerares Boställen måste finnas Characters-byggnader, lempade efter Boställs innehafvarnes grader, till hvilka characters-byggnader, äfven sôm till käl-lares nybyggnad och reparatiön, Kronan består kostnaden utur den under Krigs-Collegii disposition stälde Reserve- eller Boställs-Cassan. Berörde Boställs cassa har uppkommit och vidmakthålles af ett en gång för alla af Statsmedlen dertill gifvit bidrag, och af räntorna från de så kallade Reservehemanen, hvilka, 15 å 10 till antalet på hvarje indeltd Regemente, i början anordnades att lemna understöd för afbrända eller af fiende förstörde Boställen. — Särskildt förhållande är i Vesterbotten, där Regimentets Officerare Boställen bebyggas af Allmogen, enl. 1668 emot vissa förmåner gjordt åtagande. *R. Allm. B. 1756. §. 74.* — Utom characters byggnader böra alla öfrige hus å boställen af innehafvaren vidmagthållas, och efter årlig byggnads skyldighet å nyo uppföras.

För att undvika olägenheterne af de täta flyttingarne vid dessa boställen, är i sednare tider vidtagit, i synnerhet hvad Compagnie-Officerares och Stabens boställen angår, att *utarrendera* dem på 30 års tid, igenom arrende auction, dervid de högsta anbuden blifva gällande, dock efter Kl. Krigs-Collegii pröfning. *KB. 20 Febr. 1805. 4 Oct. 1806. Kr. o. KCB. 17 Nov. 1807.* Öfverloppsjordar, som afvittras, få väl förblifva under Bostället, men såsom särskild krono lägenhet, hvarföre skatt skall betalas till Kronan. *Kr. o. KCB. 7 Sept. 1803.* — Ägotvister å dessa Boställen bekostas af Kronan; men husesyns utgifter bestridas af Tillträdarena, och är i Husesynsmål hos Landshöfdingen 2:dra Instan-

cen, hvarifrån målet går till Krigs-Collegium, *Hus. Syns Ordnn.*

§. 231. *Löningsheman.*

Då Boställena med deras räntor ofta icke varit tillräcklige för innehafvarens aflönande, vare sig civil, landtstats eller militair Tjensteman; så hafva dels Kronotonde, dels Jordeboks och Mantalsrännorntorne af både rena Krono och Skatteheman till fyllnad i lönerne blifvit anslagne, hvilka räntor kallas *indeldta*, äfvensom hela lönen säges vara indeldt. Detta löningssätt anses vara vida förmånligare för Löntagaren än contant penningelön, emedan de indeldta räntorne alltid säkrare bibehålla deras relativa värde till andra varor: så räknar man n. f. t., ehuru sådant olika må förhålla sig efter orter och tider, i daler S:mt indeldt till 4 å 5 Rd. B:co i penningar. Tjenstemän sålunda lönte äro berättigade att antingen uppbära de indeldta Jordeboks och Mantalsrännorntorne, enär de icke utgå i brutna stycketal, vid Bostället, eller ock anordna dem att inom Lagsagan lefvereras på viss ort, ej belägen öfver 6 å 10 mil ifrån räntegifvarens hemvist, *K F. 8 Jan. 1748. §. 2. o. 20 Sept. 1815.* till och med om Bostället är utarrenderadt och räntegifvaren dagsverkena sjelf uppsäger, få de disponeras till utgörande åt annan hemansägare inom lika afstånd från räntegifvaren, emot den betalning till Boställsinnehafvaren, som han kan sig betinga. *K C B. 3 Maji 1810.* Reciprokt är räntegifvaren befogad att, om han vill, in natura lemna sina ränte persedlar åt Rännorntagaren: i annat fall kan öfverenskommelse ske om räntepersedlarnes lösande i penningar efter

markegången. I båda fallen likväl, antingen räntetagaren äskar, eller räntegifvaren förbehåller sig, hufvudräntornes lefverering in natura, bör derom ske tillsägelse innan dagen näst efter Thomæ dag utgått; eljest skola de lösas med penningar efter markegångspris. Utöfver detta bör räntegifvaren ej betungas, och är i synnerhet förbudit att besvära honom med gästning. *K. F. 8 Jan. 1748. §. 3.*

I öfrigt är förhållandet med dessa heman lika som med Krono och Skatte i allmänhet; blott deri skiljagtighet att räntetagaren tillkommer uppsigt huru åboen fullgör sina åbo-skyldigheter, så att räntan af hemanet alltid riktigt kan utgå, *K. C. B. 25 Aug. 1795.* att då tvist om skatteheman uppstår räntetagaren derom bör underrättas att kunna, om han vill, rättegången bivista. *R. Allm. B. 1741. §. 12.* att då åboen kommit på obesånd, ingen Krono rest får utmätas, innan det löpande årets ränta blifvit Indelningshafvaren betald. *R. Kr. B. B. 1731. §. 7.*

Under denna rubrik Lönings heman föras, såsom ägande enahanda betydelse och beskaffenhet, de med sina räntor till lönefyllnad anordnade så kallade *Håsteheman* vid Cavallerierna, i anseende till kostnaden vid Tjenstehästarnes underhållande, samt *Fördeis*, *Bestållnings* och *Tilldelnings* heman vid Infanteri Regimenterna.

INDELNINGSVERKET.

§. 232. *Hvad dermed förstås.*

Aldra vidsträcktast skulle med Indelningsverket förstås den i landet gjorde anordning, hvar-

medelst Krono gods blifvit anslagne till uppehållande af flere publika Inrättningar, i synnerhet de i Rikets tjänst anstälde Embets- och tjänstemäns aflönande igenom Boställen och indeldte hemans räntor. Likväl tages Indelningsverket vanligen i mera inskränkt, Militien endast angående, betydelse, och betecknas då dermed den Inrättning hvarigenom blifvit regleradt om den stående Arméens tillvarelse, nemligen Befälets aflönande medelst Boställen och indeldta hemans räntor, samt Gémenskapens uppsättande medelst Rustnings och Roterings bésväret, äfven som det ständiga Båtsmanshållet för Flottans bemannande. Om Boställen och Löningsheman är redan taldt: Nu skall äfven för sammanhangets skull på detta rum, efter framställning af några allmänna omständigheter, omtalas 1) Rustningen, 2) Roteringen, 3) Båtsmanshållet, såsom kommande under Indelningsverket, äfven som vidare också ExtraRoteringen, ehuru dessa ämnen till någon del äfven förekomma under titeln af Onera, som af heman utgå.

Allmänna omständigheter.

§. 233. A) Uppkomst.

Indelningsverket, ehuru påtänkt redan i Drottning CHRISTINAS tid, kanske till och med förut, kom dock ej till verkställighet förr än under Konung CARL XI:s regering på 1680:talet. Igenom inrättningen deraf kom att upphöra den förut vanliga Utskrifningen, hvarvid så tillgick, att medelst sammansättningar dels efter hufvudtalet, dels efter hemantalet, uttogs en Karl till Krigstjänst, och

den som hade mindre hemansbruk måste utgå framför den som hade ett större. Anledningarna till indelningsverkets utförande var Krigskonstens fortskyndande till fullkomligare skick; Sveriges ultramarinska besittningar som föranledde Rikets inblandande i utländsk politik och långväga Krig; LUDVIG XIV:s stående Arméer, hvaraf exemplet spriddes kring hela Europa, och äfven verkade i Sverige.

Kon. CARL XI ehuru enväldig Regent, ville likväl ej nyttja sin magt till införande af Indelningsverket. Han lät underhandla med Allmogen i Rikets provinser, som frivilligt åtog sig indelnings besväret; och grunddragen till Kronans och Allmogens inbördes rättigheter och skyldigheter i denna angelägenhet bestemdes i de så kallade Knekte contracterne. *K. Conf. d. 5 Dec. 1682. m. fl.* För Befälet i hela Arméén bestod Kronan Boställen och Löner i indeldda hemansräntor. För Cavalleriet, såsom mycket mera kostsam, bestod Kronan häst och mondering medelst cession af sina räntor af de heman, som dertill anslogos; men Karlen borde præsteras af hemanet. Infanteriet och Sjömanskapet borde ändteligen uppsättas af de öfrige bebygda lägenheterne i allmänhet, utan Kronans bekostnad, hvarvid dock flera exceptioner ägt rum.

§. 234. B) Oföränderlighet.

Indelningsverket, bildande en stående, öfvad och Fäderneslandet högeligen tillgifven Armée, fanns genast vara af största nytta, och har, ehvad förändringar än skedt uti Regeringssätt, ekonomi-

ska anstalter inom landet, samt krigskonstens framsteg i allmänhet, dock oafbrutit bibehållits i sin ursprungliga form och varit skyddadt ifrån förändringar. Att endast föreslå ändring deruti har varit belagdt med 1000 D:r Smts böter, som tillfallit Krigsmanshuset. *R. Allm. B. 1693. §. 8. K. F. 4 Febr. 1771.* Deraf kommer det att genom förmedlingar, ägors minskande m. m. icke minsta ändring får ske uti indelningen: Likväl tillåtes flyttningar af roteringsbesväret när de bequämligen kunna ske. *Ad. Pr. 1723. §. 8. K. B. 8 Jan. 1808. m. fl.* Äfven så har i sednare tider en del af Cavalleri Regementerna afsuttit, och blifvit ändrade till Fotfolk. — I öfrigt är förordnad att Indelningsverket, skall förblifva vid sina hufvudgrunder bestående, intill dess Konung och Ständer gemensamt deri göra ändring. *R. F. 1809. §. 80.* Och på det alltid känt må vara hurudant förhållandet är med Indelningsverket, äro deröfver upprättade för hvarje Län vissa roteringslängder, en slags Jordeböcker, som hafva flerfaldigt bruk i Kameral ärender, såsom i frågor om hemans natur, *R. Allm. B. 1731. §. 42. o. s. v.*

§. 235. 1) Rustning.

Utom frälse rustningen, hvarom här ej är fråga, äro till Cavalleriets uppehållande anordnade de så kallade Rusthållen. Härtill hafva blifvit anslagne i vissa Län de bästa Kronoheman, hvaraf Kronan i allmänhet eftergifvit alla Jordeboks och Mantals räntorne, med undantag i några orter af Boskaps och Skjutsfärds-penningarne, emot det att derföre skall prästeras utom karl, hvil-

ken uppsättes likasom i roteringen af sjelfva hemanet, jemväl Beklädnad och Beväring samt Häst så utrustad som författningarne bjuda. Detta kallas Mondering, och för hvar mondering består Kronan uti så kallade Hästeräntor, ifrån 30 å 40 till 70 å 80 D:r. uti nyssnämnde Jordeboks och Mantals räntor, ifrån hvilkas utgörande Rusthållare således äro frie, men deremot skyldige att uppehålla monderingen. Och om på ett heman Jordeboks och Mantalsräntorne ej uppgått till sådant belopp, har af ett annat heman fyllnaden blifvit gifven: det förra kallas då *Rusthålls-stam*; det sednare *Augment*.

§. 236. *Rusthålls-stam.*

Rusthållen äro af dels ren Krono, dels skatte natur. På rena Krono Rusthåll tillsättas åboerne af Landshöfdingen, och klagomål gå till Kammar-Collegium. *Kr. o. KCK. 9 Maji 1815.* Vid ansöknin-gen fogas borgen för monderingens uppehållande: vid ägande rätts eller åbo ombyte, betala till Wadstena Krigsmanshus, under namn af Af- och Tillträdes afgifter, Afträdaren 1 proC. af Salu-summan och Tillträdaren 1 R:dr. *K F. 4 Maji 1778.* men ej per mille afgiften *Sv. HR. Un. 2 Jun. 1813,* och vid Skatte köp erlägges 6 proC. af skatteskillingen. *K K. 2 Jun. 1812:* de höter som i 1778 års Författning stadgades för uragilåtit erläggande äga n. m. icke rum. *K K. 2 Sept. 1823.* I öfrigt äro Rusthåll, hvad angår besittningsrätten derå, af likhet med vänliga Krono heman, med skiljagtighet likväl deri, 1) att till dessa är stadgad bördes rätt då de utom släkten transporteras, *K F. 22 Febr.*

1749. 2) att härvid gäller en slags nabo-rätt, i kraft hvaraf den som förut i Rusthåll har del tillkommer rätt att till sig lösa en borrttransporterad andel deraf, *K. F. 22 Febr. 1749.* 3) att värdskapet derå kan på auction försäljas till utrönande af högsta transport-summan, derest rusthållaren varit upp-bördsman och kommit på balance. *K. B. 12 Nov. 1755.* — Om skatte Rusthåll gäller hvad om skatte Krono heman sagdt blifvit §. 194; och är uttryckeligen stadgadt, ej allenast att det såsom ärfdt är börd underkastadt, utan ock att sjelfva hemanet alltid blifver borgen för rustningens utgörande. *K. F. 19 Aug. 1802.* — Ett inskränkt antal Rusthåll äro de så kallade *berustade Säterier* eller Säteri-Rusthåll, hvilka tillkommit på det sätt, att vid Kon. CARL XI:s reduction åtskilliga under Kronan förfallne af Adeln innehafde Säterier blefvo innehafvarne återgifne med bibehållande af deras Säteri förmåner, emot skyldighet likväl att vidkännas rustning, samt att de i öfrigt ej skulle förbyta sin Krono natur: de kunna ock till skatte lösas.

§. 237. *Augments heman.*

Äro antingen rent Krono eller Krono skatte, hvaraf Jordeboks och mantals räntorne blifvit anslagne Rustnings-stammen till fyllnad uti hvad Kronan uti häste-räntor, bestått till mondering, men alla andra onera äro i öfrigt oförändradt bibehållne. Ett och samma augments heman kan ligga till fyllnad under flere Rusthåll; och har ej hela hemanets ränta behöfts till augment, är öfver-skottet antingen på annat håll indeldt, eller Kronan besparadt. Rusthållaren äger till augments-rän-

tan aldeles enahanda rätt, som indelningshafvare till räntor af löningsheman, hvadan den på enahanda sätt skall uppsägas, forslas och lösas. *§. 231.* Rusthållare har jemväl förträdes rätt framför åbo att skatteköpa augments hemanet, om det för rustningsstamen finnes vara af omistelig beskaffenhet, *K. F. 24 Jan. 1790. §. 5.* då det likväl sedermera under Rusthållet ofrånskiljeligen bör bibehållas. *R. Kr. B. B. 1752. §. 8. jfr. §. 191. 4.*

§. 238. Onera af Rusthåll.

Så när som på Jordeboks och Mantals räntorne, hvilke äro af Kronan afstådde och indeltdte till rustningens uppehållande *§. 235,* utgå alla andra slags utskylder och skattebesvär lika af Rusthållen som af vanliga Kronoheman. — I afseende åter på rustningen, åligger det Rusthållare att præstera

- 1) *mönstergill Karl,* som då han antages icke får vara under 17 eller öfver 30 års ålder, af god frägd och kroppsstyrka, utan lyten, fel och bräckligheter, samt minst 5 fot 7 tum lång; varandes tillåtitt att han quarblifver i tjensten till 55 års ålder. *K. I. 16 Nov. 1819.*
- 2) *mönstergill Håst,* frisk, stark och felfri, utan synliga åkommor, icke under 9 qu. 2 t. icke öfver 9 qu. 5 t. hög, samt vid antagandet hvarken under 4 eller öfver 8 år gammal, *ibm.* färgen likgiltig utom vid Lif Reg. Brig. Dragoner och Skånska Carabinier Regimentet, derest hästarne skola vara af mörk färg. Denne får icke brukas i skjuts eller släpsamt arbete: vanskötes den bötes 10 R:dr. *KB, 23 Jun. 1806:* måste efter d. 1 Oct. hållas på stall. *K. B. 28 Apr. 1819.*
- 3) *Beklädnads persedlar* för karlen enligt beklädnads stater och modeller
- 4) *Be-*

våringspersedlar, Sadelmondering och Remtyg, efter fastställdte prof och modeller. 5) Af dessa under 3 o. 4. anförde persedlar böra de *större* anskaffas efter fastställdte *prof* och allmän *beställning*; dels för deras duglighet och tjenlighet, dels för vinnande af likhet öfver hela trouppen; men de *smärre* få anskaffas efter behag och lägenhet, dock att de icke heller någonsin saknas eller icke äro i tjenstbart stånd: och är till lindring i Rustningsbesväret, hvad dessa omständigheter angår, hos Kgl. Majjt begärdt, att en Beklädnads och Bevärings Direction må tillsättas vid hvarje Cavalleri-Regementte, att besörja anskaffandet af dessa i 3 o. 4 Momenterne nämnde persedlar. *RdB. 1823. §. 26.* 6) Skall vid Rusthållet hållas en särskild *Rustkammare*, hvari Beklädnads och Bevärings persedlarne, Sadelmonderingen, m. m. förvaras. 7) *Tross*, så väl för Tältlagen som fortskaffningen, hvarom likväl *passevolance-contracter* med Kronan äro träffade och hvarföre årligen erlägges ifrån 2 Rdr. 24 sk. till 3 Rdr. 32 sk. i olika provinser, på sina ställen olika i fredstid och under krig. *Passev. Contrr.* — I öfrigt är af Riksens Ständer hos Kgl. Majjt anhållan gjord om Förslag till en sådan reglering, att under krigstid timande förluster och omkostningar för rustningen måtte af Statsmedlen bestridas, emot det att Rusthållare under sådan tid erlade någon viss summa årligen. *RdB. 1823. §. 25.*

§. 239. *Passevolance.*

Betyder en till visst belopp fastställd, merändels årlig afgift för något som måste utgöras eller bekostas, hvarvid utgifterne ej alltid kunna vara

lika stora och derför i ett för alt, *per aversionem*, beräknas. Passevolance plägar betingas medelst ordentligt aftal emellan Kronan och private, den må angå inkomst eller utgift för Kronan; och är endast vanlig i ärender som med Krigsväsendet stå i gemenskap, såsom recruterings vid värfvade Arméen, Gevärs underhållande, Öfningsmöten, Tross, smärre kostnader vid Saltpetters afsändande o. s. v.

2) Knechtehållet.

§. 240. *Ordinarie Roterings.*

Så kallas den skyldighet hvilken åligger Svenska heman af Krona natur och allmänt frälse, att uppsätta Soldater för indelta Arméen till fots. Grunden härtill är den i förra tider vanliga utskrifningen, hvilken öfvergick alla heman, som ej voro derifrån uttryckeligen undantagne och befriade. — Ordinarie roteringen, ehuru påtänkt redan i Drott. CHRISTINAS tid, började dock ej egentligen förr än under Kon. CARL XI, då den jemväl till det mästa fullbordades, hvilket skedde medelst de då slutne *Knechte Contracterne* emellan Kronan och Allmogon, i kraft hvaraf vissa Landskap äro förpliktade att uppsätta vissa Regementen, som bära landskapens namn. Vanligtvis hafva 2 *hela heman* blifvit sammansatte uti en Rote att hålla en Soldat; men där rotarne varit svagare, hafva de fått till understöd en art augment uti *hjelpe-* eller *utrotar*, som erlägga så kallade *planpenningar*, hvarmed förstås en viss årlig afgift i afseende på Soldate-torpet. *Kr. o. K C B. 14 Jan.*

1818. Jemkningar och flyttningar af Soldate roteringar, om de begäras och pröfvas billige, samt utan rubbning af indelningsverket kunna ske, tillhöra n. m. ensamt KammarCollegii afgörande. *K. C. K. 3 Mart. 1806.* Men jemkningar och rättelser, dervid sjelfva grunderne af indelningsverket komma i fråga, kunna endast ske af Kgl. Maj:st och Ständerne gemensamt. *R. F. 1809. §. 80. RdB. 1823. §. 24.*

§. 241. Önera för Knechtehållet.

Utän afkortning i afseende på roteringen, utgöras af de inroterade lägenheterne alla utskylder och skattebesvär, hvilka utaf heman af samma natur vanligen utgå; men i och för roteringsens skull måste præsteras 1) *mönstergill Karl*, vid antagnad icke under 18 eller öfver 36 års ålder, af god frägd och kroppsstyrka, utan fel, lyten eller bräckligheter, minst 5 fot 7 tum lång, som får behållas till 55 års ålder. *K. I. 16 Nov. 1819.* 2) *Beklädnad*, bestående af Lifmondering och Släpklädning; likväl n. m. endast till hälften af roten; den andra hälften håller Kronan; och bidraga hvardera dertill årligen $\frac{1}{6}$ af hela monderingens värde efter hvarje års Riks-markegångspris derå. Medaljen förvaltas och användas af vissa vid de indelte Infanteri Regementerne anställdte *beklädnads Directioner*, för hvilka, vid hela Arméen, är utfärdad en *Kl. Instr. 11 Jun. 1822.* När Soldaten utcommenderas utom Regimentets stånd längre tid än en månad, består Kronan i *Slitningspenningar* för uniformen dageligen $\frac{1}{7\frac{1}{2}}$ af monderingens pris efter Riksmarkegången. *K. F. 30 Dec. 1819. §. 1.* 3) *Ro-*

tekista, en på hvar Soldate numer, hvaruti Soldatens bättre monderings persedlar skola förvaras. 4) *Trossbodar*, hvaruti Tross och Utrednings-persedlar till förvar insättas. Dessa byggas Compagnivis: vid de flesta Regementer bestå Rotehållarne dertill Materialier och Körsslor, men uppförandet och underhållet, i hvad på dagsverken ankommer, verkställles af Soldaterne. *K.B. 18 Dec. 1775.* Hvad i öfrigt för Soldaten och dess tjenstbarhet erfordras bekostas af Kronan neml. a) *Gevår, Bevärings-persedlar* och *Remtyg*; af hvilka de förstnämnde ifrån 1816 års början, vid de fleste Regementer, äro stälde på passevolance, i följd hvaraf Kronan betalar något visst årligen till CompagnieCheferne, hvilka det deremot åligger att, under ett visst antal år, hålla dem i fullgodt stånd. b) *Capotter*, hvilka genom KrigsCollegii försorg skola Regementerne tillhanda hållas. c) hela så väl tält-lags som fortskaffnings *Trossen* samt de så kallade personella *Utredningspersedlarne*, hörande till Regementernas material. *TrossRegl. 16 Aug. 1776. m. fl.* hvilken tross och utredning vanligen förvaras uti Compagni *Trossbodarne*.

F. d. var vanligt att vid InfanteriRegementerne enrollerades så kallade *Vargerings* eller *Reserv-Manskap*, som borde träda i Soldatens ställe om han dog, blef fången, eller casserades; men detta har i sammanhang med Bevärings inrättningen upphört, utom på de orter där sådant manskap efter gällande Författningar anses såsom en stående Corps. *K.K. 23 Apr. 1811. §. 7.*

§. 241. *Gemensama omständigheter för Rustning och Knecktehåll.*

De förnämsta sådane äro 1) Att *Kronan*, för hela indelta Arméen så Cavallerie som Infanterie, består af Utredningen a) *Communiionsaker*, b) *Trophéer*; c) *Medicinalsaker*, *Sjukvårdspersedlar* och *MedicinalTrossen*. 2) Att *Ämneua* till hela indelta Arméens *beklädnad* bör tagas af inhemska tillverkningar, häldst ifrån den ort derest beklädnaden sker; hvad Cavallerierne angår vid 166 R:R 32 sk. böter. *K. R. 11 Maji 1795. §. 18.* 3) *Monderings*, *Beklädnads* och *Utrednings-persedlar*, vare sig anskaffade af Kronan och i förvar hos Rust- och Rothållare, eller af de sednare præsterade, äro intill dess de varda *casserade Kronans egendom* i så måtto, att de icke få afyttras, missfaras, nyttjas utom i uttryckeligen medgifne fall, gå till gälds utmätning, arf m. m. utan böra bibehållas och vårdas så att de ej förderfvas, samt tid efter annan besigtigas vid *visitationer*, hvilka anställas i ändamål att efterses må, dels att de äro i behåll, dels att de vederbörligen vidmagthållas och äro i tjenstbart stånd; och hvarvid hvad bristfalligt finnes uppgifves på *defect-sedel* till rättelse för Rust- och Rothållare, med föreläggande tillika då det felande bör anskaffas, eller huru det bör förbättras. 4) Förhållandet angående Regimenternas *Personal* och *Material* utrönes vid *General Mönstringar*, som hvart tredje år skola anställas af General-Inspecteurerne, Squadronsvis vid Cavallerierne, Regementsvis vid Infanterierne, inom hvarje Corps's stånd. *Instr. 16 Nov. 1819.* Vid dessa förrättningar endast, afskedas eller casseras *Manskapet*. *R. Allm. B. 1731.*

§. 7; beskrifves tillståndet af Materialen, hvarom upprättas anteckningar efter gifne Formulairer; casseras hvad odugligt finnes; efterhöres och rättas allt hvad som kan vara stridigt emellan Rust och Rotehållare samt Gemenskapen m. m. öfver hvilket allt sluteligen underdänig Berättelse till Kongl. Maj:t afgifves; är någor missnöjd med hvad general Mönsterherren dervid besluter, få besvär deröfver ingifvas till Kgl. Maj:t i Krigs Expeditionen af Konungens Cancellie inom de tider som utstakas i *K. F. 10 Jan. 1759.* 5) Gemenskapen får betinga sig vissa förmåner af Rust- och Rotehållare, bestående vanligen i *Stådsel* vid antagandet; och för tjänstgörings-tiden, antingen *Hemkall* i vissa årliga Löningspersedlar, eller *Torp*, hvilket på lönen njutes och brukas, bibehålles då mannen är utcommenderad, samt afträdes vid antingen Michelsmässotiden eller vid Midfastan, efter som vacanzen inträffat på mellanståndet af dessa tider. *R. Allm. B. 1748. §. 69.* derå uppodlingar ock tillåtas, hvilka under vissa vilkor, af odlaren och hans Enka på lifstidsbesittning få innehafvas. *K. B. 11 Jul. 1780.* Sidst sedan Karlen tjent viss tid och erhållit afsked är han berättigad till *pensions* underhåll ur Wadstena Krigsmanshus Cassa, efter omständigheterna, i någondera af de till 36, 24, 12 eller 8 Riksdalers årligt underhåll satte 4 classerne. *K. R. 5 Dec. 1815. K. K. 7 Apr. 1818. o. 3 Apr. 1821.* Pensionairernas antal uppgår nu till omkring 7000. 6) För indeldta Arméen hållas *Öfnings-möten*. Kostnaderna dervid för Gemenskapens skjuts och underhåll åligger det Rust- och Rotehållare att bestrida. Detta är n. m. staldt på *parsevolance*, så att något visst, antingen med persedlar in natura till

närmaste Magasin, eller i penningar, utgöres till Kronan, som deremot besörjer utgifterne vid möten och marcher. Hvad i persedlar är betingadt, bör likväl innan Thomædag uppsägas hos Landshöfdingen, om det skall få erläggas in natura, eljest måste det med penningar efter markegången lösas. *Kr. C B. 12 Aug. o. 16 Sept. 1823.* För Cavalierierne är mötes passevolancen för hvarje numer årligen 8 Rdr. med tillägg för hästen 1 tunna hafra; 25 lisp. hö och 5 lisp. Råghalm, *Kr. C B. 5 Jun. 1819.* utom den årliga afgiften för Trossens underhållande. §. 238. Vid indeldte Infanteri-Regementerne är Mötes passevolancen årligen 8 Rdr för hvarje numer. *RdB. 1812. §. 18. o. flere Passev. Contrr.* Likväl äro vissa numror ifrån denna passevolance afgift *befriade*, såsom under-officerarnes, Stockmakares, de till Spelet anordnade m. fl. Vid flere Regementer utstaka de med Soldaterne ingångne Contracter, att de skola lemna rotarne *ersättning* för skjuts och möteskost, hvilket äfven efter passevolance inrättningen fortfar, emedan roten betalar Kronan fullt ut, och för Soldaten intet minskas. — Kostnaderne vid *Compagnie* och *åderlåtnings-möten* tillhöra ännu, såsom förut, Rust- och Rotehållarne. 7) När ledighet inträffar måste manskap *legas* ej annorlunda än som tillstädjes i *K. St. 7 Apr. 1802.* ej heller af något till tjenstgöring uppbudadt Beväringmanskap. *KK. 27 Oct. 1812. §. 21.* Och skall numern fyllas inom den tid för hvarje Regemente i contracterne med Kronan utsatt är. De betingade antagas och inskrifvas vil de så kallade *Recruterings-möten*, som utsättas af Landshöfdingen, och anteknas dervid de som godkännas i Rullor, innehållande namn och noga beskrifning

på de antagne. *Tj. R. 1819.* Så sker ock med Cavalleriernas hästar vid *Remont-möten.* Under krig hafva rekruteringsarne n. m. upphört sedan allmänna Beväringen är beviljad, likväl med vilkor att numern vid Krigets utbrött varit tillsatt. *K K. 27 Oct. 1812. §. 20.* — *Vacante* få de numror vara som äro anslagne till löner för underofficerare, Pistolmeder, Stockmakare m. fl. samt 16 numror vid hvarje indeldt Infanteri-Regemente till Regements Musikcassan. *Kr. C B. 5 Jun. 1819.* under hvilken vacance njutes frihet från både mötes-passevolance afgift och beklädnad. Vacance afgifterne för den tid numern utöfver tillsättningstiden förblifver ledig, utgöres med lönen efter 3 D:r samt Riksdalern och de öfrige lönepersedlarne efter markegång. Dessa afgifter ingå till Kronan. *Kr. K C. o. St. C K. 10 Mart. 1780 o. 7 Febr. 1781.* I Malmöhus och Christianstads Län utgöres en Soldatvacance afgift ifrån och med 1816 i 50 års tid, för 385 vacante numror, med 6 Tunnor Spannemål för numern. *Stats Utsk. Bet. 1818.* *Håstvacance afgift* vid de åtskilliga Cavalleri Regimenten hvaraf en del afsuttit till Infanteri, erlägges enligt slutne contracter med vissa tunnor spanmål för hvarje numer, såsom vid Bohus läns Dragoner 5 tunnor, vid LifRegementet $7\frac{1}{2}$ tunnor o. s. v. *Stats-Utsk. Bet. 1818.*

3. Båtsmanshåll.

§. 242. på Landet.

Till Båtsmanshåll på landet äro anslagne krono och allmänna frälse hemman uti de fleste vid *sjökusten* belägna landskap, hvilkas innevånare påräknas vara sjöväne, såsom Wester Norrland, Goth;

land, Blekingen, Halland m. fl. och förhålles angående Båtsmännens uppsättande enligt de emellan Kronan och Allmogen slutne *contracterne*, så att 1. till 4 heman, till och med 12 smärre hemansdelar blifvit sammansatte om en Båtsman: och kallas desse sammansättningar Båtsmans *rotar* eller *rusthåll*, det sednare deraf att Kronan i vissa landskap, såsom Blekingen, hvilket derföre att det är så nära Carlskrona blifvit särdeles starkt roteradt, af Jordeboks och Mantals räntorne bestått något visst till denna indelnings uppehållande, neml. 20 dal. S:mt, hvar till, om stamens ränta icke hunnit, andra heman blifvit tillslagne att utgöra fyllnaden medelst *Sfverskotts* eller *reserve* räntor. *K B. 14 Apr. 1818.*

— Båtsmännen indelas ej i Regementer utan endast Compagnier: ingen viss ålder eller längd är för Båtsmans recruterne föreskrifven allenast de äro tjenstbare: de böra förses med 3 års *Utredning* och 1 års *Beklädnad*, till en del af Kronan och en del af rotarne; de njuta Städsel vid antagningen, och lön med eller utan torp under tjenstetiden. *Contr. 23 Maji 1690. KK. 10 Sept. 1816. K. Instr. 17 Nov. 1816.* Båtsmäns löner kallas *förverkade* när de af en eller annan anledning ej utgå till Båtsmannen, såsom då han står i privat tjenst till nästa stemmodag, då han rymt men återkommer, o. s. v. Dessa förverkade Båtsmäns löner uppbäras och redövisas af Kronans uppbördsmän, men ingå ej till Statsverket utan till Amiralitets Krigsmanshuset. *K B. 29 Mart. 1798.* — *Fördubblings* Båtsmän hafva upphört. *KK. 23 Apr. 1811.* och för *vacancer* betalas en viss afgift till Kronan. *K B. 14 Oct. 1766. o. 7. Dec. 1813.* — Vid af- och tillträde å ett till Båtsmans rusthåll anslagit heman betalas afgift till A-

miralitets Krigsmans Cassan. *KF. 4 Maji 1778. §. 1. 3. KB. 6. Dec. 1782.*

§. 243. i Ståderne.

I sammanhang med föregående, och för likhetens skull i benämningen anmärkes här, att Ståderne också äro lagde i Båtsmanshåll, det enda hvarmed de bidraga till den ordinaira Krigsmagten. Denna skyldighet uppkom först genom *RäB. 1631. §. 31.* och har sedermera fortfarit, samt Stådernas åligganden i detta ämne blifvit bestämde genom contracter, i synnerhet medelst *K F. 13 Maji 1690.* Stockholm utgör ensamt 100 Båtsmän, de öfrige Ståderne 792. *Stat. underr. till HAGELSTAMS Ch. 1820.* efter Ståderne emellan af dem sjelfve gjord fördelning. Men detta manskap har dock aldrig i sednare tider, undantagande i Stockholm, under fredstid blifvit prästeradt, utan i dess ställe erlagde 30 Dal. S:mt för hvarje karl, hvilka medel Kronan nyttjat till fond, hvaraf enrollerings Båtsmän njutit wardtgelder. *K B. 26 Mart. 1748.* Nu tills vidare, eller på n. v. tiotal år ifrån och med 1816, erlägges för dessa Båtsmän ständig vacance afgift till Kronan, neml. hvarje år för hvar karl $\frac{3}{4}$ af hemkallet och $\frac{3}{4}$ af Uppfordrings persedlarne, efter ortens markegångs värde, hvaremot Fördubblingar under krigstid förfalla. *KB. 21 Maji 1816 o. 5. Aug. 1817.* Utgifterne för Båtsmanshållet i Ståderne bestridas af Borgerskapet efter *örstal* och förhållande af contingent till Staden.

§. 244. Extra Roteriug.

Beviljades vid 1810 års Riksdag, dels för att

gifva krigsmagten nödig förstärkning, dels för att då krig är och fäderneslandets försvar fordrar jemnlikhet ibland alla medborgare, krigsbördrorne efter möjligheten må lika fördelas och bäras. Extra Roterungen består deruti, att all ifrån ordinarie rotering frikallad jord af $\frac{1}{16}$ mantal och deröfver, blifvit förpligtad att, i förhållande till ordinarie roteringen i orten, under krigstid uppsätta samt med beklädnad förse Soldater eller Båtsmän, alt efter hvad i provinsen vanligt är, hvilke äro skyldige att tjenstgöra så länge kriget varar, men sedan afskedas och hemförlofvas. I följd häraf hafva Commissioner blifvit tillsatte att öfver hela landet förätta sådan extra rotering antingen till Infanterie eller Båtsmanshåll. *Kl. Instrr. 5 Febr. 1811.* uti hvilka extra roteringar jemnkningar likväl varit påtänkte. *RdB. 1823. §. 24.* Äfven hvad extra roterings manskapet angår gäller det, att recruterung ej får anställas inom till tjenstgöring uppbudat Beväringmanskap. *KK. 27 Oct. 1812. §. 21.* äfvensom att recruterings skyldigheten upphör i de fall att för de ordinaira och extra numrorne, vid krigets utbrott, tjenstbart manskap blifvit instäldt till tjenstgöring. *KK. 27 Oct. 1812. §. 20. KCB. 26 Sept. 1815.* På några ställen hafva de extra roterings skyldige, i anledning af derom gjord nådig proposition, åtagit sig att både under fred och krig betala en viss årlig vacance afgift af 5 T:r Spannemål, *K B. 26 April 1814.* och deremot vara frie ifrån Soldaters uppsättande under krig. Jemväl är en del af Bergslagerne i Nerikes Höfdingedöme befriad ifrån extraroterings utgörande i manskap, hvarföre betalas vacance afgift, nemligen för 16 numror $6\frac{1}{2}$ Skpd. Tackjern, och för 247 numror $7\frac{1}{2}$ Skpd. Tackjern

för hvarje numer årligen. *Stats Utsk. Bet. 1818.* — På förslag har jemväl någon gång varit att förbyta extra roteringen i præstation af artilleri- och tross-hästar vid Regementerna, hvilka vid utbrott af krig alltid blifva för kronan mycket kostsamma: men det har ej blifvit antagit.

III. Ecclesiastik Statens Boställen.

§. 245. 1) *Biskops Säten.*

Härleda sin uppkomst från catholska tiden, då till Biskops embeten voro flere gods, alltid under full andelig frälse frihet: af hvilka gods på några ställen sannolikt funnits sådana som förut lydt under Afguda Templen. De kallas *stafs* och *stols-bö* i 2. *XIV. Dr. B. Ö L.* och *sköttes* stundom af *allmänningi. Bih. t. Wg. L. p. 95*: de fleste torde dock hafva tillkommit, åtminstone blifvit utvidgade och förbättrade, genom gåfvor, testamenten, köp m.m. Kon. GUSTAF I, oagtadt den i Hans tid gjorda reductionen af andeliga gods, lät Biskoparne likväl bibehållas vid en del af sina gamla egendomar, hvilka ännu äro till, och, i fortsättning af den dem tillagda urgamla frälse friheten, ännu åtnjuta lika friheter med det adeliga ypperligare frälset. *Pr. Pr. 1723. §. 12.* De disponeras af Biskoparne, som sjelfve bebygga och underhålla dem, utan någon tillhjälp af publike medel. *Pr. Pr. 1723. §. 7.*

§. 246. 2) *Præbende heman.*

Hafva i första hälften af 1600 talet tillkommit och blifvit anslagne till löneförbättringar åt Professorerne vid Academierna samt Lectorer vid

Gymnasierne, på de vilkor donations brefven utvisa; men om sådane bref icke voro att tillgå, skola dessa heman njuta samma vilkor och conditioner som Kon. GUSTAF ADOLPH Lectoribus i Westerås anno 1623 d. 23 Martii på deras præbender efterlåtit hafver. *R. Pr. B. 1664. §. 1. IV.* Eljest ock innehafvas de efter gammal häfd med derå förunnade rättigheter. *Pr. Pr. 1723. §. 3. 4. R. Pr. B. 1747. §. 7.* Dessa heman äro vanligtvis frie ifrån allehanda visse och ovisse utlagor; samt förvaltas och byggas af sine innehafvare sjelfve; men äro landtbönder derå antagne, vidkännas de några personella utskylder.

§. 247. 3) *Kyrkoherde boh. Prestgårdar.*

En del deraf har uppkommit i XI och XII seklerne, då de dels borde tillhanda hållas kyrkan af Sokne-mönigheten medelst *Skötning*, ibland $\frac{1}{2}$ marks land och 20 lass äng, *1. II. Kk. B. Wg L:* ibland 12 Tunnelands utsäde och 12 lass äng *1. I. Kk. B. Ö L:* ibland marksland under hündari kyrka och $\frac{1}{2}$ marksland under tolfte kyrka, *1. II. Kk. B. 13. X. Kg. B. UL.* dels ock donerades af Patroni *Ecclesiarum*, som deremot fingo njuta fadurlighan rätt, rätt att tillsätta Kyrkoherde. *12. XIX. KO. 1686.* En del af Kyrkoherde bohlen har åter efter Reformationen, sedan landet blifvit mera uppodladt och befolkadt, samt af sådana anledningar Soknarna delade, tillkommit på det sätt att Kronan till detta behof *bestått* nödiga Krono heman; en del ändteligen, i de nyligast upprättade Församlingar, till detta behöf af Sokne mönigheten blifvit *inköpte*. På grund häraf kan man väl rätteligen skilja emellan *gamla*, före reformationen, och *nya*, efter

reformationen, uppkomne Prestgårdar: angelägenheten af denna fördelning lämnas dock derhän. WILSKMAN *Eccles. Werket* p. 477. har lemnat ganska goda historiska uppgifter om Prestegårds-lägenheterna. Oagtadt, enligt hvad anfördt är, Kyrkoherde bohlen till mästa delen tillkommit genom Sokne menighetens försorg, har likväl Kronan tillerkänt sig dominium directum dertill, ehuru afgjort är att Kronan hvarken upplåtit dem eller någon tid ägt dem, och fastän sådant dominium så mycket mindre varit af nöden, som staten ändå varit befogad att tillse det dessa Boställen till sina ändamål oförskingrade bibehållas, emedan i detta afseende Kyrkan kan betraktas såsom allenast en publik inrättning. Deremot har Kyrkan eller Sokne menigheten af sitt ursprungeliga dominium fått bibehållas vid den skyldigheten att bekosta de rättgångar, i synnerhet ägotvister, som Prestgården angå. *Pr. Pr. 1723. §. 5. K C B. 29 Aug. 1815.* I öfrigt är förordnad att icke något skall Prestgårdarne frångå, eller de i någor mätto försvagas, hvadan derunder också får bibehållas all öfverloppsjord, som vid afvittringar kunde finnas dertill af ålder hafva lydt och legat. *K C B. 15 Mart. 1803.* — Prestgårdarne disponeras af Kyrkoherdarne, antingen under eget bruk, eller så att de utarrenderas under boställsinnehafvarens tid: de byggas dels af Sokne menigheten. *R. Allm. B. 1727. §. 12.* undantagandes i Skåne. *K F. 17 Mart. 1824. §. 1.* dels af Boställs innehafvaren. *R. Pr. B. 1762. §. 4.* som dervid har den förmånen att få beräkna 3 års nybyggnad för 5 år. 2. *XXVI. BB:* derå njutes från gamla tider det andeliga frälsets frihet ifrån nästan alla eljest af Kronojord utgående rän-

tor och besvär, hvarom mera framdeles på sina rum. Ibland dessa friheter må här allenast anmärkas att derstädes ej få hållas Möten, Stemmor, Ting, Mönstringar. *Pr. Pr. 1723. §. 8.* — Å. de i sednaste tider, uti nya Församlingar, inköpte Prestegårdar och Capellans bohl, må räntan och Kronotionden, så vida de ej allaredan äro disponerade, anvisas såsom personelle löneförmån för boställs innehafvaren, till dess Församlingen så tillväxt, att Presterskapet dem förutan kan äga sin bergning. *K C B. 17 Jun. 1818.*

§. 248. 4) Annexe och Mensal heman. Stomner.

Äro quarlevvor af Sokne Presternes i catholska tiden, utom de egenteliga Prestebohlen, till deras inkomsters förmerande gifne lägenheter, som ej af dem sjelfve beboddes eller brukades, utan hvarå de hade landbönder hvilke gäfvo landgille eller afrad. Mästa delen deraf reducerades under Kon. GUSTAF I; för en del gafs utaf Kronotionden vederlags spannemål; en del bibehölls. Sådana bibehållna heman får Presterskapet njuta såsom Boställen, och bygga samt bruka sjelfve eller genom åboer, och åtnjutas å dem, något när lika förmåner som å Prestegårdarne, häldst om de af Kyrköherdarne sjelfve brukas. Några äro likväl till skatte löste, och säljas de utom börd hafva Kyrkorne eller Församlingarne rätt att inlösa dem, på det de sedan af Presterskapet oqualde må kunna nyttjas. *R. Allm. B. 1747. §. 7.*

§. 249. 5) Capellans och Klockare bohl.

Före reformationen funnos i Församlingarne
I. DEL.

ej mer än 2 Prester, Kyrkoherden och Klockaren. Sedan, och då Församlingarne blifvit mera befolkade, antogs Capellaner och försågos merändels med de gamle Klockare-bohlen till Boställen, hvaraf kommer att i några orter Capellanerne förrätta äfven klockare-tjenst: de öfrige eller yngre Capellans-bohlen äro till det mästa anordnade af Kon. CARL XI som dertill anslog tjenliga Kronoheman, vanligen af $\frac{1}{2}$ M:tl storlek; men äfven tillkomne sednare då Församlingarne fordrat flere presters anställande för Folkets religions undervisning och Gudstjenstens utförande; till och med af Församlingarne sjelfve till detta ändamål inköpte. *Jfr. S. 247. in fin.* — Klockare bohl finnas icke allestädes, utan hafva Klockarne merändels allenast boningsrum uppsatte på Kyrkans eller prestegårdens mark, utan att derunder är något hemansbruk. Capellans och Klockare bohl nyttjas såsom Boställen; bebyggas såsom Kronoheman, efter lag och Husesyns-Ordningen, dock så att 3 års byggnad gäller för 5. z. *XXVI. BB.* och njuta någon lindring uti af heman i allmänhet utgående utskylder, såsom ifrån Jordeboksräntan Landtogs-gården samt Byggnings och Saltpetter hjälpen, och hvilken frihet tillkommer Capellanen på hans lön. Ofta har roteradt heman blifvit till Capellans bohl anslagit: dervid har dock den förmån förunnats, att roteringen fått förflyttas derifrån till annan oroterad men roterings-skyldig lägenhet, om sådan kunnat uppgifvas inom Compagniets stånd. *R. Pr. B. 1735. S. 5. KB. 27 Jun. 1766.* Häri är dock n. m. den inskränkning gjord att ej annan lägenhet härtill får uppges än den, som hvarken ordinairt eller extra roterad dock
 efter

efter sin natur är ordinar rotering underkastad.
KCK. 31 Jan. 1816.

II. CLASSEN. HEMAN TILL VISSA
 INRÄTTNINGAR.

A) För Politie anstalter.

§. 250. 1) *Gästgifvare gårdar.*

I stället för fri skjuts och gästning, som uti äldsta tider i Sverige voro öflige, inrättades för resandes bequämlighet i Kon. MAGNI LADULÅSES tid så kallade Tawerner. *St. 1285. §. 2.* hvarom vidare förordnades i *IX Köpm. B. UL. o. XXIV. KgB. LL.* hvarefter denna nyttiga anstalt beständigt fortfarit. Nu mera äro Gästgifvaregårdar anlagde vid Kongsvägarne, på högst 2 mils afstånd från hvarandra, i ändamål att vägfarande derstädes, emot skälig betalning, må erhålla husrum och förplägning för sig, stallrum och foder för egna hästar samt förvaringsrum för åkdon; äfven som ombyte af hästar och åkdon, derest han sjelf ej är dermed försedd. *Gästg. Ordn. 1734. KF. 11 Dec. 1766.* Till gästgifvaregårdar kunna utses vanliga Kronöheman, skatte och allmänt frälse; men ej Kongsgårdar, Rusthåll så framt högsta nöden ej fordrar det, Boställen och ypperl. Frälse; och skulle Skatte eller Frälse ägare ej vilja åtaga sig Gästgifveriet, äro de pliktige att antingen för hemanet taga vederlag, eller åtaga sig Gästgifveriet ändå. Det är Landshöfdingen som reglerar om Gästgifverierna i Länet; och för gästgifveriets skull njutas stundom större eller mindre ränte-friheter för hemanet;

samt dessutom de förmåner, att om för inrättningen behöfvas nödiga byggnader, måste de prästeras af Härads menigheten; att Krogar vid stora vägen ej få anläggas närmare derintill än 2 mil; att möten, stemmor o. d. derstädes häldst böra hållas, m. m. *G. O. 1734. §. 2. 27—34.*

§. 251. 2) *Lotsheман.*

Redan i äldsta lagarne omtalas Lotsar under benämning Ledsagare. *Wijsby SjöR. Art. 2. Gothl. St. L. III. D. 3. B. C. XIX.* men om desse ledsagare varit bofaste i skärgården är obekant. Att likväl före Kon. GUSTAF II ADOLFS regering lotsar varit anordnade i skärgårdarne och där bosatte, och att de njutit vissa förmåner för sina åboende heman, upplyses af *K F. 22 Oct. 1641.* Sedermera hafva många författningar om Lotsverket utkommit, hvaraf intages att vissa heman i skärgårdarne, emot åtnjutande af vissa bestemda friheter, lotsnings skyldighet blifvit ålagd. Till Lotsheман hafva redan för detta blifvit anslagne Krono, skatte och allmänna frälse heman, med skyldighet för innehafvaren att lotsning inom vissa districter uppehålla, hvadan å Kronoheman värdskap ej får lemnas åt annan än den som är kunnig i lotsväsendet, ej heller någon dervid bibehållas utan att han om lotsningen besörjer: och å skatteheman är skatterätten alltid borgen för lotsningens fullgörande. Om ägare till skatte sjelf icke förmår uppehålla, eller ägare till frälse undandrager sig *redan ålagd* lotsnings-skyldighet, måste de vidkännas den *servitut*, att på någon vid sjökusten hemanet tillhörig strand, åt en lots som förordnas, afstå plats för nödiga hus, mählbete för en ko, vedbrand.

samt husbehofs fiske, hvaremot hemanet får fortfara i åtrjutande af sina för lotsningens skull förunnade friheter. Fordrar åter angelägenheten att ny lotsplats utses å Krono heman, hvarå åbo redan är antagen eller å skatte eller frälse ägor, och ägaren ej vill åtaga sig lotsning, måste han antigen taga vederlag i jord, eller afsätta vid sjökusten så stor plats, som till nödiga hus för lotsen kan behövas, samt i öfrigt öfverenskomma med Kronan om de förmåner som lotsen dessutom böra lemnas, äfven som om ersättningen derföre. *K F. 20 Jun. 1820. §. 39 — 42* För lotsinrättningens angelägenhet få, utan Kgl. Mits tillstånd, inga lotslägenheter förändras eller från Kronans disposition skiljas; icke heller å jorden sådana åtgärder tillåtas som framdeles kunde blifva hinderliga för lotsningens uppehållande.

§. 252. 3) *Postheman.*

Postinrättningen i Sverige uppgår ej till högre ålder än 1636 då vissa heman, belägne vid stora landsvägen på afstånd af 2 högst 3 mil ifrån hvarandra, anordnades till postförsel, hvilken dock i början var så ofullkomlig, att brefven fortskafades medelst löpande, hvarvid efterläts 2 timar på hvarje mil. *K F. 20 Febr. 1636. §. 1. 2.* Häruinnan har sedermera tid efter annan flere förändringar skedt, igenom Cancellie-Collegii föranstaltande; ännu står ock Postverket under Cancellie-Styrelsens uppsigt; men det Kamerala dervid, hvilket jeml. *Landsh. Instr. 1734. §. 46.* jemväl hörde dit, har n. m. kommit under Kammar-Collegium. *K K. 17 Febr. 1801.* För besväret med Postförslennjuta posthemans innehafvare, utom löner eller hästlega af postmedlen, jemväl frihet ifrån åtskil-

liga onera uppräknade i *KK. 19 Aug. 1801*. Ifrån postheman, om det blifvit inroteradt, får ock roterings besväret flyttas in på annan inom Compagniets stånd varande lägenhet, som hvarken har ordinair eller extra rotering, men dock efter sin natur bör draga den förra. *KK. 31 Jan. 1816*.

B) För Bergsnåringens fortkomst.

§. 253. 1) *Bergsfrälse*.

Är till sin natur rent Krono, hvadan det ock i alla tider fått ägas af ofrälseman; men det samma har blifvit tillagd frihet från Jordeboks och Mantals räntorna med några flere onera, emot skyldighet att uppehålla det Bergsbruk hvarunder det lyder, emedan dess frihet är såsom en *förlåning till publici tjenst* och nytta. *K. Res. 27 Mart. 1713*: dess frälse egenskap tillhör således icke jorden, utan beror af Kgl. Maj:ts godtfinnande, på grund hvaraf, om bergsbruket, hvarunder det är lagdt, komme att upphöra, frälse-friheten äfven måste falla; och tyckes jemväl icke något hinder vara, om nya metallstrek uppfunnos och behöfde understöd, att Kronoheman derunder lades och för biträde vid metallverket, frälse-frihet förunnades. Bergsfrälset, uppkommit redan förut, bekräftades för Kopparherget medelst privilegier 1347, och för Norbergs Bergslag 1354; reducerades till stor del genom *R.R. Förem. 1396*: men utvidgades sedan, i synnerhet i första hälften af 1600:talet, och var Bergsfrälsets frihet i sin början grundad på motsvarande skyldighet att bearbeta grufvorne och biträda vid hyttorne, aldeles så som det all-

männa frälsets friheter grundade sig på skyldigheten att uppehålla rusttjensten. — Blott de ädlare Werken hafva n. m. Bergs frälse egendomar, neml. Sala Silfververk, hvars jord dock ej räknas ibland rätt Bergsfrälse och derföre jemväl ej kallas frälse, utan Krono. Stads- och donations jord: gamla och nya Kopparberget: samt Garpenberg dock obetydligt. Äfven Jernbergslagerna hade Bergsfrälsen; men de blefvo reducerade medelst *K R. 26 Maji 1688 o. K B. 17 Dec. 1695.*

Af Bergsfrälsets Krono natur är en följd, att af de Malmer som där uppfinnas full tionde till Kronan bör utgöras. *K. Res. 5 Nov. 1663.* deraf att bergsbruk derföre bör uppehållas följer den skyldigheten i st. Kopp. Bergslag att den ägare till Bergsfrälse, som ej idkar bergsbruk eller äger grufvedel, för frälse friheten skall svara till dubbel vedhuggning, eller motsvarande afgift i penningar, som samlas till en cassa att befordra grufbrytningen *K B. 23 Sept. 1808.* Äfven, som det tyckes, att Bergsfrälset ej borde innehafvas af andra än dem som befatta sig med bergsbruk, är vid Bergsfrälse egendomar, åtminstone inom Stora Kopp. Bergslag, det särskildta förhållande stadgad, att om sådana, eller Grufvor och Hyttor, säljas till andra än brukande Bergsmän, tillkommer brukande Bergsman rätt att, efter slägt bördeman, innan laga stånd åkommer, till sig lösa det försälda; och dernäst, inom 14 dagar, annan i orten boende Grufvedels- eller Hytteägare. *B C B. 7 Febr. 1785.*

I Fahlu Bergslag är af Bergs frälse egenskap jemväl den så kallade *Tågtekarsjorden*, tillkommen genom den i 1347 års privilegier Kopparbergs

männen lemnade rättighet att fritt för utskylder behålla den jord de uppodlade: och *Termins jorden*, tillkommen på det sätt, att Kronan tagit den i betalning för resterande afrad och skänkt den år 1649 till nya Kyrkans byggnad i Fahlun, hvar efter den blifvit af Bergsmän inlöst under bibehållande af dess gamla friheter.

§. 254. 2) *Bergsmanshemman.*

Finnas allenast i Jernbergslagerne, och äro deras innehafvare förbundne att idka Grufvebrytning och Tackjerns bläsning, hvaremot de likväl ej njuta några särdeles förmåner, undantagandes att de i Östra och Vestra samt Norbergs Bergslag äro frie från Knechtehåll. De äro både af ren Krono samt Krono skatte natur. Å rent Krono Bergsmanshemman har besittnings-rätten medfört lika säkerhet som skatte rätt, och fått förvärfvas medelst alla slags laga fång; till och med hafva 3:ne uppbud derå vid HäradsRätten fått tagas, men ej fasta meddelas. *K F. 4 Jul. 1739.* Det är tillåtit att Bergsmanshemman till skatte köpas, hvilket väl i *K F. 19 Sept. 1723. §. 5.* var, liksom sjelfva besittningsrätten derå, inskränkt till endast Bergsmansståndet; men n. m. är besittningsrätten, och i följd deraf, som det tyckes, skattelösnings-rätten, utsträckt till alla medborgare af hvad stånd som hädst. *KK. 6 Apr. 1810.* Vidare tyckes det ock som i kraft af denna lag, borde upphöra den rätt, som Bergsmän utan inskränkning af någon fatalietid varit tillerkänd, att näst efter hördemän få lösa de inom deras Bergslag till främmande för skuld, på offentlig auction upplätne Bergsmans hemman,

KR. 11 Nov. 1686. §. 28. KF. 22 Jan. 1755. KF. 5 Oct. 1772, emedan dessa Författningar grundat sig mera på Bergsmansståndets då varande exklusiva besittningsrätt till hemanen, än omsorgen om Grufve- och Hytte-Werkens gång genom brukande Bergsmän, håldst ock om någon utom Bergsmansståndet, för skuld, åtkommit Bergsmansheman, han varit skyldig att uppenålla bergshruket, och ej använda skogen annorlunda än till blåsning vid samma hytta. *KF. 24 Febr. 1748. §. 10.*

C). Ad pios usus.

§. 255. Allmänna omständigheter.

Om alla dessa Lägenheter gemensamt anmärkes, att de disponeras af de Styrelse Werk, som förvalta de inrättningar hvarunder de kommit; att de icke få genom Byte, Salu o. s. v. afhändas de Stiftelser, hvarunder de äro lydande, eller dragas till andra bruk än hvartill de gifne blifvit. *R. Pr. B. 1678. §. 9. o. 1719. §. 16. KF. 11 Dec. 1766. III. 9:* hvadan de ock blifvit förklarade och ansedde lika med Kronans omisteliga gods, *Red. St. 9 Dec. 1682. §. 4. v.* att de icke få till skatte försäljas, utan vederhörandes bepröfvande deraf att det sker till inrättningens gagn så att räntorne dervid ej minskas utan snarare ökas, samt att Kammar-Collegium dertill samtycker, hvarvid ock skatteskillingen skall bestemmas vid offentlig auction: åboen likväl den förmån försäkrad att äga *option* om han ingår i högsta auctions anbudet. *KF. 19 Sept. 1723. §. 6. Pr. Pr. 1723. §. 5.* att ränte ägare lösningsrätten *§. IV. J B.* derå är bibehållen, när de säljas

utom börd, emedan Kronan eftergifvit denna rätt blott för sina egna behållna heman; samt att de alltid bibehållas vid den jordnatur hvaraf de varit vid donations tiden." *K F. 11 Dec. 1766. III. 15.*

§. 256. 1) *Kyrkoheman.*

Hafva tillkommit under catholska tiden, dels derigenom att sokne menigheten borde tillskjuta jord till hvar kyrka, hvilken jord merändels användes till Prestegårdar §. 247., dels igenom Gåfvor och Stiftningar, Köp, Förpantningar, Arf och Danaarf efter Prester, Testamenten m. m. *BOTIN II. D. p. 49.* En stor del af de under sistnämnde titlar förvärfvade godsens blefvo dock genom *Kon. CARL VIII:s* Räfst 1454. och af *Kon. GUSTAF I.* i följd af *Westerås Recess* 1527. reducerade; men återstoden har blifvit Kyrkorna försäkrad *K B. 26 Maji. 1538. 16 Apr. 1617. m. fl.* och sedermera Kyrkogodsens genom en eller annan gåfva något förökte. Kyrkornas gods och heman skola till deras gagn förvaltas och dem icke i någon måtto afhändas, §. 6. *XXVI. KL. 1686.* dock, hafva några ibland dem af ålder varit Presterskapet och mindre Kyrko-betjening upplätne, får deruti ingen förändring ske. *K C K. 17 Febr. 1823.* Dessa lägenheter bestå af större eller mindre heman, å hvilka åboernes Enkor och barn haft en slags fortfarande besittningsrätt, *R. Allm. B. 1756. §. 79.* äfven som af obebygda åkrar och ängar, som böra bibehållas vid sina rätta heman, hvilkas innehafvare få vid dem bibehållas emot vanlig ränta *R. Allm. B. 1731. §. 53.* Om Kyrkoheman i Skåne, som ej äro af skatte natur är n. m. så förordnadt, att de böra på auction till den

högstbjudande utarränderas på 25 till 30 år. *K B. 7 Dec. 1796.* — Å Kyrkohemanen i allmänhet hafva Landshöfding och Biskop i så måtto inspection att de böra förhjelpa Kyrkorna att deraf få njuta sin tillständiga ränta, och är förordnad att ingen tvist angående dem skall afgöras utan att Krono och Consistorii Fullmäktig dervid tillstådes kommit och hörd blifvit. *Pr. Pr. 1723. §. 5.*

§. 257. 2) *Academie heman.*

Upsala Academie stiftad 1476, å nyo upprättad 1594 och försedd med flere soknars kronotionde, erhöill till sitt uppehåll och förbättring genom Kl. Gåfvobrefvet 31 *Aug. 1624.* Wasiska ättens i Uppland och Westmanland belägna gods, 306 hela heman, 4 quarnar och 26 skattlagda utjordar, E. M. FANT: *Utkast till Kon. GUSTAF ADOLPHS historia. p. 75.*, hvartill sedermera kommit några af Drott. CHRISTINA och Kon. CARL XI. ytterligare anordnade krono-heman. — Lunds Academie stiftad 1666. bekom genom det berörde år *d. 19 Dec.* utfärdade Fundations och Donations brefvet alla Capituli Lundensis gods och lägenheter, som skola utgjort ett antal af 1024. WILSKMAN *Eccles. Werk D. 1. p. 408 in not.* för hvilka hvaraf, så vida de donations tiden ej varit ledige, eller sedermera kommit att militien anordnas, Academien fått ersättning i Krono tionde m. m.

Upsala Academie innehar sina donations heman, med undantag af de Krono heman som efteråt blifvit gifne, under full frälsemanna rätt och frihet, så att Academien deraf uppbar deras årliga

ränta uti vissa och ovissa persellar, så ock Landtogs gården, Byggnings hjälpen, Winterkörsslor, Dagsverken, Windkörningar och Sakören, m. m. hvilket Academien utan någon taxering evärdeligen behålla skall. Icke skola desse gods betungas med Gästningar och Skjutsfärder, undantagande då Kl. Mit med sitt Hof reser eller vid Durh marcher: icke heller Kronans Fogdar, Länsmän eller Fjerdingsmän något hafva öfver Bönderna att bjuda eller råda, utan Academie Räntmästaren och de som han dertill brukandes varder, allenast hafva magt att handla och laga och derföre redo och räkenskap göra. *Don. Br. 31 Aug. 1624. m. fl.* På grund häraf tillkommer också Academiska Styrelsen att derå tillsätta åboer *K B. 18 Febr. 1747.* samt med hemanen förfara såsom förmånligast finnes, *K B. 7 Jan. 1748.* i följd hvaraf räntorne derå kunna lempas efter omständigheterna. Och ehuru dessa heman blifvit i Jordeböckernas Krono Column införde, skola de dock ej anses såsom Krono, och böra på sådan grund deras ägotvister tillhöra ej Landshöfdingarnes utan Härads-Rätternes upptagande; men mindre tvister, härrörande af Academiska Styrelsernas oeconomiska disposition deröfver, ankomma på Consistoriernas afgörande. *K B. 14 Sept. 1763. 27 Jun. 1796.*

§. 258. 3) *Gymnasii och Scholæ heman.*

Om dessa, hvilka både BOTIN och NYSTRÖM upptagit under särskildt rubrik, torde dock ej vara mera att säga än om præbende heman förut äi sagdt § 246, häldst ock under Gymnasier och Scholor ganska få heman lära finnas som ej till præbenden

och aflöningar nyttjas, i följd hvaraf de såsom boställen af sina innehafvare förvaltas och disponeras.

§. 259. 4) *Hospitals och Barnhus heman.*

Sådane hafva tillkommit på det sätt att dels Kronan dertill anordnat vissa sina heman, dels private dertill skänkt eller testamenterat vissa jordlägenheter. Hemanen stå jemte sjelfva stiftelserne, hvartill de äro vordne gifne, under specielle vård af Landshöfdingarne, som tillika med Biskoparne äro Hospitalernes Föreståndare, samt SeraphimerOrdens Gillets generella öfverstyrelse; och är om deras förvaltning stadganden meddelte i *K F. 11 Dec. 1766.* samt *K. Instr. 28 Apr. 1791.* hvilken sidstnämnde i öfverensstemmelse med 16 §. III *Art. K F. 1766* förordnar så väl att de heman hvilka ej äro skatte skola på vissa år till den mästbjudande på arrende auction upplåtas, hvarvid Ordens Gillet fastställer arrende-tiden och pröfvar arrende-anbuden och den ställda säkerheten; som ock att de heman, som äro af skatte natur, böra, när de säljas utom börd, hembjudas det Werk hvarunder de lyda: hvilket hembud sker hos Landshöfdingen som det åligger att om försäljningen hos Seraph. Ord. Gillet anmälan göra, och dervid tillika uppgifva hemanets beskaffenhet så till åbyggnad, som tillhörigheter af åker, äng, utmark m. m. Stockholms stora Barnhus samt Danviks Hospital, äro likväl n. m. satte under en särskild, gemensam Styrelse. *K B. 18 Mart. 1812.* hos hvilken hembud bör ske af utom börd sålde, desse Inrättningar med räntan underlydande skatteheman.

§. 260. 5) *Krigsmanshus heman.*

Till *Wadstena Krigsmanshus* inrättning äro anslagne heman, som fordom hört under Klostret derstädes, samt en dervid belägen Kongsgård, äfvensom flere dertill förlänte lägenheter i Öster-Göthlands, Kronobergs, Skaraborgs och Elfsborgs Län, å hvilka lägenheter njutes rätt adelig frälse frihet. *K. Don. B. 12 Nov. 1646. o. 23 Jun. 1683. m. fl.* de dock i Skaraborgs och Elfsborgs Län undantagne, hvilka äro af ren Krono natur. Derföre ock, om åbo å något heman deraf, utom i de 2:ne sidstnämnde Län, äger skatte rätten, hemanet anses såsom skatte frälse. *Kr. o. K C K. 10 Oct. 1806.* Härtill komma vidare några af privata donerade heman äfven som de till Regimenterna först gifne, men sedermera till Krigsmanshuset anslagne Beneficii heman. *K F. 24 Jan. 1735.* Dessa heman, äfven som hela Krigsmanshus-inrättningen, stå under KrigsCollegii öfverstyrelse, i följd hvaraf Kongl. Collegium omedelbarligen afgör tvister om förträde till besittning och åboende å Krigsmanshusets heman, besluter om utöfning af Krigsmanshusets ränteägare lösningsrätt, då något af 1646 års donations skatteheman utom börd försäljes m. m. *KB. 12 Febr. 1798. Kr. o. K C K. 10 Oct. 1806.* — *Amiralitets Krigsmanshuset*, stiftadt 1642. har ock några gods och frälse heman i Calmare Län, hvilka för privat skuld kommit i dess possession, hvarvid det bibehållits. *K F. 11 Maji 1696.*
§. 11.

Bihang.

§. 261. *Om Städernas jord.*

När, Städer blifvit anlagde, har både till plat.

serne för deras bebyggande, äfven som deras understöd i öfrigt, jemväl i sednare tider blifvit donerad jord af Krono hemans ägor: och anses sådan donation, hvilken af Kgl. Maj:t kan göras, icke såsom alienation af Kronans egendom, dels för den nytta hela Riket har genom Naringarnes förkofran, dels för det att Kronan af Stadsmenighetens utskylder har att förvänta rikelig ersättning för de bortmistade hemansröntorna.

Denna jord bör under Städerna oförryckt till Borgerskapets allmänna bruk och nytta bibehållas, utan att få till enskilda personer afhändas eller förskingras; dess natur förblifver alt framgent sådan den är: den disponeras af Landshöfding gemensamt med Magistrat och stundom Stadens Äldsta, till Löner enligt Stat regleringar, till utarrendering för Stadens allmänna behof, eller till utdelning bland Borgerskapet, så länge de i Staden förblifva och på lifstid, vid hvilket sidstnämnde bör tillses att fördelningen blifver lika, så att ej en del får för mycket, en del för litet. *Landsh. Instr. 1734. §. 18. 111. o. s. v.* I synnerhet skulle å Städernas donerade jord hvarjehanda planteringar drifvas för rå-ämnens anskaffande för Fabrikerna. Således borde Städerna tillhållas att använda någon del af sin jord till Lin- och Hamp-säde, samt till Tobaks plantering, åtminstone 2 Kappl:d af Tunnelandet, om eljest jorden dertill är tjenlig. Anmäler sig någon att vilja idka slik plantering, eller ock plantering af färggräs. kardborrar o. d. skulle han framför andra vara berättigad till Stadsjords erhållande; och Magistrats-personerne sjelfve åläge det att använda någon del af deras löningsjord

till planteringar, likväl efter jordmånen och belägenheten, då ock arfvingar fingo bibehållas vid jorden tills kostnaderne blifvit ersatte, dock emot afrad till efterträdaren m. m. *K. B. 25 Jun. 1745. 14 Sept. 1752. m. fl.* Och att uppmuntra Hampsåning å Städernes jord utfästes en belöning af 8000 D:lr S:mt för den Stad, som på sin donerade jord producerat det största quantum hampa, dock ej under 100 Skp:d. *C. C. K. 18 Oct. 1774.* — Å Mossar och Kärr på Stadsjord får odlingar göras; emot afgift till Stadens Cassa. *R. St. B. 1770. §. 3. jfr. §. 82.* och hvad angår Ek och Bok samt andra bärande träd derstädes, är vederbörande förunnad till dem lika rätt med den Krono skatte man blifvit efterlåtén. *Sk. O. 1805. §. 34. jfr. §. 195.* — I och för sådan till Städerna donerad jord, utgå åtskilliga utskylder och onera, såsom Kronotionde, Saltpetter skatt, väglagning m. m. hvarom på sina ställen framdeles.

V. C A P.

OM FRÅLSEGODS.

§. 262. *Frälse?*

Sålunda benämnas de fasta lägenheter hvaraf enskildte innehafva ränte-ägande rätten, §. 93: Kronan uppbär af dem icke någon ränta utan allenast skatt. Till frälset, såsom sådant ifrån gamla tider, har Kronan aldrig ägt något nu mera känt dominium: det är endast i kraft af sitt jus collectandi som Kronan upptager de utskylder och skatte besvär, hvilka deraf, gemenligen i mindre mått än af Krono-jorden, utgöras. Och enligt hvad förut anmärkt blifvit §. 96. innebär frälse-friheten n. f. t. ett privilegium reale, såsom utgörande en egen jordnatur, förbundet med sjelfva jorden och derifrån oskiljagtigt. En annan sak är det, att likhet med frälset någon gång blifvit Krono-jord gifven; då deriverar sig friheten ifrån ett arbiträrt förordnande, ej ifrån jorden sjelf. Således finnas Säteri friheter gifne Kongsgårdar, KronoSäterier, berustade Säterier, samt vissa Boställen, emedan Säteri förmåner kunna ägas å andra lägenheter än de som äro af frälse natur. *K C B. 18 Jan. 1804.* Så är ock frälse förunnadt Bergsfrälset §. 253. alt utan att Krononaturen derigenom upphört. — I äldre tider skildes emellan tvänne särskilda arter Frälse, neml. *andeligt* och *verldsligt* frälse: n. f. t. finnes endast verldsligt frälse.

§. 263. 1) *Andeligt Frälse.*

I. *Uppkomst.* Det andeliga frälset i gamla ti-

der, näst efter Christendomens införande och be-
 fästade i Riket, bestod af sådana lägenheter, hvil-
 ka under hvarjehanda åtkomst titlar, såsom Gåfvor,
 Testamenten, Köp, Arf, Skötning, Odling på all-
 männing, Konungars anslag m. m. kommit i Kyr-
 kornes och andeliga Stiftelsers ägo. §. 245. 247. 248. 256.
 BOTIN, II. D. p. 48. o. följ. Detta frälses ålder
 uppgår temmeligen allmänt, åtminstone till XII:te
 seklet, emedan det redan år 1200 bekräftades af
 Kon. SVERKER CARLSSON: "Ecclesiarum domos &
 "agros ab omni *Regalium exactionum gravamine im-*
 "munes fore decernimus. Si quis successorum no-
 "strorum eas irritare attemptaverit, in præsentì
 "honoris sui patiatur detrimentum, & in futuro,
 "ab eo qui eum ad cælestem patriam vocaverat,
 "ab eadem, cum *Datan & Abiram* partem habitu-
 rus, excludatur", äro Konungens ord i *Br. Anno*
MCC. concurrente VI. Epacta, III. indictione. ap.
 ÖRNHJELM, *Hist. Eccles. p. 582.* Sålunda kraftigt
 grundlagdt, och vid hvarje Konungs uppstigande på
 thronen genom Konunga-eden ytterligare bekräftadt,
 7. IV. Kgb. LL. fortvarade det andeliga frälset
 till Kon. GUSTAF I:s reduction 1527, och ligger
 ännu till grund för de friheter som njutas för fle-
 re ecclesiastisk Statens och Kyrkornes egendomar,
 hvilka antingen äro bibehållne ifrån gammalt; el-
 ler i sednare tider tillkomne blifvit satte i likhet
 med de gamle; ehuru n. m. alla till kyrkor och
 andelige Stiftelser anordnade eller skänkte gods ä-
 ro af Krono natur, med undantag af sådana som
 blifvit gifne af private och vid donations tiden va-
 rit frälse.

II. Friheter. I Upland skulle Kyrk-bool af
 laglig storlek vara fritt från utskylder; men hade

Kyrkan mer än lag stadgade skulle den svara fullt till alla utthgiärder, så framt ej Konungen gaf frälse derå. *I. II. KkB. UL.* I Helsingland var Kyrkooool förunnad samma frihet ifrån alla utskylder som Upsala Ödhe. *II. KkB. HL. in pr.* I Westmanland hade Kyrkiobool ledige varit af allom utskyldom. *II. Kr. B. WmL.* Besynnerligt nog stadgades sedermera att för sådan jord Bönder skulle utthgiärdir göra: äfven som att hade Kyrka mera jord än lagen stadgade, skulle den stå i fullum utthgiärdom, uthan Konunger gifwer the Jord Frälse. *II. KkB. LL. in pr.* och lærer väl Konungens bevågenhet emot Kyrkorne sällan eller aldrig saknats. Sådant frälse hvilket förunnades Biskopars, Kyrkors och Klosters gods bestod deruti att de njöto af sina heman och landbönder all Konungslig rätt i många extra ordinarie inkomster såsom Sakören, Ensaksböter, Dulgradråp, Dana-arf, Edsören, Flottfä, Wägo fynd och Strandvrak: hemanen voro befriade ifrån Ledungslama, Skeppawist, Ättargäld och Gengärd: de voro ej betungade med Gästning, Tingslaga, och Budkastles bärande m. m. *BOTIN II D. p. 94.*

§. 264. II) Verldsligt Frälse.

Det verldsliga frälset uppgår troligtvis till ganska hög ålder, ända till de tider då Ståndsskillnader ibland Svenska Folket började bildas. Som flere särskildta anledningar hafva verkat till frälse friheters åtnjutande för vissa Egendomar i landet hvilka småningom öfvergätt till evärdeligen beståndande privilegia realia; så torde ej vara utan nytta att mera fullständigt, under särskildta titlar,

anförä hvad historien tyckes upplysa om det verldsliga frälsets uppkomst.

§. 265. 1) *Odal eller Sätets frälse.*

Odal eller Sätets frälset synes hafva grundlagt det n. v. ypperligare frälset. — I äldsta tiderna fanns i Sverige icke någon egentelig Adel. De som buro *Tignar-namn* af de högsta värdigheterna i landet, Konungar, Jarlar och Hersar, kanske ock Lendirmän, kunna likväl räknas dertföre, häldst deras afkomlingar kallades *Storättade, Åttborne* o. s. v. och utan tvifvel njöto många företrädes rättigheter, så väl uti ansende bland folket, som i andra förmåner. HALLENBERG, *Anmärkn. II D. p. 128. 137.* Troligen är det denna urgamla Adel, som i medeltidens handlingar kallas *Herremän* och *gode Män*, till skillnad ifrån den yngre Adeln, Riddare och Svenner samt Knapar, Mindermän och ändtel, Frälsismän, hvilke sidstnämnde helt och hållet leda sitt upphof ifrån rusttjänst inrättningen, före hvilken Frälsmadher utmärktes ifrån Ofrälsmadher, derigenom att den förra var fri, men den sednare thräl. *XIX ÅB. UL. XXXIX. ÅB. WmL.* som båda hafva till rubrik *um thråls arf.* Sådane till den högsta Adeln hörande Herremän, närmast Hertigar och Biskopar, kanske framför Konungens Råd. *XXXV. MhB. SL.* voro i det anseende, att om deras arrendatorer eller tjenare dräptes, de, lika som Konungen Sjelf, borde njuta *thukka böter.* *XX. MhB. UL. VII. MhB. HL.* men för att räknas såsom Herremän var det nödigt att uppehålla sin värdighet med en slags hofstat, *Stallare* och *Stekare*, samt ut-

rusta till Rikets försvar ett fartyg, *fjurtiugi såssa a sjelfsins kust II. cc. 3. 9. XIV. Dr. B. ÖL. Tignarmännen, sedermera Herremännen, och barnen efter dem, hvilke utan tvifvel njöto samma förmåner som föräldrarne, lika som angående Frälsmännens barn sednare stadgades. St. 1345. §. 1. 2. XXII. Kg B. LL. bebodde vissa egna gårdar, hvilka efter tidernas skick voro väl bebygde: dessa kallades *Herremanna garda* och *Sætugarda* samt voro frie från annan ledung än nyss nämndt är, samt andra utskylder: hvarföre visst är, säger *Botin, Sv. Folk. Hist. Sthm. 1789. p. 284*, "att upphofvet till Säterier och deras friheter förlorar sig i en hög och urminnes ålder". Sätets frälset eller Herremanna garda, utmärktes på åtskilliga sätt: deras ägare voro så högt agtade att Riddare och Svenner ej ansågo sig förringade att där vara i tjenst, och att der åtnjöts en slags borgfred. *St. 1280. §. 3. 5*: dessa gårdar skiljas tydeligen ifrån rusttjenst frälset, *St. 1285. §. 13. Nyk. Rec. 1396. §. 12. II. Thm. B. SL* hvarest de kallas Sætugarda: detta frälse nämnes ej då rusttjenst ovilkorligen påböds till utgörande af Riddares och Svenners gårdar. *St. 1345. §. 3*: å Rådets gårdar gälde samma gårdsrätt som där Konungen sig uppehöll. *Gårdsrätt 1319. §. 14*. Detta Odal eller Sätets-frälse måste ock med tiden hafva blifvit *beständigt* och *oföränderligt*, samt ej endast beroende på innehafvarens stånd: hvilket tyckes följa i synnerhet deraf att Konungen gaf "ewærdhelikt frälse syna Radgiwara oc swa alla Riddara, husfrum, thera Bar-na, godz oc hjoon aff allum wtskulum ok alaghum, swa sum fadhiv æller husbonde hafdu mæ-dhan the lifhu, för thianista thera husfrum oc*

döttrum sinum till the a giptirmal ganga, Swenbarnum tiyl fullkomelse maghande aro thera &c." *St. 1335. §. 1.* att försäkran gafs att "Rikesens män "skulu frelselika nyuta allan *gamblan* Rikesens *rät* "frälse och the sidhwänjo som af *alder* hawer wa"rit oc *thera Förälдра* hawa haft oc the thöm bäzt "oc frälsast hawa nutit." *Förs. 1378. §. 1:* att hvarken Konung eller ofri man skulle få förvärfwa det. *Calm. Rec. 1483. §. 20.* och att det fick befästas. *ibm. §. 43.* hvilket alt ej är lempeligt på annat än stadigtvarande frälse. Otvifvelagtigt blifwer här af, tyckes det, att Sättes-frälset utgjort en egen slags skattefri jord i Riket, förbehållen endast den högre Adeln. De heman som derunder lågo, hvilka i sednare tider borde vara inom fredsmiljar, och nu kallas rå och rörs heman, brukades genom landbönder, om hvilka det var stadgadt, att Foderhästar ej fingo läggas till gode Mäns landbo, som liggia vid thera Sättegårda oc giöra theras idkeliga Dagxwerke till. *Calm. Rec. 1474. §. 3.* äfven som att landbönder ej fingo sitta å frälse jord, derest de hade något eget större skattehemans bruk derjemte, utan borde de taga landbönder å sina egna heman: *St. 1360. §. 5.* och uppstod fråga antingen frälse eller skatte var mer, borde den afgöras af 12 män, hälften skatte bönder och hälften frälse hjonum. *St. 1380. §. 1.* Detta förklarar *XVI. FB. WgL.* derest påbjöds att frälse landbo skulle utgöra gengärd om han i sambruk med frälset hade mera skattejord än frälset var: och borde en sådan bonde ock vidkännas onus af foderhästar efter thy han hade Krononejordh eller skattejordh inne medh sigh. *Förs. 1476. §. 2.*

§. 266. 2) *Embets och Förlånings frälse.*

Dessa tyckas väl vara särskildte, men kunna likväl i sin första början föga åtskiljas. Så snart Konung var vigd var Han berättigad län gifva åt sina thjänistumän. 3. *III. KgB. UL.* Sådant kunde vara såsom löningsförmån, och bestod väl i allmänhet af vissa gårdar af Upsala Ödhe och Kro-
no landbo heman, hvilka först efter godtycko, sedan förmodeligen efter gammal plägsed, anordnades till boställen eller löningar. *jfr. §. 227:* och förbättrades de ofta med rättigheten att upptaga Konungens ingälder inom vissa districter af landet. *Bih. t. Gothl. L. p. 49. §. 4.* "suma i len, en suma at weitzlum", *Olofs S. C. 25.* Med tiden bortförlän-
tes sålunda Kronans Slott i sammanhang med Fogde-befäl öfver vissa delar af landet, hvaraf kommer att ännu vissa districter omkring några Kongsgårdar eller förnämligare Boställen, benäm-
nas *Län. §. 166.* Länsmännen förbjödos att pålägg-
ga Allmogen några ovanliga utlagor eller annan tunga. *St. 1285. §. 14.* och sedan Unions-Regemen-
tet kommit i gång, måste det stadgas, på det hvar-
ken ärenderne eller landet skulle komma i främ-
lingars våld, att ej skulle Konungen intaga "uth-
"föddan man i Rådet eller låta husom och landom
och Upsala ödhe råda". 4. *IV. KgB. LL.* Hvad
häraf var embetsfrälse borde väl återfalla till Ko-
nungen vid innehafvarens död, eller då han el-
jest lemnade embetet. — Förlånings frälset åter,
som bortgafs utan afseende på embete eller tjänst,
tilldeltes af ynnest åt den högre Adeln eller Ko-
nungens Hofmän, "ther som oss fylgix frammar-
"mer bathi med radhum oc hjalp". *St. 1285. §. 13.*

och något visst mått var ej utstakadt för förlänningens storlek. Det var härom, då de Tyske Konungarne visserligen infört att under allodial rätt gifva förlänningar af Kronans Egendomar, som lagen stadgade, att ingen Konung fick minska Kronans gods och ingälder, hvilka kunde återtagas af efterträdande Konung. §. IV. KgB. LL. ett stadgande som anmärkningsvärdt nog, ej förekommer uti Landskaps-lagarne. Om Kon. CHRISTOPHER är anteknadt att Han dref ordentelig handel med förlänningarne så att han åt 6 till 8 personer om året, på samma gods gaf förläningsbref, hvilka måste drygt lösas, hvarigenom svenska Adeln utarmades. OLAF PETRI *Chron. pag. 299. ap. SS. RR. SS.* — Otvifvelagtigt förekommer det att åtskilliga Krono gods sålunda bortförlänte åt de mäktigare i landet, af glömska, tilltagsenhet eller brist på tillförlitliga handlingar, aldrig mer under Kronan återkommit, utan under en fortfarande häfd blifvit bortblandade med det urgamla Sätets-frälset, och såmedelst än i denna dag igenfinnes i det ypperligare frälset — En annan sak är det med de af Kon. ERIC XIV. för den äldre Adeln stiftade Grefve- och Friherreskapen, och de sedermera för den yngre Adeln igenom 1604 års Norrköpings Beslut inrättade Läns och Bröstarfvinge godsens; dessa hafva till det mästa blifvit reducerade §. 157. likväl en del, i synnerhet af Bröstarfvinge godsens; stadnat quar hos Adeln och förökt det n. v. frälset, §. 269.

§. 267. 3). *Rusttjenst frälse.*

Har grundlagt till mästadelen det närvarande allmänna frälset. Rusttjenst frälset befriades ifrån

Konungsligan rätt emot det vilkor att innehafvaren deraf skulle tjena Konungen med *vapnom* och *håstom*: och det är ej äldre, som man vet, än Kon. MAGNI LADULÅSES tid. *St. 1285. §. 13.* Igenom rustningen kunde endast frälsas det *gamla skatte* man ägde, jemväl ock det skatte adeln fick ärfva. *XXX. KgB. LL*; men ej fick landbonde frälsa Kronans heman det han ej råde om. Hvar som genom rusttjenst ville frälsa sina heman, borde äga så mycket gods att han kunde uppehålla rustning så som sig vederborde. *St. 1345. §. 4. 2. XI. KgB. LL.* men ej fingo flere sammansätta sig om en mondering, så framt de ej voro samman om disk och duk. *St. 1345. §. 9. XV. KgB. LL.* Stadgande finnes ingenstädes om rustnings utgörande proportionelt emot större innehafvande egendom förr än under Kon. GUSTAF I:s tid. Vål uppper KÖNIG, *II Tom. p. 96.* att i de äldsta tiderne voro 15 markers ränta på en rustning; sedan 30; i Kon. ALBRECHTS tid 80, men anför in'tet bevis derpå. Af sådan anledning ogillas ock hela uppgiften af LAGERBRING, *StatsKunsk. p. 132. in not.* hvilket ogillande så mycket häldre måste biträdas, som, ehuru redan då räntepersedlars värdering tvifvelsutän varit mycket lägre än deras gångbara pris, svårt likväl torde blifvit att med någon slags fördel, af 15 eller 30 markers ränta, hålla en häst minst värd 40 marker, och dessutom "örsæ. sathul, uppgyöran hyælm oc full vapn bathæ at likamæ oc benom". *St. 1345. §. 3.* — Rusttjenstfrälset var väl i så måtto föränderligt, att uppehölls ej rustningen, hvilket herodde på fritt behlag, gick jorden under skatt tillbaka igen. *XXI. 1. XXX. KgB. LL.* dock fick det bibehållas fritt och frälst

af Enka och omyndiga barn. *St. 1345. §. 1. 2.* uti hvilket förhållande visar sig upphofvet till den yngre ärtteliga Adeln. Och så vida rusttjenstbesväret ej torde varit så särdeles betungande, emedan de dervid förunnade förmåner ej voro obetydliga; och af rustningen dessutom följde heder och anseende; samt de derigenom frälste godsens säkerl. merändels bibehöllos hos son ifrån fader i den då allt mer vidsträckt uppkommande ärtteliga Adeln; så är otvifvelagtigt att härifrån härleder sig till betydlig del det ännu varande allmänna frälset.

§. 268. 4) Knekte Frälse.

Genom *K. Pl. 10 Jan. 1606*, tillböd Konung CARL IX hvilken som ville, att tjena Riket i Krigsmagten till fots: och skulle en sådan ej allenast få njuta något visst Kronan tillhörigt heman fritt och frälst, utan ock erhålla sköld och hjälm: ankommande sedan på hans arfvingars behag, om de ville krigstjensten uppehålla, i hvilket fall hemanet förblef frälse; eljest skulle det gå i skatt tillbaka. — Obekant torde dock vara om härigenom frälset vunnit någon särdeles tillväxt.

§. 269. 5) Åtskillige titlar.

Utom hvad i föregående §§. är nämndt om frälsets uppkomst, tillökades frälset vidare, i synnerhet under Wasa dynastien, igenom flere titlar, som till en del antogos gällande vid Kon. CARL XI:s stora reduction, neml. 1) *Donationer* af allodial gods, som på god tro kommit i 3dje mans hand, då donatarius ej kunde hemula dem; likaledes när donationerne blifvit gjorde åt förtjente män, hvil-

ke borde njuta besynnerlig Kl. nåd. 2) *Köp*, då kronogods voro förvärfvade emot betalning i reda penningar eller frugtbara fordringar i varor, hvilka gods kronan väl ägde rätt, när de såldes, att näst säljarens bördemän inlösa, men hvar till kronan merändels saknade nödige medel: voro åter gods kronan afhände emot lönings fordringar och o-frugtbara capitaler, men godsen kommit i annan hand, fingo de där stadna o. s. v. 3) *Förpantningar*, om de skedt emot reda penningar eller emot varor och persedlar, då innehafvaren skulle sitta odrifven till dess han fått riktig betalning, hvilken ofta uteblef. 4) *Byten* fingo bibehållas när de efter undersökning besunnos sådana att kronan på dem ej blifvit lidande. 5) *Obekanta Fång* kunde ej alltid utredas, och fingo då blifva gällande till försvar för den actuala possessionen. *BOTIN D. II. p. 186. o. följ.* Som här ej varit meningen att uppgifva huru vid reductionen tillgick har endast blifvit nämndt hvilka åtkomst titlar bevarade ifrån reduction, och såmedelst i sin mån grundlagt det närvarande frälset.

§. 270. 6). *Odlings Frälse.*

Till befordrande af landets odling och att alla till hemansbruk tjenliga lägenheter måtte komma i häfd, förunnades, såsom yttersta uppmuntrings medlet till ödeshemans återupptagande, frälsemanna rätt och frihet derå, dock endast i Westerbothen och Finland. *KB. 9. Jun. 1735. §. 20.* likaledes skulle ock practiseras med urminnes öde fiskerier, quarnar m. m. *l. c. §. 21. o. R. Allm. B. 1739. §. 5.* Jemväl stadgades att om i Westerbothen ödeland upptogs till heman skulle evärdeligt frälse derå för-

värfvas, och anlades nybygget af Adelsmän fick ^I/₁₀ deraf åtnjuta säteri frihet. *K. K. 20 Nov 1741.* hvilket sedermera utsträcktes till hela Riket. Nu mera har hvad ödeshemans upptagande angår blifvit stadgadt att 50 frihets år bestås *K. F. 24 Sept. 1766. §. 3.* hvad åter beträffar nybyggen, att de ofvannämnde friheterne endast då förunnas, när de göras af ödeland i Gränseorterne *K. C. B. 14. Febr. 1782:* och här under desse titlar Frälset troligen icke vunnit särdeles tillväxt. *Jfr. Tab. I. norra Lånen.*

§. 271. Frälsets varagtighet i äldre tider.

Det *andeliga* frälsets privilegier voro utan tvifvel *reella*, åtföljande jorden, emedan de andeliga Stiftelser, derunder det låg, aldrig dogo ut, icke heller tilläto inskränkningar i sina friheter. Af det *verldliga* frälset, voro *Embets* och *Rusttjenst frälsets* friheter *personella*, beroende af innehafvarens antingen egenskap af högre embetsman, eller på hans vilja att uppehålla rusttjensten. Ändteligen *Såtes Frälset* var fortfarande och friheterne *reelle*, under vilkor likväl att det innehades af frälseman, hvilket aldrig lærer felat, så vida kvarken Konungen eller ofri man fick förvärfva det *§. 265.* häldst ock med tiden stadgades att Frälse egendom ej fick säljas ell. förpantas utan Konungens samtycke. *R. F. för Wester Göthl. 1540. p. 150.*

§. 272. N. v. Frälsets frihet reelle och oföränderlig.

Jords frälse natur berodde fordom ofta på ägarens stånd; så att skatte jord kunde ärfvas i fräl-

se då frälseman var skattebonde arfvinge, i XXX. Kg. B. LL. och om någon, innan han blifvit adlad, innehafvt ett eller tu skatteheman, eller adelsman ärfde skatte jord, fann Kl. Mt. det helt tillhörigt vara att derå skulle njutas frälse, så framt ej annan adelsman räntorne af sådana heman förut uncfaft, R. Ad. B. 1660. §. 10. till och med tillät ännu Kon. CARL XI. att de gårdar, dem Hof Rätts Assessorer sjelfve bebodde, skulle njuta frälse frihet. KB. 27 Jun. 1682. Samma år förklarades likväl att Adeln ej fick ärfva skatte heman i frälse; R. Ad. B. 1682 §. 10. N. m. blifver krono ej frälse derföre att det äges af Frälseman: icke heller upphör frälse naturen för det att ofrälse man äger frälse jord. jmf. §. 96.

§. 273. Påminnelser vid Frälsets oföränderlighet.

I anledning af frälsets oföränderlighet klandras det derigenom uppkomne förhållande att skattebevären blifvit så ojemnt fördelade; finner man obilligt att en del jord är fri, hvaraf följderna blifver att den öfriga jorden så mycket mera måste betungas; yrkas stundom att frälsets friheter borde upphävas. Men förändring häruti skulle innebära en kränkning i högtideligen gifne försäkringars och sjelfva ägande rättens helgd, emedan frälset är på god tro förvärvadt så fritt som det kommit att blifva och ännu är: och mindre nödig synes vara rubbning i detta förhållande, så vida genom Bevillningar, hvar och en kan skattläggas efter sin förmögenhet, då frälse godsens, just för deras friheter, uppskattas till högre värde. Också har jordnaturen autentiskt blifvit förklarad vara i nogaste förbindelse

med, till och med grunden för sjelfva ägande rätten. *RdB. 2. Maj 1810. §. 9.*

§. 274. Rätt att äga Frälse.

Enligt äldre stadgar och ännu *Ad. Pr. 1719. §. 27.* var det ofrälse män förbjudit att förvärfva eller besitta något frälst gods och ägde några sådant var det under *Stånds börd.* Detta mildrades genom *Ad. Pr. 1723. §. 27.* i så måtto, att allenast det ypperligare frälset undantogs såsom Adeln ensamt tillkommande: det som allaredan ägdes af ofrälse män fick behållas och gå i arf; men såldes eller förpantades det åt ofrälse man ägde Stånds börd rum: också fick ypperligare frälse, lagdt under Skatte Bruk, af ofrälse man ägas och Konungen, kunde benåda meriterade ofrälse män med rätt att besitta sådant frälse. Allmänt frälse fick förvärfvas af Stånds personer, neml. Prester och Borgare, men ej Allmogén. Igenom *Säk. Act. 3. Apr. 1789. §. 3.* bibehölls väl det ypperligare frälset, såsom af en slags egen jordnatur, under samma besittningsrätt som Adelige Privilegierna utstakat; dock tilläts att allmänt frälse fick förvärfvas äfven af Allmogen. Ändteligen medelst *RdB. 1810. §. 9.* lemnades *hvarje Svensk man* rätt att kunna förvärfva *hvad slags frälse jord* som häldst inom Fäderneslandet. Härigenom tyckes förfalla hvad i *29. §. Ad. Pr. 1723.* stadgas, att adelig Enka eller Jungfru förverkar rätt att besitta frälse egendom, för hvilken skulle tagas lösen, om Hon utan Kl. M:ts tillstånd ingår i ofrälse gifte: äfvensom att Hon till närmaste arfvingar förverkar allt sitt fasta arf, om Hon låter lägga sig af frälst eller ofrälst man, och ej sedan med lägersmannen

varder gift, hvartill, om han vore ofrälse, fordrades Konungens samtycke.

§. 275. *Indelning.*

Frälse jorden kan indelas i 2ne Classer, hvilken indelning äfven synes vara afsedd *Såk. Act. 3. Apr. 1789. §. 3*; neml. det *ypperliga* och det *allmänna* Frälset; det ypperliga åter i 3 under afdelningar, *Säterier*, *Ladugårdar* samt *Rå och Rørs heman*. Det ypperliga frälset har oftast ej undergått skattläggning: det har dock mantal sig åsatt till jemnförelse grund emot andra lägenheter i kamerala både rättigheter och skyldigheter; och sådan mantals åsättning lærer gemenligen hafva skedd af Kro. no Betjeningen efter godtycko, utan någon formalitet. — I Skåne, Halland, Blekingen och Bohus län svarar emot Rå och Rørs heman *Insokne*, emot det allmänna Frälset *Utsokne* heman.

I. CLASSEN.

§. 276. *A) Säterier.*

Hafva tillkommit redan genom det gamla Sättes Frälset, den äldsta och förnämsta adelns, Thingnarmännens bostäder. I början aldeles frie ifrån rusttjensten kommo de dock med tiden derunder, tills igenom *Ad. Rec. 3 Aug. 1562.* fritogos för en Grefve 3 gårdar, för en Friherre 2, och för en Adelsman 1. oberäknadt en Afvelsgård i fall den med Sättesgården var i sambruk. I stöd af denna författning upptog och brukade Adeln många nya lägenheter såsom Sättesgårdar, mästadels efter eget behag, hvarföre ofta klagomål förspordes. *R. Pr. B.*

1635. § 4. 1649. §. 5. m. fl. så att slutl. förbjudas måste att ej flere Säterier byggas eller friheter derå åtujutas skulle. *R. Ad. B. 1686. §. 39.* — Säteri frihet kan förloras, och får då återvinning sökas, om ej indelning derå kommit, och Kammar-Collegium resolverar i sådana mål. *R. Ad. B. 1731. §. 5.* — I Nerike, Wermeland och Skaraborgs Län finnas Säterier med knektehåll besvärade: deras rotering får flyttas på andra oroterade heman om tillgång dertill är och kan uppgifvas. *KB. 13. Jun. 1732.*

§. 277. *Säteri friheter i äldre tider.*

1) Att vara lidhuga af allom Konungsligom rätt, så att derföre ej behöfde utgöras utskylder till kronan. *13. §. St. 1285.* Detta är grunden till de friheter ifrån skatt och tunga, som ännu utmärker Säteri jorden. 2) Att ägaren tillkommo flere af Kronans regal-rättigheter, besynnerligen *Konungs saker*, af landboom oc wnderisaatum, undantagande om brottet skedt genom ägarens egen åtgärd. *St. 1375. §. 12. Förs. 1476. §. 9. LAGERBRING S. R. H. D. III. p. 567.* Detta privilegium bekräftades sedan, och ligger ännu till grund för den så kallade *jordägande andelen* i böter för brott å frälse grund. 3) Att Rikets förnämsta män å sina gårdar med Konungen njöto samma *Gårdsrätt*, d. v. s. borgfred och domsrätt. *Gårdsr. 1319. §. 14. in fin.* Denna jurisdiction efterläts den högre adeln vid stiftelsen af Grefve och Friherreskapen och fortfor då Gårdsrätten 4 *Apr. 1671.* utfärdades, hvori ännu bibehölls att adeln skulle kunna bestraffa med ända till en månads fängelse vid vatten och bröd. Gårdsrätten upphäfdes väl, *R. S. B. 1675. §. 25*, men ville återvinnas, e-

medan löfte gafs om utfärdande af en ny, *Ad. Pr. 1719. §. 32.* som dock ej skedt. Derifrån härleder sig Adeln's *castigations rätt* öfver sina Bönder m. fl. 4) Fingo de *befåstar. Calm. Rec. 1483. §. 43.* 5) Kunde Konungen *vågras* att komma dit. *ibm.* 6) Tilläts att brottslingar eller åtminstone sådane som ådragit sig Konungens vrede, där skulle få njuta *friestad*, tills de fingo lejd, undantagandes de som blifvit biltoga lagda eller voro fridlöse förklarade. *ibm.* 7) *Tionde frihet* på de malmberg som på frälse ägor uppfunnos och arbetades. *St. 1485.* 8) Åtnjöto de *befrielse* ifrån Rusttjensten. *Ad. R. 1562.* 9) Blefvo Sätessgårdarne tillagde *Fredsmilar*, inom hvilka landbönderne voro frie för gärder, utskrifningar, skjutsfärder, gästningar m. m. *Ad. Pr. 1617. §. 18. 19.* 10) Fick adeln så väl af arfvegods som förlänningar *tullfritt utskeppa* den afvel och annat som deraf falla kunde. *ibm. §. 21.*

§. 278. Säteri friheter nu för tiden.

1) Frihet ifrån *Rusttjenst* præstation och *Bevillning* derföre. 2) Nästan total frihet ifrån *Skatt* och *Tunga* till Kronan hvarom på sina rum anmärkas skall. *jempf. Tab. 3.* hvarföre ock *Tullquarnar* å Säteri ägor i allmänhet äro frie från skattläggning. *KCB. 19 Oct. 1808.* 3) så kallad *rå- och rörs frihet* d. v. s. att de heman, som blifvit upptagne inom Säteriets rågång, eller inom den by där Säteriet är beläget, rätta skatteheman dock undantagne, få försvaras under hufvudgårdens rättigheter i det närmaste. *K. Pl. 6 Nov. 1678.* Sådan rå och rörs frihet tillägges ej andra än rätta Säterier; således hvarken *Ladugårdar*, eller genom byte, eller flyttning till.

komne Säterier, hvilkas jord af ålder icke varit frälst, icke heller berustade Säterier eller Boställen som, ehuru af krono natur, njuta Säteri friheter i öfrigt. 4) rätt att *sammanläggga* 2:ne vid hvarannan varande Sätessgårdar, om de inom en sockn belägna äro, hvarom dock hos Kl. Maj:t anmälan bör ske. *KB. 6 Mart 1780.* 5) rätt att under Säteriet *afhysa* de till hemantal skattlagde derunder lydande rå och rörs heman, 6) rätt att *flytta* säterifriheten ifrån Sätess eller Ladugård in på ett Frälse heman af lika hemantal och godhet, då Säteriet blifver allmänt frälse och frälse hemanet Säteri, dock att dervid indelningsverket icke rubbas, utan båda lägenheterna ligga inom samma Compagnies stånd. *Ad. Pr. 1723. §. 8.* 7) Af Säteri ägande följer ock rättighet att deltaga i Prestval, om än man ej bor inom Församlingen. *KF. 5 Jun. 1739. §. 9.* De öfrige friheterne lika som på frälse i allmänhet, *§. 289.*

§. 279. Särskildt Onus.

Sådant åligger Säterierna i så måtto att derstädes bör hållas en *Characters byggnad*, så anseelig att den för adeligt säte må kunna anses, utom ock andra byggnader, att det med egen afvel brukas kan. *K F. 1. Mart. 1681. §. 3.* När Kon. CARL XI. stiftade lägen härom, torde Han hafva följt sitt tycke för pragt i byggnader, och velat gifva landet, såsom väl bebygdt, ett större anseende: kanske ville Han ock derigenom åstadkomma Adelns vistande på sina gods, hvarigenom lands culturen troddes kunna förbättras, och Stads lefnadens kostsamma yppighet inskränkas. — Försumas Säteri byggnadens uppehållande förverkas säteri friheten och gården för-

faller till allmänt frälse: dock innehafves Säteriet ännu af samma ägare, och denne företer laga förfall, skall betalas allenast rotefrihets afgift 10 D.r per mantal tills byggnaden uppföres. Krono Fogde har inseende häröfver, och inger till Härads-Rätt vid sommar Tingen en slags berättelse härom. *H. F. Instr. 1688. §. 10.* Dessutom bör derom ock efterfrågan ske vid Jordransakningar. *Landsh. Instr. 1734. §. 30.*

§. 280. B) *Ladugårdar.*

Hafva uppkommit så, att under Säteri, till dess styrkande och sambruk dermed, blifvit lagdt något frälse heman. Ladugård eller Afvelsgård får vara allenast *En* under hvar Säteri, och ej öfver $\frac{1}{2}$ mil linea recta derifrån belägen. *H. F. Instr. 1688. §. 9.* Den bör vara försedd med svärsghoda hus, *olika, bättre än bondebyggnader*; och får n. m. jemväl utarrenderas eller skötas genom landtbo, hvilket fordom ej var tillåtit. Derå njutes ej rå och rörs frihet som på Säteri. *KB. 10 Sept. 1684. Ad. Pr. 1723. §. 8.* Nya Ladugårdar få ej anläggas, *Låns Bokh. Instr. 1689. §. 10.* undantagandes att rå och rörs heman få till afvelsgårdar brukas. *Ad. Pr. 1723. §. 8.* I öfrigt njutes å dem lika friheter som å Säterierne.

§. 281. C) *Rå och Rörs heman.*

Antagas hafva tillkommit på det sätt, att heman blifvit uppröjde på gl. Säteriers mark, inom deras rå och rör, eller inom den bys rågång på hvars ägor Säteriet är belägit, hvilket ock är grunden för de friheter dessa heman njuta, i det när-

maste lika med sjelfva Säteriets. *K. F. 1 Mart. 1681.* hvadan ock de äro från Rusttjenst befriade. *Ad. Pr. 1723. §. 8.* Besynnerligt är, att om afgärda by finnes under säteri, densamma ej skattas såsom rå och rör. *K. B. 10 Sept. 1684:* äfven som att derest ytterligare uppå rå och rörs hemans ägor vore upptagit afgärda heman, det icke heller njuter så vidsträckt frihet som Bohlbyn. *K. C. B. 9 Jun. 1746.* Nu mera får å heman rå och rörs hemansfrihet ej förvärfvas. *Ad. Pr. 1723. §. 8.* utan skall förblifva vid hvad som är eller före 1680 varit; således ingalunda derigenom att Säteriet underlägges frälse heman inom den By där Säteriet är beläget; men väl kan rå och rörs heman uppkomma på det sätt att någon del af Säteriets egen, afskilda mark till särskildt heman afsättes och brukas. Rå och rörs heman kunna, likasom Sätessgården derunder de lyda, sammanläggas och flyttas, samt till Ladugård nyttjas: jemväl är tillåtit afhysa dem när det sker till Sätessgårdens utryme och förbättring; men ej allenast till någon del, utan helt och hållet. *Ad. Pr. 1723. §. 8. H. F. Instr. 1688. §. 9.* I öfrigt bero friheterne på den omständigheten, om hemanet är bebygdt, skattlagdt och brukas genom åbo, eller om det är under Säteriet, utan åbo, i anledning hvar af ock rå och rörs heman kunna indelas i *bebodde* och *obebodde*.

§. 282. Återvinning af bortmist rå och rörs hemans frihet.

Enligt 17 *§. K. C. Instr. 1734.* kan förlorad rå och rörs hemans frihet återvinnas, genom ansökning hos KammarCollegium som äger deröfver yt-

trä sig, och underställa hvarje sådant mål Kongl. Maj:ts bepröfning. Skäl till återvinning synas kunna vara om 1) hemanet *före 1680* varit rå och rörs: 2) i *äldre Jordeböcker* är anteknadt såsom lydande under hufvudgodsets ägare; 3) *gamla chartor* utvisa att det är inom Sätessgårdens eller dess bys rågång; 4) hemanet *saknas* i de äldsta Jordeböcker, då det troligen i sednare tider blifvit upptagit.

§. 283. *Det ypperliga Frälset i Skåne, Halland, Blekingen och Bohus.*

Efter förhållandet då dessa Landskap 1658 till Sverige återlemnades, i synnerhet Malmö Rec. 1662. §. 8., utgöres af Säterierna *Rusttjenst*, hvar emot å dem njutes befrielse ifrån Kyrko och Kyrkogårds samt Väg- och Bro-byggnad *Ad. Pr. 1723. §. 8.* I stället för rå- och rörs frihet, hafva dessa Säterier *Vekodags* och *Insokne frihet*, som beteknar att de inom soknen belägna, under Säteriet lydande, oskattlagda heman njuta lika frihet med Säteriet; men äro de skattlagde, vidkännas de några få onera. Härvid tages äfven rättelse ifrån den tid landet återkom under Sverige, så att de inom samma sokn med Säteriet derunder sedermera förvärfvade heman ej tillägges vekodags rätt och friheter. *Malm. Rec. 1662. §. 8.* Dessa heman få afhysas, till ladugårdar nyttjas m. m. lika som rå och rörs hemanen.

II. CLASSEN.

§. 284. *Allmänt Frälse. Strögdas.*

Upphofvet till detta frälse är må hända de

heman som af fordo legat under Sätessgårdarne, men i synnerhet Kon. MAGNI LADULÅSES rusttjenst-frälse, ehuru sedan flere anledningar varit till dess förökande, som i §. 269. 270. redan anmärkt är. Det voro dock ej andra än skatteheman som genom rustning kunde frälsas: å Kronans egna heman voro allenast landbönder, och desse hade ej lof att åtaga sig rustning, och såmedelst undandra Kronan inkomsten af sina gods.

§. 285. *Rusttjenstens beskaffenhet fordom.*

I början fick hvar som ville frälsa sitt sjelfägande skattegods, om han var af mandom, god frägd och hade tillräcklig förmögenhet, att sjelf tjena till örs och infinna sig vid vapnesynerna. 2. XI. KgB LL. Ägde han mindre jord eller blott ett heman borde dock en mondering deraf prästeras, hvadan såtom missbruk öfverklagades att flere män satt sig tillhopa om en rustning. *Ad. Rec. 1562.* ägde han större egendom, eller flere heman, blef dock alt hans gods frälst genom præstationen af en mondering. Af sidstnämde omständighet blef en följd att åtminstone under Wasiska dynastien, (om ej förut) måste bestemmas viss ränta hvaraf en mondering borde utgöras, neml. i Kon. GUSTAF I:s tid 400 marker, i Kon. ERIC XIV:s 300, i Kon. GUSTAF II ADOLPHS 500 marker, sedan Adeln 1622 åtagit sig lilla tullen och accisen. Sålunda var det stadgadt om sjelfägande räntor. *jfr. §. 267.* af *förlåningsgods* borde utgöras högre rustning. *Besl. 1525.* — Med tiden upphörde skyldigheten att tjena sjelf: man fick hålla Karl för sig, dock utrustad som vederborde: och Enka och minderåriga

barn njöto frälse friheten utan skyldighet att rusta. Fordom tjente adels Rytteriet på egen sold, utan förplågning af Kronan. FROSTERI *Kr. Lagf. D. I. p. 280.*

§. 286. Rusttjenstens n. v. beskaffenhet.

Nu mera præsteras en mondering af 580 markers ränta om de äro i en hand; af 500 om de äro på flere händer och sammansättning äger rum. I Skåne, Halland, &c. af 236—380 T: r hardt korn om uti en hand; af 312, om i sammansättning. Rusttjenst markerne bestemmas efter vissa utaf hemanen af ålder utgjorde räntepersedlar, värderade betydligt under Krono värdiet; och saknas å frälse heman rusttjenstbara räntepersedlar, böra sådana vid skattläggning bestemmas. *Rusttj. Ordn. 1686. jfr. §. 107.* Äfven för frälsets hälft i Landtogsgården præsteras nu rustning. *Rusttj. Ordn. 1686. §. 5.*

De som äga frälse heman äro pliktige att förena sig, egenteligen Läns-vis, i *sammansättningar* om vissa monderingar. Förteckningen deröfver kallas *rusttjenst-längd*: den bör ingifvas till Landshöfdingen; är att tillgå i LandsContoiret; äger bestånd tills ny sammansättning sker; men har n. m. föga bruk utom för upplysning om rusttjenstmarkerna.

Den troupp som härigenom tillkommer kallas *Adelsfana*, och är fördeltd i 5 Compagnier, sedan det 6:te, som var i Finland, med sjelfva landet n. m. ej tillhör Sveriges Krona. Befälet får ej utgöras af andra än *besuttna* Svenska Adelsmän, och har varit försedt med Boställen och indelningar af Kronan, hvilka indelningar dock n. m. skola re-

duceras efter som de blifva ledige och så vida det skedt före 1812. ingå till Statsverket, men så vida det skedt sednare ingå till Invalid-inrättningen & Ulricsdahl. Adelsfanan får aldrig nyttjas utom *Sve-riger* gamla *gråns* och Landamäre; och förplägas den af Kronan när den är i activitet, lika som den öfriga arméen.

I sednare tider har Adelsfanan ej suttit opp. På det att frälset för sina på rusttjenst præstationen grundade friheter likväl må godtgöra kronan, har i de sednare Bevillningarne *10 skrs. afgift* blifvit faststæld att utgöras af hvarje *rusttjenst mark* under fredstid; ifrån hvilken bevillning de ad pios donerade frälsen likväl blifvit befriade. *KB. 1 Maji 1816. Bev. F. 1823. II. 2. III.* Under krigstid och om Adelsfanan utrustas, skall dock denna Bevillnings afgift upphöra ehuru endast till hälften. *Bev. F. 1823. I. c.*

Hvilke de äro som njuta frihet för verkelig rusttjenst utvisar *Ad. Pr. 1723. §. 22.* Denna frihet sträcker sig dock ej till frikallelse ifrån nyssnämnde bevillning för rusttjenst marker.

§. 287. Gammalt och nytt Frälse.

Dessa benämningar utmärka icke någon betydlig skillnad. *Gammalt* frälse kallas det, som varit frälse ifrån äldre tider: *nytt*, det som sednare, och medelst någon veterlig åtgärd, frångått kronan och ej blifvit reduceradt. Vanligen utgår af gammalt frälse kongshästar, men af det nya årliga hästar, hvilka sednare pläga vara något drygare i skatteberäkning eller kronovärdi.

§. 288. *Utsökne frälse i Skåne, Halland, Blek.
Bohus Lån.*

Är aldeles af enahanda beskaffenhet som det allmänna frälset uppe i landet; dock så att när ränte ägaren njuter Jordeboks räntan hälften af hemanståls räntan utgöres till Kronan under namn af *Kongsskatt*, med 9 a $4\frac{1}{2}$ Dal. Smt för mantalet, *Malm. Rec. 1662. §. 13.*

§ 289. *Frälse friheter i allmänhet.*

1) Att ägora få nyttjas utan någon inskränkning till husrudant bruk ägaren vill, till odlingar, torps anläggande o. s. v. tillika med derå varande jagt och fiske. 2) Att quarnar å egna Frälse ägor få anläggas, när andras Tullquarnar eller ägor derigenom icke skadas. *Ad. Pr. §. 14.* 3) Att svedjas får utan dertill utverkadt Landshöfdingens tillstånd. 4. *XIV. BB.* 4) Att kronan ej äger någon rätt till Ek, Master och Spiror å rätt frälsegrund. *Sk. O. 1805. §. 27. 40.* hvaremot om, hvilket stundom skedt, Frälse och Säteri friheter blifvit krono lägenheter gifne, såsom Kongsgårdar, berustade Säterier, Boställen m. fl., innehafvare deraf icke få, utan tillstånd, fälla sådana trån. *Sk. O. 1805. §. 42. 43. KCB. 18 Jan. 1804.* 5) Att om Malmstrek uppfinnas, deraf erlägges till kronan allenast $\frac{1}{30}$ af tillverkningen. *KF. 27 Aug. 1723. §. 7.* och att vid Bruk får smidas 15 Skpd öfver 100 utan skatt, hvilket kallas frälse frihet. *KB. 2 Aug. 1731.* sådan frihet får likväl ej gälla vid anläggning af nya Stångjerns eller förädlings verk. *KF. 15 Jun. 1803. §. 8.* 6) Att vid hvarjehanda extra o-

nera Frälset ej skall betungas mer än till hälften emot Krono, så framt icke under krigstider högsta nöden fordrar jemnlikhet. *Ad. Pr. §. 9. 10.* 7) Att derå få anläggas krogar, dock vid stora landsvägen ej på mindre afstånd ifrån gästgifvaregård än $\frac{1}{2}$ mil. *Ad. Pr. §. 14.* 8) Att ränteägaren tillkommer den så kallade jordägande eller kongs-andeln i böter för brott å ägorne begagna. *Ad. Pr. §. 31. Sv. H. R. B. 12 Dec. 1744.* 9) Att jordägaren sjelf tillkommer utpantningsrätt hos åbo å frälse jord för räntor och husröta. *Ad. Pr. §. 18. 8. XXVII. B. B.,* i sednare tider så modificerad, att sedan quarstad är lagd, det utpantade ej får försäljas eller jordägaren tillegnas, utan gäldenärens hörande inför vederbörande Executor, hvars handräckning skall begäras inom 14 dagar efter det sequestern lades. *KCK. 24 Jul. 1792. RdB. 1810. §. 9.* 10) Att af adelsman får utföras de producter, som å frälse grund fallit, utan att varorna behöfva gå igenom Stapelstads köpmans händer. *Ad. Pr. §. 19.* 11) Att jordägaren tillkommer castigations rätt öfver sina å rent frälse antagne Landbönder och Torpare. *Ad. Pr. §. 31.* 12) Att Strandrätt njutes att berga å frälse strand förolyckade fartyg, där intet folk följer eller efterkommer. *Ad. Pr. 1723. §. 23. R. Ad. B. 1680. §. 56.* 13) Att om vådeld inträffar njutes frihet från utskylder i vissa år, efter den lidna skadans betydighet, så vidt ägaren eftergifver sina räntor. *H. F. Instr. 1688, §. 9. VII.* hvarvid dock jemnföres *K K. 15 Apr. 1782. in pr.* som stadgar att brandskade ersättningar ej vidare skola få njutas genom utlags friheter. 14) Att förhöjning å räntor aldrig annorlunda skola äga rum än vid förmedlings återgång. *K F. 5 Oct. 1740. o. KCI. 1734. §. 17.*

15) Att vid Afvittringar, ingen mark, under namn af Öfverlopps jord, skall Frälset frångå. *K C B.*
15 Mart. 1803.

§. 290. *Frälse af Skatte natur.*

När å frälse jord jordägande rätten skiljes ifrån ränteägande rätten, uppkommer den art frälse som kallas *frälse skatte*. På 1600:talet, då så många Krono gods afhändes under frälset, blef det *skatte-frälse* som förut varit Krono skatte, emedan Kronan ej kunde donera jordägande rätten, den Kronan ej ägde; Kronan kunde gifva endast ränte ägande rätten den hon ägde. Eljest kan skatte egenskap å frälse tillkomma på det sätt, att dominus plenus genom afhandling afstår jordägande rätt åt någon annan, och för sig behåller quar ränte ägande rätten. Detta benämnes då, till skillnad ifrån det förra, *frälse-skatte*.

§. 291. *Ränte ägarens rätt af frälse som är skatte.*

Å *skatte frälse* har ränteägaren i anseende till räntan aldeles samma rätt som Kronan skulle tillkommit, om räntan aldrig blifvit Kronan afhänd, med undantag allenast af de få ränte-titlar, hvarunder af frälset utgöres skatt till Kronan; och får ränte tagaren ej belasta jordägaren med något utöfver hvad som var vid alienations-tiden, och hvarom upplysning vinnes af Jordeböckerna. Å *frälse skatte* deremot bestemmes ränte ägarens rätt aldeles efter de aftal, som vid jordägande rättens afstående blifvit betingade, hvarom upplysning vinnes af den dervid slutne afhandlingen. Tvist om

det förre är *kameral* mål; om det sednare *justitie* mål. *K F. 21 Febr. 1789. §. 5.* — Ränsteägaren ansvarar alltid för rustnings præstationen af hemanet, och uppbär alltid jordägande andelen i böter.

§. 292. Fortsättning.

Ränste ägaren har dessutom 1) Lösningrätt om hemanet säljes utom börd, hvadan hembud deraf till honom bör göras. *§. IV. J B.* 2) rätt till bärande trän. *1. XIII. BB. Sk. O. 1805. §. 18.* 3) rätt att utan hans tillåtelse hemanet ej må klyfvas. *K F. 30 Jun. 1747.* 4) rätt att tillsägas om jordavtist uppstår, samt att deltaga deri till bondens bistånd. *§. XV. RB.* 5) Förmäns rätt i jorden för afrad och annan afgäld af jorden. *6. XVII. HB.*

§. 293. Skatte salu och köp.

Sälja må rätter ägare: jemväl Målsmän, man med hustrus ja och underskrift, om det är hennes jord. *1. XI. GB.* förmyndare med barnens fränders råd och Domarens samtycke. *3. XXII. ÅB.* Allmänna Werks och Inrättingars Förvaltare, med KammarCollegii bifall eller den Myndighets som öfverstyrelsen äger. *K F. 19 Sept. 1723. §. 6.* — *Köpa* må hvilken som häldst utan att varande åbd eller annan dervid någon förträdesrätt tillaggd är.

Formen är att skriftel. skatte salu-bref i vitnens närvaro utfärdas; och lagfares sedan köpet i vanlig ordning. *1. IV. J B. K F. 13 Jun. 1800.*

§. 294.

§. 294. *Verkan.*

När ett purt frälse-heman blifvit skattessäldt; undfår skattemannen full ägande rätt till jorden, hvaraf likväl skall utgöras den ränta till förra ägaren eller hans rätts innehafvare som betingad blifvit; jorden kan således af skatte mannen säljas, förpantas, skiftas, bortskänkas, testamenteras. I hans hand som förvärfvat skatte rätten är jorden *afvinge*: ärfves den, anses den som arfvejord.

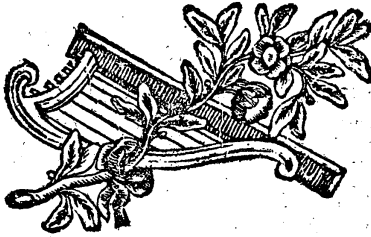
§. 295. *Frälse-ränta fast egendom.*

Frälse-ränta såsom innebärande beständig-real-rätt af jorden, har egenskap af *fast egendom*. *K F. 10 Apr. 1810.* i följd hvaraf vid ägande rätts öfverlåtande, dispositions- arfs- och börds-rätts utöfvande dertill m. m. det samma bör iagttagas, och är gällande, som angående sådana omständigheter rörande fast egendom lagen i allmänhet stadgat. Att *klyfva* frälse ränta till hurudan del som häldst synes ej vara förbjudit. 7. *XII. ÅB.*

§. 296. *Skatterätts återgång och dominii consolidation.*

Skatte rätt å frälse jord upphör, så att jord-ägande och ränteägande rätten förenas och skatte blifver rent frälse, genom 1) utöfning af *räntedagare lösnings-rätten*, då hemanet säljes utom börd. 5. *IV. JB.* hvilken lösningsrätt äfven tillkommer publika Verk, derunder skatte frälseheman äro donerade. *Kr. o. K C K. 10 Oct. 1806. m. fl.* 2) Om Skatteheman förfaller i *ödesmål.* 3) när *omständig-*

heter inträffa, hvarvid enligt aftalet om dominiidivision kan vara fästadt Skatte-rättens förverkande. — För detta förföllo frälse af skatte natur varande heman i *Skatte-vrak* om 3 års räntor ej blifvit betalade; men detta är n. m. upphäfvit genom *K F* 21 *Febr.* 1789. *S.* 4.

STOCKHOLMS HÖGSKOLAS
JURIDISKA BIBLIOTEK

L Ä R O B O K

I

SVENSKA

KAMERAL - LAGFARENHETEN.

FÖRSÖK

AF

LARS GEORG RABENIUS.

PH. O. J. U. D. JURISPR. OECON. ET COMM. PROF.

II DELEN.

U P S A L A ,

P A L M B L A D & C .

1 8 2 5 .

III. B O K E N.

OM

KRONANS INKOMSTER,

RÅNTOR OCH BESVÅR

DEBITERING, UPPBÖRD, REDOGÖRELSE

SAMT

STATS-WERKET.

III. B O K E N.

I C A P.

OM KRONANS INKOMSTER, RÅNTOR OCH BESVÅR.

§. 297. *Inledning.*

I äldsta tiderne, innan ännu hvarken Folkets förmåga kunnat åstadkomma, eller dess behof fordrat någon lifligare varu-omsättning, och den icke heller kunnat ske i brist af mynt och för handen varande communicationer inom landet, bestriddes de allmänna utgifterne i Sverige, likasom i alla nybörjande Stater, dels genom producterne af de Staten tillerkände Kronogodsens, dels genom de afgifter som landets innevånare utgjorde, hufvudsakeligen uti jordbruks alster eller vissa personliga tjänstebesvär. Häråf kommer det sig att Svenska Kronan ännu i dag är innehafvare af ett ej obetydligt antal Krono gods, och att Kronans inkomster till icke ringa del bestå uti afgälder af Kronogodsens, och præstation af flere personliga servituter, ehuru, efter det under en stigande civilisation Statsbehofven tillväxt, flere titlar blifvit uppfunne, hvarunder Kronans inkomster blifvit förmerade och landets innevånares bidrag till Statscassan tillökade. Ämnet för detta Capitel är att enligt antagne lempelige ansedde delningsgrunder,

under vissa allmännare rubriker uppräknade alla de särskildta directa och indirecta skattebidrag hvarmedelst Svenska Kronan vinner de inkomster, som för de allmänna behofvens bestridande äro nödvändiga. Skatternas historia förekommer härvid också, upplysande huruledes afgifterne småningom tillkommit under en mängd benämningar och föremål för beräkningar; och lär ej undfalla den som med någon uppmärksamhet följer skatternas historia hos oss, huruledes Statsbördorne, för några tider tillbaka hufvudsakeligen kastade på den fattigare jordbrukande delen af Folket, nu mera, genom ett rättvisare *Bevillnings systeme* kunna utdelas på alla Folkclasserne, i förhållande till hvar och ens förmåga och andel i de för alla utan undantag värande förmånerne af Statsbeskyddet och den antagne Stats ordningens vidmagthållande.

§. 298. *Kameral. Finance.*

Svenska lagarne göra skillnad emellan Kameral- och Finance-Werket, hvaraf kommer sig att hos Kgl. Maj:t äro 2:ne särskildta Expeditioner, som äga föredragningen och expeditionen af de ärenden, som tillhöra det ena eller andra, och denna skiljagtighet är redan antydd §. 40. Till *Kameral-Werket* skulle egenteligen höra Kronans Inkomster samt Besvär som härkomma ifrån Landtlägheterne, besynnerligen de som utgöras af den delen af Nationen som befattar sig med Landtbruk och Bergbruk: och i sammanhang dermed de Författningar som bestemma hvad iagtagas bör för jordens disposition i afseende på ej allenast Kronans inkomster och deraf utgående skattebesvär, utan

ock hela Landets båtnad igenom jordens rigtiga användande, så vidt allmänna hushållningen i Riket deraf kan bero. §. 4. o. f. §. 36. iii. Till *Finançe-Werket* skulle egenteligen höra de Kronans Inkomster, som härkomma ifrån andra, besynnerligen Förädlings och HandelsNäringarne; de flere extraordinarie Intrader, som tillkomma Kronan utan afseende på vissa Näringars idkande; genom lucrativa Inrättningar; medelst förvaltningen af Kronans penninge-verk; myntväsendet, hvilket äger så betydligt inflytande på Kronans Drätsel, i afseende på både inkomst och utgift o. s. v. §. 40. *in fin.* Likväl och då Kameral Lagfarenheten skulle omfatta alt hvad angående Kronans inkomster är stadgadt §. 4. på det att alt derom på ett ställe måtte igenfinnas och förklaras: så synes det vara mera i sin ordning att hufvudsakeligen följa denna åsigt, än att inskränka afhandlingen om Krono-inkomsterne till endast det, som genom de strictte varande Kameral-lagarne är förordnad, häldst ock vid utförande på annat sätt, oändeliga svårigheter uppstodo att, efter säkra grunder, uppgöra de skillnader, som bestemde någras hänförande till den egentliga Kameralen, andras till den egentliga Finançen. Båda dessa befatta sig med enahanda föremål, nemligen Kronans inkomster: och de i Staten gällande positiva både Kameral- och Finançe-lagarne hafva deras gemensama grundläggning uti den dem gemensama grundvetenskap, som kallas Finançe lära. §. 2.

§. 299. *Några Kameral termer.*

Rånta betyder en afgift som af fast egendom

utgöres merändels in recognitionem domini, men ock, då fråga är om Kronan, in signum subjectionis, eller under skatte titel. Stundom betecknar ränta ett collectivt begrepp, och betyder då sammanfattningen af flere slags skatte-persedlar, hvilka under *en*, gemensam, benämning utgå. Således nyttjas termen ränta endast om de reella utskylder som af jordbruket, äfven af bergsbruket utgå. — *Krono Utskylder* kallas de beständigt utgående reella och personella räntor och skatter, som efter föregången debitering omedelbart ingå till Kronan och räknas till Statsmedlen: de kunna likväl också vara till vissa Stater och Inrättningar borrtförlänte eller anordnade. — *Besvär, Last, Tunga, Onus, Servitut*, utmärka hvarjehanda tjenste-præstationer, mästadels personliga förrättningar, hvilka måste utgöras: och bestemmes deras mått ej sällan efter ägande fastighet, i hvilket fall de kallas *reella*. — *Afgifter* äro, under hvarjehanda titlar, stadgade bidrag till förmérande af Kronans inkomster, dock ej för alltid, utan endast tillfälligtvis utgående; och hvilka ordentelig debitering icke föregår, såsom Charta Sigillata, Tull, Böter m. m.

§. 300. *Räntors åtskilliga slag.*

1) *Grundränta*. Är den uti penningar exprimerade ränta, som vid skattläggning pröfvas kunna åläggas en jordlägenhet i proportion af dess förmåner: hvilken ränta tjenar till grund för Mantals åsättning och alltid förbytes och delas uti Jordboks- och Mantals-räntor. §. 109. 4. 5. 6. 2) *Jordboksränta*. Består utaf en mängd persedlar, alla af ortens producter, hvilka efter gamla tidens häfd

åligga eller åläggas ett heman, utan afseende på dess mantal. 3) *Mantals rånta*. Består af 6 skatte-titlar, som i sednare tider tillkommit; och utgöres hvardera efter det lägenheten åsatte mantal. 4) *Hufvudrånta*. Är en särskild persedel af Jordeboks räntan, gemenligen utsatt i ortens *hufvud-närings product*, eller ock den persedel som uppgår till *högsta vårdet* ibland Jordeboks-persedlarne. 5) *Spanmåls- Penninge- Persedel- Dagsverks-rånta* m. fl. förstås utan vidare förklaring.

§. 301. *Indelning.*

Som de ämnen hvilka förekomma i detta Capitel äro mångfaldige, så är nödigt att fördela det i vissa Afdelningar. *I. Kronans Inkomster, Skatter och Besvär i äldre tider. II. Ordinarie Kronans inkomster, råntor och besvär. III. Extra ordinarie Kronans inkomster.*

I. AFDELN. KRONANS INKOMSTER, SKATTER OCH BESVÅR I ÄLDRE TIDER.

§. 302. *Nyttan af undersökning häröfver.*

Utom det att kändedomen af de i Fäderneslandet gjorde gamla inrättningar alltid är af vigt för hvar och en som är det samma tillgifven; inhämtas ock, genom kunskapen om de äldre skatterna, grunden och upphofvet till hvad som ännu i thy mål är gällande, emedan många nu varande räntor och besvär blifvit bibehållna ifrån urminnes tider, då de mästa utskylderne utgjordes i landets producter och hvarjehanda tjenste besvär.

Hvad härom nedanföre nämnes är egenteligen sådant, som af landets äldsta jordägare, *Skatte-Bönderne*, utgjordes. Huruledes Kronan uppbar inkomster af Upsala ödes godsens samt de heman, som för Kronan uppröjdes, är n. m. ej bekant; men troligt är att Upsala ödes-godsens tidigt nog blifvit bortförlänte; att de deraf som varit Kronans behållna, blifvit brukade för Kronans räkning genom legofolk; att de allmänna Kronohemanen varit åt Landbönder upplätne, då deraf utgått *Stådsel*, *Landskyld*, *Öhl*, *Humbla* m. m. som i gamla Städer omtalas. Frälse egendomarne voro skattefria.

§. 303. *Personella skatter.*

Voro efter hvad n. m. är bekant ganska få, hvartill orsaken torde varit i synnerhet brist på penningar i landet. De hafva varit: 1) Den af Oden införde *Nåse-skatten*, *fyrir næf huert*. *Tngl. Sag. C. VIII.* hvilken skatt erlades att Konungen skulle *vårja land fyrir ufride oc blota til ars*. Huru stor denna skatt varit, huru länge den fortfarit och när den upphört är ej bekant. 2) Uti Uppland skulle utgöras 4 Skepp af hvarje Härad: För tre af dem erlades Skeppsvisten lika af marklandjorder sum af wighum manni; men för ett skepp var denna skatt helt och hållit personelle ty den borde göras uth at mantali af *Bondum* och *Bondasonum*, *LågHUDRÅNGIUM* och *löska mannum*, alla öfver 20 år; hvarvid alt hundarit skulle af mantali jemnföras: dock stod det i Konungens magt att frikalla ifrån utskylderne. *5. 6. 10. X. KgB. UL.* I andra provinser utgick denna skatt något annorlunda. *XII. KgB. WmL. VII. KgB. HL.* 3) *Lego-*

drängs skatt. Uppgick till 4 marker årligen; och ansågs såsom legodräng hvar och en som ej kunde utgöra Skeppsvist och Spanmål. 8. *X. KgB. UL.* I Ångermanland och Medelpad skulle hvar som ägde förmögenhet af 12 öre Helsingskä och var 20 år gammal, utgöra $\frac{1}{2}$ tvålit skin: i Uma och Bygdu samt mera nordan ut, erlades tu *blaskurin* skin af hvarjum *bughå.* *VII. KgB. HL. in pr.* — I Dalarne utgjordes ock skinskatt, nemligen *wighra manna-ledhungx.* och *bål-skin.* 23 §. *Th. B. DL.*

4) *Tingslama*, till Häradshöfdings aflönande, 8 m:kr Smör af hvar som åt eget bröd, och i örtug af hvarje bonde. *XI. KgB. UL. in pr.* I annan bemärkelse förekommer ock *Tingslama*, neml. *Tingsfall*, då Domstolen ej kom tillsammans, och då bötas borde 40 mark, *VI. Thm..B. WmL.* 5) *Husmän*, *Skräddare*, *Skomakare* m. fl. som inne med *Bonde* bodde, skulle göra half skatt emot *Bondanom*, och dermed vara frie från gerningsöra. *Calm. Rec 1474. §. 14.* men ej voro de underkastade skatt för det de blott foro byamellom. 1. *VII. Km. B. LL.*

§. 304. *Reella skatter och besvär.*

1) *Ledung.* Borde prästeras när som häldst Konungen påbjöd härnad till sjöss, då a) vissa skepp skulle utrustas af hvarje Härad, nemligen 4 i Uppland, 2 i Westmanland o. s. v. b) bemanade med tillräckligt antal krigsfolk, hvaraf numern är lika okänd, som fartygens storlek, troligen dock ej under 40 män på hvarje, emedan private af den högre Adeln borde utgöra sådant fartyg, 3 §. *XIV. DB. ÖL.* och c) försedde med förnödenheter och proviant för så lång tid, som

Konungen förordnade när Han sjelf var med. 2. 3. *X. KgB. UL. XII. KgB. WmL.* 2) *Ledungslama*, också kallad *Ledungsmala*. 3 *VII. KgB. HL.* och *Skeppsvist*. När Konungen icke bjöd ut ledung utan satt quar, och ville ej sjelfver utfara och ej här sin utsända, skulle denna skatt utgöras i stället för Ledungen, i synnerhet för Skeppen och Provianten. Skeppsvisterne i Uppland voro fyra: i den första erlades 8 pund och 8 spän Spanmål i hvarje hamn: (36 T:r); i den andra 6 pund och 6 spän, (27 T:r); men två Skeppsvister borde utgöras i penningar med 40 mark i hvarje skepp. Denna skeppsvist skulle gå öfver alla 3 folkländerne, och, som förut anmärkt är, för 3 skepp betalas lika af markland jord som af wighum manni, så att en del af denna skatt var reelle. 4. 5. *X. KgB. UL.* I Westmanland voro allenast tu skepp af hvarje Härad, och jemväl 4 Skeppsvister nemligen den första lika som i Uppland; den andra allenast 5 pund och 5 spän Spanmål ($22\frac{1}{2}$ T:r); och två i penningar, 40 marker i hvarje skepp, hvilket uttryckeligen kallas *Ledungslama*. *XII. KgB. WmL.* I Rodhin löstes ledungslaman med en mark för hvarje åra. *XI. KgB. UL. in pr.* i norra provinserne utgjordes i Angermanland och Medelpad 5 marker i *låruppta* af hvarju skipi; i Uma och Bygdu utgick ej *Ledungslama*, emedan landet försvarade sig sjelft; i Sundadhi utgjordes i både skatt och *Ledungslama* 10 marker *låruppta* af hvarje skipi; 1. *VII. KgB. HL.* i Dalarne utgjordes ledungskin. 23. §. *Th. B. DL.* och allestädes upphörde skatten då lidh och ledung var utbuden. *Jfr. BURMAN Witterh. Ac. Handl. D. VI. p. 274.* 3) *Attar-* eller *Åtta-gäld*, hvilken i Sagorna kallas *Weit-*

slo kvaraf finnes bibehållit *Wädhslu*, X. *KgB.* *HL. in pr.* I sitt första ursprung torde både Weitslo och Åttargälden ej hafva varit annat än tillfälliga sammanskott till Hofhållningen när Konungen besökte någon landsort; men med tiden blef denna skatt beständig, lefvererades årligen, och utgick uti Persedlar af ortens producter till något visst, dels af hela Häradet, såsom *feta ko* eller *kommykit* Nöth af hvarje fjärdong, *ett får* af 6 Bänder i sammansättning, *4 fång hö* eller *4 penningar* och *1 höns* af hvar Bonde ensam, eller i stället för höns $\frac{1}{2}$ *lamb*, *kidh* eller *gris*, eller $\frac{1}{3}$ *gås*. Det tyckes som denna skatt kunde få lösas med 30 mark i ett för alt af hela Häradet. 9. 11. X. *KgB. UL.* 4) *Gengård*. Sedan Åttargälden blifvit en beständig grundskatt torde omkring 1300-talets början hafva uppkommit Gengärden, bestående uti sammanskott, man vet ej huru stora, eller i hurudana persedlar, som utgjordes af en landsort då Konungen besökte den; hvilken skatt Konungen sedan Han blifvit krönt, ägde påbjuda. III. *KgB. SL.* Med denna skatt i sin ursprungliga betydelse, har likhet det som i ÖsterGöthland kallades *Inlämning*, bestående af 40 marker af hvarje Härad, dem Konungen ägde uppbära då Han, *mytakin*, red Eriksgata sin, och då Han fick frigifva 3 gröfre Brottslingar. 6. V. *Dr. B. ÖL.* 5) *Gärder*. Med tiden förvandlades Gengård ifrån sin första bestemmelse af sammanskott vid Konungarnes besök, till sammanskott vid hvarjehanda andra tillfällen och behof; och betecknades med Gärder alla extraordinarie Pålagor. Gärder utskrefvos således då Konungen färdades igenom landet; vid Hans embetsmäns resor uti allmänna ärender; till

krigsmagten och garnisoners förplägande; till möten och Herredagar; till Slottens bygnad och underhållande, o. s. v. *BOTIN S. F. H. D. II. p. 611.* och härvid bestemdes högsta delagtigheten efter hel sättning. §. 89. 103. — Missbruken med sådana gärders olaga påläggande lära hafva gått väl långt, emedan de måste förbjudas vid straff af lif och gods. *St. 1403. §. 2.* 6) *Foderhästar.* Bestödo i allmogens skyldighet att, efter vissa sig emellan gjorda sammansättningar, fordra ett visst antal hästar eller Oxar för Konungens eller Hans tjänares behof. Anledning kan vara till förmodan att något Rytteri sålunda underhölls innan Rusttjänst frälset uppkommit. Allmogens så beskaffade Onus kallades *Hårste-lopp*; och att förekomma missbruk härvid förbjöds det Herrar och Länsmän att låta sina hästar i hundari rinna. 2. *X. Km B. UL. Vo. ro* antingen *Ärliga hästar* eller *Kongshästar.* Ärliga hästarne, som ock kallas Slottshästar, borde underhållas åt Slottsherren eller andra gode män, som Länen i värjo hade, t. o. m. frälset, om det hade skatte jord inne med sig, men aldeles icke de hemän, som lågo vid Sätessgårdarne och gjorde deras idkeliga dagsverken till. *Calm. Rec. 1474 §. 2 o. 3. St. 1491. §. 15.* Ät Biskoparne fordrades på samma sätt vissa Biskopshästar, som jemte Fogde hästar ännu äro, till titeln, bibehållne i Nerike. Häradshöfding hade ock 2 hästar årligen i omlopp. *Calm. Rec. 1483. §. 9.* Med tiden har fordringen blifvit förvandlad till något visst årligen, och Frälset jemväl detta onus underkastadt. *R. Ad. B. 1633. §. 11. 1650 §. 2. HFL. 1689. §. 2. n. 3.* I några orter kallas denna skatt *Kongsoxar.* 7) *Dagsverken,* i synnerhet att häfda Upsala-ödes godsens samt un-

derhålla Kronans Slott och Fästen, att dertill framföra nödiga byggnads ämnen o. s. v. Sådant onus kunde påläggas efter behovvet. 6. *IV. KgB. LL.* eljest var det stadgadt till visst antal dagsverken årligen. *St. 1403. § 1. in fin.* 8) *Budkafle*, som ock kallades *Hårrör*, *Hårbudh*, och *Pilbud*. En Budkafle uppskars och gick i hvar fjerding. *II. Thm. B. SL.* och borde fortskaffas utan uppehåll ifrån den ena Bonden till den andra, och besörjdes sålunda de äldre tidernas postgång i allmänna ärender, såsom då bud gafs om fiendes ankomst, härbud i *utroder* eller i *landvärn*. *VIII. KgB. HL.* då Konungens bref eller bud borde allmogen vid Ting kungöras. *I. Thm. B. UL.* då våldsgärning skedd, hvaröfver ransakas borde och Ting sammankallas m. m. På detta sätt fortskaffades bref ifrån Embetsmännen till Konungen åtminstone ännu i Kon. JOHAN III:s tid. *Pat. 12 Jul. 1580.* 9) *Brandstod*. Bestod i sammanskott af Häradet till understöd och upprättelse för dem som lidit af våld, som ofta inträffade; hvilket utgjordes med $\frac{1}{2}$ spann korn eller 4 penningar af hvarje Bonde. 1. *XLIV. BB. ÖL.* 2. *XXXVII. BB LL.* 10) *Allmånningx öre*. Osäkert synes det vara om denna afgift tillföll Kronan eller Häradsmenigheten, hvilken sidstnämnde åtminstone borde gifva lof att rödja på allmånning. 2. *IV. Kk.B. WgL. 5. XX. Wb.B. UL.* 11) Af hela *Gothland* utgjordes, man vet ej efter hurudan fördelningsgrund, i ett för alt, 60 matker, hvaraf 40 till Konungen och 20 till Jarlen. *Bih. t. Gothl. L. p. 49.* 12) Af *Bergverken* på skattejord utgjordes till Kronan tionde-Jern, *F. 1485.* af ny hytta utgingo 750 Jern 1:sta året och 1500 jern de följande. *LAGERBRING S. R. H. D. III.*

p. 319. 13) *Landskyld* utgick till Lagmannen, *fäm tyugh* nót hvar fjärda aar af allenast Mohärad 2. I. *Thm. B. WgL.* och något nära likhet torde väl hafva varit i andra landsorter. Dessutom utgjordes *Lagmans gård*, som i Wadsbo Härad ensamt år 1618. utgjorde 50. oxar, 1221 får, 2442 höns, 500 Lpp., kött, smör och bröd, af hvardera slaget, 203 T:r malt. OL. RABENIUS *de antiqu. WG. Legiferis.* p. 46.

§. 305. *Tjenste Besvär.*

Voro af flera ändamål och benämningar. 1) *Krigstjenst.* I början var det Konungens rätt att utbjuda *lidh* och *ledang*, äfven till *anfalls* krig, X. *KgB. UL:* sedermera inskränktes krigstjensten till *försvars* krig, så framt ej vederbörande samtyckte att krigsmagten fördes utom landet. 2. II. *Kg B. LL.* hvar borde då vara på visst sätt beväpnad: och trouppen underhölls dels på egen kost, dels genom gårdar tillskjutne antingen på den ort derifrån den var, då sjötåg fördes, eller på den ort dit den kom och uppehöll sig. För denna krigstjenst öfvergingo landet sedermera de så kallade utskrifningarne in till dess indelningsverket kom till stånd. 2) *Wardhåll.* Bestod i vakt som utsattes till landgiömu att upptäcka och varna för fiendtliga anfall. Häraf voro flere slag, *Byaward, Strandaward, Bötaward, Bergward.* För pålitlighetens skull borde härtill förordnas endast Bönder och holfasta män: ifrån detta onus befriade vissa laga förfall; och derunder åtnjöts ett särskildt beskydd. XII. *Kg B. UL. IX. Kg B. HL. St. 1369. §. 4.* 3) *Gästnings skyldighet.* Härledde sig visserligen först från folkets Gästfrihet, och blef en plikt, som väl egentligen

borde visas Konungens utskickade, men hvaraf sedermera många för allmogen högst betungande missbruk gjordes medelst våldgästningar. Kon. MAGNUS LADULÅS upphäfde den enskildta friskjutsen, och gjorde tillika den hälsosamma författning att resande, emot betalning, skulle få sina förnödenheter; för ordningens vidmagthållande, hvarvid tillsattes Rättare i byarne. *IX. X. Km. B. UL.* Men Konungens utskickade måste likafullt både fortskaffas och under resan förplägas af Allmogen; och med tiden utsträcktes detta onus jemväl till skyldigheten att gästa främmande Sändebud. Sålunda fortfors till medlet af 1600 talet då skjutsfärds penningarne beviljades *§. 317. 4) Väg och Brobyggnad.* Angelägenheten af vägar och broar i landet vållade att skyldigheten till deras byggnad blef öfveralt utdeldt. *III. BB. Wg L. III. BB. J. L.* så att icke en gång det andeliga frälset var derifrån befriadt. *7. II. Kk B. UL:* och gode Biskup Bändicter berömes derföre att han lät broar göra. *Cat Episc. ad calc. L. Wg.* 5) *Skjuts och Snöplöjning* för Konungen. Härom förekommer stadgandet i *XI. Kg B. HL.* som ock upplyser att ifrån detta onus intet frälse var befriadt. 6) *Fattigförsojning.* Skedde så att vanfördt, fattigt folk fördes emellan byarne, då hvar bonde var skyldig uppehålla det ett dygn. *XI. Km. B. UL.* 7) *Skallgång och Rofsåjurs utdödande.* Hvar borde hålla Warganät och inställa sig vid skall; och voro härifrån ej en gång befriade frälsis män och Knapa, allenast Prest och enstaka qvinna. *t. 4. XXI. BB. LL.*

§. 306. Extra ordinarie inkomster.

Dessa grundade sig på flere titlar, tillkomne
II. DEZ. 2.

ifrån urminnes tider tillbaka, ehuru sedermera tillökade. De förnämsta synas hafva varit. 1) *Böter* af flerehanda slag, såsom a) *Ensaks böter*, då någon drog under sig skattskyldig jord, minskade Kronans ingäld, bröt Konungens dom, *bersade* (jagade) i Konungens parker. *XXX. XXXII. XXXIV. KgB. LL. m. fl.* hvartill ock torde böra räknas de jemväl omtalade och endast i händelse att dråp öfvades å Konungens män, stadgade *thukka böterne. XX-MhB. UL. XXXV. MhB. WmL. m. fl.* b) *Edzöre*, då någon öfvade olaga hämnd, bröt någon af de faststälde friderna eller gjorde *hamblan*, lemlästning, med vilja. *IV-IX KgB. UL. c) Mordgiäld*, eller böter för Dulgadrap, homicidium occultum; då någon fanns dödad, men banemannen ej kunde upptäckas, i följd hvaraf Häradet måste *botum oppihalda. 3. VIII. MhB. UL.* i Östergöthland utgjordes Mordgiäld *åpte mantali*, hvarvid delagtigheten af Häradshöfding bestemdes. *XII. Dr.B. ÖL. d) Sakören*, då brott var begångit hvarföre erlades böter, hvilka merändels treskiftades såsom ännu. e) *Fluta-få*, då uti dråp och sårsmål m. w. den brottslige nedsatte målsägande andelen af böterna i taka händer, och Konungens frid lystes öfver honom, men målsäganden ej uttog sin andel inom natt och år, så hemföll denna andel Kronan. 2. *I. Dr. m. w. 2. I. Sår. m. w. St. L.* 2) *Sakfall*, omtaladt tillförene §. 156. hvaraf var ett särdeles slag, endast tempo- rärt, då fridsbrytare undankommit, hans gods utlegdes, och så länge han lefde, afraden delades emellan kronan och målsäganden, eller tillföll kronan ensamt. *St. 1375. §. 6. 7.* 3) *Danaarf*, också omtaladt §. 155. gaf kronan tillfällig inkomst när det tillträdde i lösören. 4) *Hvarjehanda Fynd*, res de.

relictæ. a) *utomgård's fynd*, hvarunder torde böra föras äfven *vågfynd*: deruti ägde kronan $\frac{2}{3}$ om ägaren ej infann sig inom natt och år efter det lysning skedt. XXXVII. BB. ÖL. XIV. Thj. B. S L. XXXVII. Tj. B. LL. b) *Flytande fynd, Hafsvrak*: deri ägde kronan jemväl $\frac{2}{3}$ när ägaren ej instälde sig. XXXVII. BB. ÖL. XV. Thj. B. SL. c) *Bott'n fynd*, det som drogs opp af *grunne*: dermed var förhållandet lika. *loc. cit.* 5) *Tull*. Ovisst torde vara när Tull-afgifter först börjat erläggas i Sverige. Tullfrihet omtalas såsom Gothlänningarne beviljad, då *Gutar* genom *AWAR STRÅÅBEEN* gjorde första fred med Sveriges Konung och gingo under Sverige, redan innan *helge Olofs* Konungstid. *Bih. t. Gothl. L. p. 49.* Tullen är således ifrån hedna tiden. XXXIII. in pr. *KmB. St. L.* tyckes handla derom: *St. 1453. §. 2.* är uttryckelig i detta ämne. Vidare förordnades att Tullen borde erläggas *åphter Silftaal*, till myntets förkofran. *Calm. Rec. o. För. 1483. §. 12.* och värderades den att gifva kronan betydlig inkomst.

§. 307. Uppbörds sättet.

För att bereda lätthet och redighet vid uppbörden af kronans inkomster, borde de ordinaira utgårderna lefvereras *Hundaris, Skeppslags, Attungs* och *Hamne vis*; och kronan emottog sina ingälder, som till drygaste delen utgingo i persedlar, uti så kallade *Vista-hus*, magaziner, derest de ock förvarades till dess de användes. Uppbördsstemma borde utlysas 14 dagar förut, samt påstå 3 dagar: dervid skulle vara tillstädes kronans *Tåkkjuman, Optakis madhrar, Skattman* eller *Konungs ara*, hvilke emottogo skatterne; samt dessutom till vitne att de lefvererade

persedllarne voro svarsgoda, äfvensom att uppbörden riktigt skedt, *Ldmsadher* å kronans vägnar, och *Styrmån* eller *Attungs-mån* å de skattskyldiges sida, hvilke sidstnämnde attungs-interessenterne sjelfve utsågo, och tillika borde vara af viss förmögenhet, neml. *ej falökari ån then niu marka kost a 7. X. KgB. UL.* och voro desse personer nödige i en tid då skrifkonsten var föga känd, och då den förnämsta bevisningen i tvistiga mål skedde genom eder och vitnen. Laga förfall gälde för uteblifvande från uppbörds stemman; men försummade de skattskyldige att afbörda sig skatten, skulle de böta *menighets-vis* då fråga var om skatt som efter större sammansättning borde utgöras; *hvar för sig*, då skatt utgjordes af hvar skattskyldig särskildt. *X. KgB. UL. X. KgB. SL. XII. KgB. Wm L.* De öfrige, extra ordinarie inkomsterne, upptogos visserligen af Konungens *Soknare*, Fiscaler, som voro berättigade att indrifva Konungens andel i böter, härvid i någon mån privilegierade framför andra kårander 2. *III. 1. XXI. RB. ÓL.* äfvensom af *Skattmån* och *Konungx-ara*, hvilka skickades till Landsorterne, då de ock såsom stadd i sina för rättningar njöto ett särdeles beskydd. *11. XII. Mh. B. UL. 1. X. KgB. HL.* — Huru kronans inkomster sedermera redovistes, förvarades och förvaltades, torde ej vara bekant, ehuru man finner att någon ordning dervid måst hafva varit nödig. Kon. AUNE den gamles gunstling TUNNE föregifves hafva varit *Fdshirdr*, eller Konungens skattmästare. DALIN *S. R. H. D. I. p. 376.* Kon. MAGNUS ERIKSSON uppdrog 1335 åt Drötsen allmän vård öfver alla Konungens Slott, Inkomster, Gods, Domar m. m. LAGERBRING *S. R. H. D. II, p. 696;* sam-

me Konung finnes ock hafva haft en särskildt embetsman, troligen under Drotsen, att upptaga kronans årliga ingälder. *St. 1344. §. 5.* Rikets *Tråsil* Räntkammare, borde vara på Sthms Slott, och, troligen lika som för Danmark var stadgadt, två andelige och två verdslige hafva nycklarne dertill *og Kammermestaren*; och hvad som öfverlöpa kunde borde *inleggias uti Tråsilen oc eij wtföras* utan efter menige Rikens Råds råd. *Calm. Rec. 1483. §§. 24. 25.* Mot slutet af Unions tiden lära således ordenteliga räkenskaper blifvit förde; och i Kon. GUSTAF I:s tid blef 1524 beslutit, att Jordeböcker för hela Riket borde upprättas.

Att likväl kronan ej obehörigen skulle gå i mistning af sina ingälder, höllos vissa tider så kallade *Råfste Ting*, hvarvid i synnerhet allmänna, viktigare ordnings och kameral ärender förekommo: såsom att ransaka om kronans gods, som olagligen kronan frångått. *Nyk. För. 1396. §. 4.* förätta jordransakningar öfver kronans heman och återbringa derifrån afsöndrade ägor, emedan sådana ej fingo afhändas 2. *XI. KgB. HL.* frälsa allmoggen från wrängvisom mannom. *IX. Tingm. B. LL.* döma om någon blifvit öfver lag betungad med räntor, dagsverken m. m. *BOTIN S. F. H. D. II. p. 587. ifr. II. RB. ÖL.*

II. AFDELN. ORDINARIE KRONANS INKOMSTER, RÄNTOR OCH BESVÅR,

§. 308. Indelning.

Ehuru kronans inkomster samt de af de skattskyldige utgörande räntor, skatter och besvär skulle

kunna hänföras till kronans 3. regal - rättigheter, Grund-regal, Rätts-regal och nyttige regaler, antage vi dock här en annan indelning och betrachte dem såsom varande antingen *Vissa*, en gång för alla gifna, bestemda och alltid lika påräkneliga fastän sådant oagadt de till sitt mått ibland bero af tillfälligheter: eller *Ovissa* hvilka aldrig kunnat påräknas till något bestemt belopp, hvarken i afseende på kronans vinst deraf eller deras utgift, som dertill bidraga. — De *Vissa* äro vidare af 3 Classer, nemligen *Onera realia*, utgående af jord och fastigheter; *personalia* af endast personer; och *chrematistica*, af de näringar som ej höra till jordbruket. — För de *Ovissa* tages ändteligen till delningsgrund kronans regal rätt hvarifrån de hafva sitt ursprung; i följd hvaraf de betraktas såsom antingen härkommande från *rätts regaler*, eller utgörande *nyttiga regaler*.

I. *Vissa inkomster, rdntor och besvdr.*

I. Classen. *Onera realia.*

§. 309. *Af Kronans under särskildt förvaltnings-sätt varande gods*

Efter hvad förut blifvit anmärkt är en del kronans Lägenheter under Kl. M:ts och Ständernes directa förvaltning, såsom Kongsgårdar, Skogar, Fisker m. m. Af dessa uppbäras ej några inkomster efter de allmänna beskattningsslagarne, utan efter särskild förvaltning, merändels efter hvad de bestämmas vid arrende auctioner, då den mästbjudandes anbud bör antagas om Kammar-Collegium gillar det. Dessa inkomster räknas till de *vissa*

emedan de alltid måste utgå, ehuru deras belopp är föränderligt, och på sådan grund icke kan till något beständigt lika uppgifvas. Af sådana gods hvarom här är fråga, utgå ock hvarjehanda laster och besvär, som framdeles lämpeligare än på detta rum, komma att anmärkas.

§. 310. *Af öfrige lägenheter i landet efter allm. beskattningsslagarne.*

Hit höra inkomster, räntor och besvär, hvilka prästeras ej blott af de fastigheter dertill Kronan har ränte ägande rätten, utan ock af de lägenheter, som äro i mer eller mindre mån skattskyldiga och på sådan grund deltaga i flere onera.

A. Råntor.

§. 311. *I. Jordeboks-råntan.*

Kallas ock *ståndiga* eller *ordinarie råntan*. Den består uti en mängd persedlar, alla af ortens producter, som tid efter annan blifvit hemanen påförde efter Kronans behof och de skattskyldiges förmåga, och ifrån gamla tider intill våra äro bibehållna. Denna ränta har tydeligen sitt ursprung ifrån Ledungslama, Åttargäld m. fl. gamla skatter; ej allenast bibehålles i vissa orter ännu benämningen häraf, såsom i Bohus län Ledings-penningar, smör. mjöl; utan ock äro öfveralt af skatte persedlarne brutne stycketal, som bevisar deras ursprung ifrån de tider, då skatte persedlar efter vissa sammansättningar af flere bönder prästerades, och af de skattskyldige pro rata tillskjötos, t. ex. $\frac{1}{2}$ får,

5 marker fläsk, $\frac{2}{3}$ tjog ägg o. s. v. De skattepersedlar hvilka ingå i Jordeboks räntan äro af olika slag, ej blott i särskildta Län, utan ock i Härader och Soknar, troligen derföre att landets indelning undergått förändring sedan skatterne tillkommit. Hvad som allmänt förekommer i Jordeboks-räntan äro Dagsverken och Fordringen, hvilken sistnämnde likväl upptages mycket olika både i Kro- no värdi och förvandling till andra persedlar. — I vissa orter utsättes n. f. t. Jordeboks räntan under allenast få ränte-titlar. Så, efter Uplands metoden, bestemmes n. m. vid skatlläggningar Jordeboks-räntan under allenast 4 titlar neml. 1) Fordringen med 6 årl. och 2 Kongshästar. 2) 6 st. Jordeboks dagsverken. 3) Hufvudräntan, uti Spanmål, och 4) årliga penningar, *jfr. §. 109. 6.* — På andra orter åter, t. ex. Westmanland utsättes ännu en myckenhet persedlar på hvarje öresland till ganska brutna tal, såsom i Westerås län $\frac{1}{16}$ får, $\frac{1}{8}$ gås, $1\frac{1}{4}$ ägg o. s. v. som sedan hopsummeras efter hemanets hela öretal. *Sk. l. Meth. 1690. jfr. BOTIN D. II. p. 138. 143.*

§. 312. II. Mantals-räntan.

Kallas ock *Hemantals* samt *extraordinarie räntan*; det sednare af den anledning att dess särskildta titlar tillkommit genom Bevillningar, i första hälften af 1600:talet, först blott för en tid, men sedan, utan vidare fråga derom, kommit att fortfara, hvadan denna ränta n. m. är lika beständig som Jordeboks-räntan. Det enda härvid må undantagas äro mantals-dagsverken, hvarpå varit så gammal häfd, att något särskildt åtagande icke varit af nöden. — Mantals-räntan kallas i ÖsterGöth.

land *Sommarskatt*, i Skåne m. fl. *Termins-skatt*. Den består merändels af följande 6 titlar neml.

§. 313. a) *Landtogs-Gården*.

Kallas ock stundom *stora Gården*. Antogs 1617. och vidare 1621, till understöd för fortsättande af Polska kriget. Den bestod i början af flere landtmanna persedlar, och borde efter sammansättningar af 16 SkatteBönder årligen utgöras med 24 T:r Spanmål, 4 Lisp:d Smör, 24 Lisp:d Kött, 2 Lisp:d humla, 1 oxe, 4 får, 8 lass hö; hvartill 1621 lades 2 T:r foderkorn, 16 marker talg, 4 får, 4 gäss, 16 höns, 160 ägg och 80 kärfvar halm. Allm. frälset deltog häruti till hälften, så att lika mycket borde prästeras af en sammansättning af 32 frälse-bönder. Sedermera har någorlunda allmänt Landtogs-gården blifvit satt till mera enkelhet, sammansättningarna upphört, och skatten blifvit fördelt på hvarje heman, hvaraf utgå vissa persedlar, hvilkas Kronovärdi utgör omkr. 7 D:r 8 öre $9\frac{3}{7}$ p:gr. I Upland utgår Landtogs-gården med $3\frac{1}{4}$ l:r Spanmål, $\frac{1}{2}$ sommarlass hö och 5 kärfvar halm: i andra provinser annorlunda, t. ex. i Jönköpings och Calmare Län, i en mängd persedlar, såsom $\frac{1}{16}$ oxe, $\frac{1}{4}$ gås &c. troligen ännu lika med hvad i första början beviljades; likaledes i mångahanda persedlar i en del af Westmanland, Nerike, Wermland o. s. v.

§. 314. b) *Byggningshjelpen*.

Kallas på många ställen *årlig hjälp*. Är en gammal ränta hvilken har sitt upphof uti Svenska Allmogens uråldriga skyldighet att bygga och un-

derhålla Gränsehusen eller Fästningarne. Denna ränta nedsattes, i anseende till de många tillkomne skatter och bevillningar, till hälften emot förra vanligheten. *Bi Afsk. 7 Maji 1622:* och en lång tid tog frälse Landtbönder utom fredsmilen del i denna skatt; men n. m. är alt frälset derifrån befriadt. *R. Allm. B. 1678. §. 1.* Byggningshjelpen utgår på de fleste ställen i flere slags persedlar, såsom i Nerike och Wermeland Murdagsverken, Läggeved, Aska, Malm, Ved, Ketse-spån, Notgarn, Näfver och Hampa, tillsammans 1 D:r 20 öre 12 p:r: i en del af Westmanland med Långstockar, Tilja, Pumpstock, Ved, Näfver, Drefaska m. m. till 1 D:r 21 öre, o. s. v. Ibland kallas denna ränta Slottsfamn och utgår i Ved: ibland kallas den Winterkörssel och utgår i hvarjehanda persedlar; och beräknas där förvandling äger rum efter persedlarnes Krono värdi till något öfver 2 D:r på mantalet, hvilket åter utgår med förhöjning, alterum tantum. *KF. 8 Jan. 1748. §. 6.* Till denna ränta kan ock räknas hvad på sina ställen utgöres, nemligen Wind och Wask samt Malmkörssel. — I Nora och Linde utgår ej Byggningshjelpen; men i dess ställe Brukshjelp med 2 lass Malm, 6 dagsverken och 4 skjutsfärdsdagsverken, tillsammans 2 D:r 28 öre.

§. 315. c) Saltpetter hjälpen.

Ifrån Kon. GUSTAF I:s tid vet man att Kronan sjelf haft Saltpetterhus, och låtit för sin räkning verkställa sjuderierna. Allmogen förplikades då att till Saltpetter-husen framföra jord, aska, ved, halm, prästera dagsverken, forssla Sjudare och redskap, samt lemna Sjudarne husrum och un-

derhåll. Att undgå dessa tryckande onera åtog sig allmogen 1644 att i penningar betala 1 D:r 17 öre på hvarje mantal, hvaremot Kronan skulle betala, underhålla och forssla Sjudarne och deras redskap. I allmänhet utgöres Saltpetter-hjelpen sålunda: Likväl i vissa orter, t. ex. Jönköpings län, utgöres ännu Saltpetter-hjelpen i 5 särskildta persedlar och dagsverken, tillsammans efter Kronovärldi 1 D:r 27 öre, och på några andra ställen anörnlunda. — I från denna ränta har Adeln påstått Frälset alltid hafva varit fritt. *Res. p. Ad. Suppl. 14 Nov. 1644. R. Allm. B. 1675. §. 4.*

§. 316. d) Boskapspenningar och Åkerskatt.

Kallas n. m. endast Boskapspenningar, beviljades 1620, till betalning af Rikets gäld och underhållande af försvarsverket, att utgå till viss afgift af hvarje hemtamdt kreatur i hela landet, neml. 8 öre för häst och ox, 4 öre för stod och ko, 2 öre för fåle och quiga o. s. v. äfven som härmed förentes 1 fyrks afgift för hvarje Tunnas utsäde på Svedjeland och åker. Förlängdes 1622; föröktes 1624 och 1627; nedsattes till hvad först beviljades. *RdB. 1634. §. 11.* och förvandlades ändtel. i en reelle skatt, som borde utgå med 2 D:r af hvarje helt Krono och skatteheman. *RdB. 1642. §. 5. 1649. §. 2.* Allmänna frälset befriades från denna skatt till hälften emot den skattskyldiga jorden. — I början skulle Boskapspenningar utgöras äfven af Torpare och inhyses-hjon, hvilket dock, sedan afgiften blifvit reelle, upphört. *KCB. 20 Jun. 1789.*

§. 317.

§. 317. e) *Skjutsfärds penningar.*

Åtogos 1642 för att vinna befrielse ifrån det tryckandé onus att præstera fri skjuts och gästning åt 1) dem som färdades i Kronans ärender; 2) främmande Sändebud. *KB. 17 Aug. 1576.* 3) tågande Krigsfolk. *KF. 3 Febr. 1615.* 4) till och med Adeln då den reste till Riksdagar och möten. *Förkl. p. Ad. grav. 28 Jul. 1634. §. 4.* så att visserligen med skäl anmärktes att detta onus var drygare än alla andra utskylder tillhopa. *Mand. 22 Apr. 1604.* Likväl antogos skjutsfärds-penningarne i början endast på försök, men år 1649 för alltid; dock fortfarande allmogens skyldighet att fritt utan betalning skjutsa Krigsfolkets tross och de sjuka, som ock upphäddes genom *KF. 5 Febr. 1639. §. 2.* — Denna ränta utgår med 3 D:r på hvarje hel gård, och allm. frälset har deltagit deruti till hälften eller 1 D:r 16 öre för hvarje mantal.

§. 318. f) *Dagsverks-penningar. Mantals-dagsverken.*

Härleda sitt ursprung ifrån allmogens skyldighet att biträda med körsslor och dagsverken vid Kronans Slott och Fästningar, samt Konungens Säterier och Djurgårdar, hvarifrån i äldre tider icke en gång Adelns landbönder voro fria. *Ad. Rec. 3 Aug. 1562.* Detta onus, ehuru räknadt ibland mantals-räntorne, är dock ej tillkommit eller bestemt genom bevillning; Likväl har antalet å dagsverkena blifvit fastställt till 6 öke och 12 dränge-dagsverken af hvarje helt mantal, värderade de förra till 8 öre, de sednare till 4 öre hvardera, så att inalles Krono värdiet på denna räntä

är 3 D:r på hvarje mantal: och allmänna frälset är derifrån befriadt genom *R. Ad. B. 1680 §. 40.* Dagsverken kunna väl in natura utfordras under visst förhållande. *§. 231.* men utgår merändels i penningar, hvadan denna ränta vanligen undfått benämningen Dagsverkspenningar; och böra dessa dagsverken förblandas hvarken med Jordeboks dagsverken, hvarom förut är taldt, eller de extra ordinarie hjelpe-dagsverken, som stundom blifvit anslagne Kongsgårdar och Boställen. *K C B. 2 Febr. 1813. K F. 20 Sept. 1815. §. 8.*

§. 319. Olikheter i räntorne.

På sätt i föregående §§. anfördt är utgå väl allmännast Jordeboks och Mantals räntorne; dock är dervid olika förhållande så väl emellan särskildta Landskap och Län, som ock inom Länen, emellan särskildta Härad och Soknar: ej allenast i skatte mått efter Krono-värdi, utan ock i förvandling ifrån en räntepersedel till en annan. Så t. ex. i Upland beräknas 1 årl. häst i Håbo Härad till 6 öre, i Bro och Åsunda till 10 öre $4\frac{4}{5}$ pgr. i Olands till 12 öre. I Håbo utgår denna räntehäst förvandlad uti penningar: i Bro och Åsunda förvandlad i 3 öre penningar och $3\frac{1}{2}$ k:pr Spanmål, i Oland med förvandling i $\frac{3}{4}$ läst Kol. — Landtogsgården betalas i allmänhet i Upland med $3\frac{1}{4}$ T:r Spanmål, $\frac{1}{2}$ sommarlass hö och 5 kärfvar halm, *K C B. 11 Sept. 1638.* men utgår i Norunda Härad med 4 T:r Spanmål i ett för alt. Så utgår i Olands Härad i stället för Byggnigshjelpen 3 räntor, neml. Brukshjelp, Ekekörssel och Rustkammarhjälp, tillsammans 2 D:r 16 öre, men de

andra 5 Mantalsräntorne lika som annorstädes. Ännu märkbarare är olikheten emellan Provinserne hvarest ibland på ett ställe betalas skatt, som på ett annat icke har något motsvarande. Af hvarje heman betalas på Öland Springeskatt, bestående af 1 Ko, 1 Svin, 1 Får och 1 Lisp. Ullgarn, tillsammans 10 D:r i Kronovärldi, samt 1 T:a Äpplen 2 D:r: i Warbergs Län 100 st. Hvitlingar, 1 T:a Tyskt Öl, 1 Teja, tills. 4 D:r 20 öre: i Bohus län Byxelen 8 öre af hvarje öresbol Kronan äger i ett skatteheman: å Wermdön 1 Lisp: d ljusgarn, 1: 8. i Danderyd 1 Säck 8 öre; i Werm-land V. Sysset 1 lumber gråskinn 1: 16: i Calmare län 1 kaka honung 16 p:gr. och 1 ask honung 1: 16: i Kronobergs Län 1 Notslinga 1 D:r i Jemtland *Landskyld* och *Silfverskatt* efter Tunnelandet och Skinnskatt efter gl. taxering: i Härjedalen *Ostskatt*, beräknad efter en dags mjölkning af all Bondens mjölkande Boskap, om sommaren, o. s. v. Så är ock i Mantalsräntorne stora olikheter. I Skåne utgår årliga eller Jordeboks räntan, som kallas *Landgille*, icke i persedlar, utan betalas efter 1672 års jordrefning med visst i pennningar; och Mantalsräntan erlægges under benämning af *Termins-skatt* 18 D:r 20 öre och Saltpetter skatt 1 D:r 17 öre: i Halland *Kongs* och *Matskatt*, arbets- och dagsverks-penningar ved- och timmekörssel, utskrifts-penningar samt skjuts och gästnings-penningar tills. 20 D:r: i Bohus län *Sölfskatten*, arbets-penningar, Skjutsfärds-penningar, Skrifvare-orten, Lifstids tagan, Byxelen och Landbo-dalern, tills. 15 D:r 28 öre. I Gestrikeland förekommer bland mantalsräntorne Hö-förhöjning och Factori-hjelp: i Kopparbergs län Trossar, Stockar,

Pipstockar, Wed och Dagsverken, m. m. som vore för vidlyftigt att uppräknat, häldst ock det ej kunde ske fullständigt. *K C Ber. 12 Apr. 1716. Sv. BRING de orig. tributt. in Sv. Goth. Lond. Goth. 1759 — 61. Orternas undervisningar.*

Vid så beskaffadt förhållande och då mångfalden i räntepersedlarne i märkelig mätto försvårar räkenskaperne, gör debitering och uppbörd vidlyftig, samt otvifvelagtigt döljer verkliga missförhållanden i beskattningarne uti olika orter, har det stundom varit påtänkt att införa mera enkelhet i detta afseende. Härom var fråga väckt genom *K K. 2 Dec. 1741* och *K. Förk. Com. Proj. 1753.* hos *MODEE p. 3571*, och sednast, i anledning af Riksens Ständers underdåniga begäran, har Kgl. Majjt befalt det skall öfveralt i Riket Jordeboks-räntepersedlarne project-vis reduceras till ett inskränkt antal räntor, hvilka skola utsättas efter deras relativa medel värde emot de hittills varande räntepersedlarnes markegångs-medel-värde under de 10 föregående åren. *K B. 30 Jan. 1825*, hvarefter förslag härom till Riksens Ständer, vid nästa Riksdag, kommer att öfverlemnas.

§. 320. *Frälsets friheter i följd af Adelns cession af Tullfriheten.*

Ifrån uråldriga tider tillbaka hade Adeln haft rätt att ifrån Riket tullfritt utföra de gods och varor, som af Adeln afvel, landbo räntor eller förläningar kunnat utskleppas; samt införskrifva utländskt gods för eget behof. Denna rätt afstod Adeln genom *Cessions Acten 7. Dec. 1644* med vilkor att deras gods utom fredsmilen skulle befrias

från alla Gärder, Saltpeter och Byggningskörsslor, Dagsverken; Hjelpeved och andra sådana *inrijten besvär*. Härpå grundar sig den frihet, som allmänna frälset ännu åtnjuter för Landtogs gården, Byggningshjelpen, Saltpetterhjelpen och Dagsverks peng; deremot utgöras Boskaps och Skjutsfärds pg. till hälften emot krono och skatte. Landtogs gården har likväl sedermera i så måtto blifvit frälset ålagd, att allm. frälset derföre præsterar rusttjenst, neml. för $1\frac{5}{8}$ T:r Spanemål och 5 mkr Smör. *Rust. Tj. Ordn. 1686. §. 5.*

§. 321. Andra friheter.

Så som förut anmärkt är njutes på de förnämligare Boställen eftergift af Jordeboks och mantalsräntorne, hvilka beräknas på Boställs innehafvarens lön. §. 228. — på Capellans bohl gemenligen Jordeboks räntan, Landtogs gården, Byggnings och Saltpetter hjelpen. §. 249. *KCB. 17 Oct. 1691.* Likaledes har kronan efterlåtit Jordeboks och Mantalsräntorne på Rusthåll såsom hästeräntor, §. 235. jemväl i vissa landskap till någon del till understöd för Båtsmanshället. §. 242. — I Skåne utgöres för Mantalsräntorne af utsokne frälset allenast hälften af Terminsskatten med 9 D:r 19 öre 22 pr enl. *Landt Stånd. Besl. 1669.* I Halland utgår af utsokne frälset hälften af Termins skatten med allenast 4 D:r 16 öre. *Malm. Rec. 1662. §. 13.*

§. 322. III. Krono Tionde.

Ända ifrån slutet af XII. seklet har i Sverige varit antagen den afgift till Clericiet och kyrkostiftelser, som i hela Christenheten är vedertagen

under namn af Tionde, hvilken säges vara af CHRISTUS påbuden, samt af ADAM och hans Söner först utgjord. 1. *KkB. LL. in pr.* Den art af tionde som utgick af hvarjehanda Säd och Jordfrugter deltes i början på det sätt att $\frac{1}{3}$ tillföll Sokne-Presten eller Kyrkoherden, och de öfriga $\frac{2}{3}$ vidare fördeltes i 3 lika delar, hvaraf tillkom hvar sin del Biskopen, Sokne Kyrkan och de Fattige. *XIV. KkB. WgL. IX. Kr. B. ÓL. VII. KkB. UL. m. fl.*; hvilken sidstnämnde fattig tionde stundom utgick till Hospitalerne, stundom anslogs till lön åt Kanikerne vid Dom-Capitlen: och var ingen fri från tiondes utgörande. Utaf hela tionden reducerade Kon. GUSTAF I. $\frac{2}{3}$ under kronan. *Wadst. B. 1526. §. 3. Sthms B. 1526. §. 2.* hvilka ännu utgöra kronetionden; det enda deraf som till någon del ännu utgår till sin första bestemmelse är den så kallade Vin och Byggnads-säden, svarande emot den gl. Kyrkotionden. — I Skåne, Hall. o. Blek. är likväl annat förhållande i så måtto, att hela tionden ännu delas i 3 hufvudlotter, neml. Krono, Kyrko och Prest-tionde, så att Kronan där njuter allenast $\frac{1}{3}$ af tionden: äfven som att Kronans jemte Kyrkans tionde stundom får uppbäras af vissa Säteri ägare, dock emot skyldighet att vidmagthålla Kyrkan. *Ad. Pr. 1723. §. 8.* På Gothland är hela Tionden förlänt Presterskapet. *KCB. 22. Febr. 1763.*

§. 323. *Beräkningsättet.*

Tionden utgöres af allehanda Säd, Råg, Korn, Hvete, Hafra, Ärtor, Bönor &c. så af Svedja som Åkerbrukning, så af den jorden äger som den till lego fått hafver. *Mand. 22 Febr. 1638. §. 5.*

Deraf uträknas Kronans $\frac{2}{3}$ mästadels uti Råg och Korn, dertill de öfriga sädesslagen reduceras, dock detta efter hvarje Landsorts plägsed. — Tiondens belöpp bestemmes antingen efter Räkning och Profning, eller efter Tionde Sättning.

1) *Räkning och Profning.* Detta sätt är det äldsta, men medförande betydliga olägenheter har dess förbytande i ständig sättning i sednare tider ofta blifvit yrkad. Där det ännu bibehålles bör af tillsatte *Räknare*, Sexmän och Nämndemän, räkning ske på åkren innan säden blifvit införd; deraf tagas en Skyl, Trafva eller vissa Band, som införas i Tionde-ladan, eller där den icke är så när, i bondens egen lada, att prof deraf uttröskas. Tilika föres längd eller förteknig öfver skylarnes och bandens antal samt hvad profvet gifvit; och derefter uträknas beloppet af Tionden, som sedan den af bonden blifvit uttröskad, bör, innan medium Decembris införas i kyrkoherberget m. m: *H. F. Instr. 1688. §. III. n. 2.*

2) *Tionde-Sättning*, eller Contract emellan Kronan eller ock Tionde tagare å ena sidan och Allmogen såsom 10 gifvare å den andra, hvarigenom en gång för alla bestemmes beloppet af den tionde som af en lägenhet utgöras bör. Sättning måste n. m. beviljas då den af Tiondetagare eller gifvare begäres; och sättet att bestemma 10:s belopp är i två fall olika. a) är åkren *icke afmått* och vederbörande ej vilja bekosta dess afmätning, då skall af 9 års efter räkning och profning uträknade afkastning medium tagas till grund för bestemmande af kronans $\frac{2}{3}$ i hela tionde beloppet, likväl så att dervid också göres afseende å hemanens jordmän, åker och ängs naturliga beskaffenhet, bördighet och

utsäde m. m. *KB. 17 Aug. 1727. o. 11 Nov. 1756. KCB. 23 Maji 1821.* b) Är åter åkren *afmått* för skattläggning och *graderad*, då skall af skattläggningsmän, eller Kronofogde och Häradsskrifvare, i vederbörandes närvaro, efter åkerjordens areala innehåll och åsatta gradering, uträknas och föreslås den belöpande Krono tionden; hvilket först stadgadt för ny- och upptagne Ödesheman *KCB. 23 Maji 1821.* n. m. blifvit utsträckt till alla lägenheter inom de orter, där hittils ej varit ständigt sättning. *KCB. 18 Aug. 1823.* Det förslag sålunda blifvit upprättadt skall sedermera granskas af först Landshöfdingen och sedan KammarCollegium, hvilket vidare insänder det jemte eget utlåtande till profning af Kl. M:t som efter omständigheterna fastställer det, antingen evärdeligen eller för någon viss längre tid. *ibm.* Förut i afseende på kronans behållne Tionde gjorde Sättningar äro försäkrade att aldrig undergå någon ändring. *KF. 4. Apr. 1789. §. 2.* på grund hvaraf ock förklaradt är, att där ständigt tiondesättning orten öfvergått, n. m. icke någon Krono-tionde kan åsättas de vid tiondesättningens verkställande befintelige skattlagde lägenheter, som dervid icke fått sig tionde påförd, så framt ej undantag och förbehåll derom blifvit gjordt. *KB. 1. Febr. 1825.*

§. 324. Särskildata skyldigheter.

I sammanhang med kronotiondens utgörande åligger Tiondegifvare att 1) *Uttrösk*a och rengöra tionde-säden, hvaremot halmen får behållas. 2) *Bygga* och underhålla Kyrkoherberge eller tiondebod, en i hvar sokn, hvarest tionden i uttröskad Säd inslås och förvaras intill dess den utföres. Där

likväl tionde-sättning skedd må tionde spanmålen föras till vederbörlig ort utan inslag i kyrkoherberget. *R. Allm. B. 1731. §. 4.* 3) *Uiföra* tionde säden enligt hvad närmare utföres *§. 328.* För detta var väl ock stadgadt, det borde Sokne - menighetens Krono Tionde gifvare bygga och underhålla *Tionde Lada*, hvaruti Tionde säden borde af dem uttröskas. *Bi-Afsk. 1627. §. 6. Mand. 22. Febr. 1638. 4:o.* Men då sedermera förordnadt blifvit att a) efter skedd räkning, proftröskning skall ske antingen i Tionde lada ell. i Bondens egen lada, och hvad profvet gifvit honom återställas. *HFI. 1688. §. 3. n. 2.* b) Tionden bör utgå efter profvet men ej efter anställd uttröskning i Tionde ladan. *KCB. 22 Febr. 1724.* c) Stor oreda uppkommer om säden aftröskades i Tionde ladan, och den förutgångne Profningen ej vore af något ändamål. d) Tionde sättningar i sednare tider äro särdeles befordrade då hvarken lada eller bod behöfves. e) *§. XXVI. BB.* icke heller ålagt skyldigheten att hålla Tionde lada: Så synes af dessa skäl Allmogen ej vidare böra besväras med sådan Tionde ladas byggnad:

§. 325. Frihet från Kronotionde.

I allmänhet utgöres kronotionde af alla i Riket till hemantal och viss ränta satte jordbruks lägenheter, till och med af Toip i nya Koppb. Bergslag. *KB. 21 Febr. 1770.* äfvensom af Städernas jord. Fräa äro 1) Kongsgårdar. *Tiond. Mand. 1638.* 2) Boställs Säterier. *R. Kr. B. B. 1723. §. 37.* 3) Alt ypperligt Frälse, jemväl i Skåne, Halland, Blekinge o. Bohus Län. *Ad. Pr. 1723. §. 8.* 4) Prestegårdar, Präbende heman och Stommar, som af Presterskapet sjelft brukas. *Pr. Pr. 1723. §. 4.* likväl utgöres Krono

10. af Capellans bohl. *K. Res. 20 Dec. 1697. m. fl.* 5) Om speciella Resolutioner äro till befrielse. *Tiond. M. 1638.* 6) Bergsfrälse vid Fahlun. *K. Res. 30 Oct. 1650.* 7) Torp och Odlingar på hemans ägor, äfven som Nybyggen medan frihets åren räcka. *R. Allm. B. 1723. §. 81. o. 1756. §. 69. KF. 25 Febr. 1740. o. 12 Aug. 1783.* Hit skulle ock kunna föras 8) redan skattlagda lägenheter, hvilka, vid orten öfvergången ständig tiondesättning, icke fått sig Kronotionde påförd. *KB. 1 Febr. 1825.*

§. 326. *Disposition.*

Kronotionden disponeras på det sätt, att den antingen förblifver Kronan bespard, då den ingår ibland StatsWerkets Intrader, eller ock att den en gång för alla anordnas till något visst behof, såsom militie och ecclesiastik Staternes aflöning, eller till fromma stiftelsers uppehållande; stundom hela Ferberget på vinst och förlust som det heter, och tionde gifvande menigheten må utgöra mer eller mindre, stundom till allenast vissa tunnors belopp. Är helt Kyrko-herberge härtill anslagit, får tionden icke någonsin flyttas annorstädes. *Pr. Pr. 1723. §. 4.* men äro vissa tunnor Kronotionde anslagne, då må de af KronoFogdar och Regements skrifvare årligen disponeras, sedan deras disposition Staterne emellan blifvit af Landshöfdingen gillad, *UR. 1739. §. 11.* dock böra häldst sådana årliga dispositioner upphöra, och vissa ständiga tionde anslag i stället antagas, i synnerhet så, att tionde gifvare varda fördelade till närmaste tionde tagare, och så att Byar och nästgränsande heman anslås en och icke flere. *KF. 22 Jul. 1803. §.*

3. *Kr. o. K. C. s. St. C. B. 4 Nov. 1803.* — Viss Krono tionde afkortnings-Spannemål skall alltid utgå af visst herberge och ej få flyttas, såsom Vin- och Byggnings- samt Vederlags-spannemålen ifrån den Församling till hvars Kyrka eller Kyrkoherde den är anslagen. *Pr. Pr. 1723. §. 4.*

§. 327. *Afkortningar.*

Utur hvarje Kyrkoherberge eller utaf hvarje sokns tionde afgift i Spanmål, vare sig Kronan bespard eller där hela tionde-herberget är indeldt på lön, afgå under titel Afkortning. 1) *Kyrkans Vin och Byggnads-Såd:* bibehållen ifrån catholska Kyrko-tionden, hvarmed Kyrkan skulle skruda sig. *VII. Kk. B. UL. Pr. Pr. 1723. §. 4.* 2) *Domkyrko Tunnan,* af hvarje herberge en tunna, som upp bäres för Stiftets Domkyrka. *Pr. Pr. 1723. §. 4.* 3) *Proste-tunna,* en af hvarje herberge inom Contractet, Lön för præposituren. *Pr. Pr. 1723. §. 4.* 4) *Bibeltrycks tunna,* en tunna af hvarje herberge. *K. Res. 1630.* I början anslagen till Bibelns öfversättning och tryckning på Svenska, sedan sådant snart skedd, bibehölls den till fäderneslandets nytta, särdeles i lärdom. *R. Pr. B. 1635. §. 5.* och äro deraf sedermera anslag gjorde dels till Antiquitets-Collegium, dels till Scholæstaternes aflöning. 5) *Barnhus tunna* eller den allmänna Barnhusen i Stockholm och Malmö anslagne, hvar 40:de tunna ex massa indivisa, hvarvid vissa landskap blifvit underlagde hvardera Barnhuset. *Pr. 11 Jun. 1650. R. Pr. B. 1664. §. 1.* 6) *Krigsmanshus tunnan* eller den Krigsmanshuset i Wadstena anordnade hvar 40:de tunna ex massa indivisa uti alla herbergen.

Pl. 17 Mart. 1660. 7) *Presterskapets Vederlag*, e-
 när sådant gifvit är. Vederlag kallas *ståndigt*, när
 det är gifvit i ersättning för mistadt Landgille;
 och får då aldrig indragas: kallas åter *behaglig tid*
 eller *Gästnings vederlag*, när det är gifvit för Preste-
 gårdens belägenhet invid landsvägen, då Kyrko-
 herden, i synnerhet i fordna tider, varit särdeles
 besvärad med resandes herbergerande och förpläg-
 ning: detta kan återkännas under Kronan när en
 innehafvare deraf lemnar tjensten. 8) *Damspann*.
 Är $\frac{1}{2}$ tunna på hvarje Herberge i ModerkyrkoFör-
 samling, $\frac{1}{4}$ T:ta i Annexe, hvilken Sexmännen få
 afskrifva, mindre för sitt besvär vid intägt och
 utmätning, än för det att målet genom afdamning
 kunnat minskas. *H. F. Instr. 1688. §. iii. n. 2.*

§. 328. *Afrads och Tionde Spanmåls Utförstel
 och Lösen.*

Med *Afrads*, eller *Ränte-spanmål* menas den
 som utgöres af de åtskilliga ränte titlar i Jordeboks-
 och Mantals räntorne, hvilka i Spanmål böra ut-
 gå, vanl. Hufvudräntan i Sädes provinserna, en
 del af Landtogs-gården, samt Fordringen hvilken
 allmänt nog förvandlas i spanmål. *Tionde spanmål*
 åter är den som efter räkning och profning eller
 efter sättning utgår, eller ock i sednare tider vid
 skattläggning särskildt bestemmes.

Så vidt *Afrads* och *Tionde spanmål* är Kro-
 nan behållen, åligger det räntegifvaren att ut-
 föra den in natura till hvad afstånd som häldst in-
 om lagsagan. *R. Allm. B. 1803. §. 1:* vanligen lef-
 vereras den vid KronoMagasinerne. Men när
 spanmålen blifvit anslagen till någon Inrättning,

Stat eller Tjensteman är det räntegifvares och räntetagares inbördes rätt, utan att endera framför den andra tillkommer någon option, *KB. 19 Jan. 1825*, att få innan dagen näst efter Thomædag uppsäga den till lefverering in natura, dock ej på längre afstånd ifrån räntegifvarens hemvist än högst 8 mil i de norra Provinserna, och 6 mil i de öfrige, med den skillnad likväl att då fråga är om indeltdt afrads-spanmål, den får lefvereras vid Bostället, om det är närmare. *Forsedel* bör lemnas innan d. 11 Febr. näst efter skatte-året, så att utförseln kan vara fullbordad medan slädföret räcker, eller till d. 25 samma månad, och bör, enär saken angår 10:de spanmål, de från samma by häldst anordnas åt *samma lefvereringsställe*, så att de må kunna hjälpa hvarannan vid forsslingen. Varder ej så tillsagdt, då skall spanmålen lösas efter markegångs-priset, med förhöjning 16 sk. för Råg och Korn, 12 sk. för Hafra på tunnan, i ersättning för utförseln. *K. F. 22. Jul. 1803. §. 1. 2. — 20 Sept. 1815. §. 6.* För Kronans behållna Afrads- och Kronotionde-spanmål, när den icke utföres, betalas dock ej någon forsel-lön, utan löses den allenast efter markegången. *KB. 19 Jan. 1825.* dock kan ibland lösningspris utan afseende på markegången äga rum, då nemligen, till undvikande af längre transporter, lösningspris erbjudes räntegifvare för sådan Spanmål som Kronan eljest behöfde in natura disponera, så att den utan Kronans förlust kan anskaffas på den ort där den är af nöden. *KB. 7 Nov. 1811.*

§. 329. IV. Brännvins-skatt.

Brännvinet, hvars tillverkning tros vara upp-

funnen i Arabien och Egypten, kom till Italien omkring början af 1400:talet, men ej till Sverige förr än under Kon. GUSTAF I. DALIN S. R. H. D. III. p. 427. och hade ännu 1569, så liten ynnest här, att såsom Domskäl emot Kon. ERIC XIV nyttjades, att Han jemnerligen pint Sturarnes tjennare med brännvin och andra nya plågor. *Afs. Att. 25 Jan. 1569. §. 20.* Sedermera har likväl Brännvinet vunnit tycke; och efter åtskilliga derom tagne författningar, blef dess tillverkning förklarad vara ett Regale, hvilket, då altför få anmält sig att förpakta det, skulle besörjas på Kronans bekostnad vid regala KronoBrännerier. *K K. 14 Sept. 1775.* Denna anstalt förändrades sedan, och uppläts under frivilligt arrende, emot viss afgift, fri Husbehofs-bränning först på 10 år, *K F. 20 Dec. 1787,* som likväl fortfor tills Riks. Ständer beviljade, att för rättigheten till fri Brännvins tillverkning allmänel, skulle erläggas en viss afgift i säd. *Rd B. 1800. §. 5.* Så har Brännvins-tillverknings rättigheten återkommit till de enskildta, men emot vissa afgifter, och under vissa controller. *Rd B. 1810. §. 25. K K. 6 Sept. 1815 o. 19 Maji 1824.*

Brännvins-skatten är 2-faldig: den ena ovilkorlig för rättigheten i allmänhet att bränna; den andra vilkorlig, för verkelig bränning; den första måste alltid utgå; den sednares utgörande beror derpå om man bränning idkar. *På landet. 1) Ovilkorlig Brännvins-skatt.* Rättighet att idka brännvins bränning hela året igenom, åtföljer alla bebyggda lägenheter med åsatt mantal, samt med särskildte åboer försedde utjordar och andra lägenheter som deltaga i rotering eller utgöra särskild ränta till Kronan. Denna rätt är öfverlätelig åt annan som

å hemanets ägor är bosatt, dock hel och hållen, ej delad eller styckad. Skatten utgöres med 8 sk. för hvarje 1000 Rdr af lägenhetens år 1822 åsatte taxerings värde, hvilket sidstnämnde ock bestemmer huru stort Werk, mätt efter Pannornes storlek, får anläggas. 2) *Vilkorlig Bränvins Skatt.* Är den afgift som erlægges för Bränvins panna, hvilken nyttjas för tillverkning, i visst progressivt stigande efter pannornes storlek; neml. 12 sk. för 6 kannors panna och 270 Rdr för 180 kannors pannor, i förra fallet efter 3 sk. i sednare 1: 24 kannerummet, alt efter fastställd Tariff; och bör vid skattskrifningen angifvas om verkelig bränning sker, samt med huru stor panna. Bränvins bränning kan af Regeringen inställas, och då minskas $\frac{1}{8}$ af Afgiften för hvarje månad bränningen förbjudes, hvarvid dock Jun. Jul. Aug. o. Sept. månader ej komma i beräkning.

I *Städerna* utgår *ovilkorlig* bränvins skatt efter Stadsjordens 1822 åsatte Taxerings värde. Stadens röstägande innevånare afgöra huruvida Bränvinsbränningen skall åt jord-ägarne upplåtas eller för Stadens gemensama räkning utöfvas m. m. Dessutom skall betalas för pannorne, som till bränning nyttjas, alldeles lika som på landet. Stockholm, Götheborg och Carlsrona, hvarest hittills varit Krono-Brännerier, få hädanefter idka bränning lika som de öfriga Städerna, så snart Kronans med enskildte personer afslutne arrende contracter om Brännings och Distillerings rättigheten upphört.

§. 330. *V. Saltpetter gård.*

Alt ifrån Saltpettersjuderi-inrättningens införande i Sverige under Kon. GUSTAF I:s tid, har

Kronan haft dominium eminens till den så kallade saltpetter-jorden, hvilken af Allmogen framfördes till saltpetter-husen m. m. §. 315. Men efter *RdB. 1800*, stadgade *KF. 26 Oct. 1801*, att af hvarje förmedladt helt heman skulle utgöras en gård af $\frac{1}{2}$ Lisp:d inrikes tillverkad oluttrad Saltpetter in natura, hvarföre Kronan skulle betala tillverkningsvärdet med 1 Rdr 24 sk. sedermera satt till 1 Rdr 8 sk. *KB. 12 Febr. 1813*. Deremot afstod Kronan ifrån ägande och dispositions rätten af den i landet befintliga saltpetter-jorden, hvilken af jordägarna sjelfve får användas. Grunden för Saltpetter gården är således den, att Kronan afstått ifrån saltpetter-jorden; för saltpetter-hjelpen åter den, att Kronan afstått ifrån Körsslor, Sjudares underhåll m. m. som förut bordt af Allmogen prästeras. N. m. är Saltpetter gården nedsatt till hälften eller 5 marker oluttrad saltpetter af hvarje helt heman, dock så att Kronan derföre icke betalar någon tillverknings kostnad. *KK. 9 Aug. 1823*. Den gård-saltpetter som lefvereras är räntegifvaren skyldig att forssla till upphördsstället. — Äfven af Städerna utgår denna gård, neml. i mån af Städernas ägor, i afseende hvarpå Jordägorne bordt uppskattas efter undervisning och methode till ett visst hemantal, hvarefter Stadens saltpetter-skatt bestemmes. *KB. 12 Febr. 1813*. — Hela Saltpettergården utgjorde efter lefverance till 10 marker på hvarje helt förmedladt mantal, 32,955 Lisp:d: n. m. då gården blifvit till hälften deremot nedsatt 16, 477 Lisp. 16 marker. *KR. 26 Nov. 1816*. Det i detta Kgl. Reglemente utsatte quantum Saltpetter grundar sig på beräkning af 65,908 hela mantal i Riket: skillnaden häremellan och hvad i §. 93.

uppgifves angående hemanens antal, kommer sig af den uppskattning till mantal, som Städerna undergått i afseende på Saltpettergårdens utgörande. *§. 107. 15.* — Kronan har åtagit sig att tillhandahålla allmogen Saltpetter sjuderi pannor då det begäres: dessa *utlegas* för tillverkning; och betalas då derföre viss afgift till Kronan. *K B. 12 Febr. 1813.*

§. 331. VI. Tillfällige inkomster af Krono-jord.

Dessa äga rum vid allenast särdeles tillfällen, utan att deraf någon stadigt påräknelig tillgång kan vara att förvänta, såsom 1) *Städje- Stådsråds-peningar*, som stundom gifvas vid tillträde af värdskapet å rena Krono heman. *§. 176.* 2) *Skatte köpskillingar*, som erläggas vid förvärfvande af skatte och jordägande rätten. *§. 192.* 3) *Stubbe Ören*, som kunna komma att erläggas om auction anställles å Skogseffecter för Kronans räkning. *§. 204.* eller om träen som för Kronan äro fälde sedan befinnas oduglige och försäljas. 4) *Ollongåld*, som i Skåne och Halland enl. 1670 års Förordning bordt utgöras med ett Svin af hvar gård när ollongår inträffat. *NYSTRÖM p. 33.* och som ännu utgår med en viss afgift för de Svinkreatur, hvilka intagas på Kronans skogar i Halland. *R. Allm. B. 1766. §. 33.* och erlägges med hvart tionde af de Svinkreatur som kunna intagas på Krono och Skatteheman derstädes med Bokskogar, på lika sätt som före 1789. varit vanligt. *K B. 22 Nov. 1796.* Hit torde ock kunna föras 5) *Gråsgåld, ödessränta*, som väl i allmänhet ej betyder annat än den förmån rote-interessenter ha, att om ödesheman blifver i

roten få berga hö och nyttja bete på dess ägor, häldst om ägorne måste omstängas; men ock stundom utmärker en afgift, som måste erläggas till Kronan eller jordägaren, i fall sådan förmån i värde öfverstege ödeshemanets andel i roterings utgifterne. *R. Allm. B. 1720. §. 35. 36.*

§. 332. VII. Dulga böter.

Omtalas på detta rum emedan afgiften härföre är ett onus reale, äliggande jord, och proportionerliga deltagandet bestemmes efter grund af mantalet. Dessa böter härleda sig ifrån de äldsta tiderna, då, på det Kronan ej skulle gå miste om den inkomst henne borde tillfalla i särdeles svåra brott, Häradet var förpliktadt att *botum oppihalda. jfr. §. 306. 1.* — För vissa crimina occulta, n. m. endast Dråp. *XXVII. MB.* samt sönderhuggning och uppbrännande af strandad farkost. *KB. 6 Dec. 1697.* så vida Banemannen inom natt och år ej finnes eller lagligen tillvinnas kan, men känt och uppenbart är att brottet skedt, måste hela Häradet erlægga dessa så kallade Dulgaböter, hvaruti inom Häradsmenigheten tages del efter förmedladt mantal, utan att någon jord derifrån är genom privilegium frikallad. Lägenheter utan mantal såsom Quarnar, Bruk, Utjordar, Torp m. fl. synas dock vara fria, äfven som obebygda, utan åboer varande lägenheter, såsom Fisken, Ångsfjällar m. fl. Anmärkningsvärdt är, att fordom äfven som nu, Städerna njutit det privilegium, att om Dulgabrott timat inom Stad eller dess område, och banemannen ej kan upptäckas, Staden dock ej är förpliktadt att erlægga dulgaböter.

§. 333. VIII. Lappränta.

Hvarje Lapp-by har blifvit en viss och ständig penninge ränta ålagd uti en år 1696. upprättad Jordebok på det sätt, att ehuru få Lappar inom byen öfverblifva, borde dock byens åsatta ränta utgöras. N. m. får dock denna ränta förmedlas eller minskas i mån efter som Lapp-land blifva med nybyggen intagne. *R. Allm. B. 1762. §. 84.*

§. 334. B. Last och Tunga. Besvär. Servituter.

Dessa Besvär och de dermed förbundne utgifter prästeras samtelige menighets-vis, efter sammanställningar af innevånarne uti vissa land-districter, hvadan de ock kunde anses såsom allenast *communal præstationer*: likväl äro de ej tillkomne för endast menighetens skull, utan har hela-Staten gagn af dem, på grund hvaraf de på detta rum, och i sammanhang med allmänna onera, upptagas. De bestå hufvudsakeligen i sådana besvär, hvartill skyldigheten väl är gifven och fastställd efter jord uti mantals måttet, men likväl ej utgår för hvarje år lika, utan rättar sig efter behovet. Tillika är ock deras beskaffenhet sådan, att igenom præstation af dessa besvär kronan ej tillflyter någon inkomst, men likväl tillkomma förmåner, hvilka för hela Allmänheten ej utan särdeles olägenhet skulle kunna saknas.

§. 335. I. Wäg och Brobyggnad.

Är ett gammalt onus, som ålegat all bebyggd jord i Sverige utan undantag, hvilket ännu i det närmaste fortfar. §. XXV. BB. likväl äro härifrån befriade Säterierne i Skåne, Halland, Blekingen

och Bohus Län. *R. Ad. B. 1735. §. 7. Bruk. R. Allm. B. 1786. §. 14.* Qvarnar och skattlagde Utjordar. *KCK. 29. Oct. 1793. Lotshe-man. KF. 17 Sept. 1783. §. 2.* — Städerna bygga vägarne inom deras vad och refning, och taga deruti del både borgare och husägare. *R. St. B. 1734. §. 33.* hvarifrån dock Clericie-Statens gårdar äro fria. *Pr. Pr. 1723. §. 7.* Vägarne böra underhållas alltid i godt och farbart stånd, äfven om vintern. *KB. 23 Sept. 1790.* Sand och ris får tagas till väglagning där närmast finnes. *12. XXV BB.* dock ifrån *inågor* ej utan jordägarrens tillstånd, eller ersättnings gifvande, som Häradets Rätten på Vägloths ägarens begäran äger bestemma. *KCB. 4 Mart. 1825.*; ifrån *utågor* efter Landsh:s förordnande. *KCB. 5 Apr. 1803.* Vägar äro af flere slag. 1) *Kongsvägar, allm. Landsvägar*, sådana som gå emellan Städerna och äro försedde med Gästgifverier. Landshöfding förordnar hvar ny väg behöfver anläggas, där den jemnst och genast göras kan och ingen får undandraga sig den servitut att tillsläppa jord dertill, dock njute den som mister i åker eller äng sin fyllnad af kronan. *1. XXV. BB.* också bör till väg häldst tagas utmark *R. Pr. B. 1766. §. 4.* Till den längd väg sträcker sig inom Häradets område fördelas den på Byarne inom Häradet efter byarnes förmedlade hemantal: och vidare emellan Bygrannarne efter Delningsgrunden. F. d. skedde vägdelningar efter oförmedlat hemantal: där så skedt bibehålles det tills ny delning göres. *KCB. 15. Febr. 1810.* 2) *Häradsvägar*, som uppehålla communicationerne inom Häradet: förhållandet med dem än det samma som med Landsvägarne. 3) *Kyrko och Byvägar*: underhållas allenast af dem som nyttja dem hem ifrån sig fram till kyr-

ka eller allmän väg, och tages mark dertill af jordoskifto. — Där vatten möter skall byggas Bro eller göras Färja så att man kan färdas öfver vattenet. Den menighet som underhåller vägen skall ock i allmänhet draga försorg härom; och indelas Brohållning efter som billigt är emot vägbyggnads besväret. Wirke dertill får hämtas ifrån Allmänning med förmåns rätt i 1:sta Classen. *Sk.O. 1805. §. 3.*

§. 336. II. Allmänna Hus.

Delagtighet deri till en del har ålegat Svenska Allmogen ifrån gl. tider tillbaka: en del har sednare tillkommit man vet icke när. — *Häradsmenigheter* bygga och underhålla 1) *Tingsbyggnad med Härads-fångelse.* Åligger allmogen efter förmedlade hemantalet på sätt föreskrifves i 4. *XXVI. BB.* Ifrån sådan byggnad äro frie Sätets och Ladugårdar samt afhyste rå och rörs heman: Preste- och klockare bohl. *ibm.* Lotsheман. *K. F. 17 Sept. 1783. §. 2.* och Postheман hvad materialiers forsslande angår. *KK. 19 Aug. 1801. §. 1.* 2) *Gästgifvare gårds byggnad.* Å Gästgifvare gård på landet skola vara nödige hus för inrymande af de resande sjelfve, deras hästar och åkdon. 2. *XXVIII. BB.* Förmår gästgifvare ej bygga, pröfve det Landsh. och gifve hela Häradet nödig hjälp dertill efter förmedlade hemantalet. Det ypperliga Frälset samt Postbönder äro dock fria. *Gästg. O. 1734. §. 2.* äfven Lotsar. *KF. 17 Sept. 1783. §. 2.* Troligt synes ock vara att Prestebohl o. Stommar, Kongsgårdar och högre Officers Böställen åtnjuta befrielse. — *Sokne menigheter* bygga och underhålla för Soknens behof nödiga hus och prästersas detta onus gemen-

ligen så, att *Materialier* och *Körslor* utgöras efter *Mantalet*; men *Dagsverken* efter *Matlag*, då touren efter hvilken hvar bör inställa sig vid arbetet kallas *Gångled*, hvilket förhållande är urådligt, emedan stadgadt varit angående Kyrko byggnad: *al-
tir fulgiárdis bönder akin áptur bonda tali Ok dax-
wárkin áptir wighra manna tali. 2. I. KkB. HL. m. A.* Sokne menighet åligger det att bygga och underhålla.

1) *Kyrka*, hvartill hör äfven *Klockostapel*, *Kyrkiomur*, *Soknestufva* och *Fattigstufva*, hvári deltaga alla som i soknen bo. 1. *XXVI. BB.* efter oförmedlat mantal. *KB. 4. Maji 1759.* till och med *Brúk och Quarnar*, ehuru ej af mantal, deltaga häri. *R. Allm. B. 1741. §. 40.* I Skåne byggas Kyrkorne af Kyrkotionden. *R. Allm. B. 1672. §. 4.* och så väl där som i Halland, Blekingen och Bohus Län äro ifrån sådan byggnad frikallade Säterier, men ej insokne heman, så framt ej annorlunda af ålder varit. *Ad. Pr. 1723. §. 8.* Frie ifrån denna byggnad äro skattlagde *Utjordar KB. 10 Oct. 1793.* samt *Postheman* för materialiers forsslände: äfven *Capell-lags innevånare* om kyrka utvidgas eller nybygges. *R. Allm. B. 1766. §. 12.* och emot vanligheten böra *Soldater* icke åläggas deltagande i kyrko byggnad. *KB. 11 Mart. 1765.* 2) *Prestegård.* Skall byggas till vissa hus af sokne menigheten, både i *Moderkyrka*, *Annexe* och *Capell*, efter oförmedlat gårdatal, hvarifrån dock äro frie Sätens o. *Ladugårdar* samt afhyste rå och rörs heman. 2. *XXVI. BB.* dock förmodar *Kl. M:t* att uti små *Pastorater* af 8 eller 10. heman Sätsgårds torpare skola deltaga i sådan byggnad. *R. Allm. B. 1727. §. 37.* Fria äro också *Preste*, *Capellans* och *Klockare gårdar* och *Stommar.* *R.*

Allm. B. 1720. §. 41. Ändteligen och Postheman hvad körsslor angår. *KK. 19 Aug. 1801. §. 1.* — I Skåne byggas Prestegårdarne af Kyrkoherdarne utan Församlingarnes deltagande. *KF. 16 Oct. 1723. o. 17 Mars 1824. §. 1.* 3) *Tionde bod*, som äfven kallas *Kyrkoherberge*, bygges där den nödig är, nemligen där viss tionde sättning icke skedd, och Tionden icke heller är anordnad. Sådan Bod till intägt af Krono 10:de spanmålen skall byggas och underhållas en i hvar sokn, af dem som Krono tionde utgöra, efter förmedlade hemantalet. 5. *XXVI. BB.*

§. 337. III. Roteriug. Passivolance.

Huruledes dessa skatte besvär tillkommit, hvaruti de bestå och deras oföränderlighet är tillförene i sammanhang med Indelningsvefket angifvit §. 240 o. 242.; här skall endast anmärkas hvilka lägenheter dessa onera åligga.

Ordinarie rotering åligger krono och skatte i allmänhet, samt det allm. Frälset; till och med Häradshöfdinge och Landtstats Boställen, *Kr. o. KCB. 18 Dec. 1816*, samt särskildt skattlagde Torp, när de kunna jemnföras med $\frac{1}{16}$ mantal *KCB. 24 Mart. 1807.* Frie äro 1) det ypperliga Frälset *Ad. Pr. 1723. §. 8.* undantagandes rå och rörs heman, som är vordet reduceradt och roteradt, men sedan utbytt igen. *KB. 7 Sept. 1685.* 2) Preste och Klockare-bohl samt präbende heman och Stommar. *Pr. Pr. 1723. §. 8. KCB. 18 Junii 1824.* jemväl Capellans bohl, så vida skedd rotering kan öfverflyttas på annat inom Compagniets stånd varande oroteradt heman. *R. Pr. B. 1735. §. 5. m. fl.* men för hvad Cap. Boställe öfverskjuter $\frac{1}{2}$ mantal njutes ej frihet. *KR. 12 Dec. 1734. §. 8.* 3) Rusthåll *K. Regl.*

1684. §. 5. 4) Militie Boställen. *R. Kr. B. B. 1734. §. 10.* 5) Gästgifvare gårdar. *G. O. 1734. §. 29.* 6) Postheman, neml. för 8 mils postföring i vecan, och om hemanet ej är större än hel rote: eljest, antingen njutes ersättning om det redan är roteradt, eller tages del i rote, eller betalas rotetfrihets afgift för det öfverskjutande öretalet eller mantalet. *C. St. o. KCK. 27 Nov. 1811.* 7) Bergsfrälse heman *K. Res. 15 Mart. 1652.* 8) Bergsmansheman. *K. Res. 10 Nov. 1686. §. 9.* 9) Tre soknar Axberg, Kihl och Hofsta, under Dylta Svafvelbruk, emot vissa stadgade tjänstbarheter vid Bruket. *K. Pr. 30 Sept. 1712. KB. 28 Nov. 1815.* 10) Hela Skåne är ock fritt från rotering, undantagande någon mindre betydlig del deraf, som i sednare tider sådan sig åtagit, hvarföre ock derstädes i stället utgår en särskild personelle skatt kallad *utskrifnings penningar* till 2 à 3 D:r för hvarje manbar person. Blekingen och Halland äro inlagde till beständigt Båtsmanshåll. — Alla de som ligga i ordinarie soldate rotering, äfven som Rusthåll, äro pliktige att erlægga *Passevo-lance* afgift.

Extra roteringen åter åligger all jord, som ej är inlagd i ordinarie rotering, nemligen då krig infaller. Således alla nyss omtaldte lägenheter, som ej äro inroterade, undantagandes 1) Militie Bostäl-len ifrån och med Capitainers med deras vederlikars, 2) Rusthålls Stämmar, och 3) Nybyggen under frihets åren. *Instr. 5 Febr. 1811.*

§. 338. *IV. Skjutsningar.*

Dels för Kl. M:ts och Kronans behof måste åtskilliga skjutsningar prästeras af den jordbrukande Allmogen; dels äro ock för vägfarandes beqväm-

lighet, hvilke ej färdas med egna hästar, häst-ombyten att tillgå på Gästgifvare gårdarne, invid allm. landsvägarne: och oagadt Skjutsfärds penningarne §. 317. bibehålles dock skjutsnings skyldigheten emedan skjutsfärds penningarne betalas till befrielse ifrån fri-skjutsen; men för skjutser n. f. t. alltid erlägges betalning. Skjuts prästeras vid flere tillfällen: och tillgår dervid så, att den utgöres inom sammansättningar *Häradsvi*, så att Häradsmenighetens medlemmar inom sig tourvis till lika belopp anskaffa de nödiga hästarne, kvarvid allenast sällan och liksom i nödfall biträde lemnas utom Länet: och bestemmes hvarje skjutsandes skyldighet efter det förmedlade mantalet.

§. 339. a) *Krono skjutsningar.*

1) *Kongskjuts.* Äger rum då någon af Kgl. Familjen reser igenom landet: dertill erlägges lika betalning som för andra resande är utsatt. *KK. 18 Aug. 1819.* 2) *Kronoskjuts*, egentligen så kallad, då krigsmagten sträcker genom landet, eller transporter af hurudan beskaffenhet som häldst ske för kronans räkning. För kronoskjuts betalar kronan 8 sk. milen för hvar häst: de skjutsande äro pliktige att vänta 8 timar *utan* och 4 timar *emot* betalning. *KB. 31 Jul. 1812.* och nödiga controller äro föreskrifna att förekomma orätt vid kallelser till denna skjuts. *KF. 28 Jun. 1809. KCB. 7 Mart., 1814. KK. 30 Jun. 1818.* 3) *Fångskjuts*, prästerades på landet i viss omgång årsvis af dem som voro skyldige till kronoskjuts, och lemnades dertill af kronan betalning; *R. Allm. B. 1727. §. 10. KK. 10. Sept. 1812.* men Städerne voro från sådan skjuts frikallade. *KR. 1 Jun. 1719.* Hela denna skjuts har n.

m. sedan 1818. års Riksdag upphört, och delinquenter fortskaffas med gästgifvare skjuts under uppsigt af Fång gevaldiger, som öfver skjuts och förplägnings kostnaderne ingifva räkningar.

Till utgörande af den egentliga krono skjutsen är skyldigheten olika i fredstid och krigstid. Under *fredstid* är derifrån fritt 1) det ypperliga Frälset. *Ad. Pr. 1723. §. 8.* 2) det allm. Frälset till hälften. *RdB. 1810. §. 9.* 3) Boställen i allmänhet. *Såk. Act. 21 Febr. 1789. §. 3.* särskildt Ecclesiastik Statens Boställen, Capellans Boställen derunder inbegripne. *KK. 2 Dec. 1818.* 4) Berustade Säterier. *RdB. 1810. §. 9.* 5) Ordinarie Härads och Bergsnämndemäns heman, dem de sjelfve bebo, under tjenstgöringstiden. *KCK. 3 Dec. 1821.* 6) De som upfunnit grufvor. *KF. 27 Aug. 1723. §. 2.* 7) Postheman *KK. 19 Aug. 1801. §. 3.* 8) Lotsheman. *KF. 17 Sept. 1783. §. 2.* 9) Krono Fjerdingsman och Skjutsrättare för den hemansdel han bebor, under tjenstgörings tiden; Brefbärare likaledes, så framt ej nöden fordrar likhet. *KB. 11 Jul. 1811.* Fångförare vöro ock frie, hvilket n. m. ej äger rum sedan Fångar, under Gevaldigers uppsigt, fortskaffas med Gästgifvare skjuts. 10) De som äro indelte till reserve skjuts vid gästgifvare gårdarne. *KF. 11 Dec. 1766. §. 6.* 11) Kongsgårdar samt allehanda lägenheter utan jordbruk eller åsatt mantal. 12) Bergsfrälse under Fahlun *KB. 23. Sept. 1808.* 13) All Stadsjord. Alt öfrigt Krono och Skatte, samt skatte frälse utgöra kronoskjuts. *KCB. 31 Jul. 1805.*
— Under *Krigstid* deltaga deruti af de eljest fria, till hälften emot krono och skatte 1) rå och rörs samt insokne heman; 2) Presteböhl och Stommar samt ecclesiastik jord, som fritt disponeras; Comminister

Boställen dock undantagne. *RdB. 1818. §. 38.* 3) Stadsjord efter sin mantals beräkning. 4) Kongs- gårdar af rå och rörs natur, som äro i enskildt mans ägo. *RdB. 1810 §. 9.*

§. 340. b) Gåstgifveri, skjutsen.

a) Gästgifvares skjutsnings skyldighet, b) Häll- skjuts samt c) Réserve skjutsen regleras dels af Härads Rätten *§. XXVIII. BB.* dels af Allmogen medelst öfverenskommelse *KF. 11 Dec. 1766. §. 8.* men bör i båda fallen af Landsh. fastställas. Här- ifrån äro undantagne 1) Kongs och Ladugårdar li- kasom Säterier, berustade Säterier, alla obebygda lä- genheter samt Boställen. 2) det ypperliga Frälset. *Ad. Pr. 1723. §. 8.* 3) Prestegårdar och Stömmar, Capellans och Klockare bohil, *Pr. Pr. 1723. §. 7.* dock ej präbende heman. *KB. 25 Oct. 1769.* 4) Post- heman *KK. 19 Aug. 1801. §. 3.* 5) Lotsheman *KF. 17 Sept. 1783. §. 2.* 6) Ordinarie Härads och Bergs nämndemän för de heman de bebo, under tjenst- görings tiden. *KCK. 3 Dec. 1821.* 7) Kyrkovårdar i Skåne. *Res. 20 Nov. 1786.* Dessa skjutsningar ut- göras i öfrigt af krono, skatte, och det allm. Fräl- set fullt, både i freds tider och krigstider. *KCB. 31 Jul. 1805.* samt vanligtvis i proportion af för- medlade mantalet. — Förslag har blifvit gjordt om skjutsningens ställande på entreprenad, hvarigenom allmogens skyldighet härtill skulle upphöra. *KB. 13 Aug. 1810. o. 30 Dec. 1824.* men deröfver är ä- nu intet beslut fattadt.

§. 341. V. Inquartering. Tågande Troupps förplågning.

Vid utgörande af skyldigheten att emottaga

och herbejera tågande krigsfolk, göres skillnad om det är under fredstid eller under krig. I *fredstid* äro derifrån befriade 1) Sätets och Ladugårdar 2) oskattlagde rå och rörs heman, 3) Officerare-boställen 4) Gästgifvare heman, 5) Postheman, 6) Kyrkoherde och Capellansbohl. *Qu. Ordn. 28 Mart. 1719. §. 23.* 7) Uppfinnare af mineral-streck. *K F. 27 Aug. 1723. §. 2.* 8) Lotsheман. *K F. 17 Sept. 1783. §. 2.* dock bör igenom Landshöfdingens försorg öfverenskommelser söka åstadkommas till sådan jemkning att de heman, som äro långt aflägsse ifrån landsvägen, må godtgöra dem som äro närmare och således ofta få vidkännas detta onus. *K B. 15 Sept. 1791.* Äfven Städerna prästera inquartering, dock äro där undantagne Hus och gårdar som af Ecclesiastik-Staten bebos. I öfrigt åligger inquarterings skyldigheten Krono och Skatte fullt; men det allm. Frälset allenast till hälften. — I *krigstid* åligger Inquartering lika alla bebygda lägenheter på landet, till och med Säterier och Prestebohl, men i Städerna äro Presterskapets gårdar, dem de bebo, fria. *Rd B. 1810. §. 9.*

I sammanhang med inquarteringen måste äfven krigsfolket förses med proviant för folket och fourage för hästar. Proviant- och Fouragerings-rationer måste derföre anskaffas af husvärdarne; men vore de dertill oförmögne torde det kunna ske efter anordning af KronoBetjeningen, och tjenar härvid till esterrättelse den provianterings-Stat, som finnes bifogad *K K. 27 Aug. 1816.* hvilken jemväl fastställer att betalning derföre af Kronan skall erläggas; i ändamål hvaraf priset derå i de årliga markegångs-taxorne i förväg bör bestemmas.

§. 342. VI. Brandstod.

Är en afgift som på landet erlägges i afsigt att lemna ersättning för laga hus, undantagande badstufva och kölna, som genom vådeld afbrunnit: äfven som för Säd, Foder och Boskap, hvilka till gårdens bruk tarvas och miste blifvit. För ändamålet af sådan ersättnings gifvande, indelas landet i vissa *Brandstods-lag*, hvaruti sammansätts hemansbrukare Härads- eller Sokne-vis, och böra upprättas *Brandstods-föreningar*, att i förväg bestemma huru mycket för laga husen m. m. i ersättning gifvas skall. Uti Brandstods utgifvande måste tagas del för alla hemans lägenheter inom Brandstods-laget, i reciprocitet hwaremot och derå får njutas Brandstod; Men för Säterier, Ladugårdar och Prestegårdar är stadgad vilkorlig rätt och skyldighet i detta afseende, så att om derföre godvilligt deltages i Brandstods gifvande, får och derå Brandstods ersättning njutas. Brandstod utgöres och njutes efter det förmedlade hemantalet, 4-6. XXIV. BB. KK. 2 Dec. 1818. Ifrån Brandstods erläggande vinnes befrielse om någon ingår i delagtighet af allmänna Brandförsäkrings-verket, börandes sådant å lagtima Ting Brandstodslaget tillkännagifvas; dock angår detta endast ersättning för åbyggnad, ej för Säd, Foder och Kreatur, hvarföre brandförsäkring ej vinnes. KF. 15 Jan. 1818. Brandstods-ersättningen beviljas af Domaren: brandskadan får, hvad lösören beträffar, besannas med ed: ändring får sökas medelst Besvär uti HofRätten: Besvären inlemnas hos Landshöfdingen som infordrar den andra partens förklaring: Handlingarne insändas derefter med Landshöfdingens utlå-

tande till HofRätten: Härads skrifvare fördelar ersättningen på Brandstodslagets ledamöter samt debiterar den: KronoFogden uppbär den: och hälften får, oagadt anförde besvär, njutas. *K F. 26 Oct. 1743.*

§. 343. VII. Fattigförsörjning.

Åligger landets innevånare efter sammansättningar *Soknevis. K K. 5 Dec. 1788. K K. 14 Febr. 1811.* och äger Landshöfding tillse att intet tiggeri tillåtes. *Landsh. Instr. 1734. §. 21.* Om sättet att besörja denna fattigförsörjning, antingen genom tillskott till de fattige som intagas i fattigstufva, eller de fattiges försändande gård emellan, få soknemenigheterna sjelfve besluta uti soknestemma, hvarest omröstas efter samma grund som vid Presteval, d. v. s. oförmedladt mantal. *K F. 26 Febr. 1817. §. 6. 7.* och är någor missnöjd med beslutet, få besvär anföras hos Landshöfdingen. *§. 9.* samt vidare KammarCollegium. *K C K. 23 Maji 1803.* Till detta onus af Fattigförsörjning kommer äfven underhåll och kostnad som åtgå när utvandrad tiggare till sin rätta sokn hemförskaffas. *K B. 15 Jun. 1773.* — Ehuru röstberäkning vid Soknestemma angående Fattigförsörjning sker efter oförmedladt mantal, tyckes dock fattigförsörjnings besväret böra fördelas efter det förmedlade, såsom mera noga utvisande relativa storleken emellan heman i särskildta byar. — Intet undantag härvid äger rum ibland bebygda lägenheter inom Församlingen.

§. 344. VIII. Budkafle.

Rikets Allmoge åligger ännu den skyldighe.

ten att framskaffa Budkafle. Sådan får ingen annan än Kronobetjent utfärda; och det endast i lofliga ärender, och vid tillfällen som fordra mycken skyndsamhet, såsom Skogseld, Skallgång o. d. Budkafle hör utmärka ärendet, tiden när den utfärdas, hvartut den skall framskaffas och hvarest den skall stadna. Den fortskaffas sedan gård ifrån gård, utan afseende på större eller mindre mantal; dock tyckes det som tour borde iagttagas i byarne, häldst om Budkaflar oftare inträffade; och få de ej nedläggas vid 10 D:r bot. 4. *XV. BB. KF. 1 Jul. 1743.* Ifrån Budkafles bärande torde ingen jord vara fri, i synnerhet som af Sätessgårdarne vid Skall och Skogseld, då Budkaflar, få utsändas, arbetare böra sig inställa.

§. 345. IX. Brefföring.

Vissa Kronoheman utses att fortskaffa de bref och skrivelser, hvilka i angelägna ärender behöfva fortskaffas, men för hvilkas föränd ordinarie posten ej kan avvagas eller nyttjas, såsom emellan Landshöfdingarne, till KronoFogdar, Länsmän m. fl. såsom ock Bref och Påbud, hvilka böra Kyrkorne meddelas. *C. St. B. 30 Sept. 1817. m. fl.* Detta onus torde ock tourvis böra bestridas, dock med undantag af det ypperligare Frälset, Boställen, Kongs- och Ladugårdar, Postbönder och Lotsar. — Det missbruk som i WesterNorrländ inritat sig medelst så kallad *Bref-lopps afgift* blef allvarligen förbjudit i *R. Allm. B. 1748. §. 51.*

§. 346. X. Rofdjurs utödnings.

För detta ändamål äligger hvar och en som

brukar heman på landet, att antingen hålla *Vargandå* 12 alnar långt och 5 alnar högt, så starkt att det ej brister då en man klifver derå upp 2. *XXIII. BB.* samt deltaga i byggande af *Vargagård* eller *Vargagrop*, hvarom $\frac{1}{4}$ af soknen sammansättes. 4. *XXIII. BB.* Eller i stället deltaga i kostnaderna för *Jagttyg*, inrättning af *Jagplats* m. m. medelst bidrag till Jagt-cassan af 2 sk. årligen af förmedlade mantalet, utan afseende å jordens natur. *Jagt St. 1808. Art. II. §. 10. 11. VI. §. 1.* Efter förm. mantalet tages ock del i öfverläggningar härom; och är ingen ifrån dessa onera befriad utom Prestegårdar och Klockare-bohl. *KB. 5 Jan. 1780;* till och med Säterier synas ej vara fria ifrån anläggning af Jagtplats å ägorne. Hvad vidare om Skall är stadgadt förekommer §. 352. 1.

§. 347. XI. Personella servituter af jord.

I följd af jordägande eller ock allenast jordbruk, åligga Allmogen åtskilliga personliga skyldigheter och besvär, såsom 1) *Riksdagsfullmäktigskap*, hvilket kall ingen får undandraga sig utan laga förhinder. *Riksd.Ordn. 10 Febr. 1810. §. 17.* Detta angår Bönder å Krono och Skatte jord, jemväl frälse skatte. 2) *Nämndemånstjenster*. Dertill sker val i soknestufvan af bosatte bönder; rösterna beräknas per capita; den kallade bör vara emellan 25 och 60 år, eljest har han laga ursäkt derifrån; tjensten räcker i 2 år, och ingen kan emot sin vilja å nyo inväljas i Nämnden förr än ordningen till honom återkommer. *K F. 18 Dec. 1823.* Derifrån är ingen verkelig Bonde frikallad, å hvad jord som häldst, sjelfägande eller åbo. 3) *Fjerdings*.

snåns tjänster. Fjerdingsmän lära allmänt nog ex usu tillsättas af Kronofogdarne en i hvarje sokn, åtminstone där hvarest tjensten går tourvis bland Allmogen: där de äro med Boställen försedde tillsättas de af Landshöfdingarne. Till fjerdingsmän, där tjensten går tourvis, kunna ej förordnas åboer å rena frälseheman. *KCB. 31 Jul. 1805.* icke heller Postbönder *KF. 19 Aug. 1801. §. 11.* 4) *Sexmäns tjänster.* Sexmän kallas ock *Rotemästare* och *Till.* eller *Uppryningsmän*, och förordnas egenteligen för Sede policen inom soknarne. Under enahanda prædicament kunna äfven anses *Kyrkovårdar*, hvilka hafva vård om Kyrkans ekonomi. Tillsättas genom val i söknestemma, och derifrån får ingen undandraga sig, jordägare eller åbo, å Krono och skatte jord, samt allmänt frälse. Bör ock gå tour-vis, så att besväret omvexlar årligen inom soknen. *R. Pr. B. 1697. §. 3.* Besvär öfver utnämmande dertill gå till DomCapitlet: *K F. 26 Febr. 1817. §. 9.* Kyrkovårds tjänst tyckes kunna uppdragas äfven dem som äro å privilegirad jord, samt räcka något längre tid. 5) *Skjutsrättare* och *Snöplognings-fogde tjänster* omtalas ock i författningarne, och lærer vägran att bestrida dem tourvis och årsvis ej vara behörig, då man är ägare eller brukare af heman på landet. Postbönder finnas dock vara undantagne från dessa samt Nämndemäns och Fjerdingsmäns tjänster. *KK. 19 Aug. 1801. §. 11.*

§. 348. XII. Herredags-penningar.

Hafva utgått åtminstone sedan 1599, då dertill skulle användas Häradets andel i sakören, *RdB. 1599.* Nu mera när Riksdag infaller och Bonde-

ståndet enligt grundlagen dertill afsänder fullmäktige efter sammansättning af ett eller flere Härad, skall dem bestås ersättning för skjuts och underhåll så länge de vid Riksdagen sig uppehålla, antingen efter beräkning för hvarje dag, eller i ett för allt. Sådant kallas *Herredagspenningar*, som utgöras af alla Krono heman, hvaraf Kronan upp- bär ränta efter de allmänna beskattningslagarne; enär deras ägare och innehafvare deltaga i Riksdagsmans valen. För detta tycktes det som Rusthåll skulle vara frie enl. *R. Allm. B. 1723 §. 14.* emedan deras rätt bevakades af KrigsBefälet, men detta har n. m. upphört sedan KrigsBefälet ej vidare särskildt infinner sig vid Riksdagarne. Frie äro ock Boställen i allmänhet, af ehurudan beskaffenhet som häldst, emedan Allmogen, såsom ensam berättigad att välja till BondeStåndets Riksdagsmän, på sådan grund blifvit ålagdt att ansvara för deras anständiga underhåll och resekostnader. *Rd.O. 10 Febr. 1810. §. 15. o. 17.* Herredagspenningar erläggas efter det förmedlade hemantalet, och förskottsvis för 3 månader i sender. *R. Allm. B. 1766. §. 6.* samt upptagas af KronoFogde, som för besväret dervid ej får njuta något arvode. *Rd.O. 10 Febr. 1810. §. 17.*

II. Classen. Onera Personalia.

A. Personæ compositæ.

§. 349. I. Lagmans och Håradshöfdinge ränta.

Utgår efter afseende på personæ compositæ, neml. *Matlag* eller *Rök*, så att af hvarje hushåll på landet vanligen med jordbruk, erlägges i Lag-

mans-ränta 6 öre, i Häradshöfdinge-ränta 12 öre, hvarvid dock särskildt förhållande är i Wermland, Kopparbergs län, V. Norrland och Lappmarken: i Kopparb. län utgår den efter betingande om något visst årl. af hvarje sokn. *R. Allm. B. 1743. §. 28.* Enligt det härom utkomne *Kgl. Regl. 20 Nov. 1741.* böra alla utgöra denna skatt utom 1) Adeln, när den sjelf bebor frälse jord; men åbo å till heman-täl satt rå och rörs heman är ej fri. *Ad. Pr. 1723. §. 8.* 2) De som bruka Säterier och Ladugårdar, eller derstädes bosatte äro. 3) Berustade Säteriers ägare, innehafvare af Kongsgårdar, Boställen med Säteri frihet, äfven som Torpare å sådana ägor. 4) Innehafvare af Kyrkoherde, Capellans och Klockare-bohl. 5) Bruksarbetare. 6) Nämndemän och Allmoge i Lappland. 7) Gemenskapen af Krigsfolket med eller utan Torp. 8) Lotsar som ej hafva hemansbruk. 9) Skogsvaktare å Djurgården vid Stockholm. *KB. 30 Maji 1698.* 10) Utfattige af Allmogen. *R. Allm. B. 1743. §. 46.* 11) Capellaner å Pastoris Stom eller annat litet heman. *R. Pr. B. 1757. §. 9.* — F. d. gick denna ränta in till Hof-Rätterna att disponeras till Justitie Statens aflöning: men n. m. ingår den till StatsGont. jemte de öfrige Kronans ingälder. *KC. o. St. CB. 15 Apr. 1778.* På några ställen kallas denna ränta *Lågmansmarker:* i Skåne *Matlagsskatt.*

§. 350. II. Tingsgåstnings penningar.

Utgöra 6 öre af hvarje matlag, rök eller hus-håll på landet, och utgå aldeles lika med Lagmans- och Häradshöfdinge-räntan. Denna afgift ingår ej i Kronans Cassor utan går directt ifrån Krono-

Fogde, som den uppbär, till delnings, hälften hvardera, emellan Häradshöfding och Nämnden, hvilke derföre, vid publika förrättningar böra sig sjelfve uppehålla. *Regl. 20 Nov. 1741. K B. 20 Jan. 1753. m. fl.*

§. 351. III. Djeknepenningar.

I stället för den förut vanliga sokne gången, hvarom långt f. d. var stadgad att Djeknana icke tillstädjas skulle altför länge gå på bygden efter theas Almusa och förvaras att the icke föra *lögn och drafvels tidende ibland folket, ej heller bedrifva theas Ribalderij: Conc. Örebr. 1529.* och hvilken ett sekel derefter ännu fanns vara ett stort hinder för ungdomens studier, samt *root till odygd, lättja och tiggeri,* beviljades 6 öre af hvarje matlag på landet, till nästliggande Scholas fattiga djeknars understöd: Adeln skulle få gifva mer efter som deras magt och goda vilja det kräde och tillät: och medlen skulle lemnas Kyrkoherdarne, som borde förskaffa dem till Scholan. *Rd B. 1624.* Denna afgift har sedan fortfarit, och är ingen derifrån fri utom oskattlagde torpare, inhyses folk, samt gemenskapen af Krigsfolket då de bo på sina torp. *R. Pr. B. 1739. §. 4.* I Jemtland och Herjedalen utgör den endast 2 öre af röken. *R. Allm. B. 1739. §. 50.* — Den urgamla seden att studerande sjelfve under soknegång uppburo dessa penningar lærer länge hafva fortfarit; Så att förordnas måste att Djeknepenningarne borde uppbäras af Kronans Upbördsmän. *K B. 6 Nov. 1780.* ifrån hvilka de genom Landshöfd. insändas till DomCapitlen, som fördela dem dels till præmier åt ungdomen, dels

till löner åt lägre Schol. lärare. Denna afgift ehuru tillkommen före 1719 evalveras, besynnerligen nog, efter 6. D: Riksdalern: och utgår jemväl i Städerna efter som på hvar ställe hittills varit vanligt, till något visst i penningar på hvarje matlag: i en del Städer lærer den hafva undfått benämningen Terminations penningar. — Djekne pennin-garne ingå, som anmärkt är till DomCapitlens disposition: allenast i Westerbotten utgöra de en kronans inkomst, ehuru ganska obetydlig.

§. 352. IV. Tillfällige Tjenste Besvär.

Dessa kunna uppfattas under följande titlar: 1) *Skall.* När till Häradsskall varder bodadt, då skall en man af hvar matlag, och af Sätesgård torpare hvarannan inställa sig; men sker sokneskall då får ingen undandraga sig, som något Boskapskreatur hafver. 3. *XXIII. BB.* jemväl skall gemenskapen af krigsfolket skallbud hörsama. *R. Kr. B. B. 1739. §. 21.* likväl undantages Prest å Preste gård derå han sjelf bor, Klockare å Klockare bohl och inhyses qvinnor. 2. *XXIII. BB.* samt Lotsar. *KF. 17 Sept. 1783. §. 2.* 2) *Skogseld.* Då skogseld uppkommer skall af hvarje matlag i soknen, och vidsträcktare om behof göres, en man komma till elden, så ock hvar Ryttare, Soldat och Båtsman, att den släcka: och när elden så dämpad är att alla ej nödige äro, förordna Krono Betjente vissa män, som hålla där vagt hvar efter annan, till dess ingen fara är. 4. *XV. BB.* Härifrån är intet undantag. 3) *Strömvrensningar.* De anbefaldes genom *KF. 20 Febr. 1764.* för att vidmagthålla och upprensa alla vattudrag i deras naturliga lopp. Häldst skola de befrämjas medelst öfverenskommelser dem Landshöfdingarne böra till-

vägbringa; men kunna ock anbefallas. I sednare fallet tyckes det som af hvar matlag ett dagsverke årligen skulle præsteras: och böra Soldater häruti deltaga åtminstone hvartannat år. *KCK. 6 Apr. 1786. KK. 28 Dec. 1822.*

B. Personæ simplices.

§. 353. I. Gerningsören.

Ifrån gamla tider tillbaka har Allmogen på landet fått försvara vissa *Sokne handtverkare*, som farit *byamellan. 1. VII. Km. B. LL. Norrk. Besl. 1604. §. 9.* Desse äro ännu bibehållne och erlægga under namn af Gerningsören en viss årlig skatt af 1 D:r personen. Stundom få Städer i vissa den tilldelade *Districter* af omkringliggande landet uppbära dessa gerningsören, antingen till hälften med kronan, eller ensamt: hvari förhålles efter *Resolutioner* och vanligheten. *R. St. B. 1731. §. 25. KK. 19 Jul. 1815.*

§. 354. II. Mantalspenningar.

Första upphovvet till denna personella skatt läser vara en *Bevillning* omtald i *Mand. 10 Jan. 1606. DALIN S. R. H. D. IV. p. 554.* sedermera bekräftad *RdB. 15 Aug. 1609* på det sätt att af *ofrälse Ständen* skulle utgöras *Hjonelags penningar*, visst i månaden för hvarje person af viss ålder, både gifte och ogifte m. m. Några år hade denna skatt upphört då *Rikets* behof åter fordrade *extraordinair* hjälp; och blef beviljad den så kallade *Quarn. tul. len*, som borde utgöras med 2. öre för hvar tunna *Hafra &c.* och 12. öre för hvar tunna *Hvete*, som förmaldes vid *quarnarne. RdB. 2 Apr. 1625.* Men

som mycket underslef härvid förspordes, i synnerhet genom Handquarnar i husen, förbyttes denna pålaga i en personelle skatt till en mark Svenske för hvart hjon som var öfver 12. år gl. *RdB. 1627 §. 4.* Denne personella skatt har sedermera fortfarit, och ansågs såsom beständig. *RdB. 1652. §. 3.* dock förordnades att Quarntullen skulle återtagas i de större Städerna. *RdB. 1655. §. 12.* På sådan grund har Quarntullen utgått i Stockholm, Götheborg och Carlsrona till dess det stadgades att äfven där mantals penningar i stället borde utgöras. *KK. 10 Febr. 1813.* dock som mantals penningarne i dessa städer icke få utgå till högre beräkning af personen än i andra städer, *KCK. 26 Sept. 1815.* men Statsverket uppburit af dem 15,000 Rdr i Quarntull, så lærer, om skillnad skulle finnas, bristen böra ersättas efter samma grund som Landttulls ersättningen utgått, och således quarntull ännu till någon del erläggas: hvilket torde föranledt quarntullens omnämmande i *Bev. F. 1823. Art. II. §. 2. mom. 11.* — N. f. t. erlägges mantals penningar af alla Personer emellan 15 och 63 år, jemväl öfver 63 år om de hafva Löner, Naring eller Jordbruk: och alla de undantag för Adel, förnämligare Presterskapet m. fl. som förut ägt rum, hafva nu upphört, så att egenteligen endast gemenskapen af krigsfolket, då de ej äro jordägare, derifrån njuta befrielse, *RdB. 1810. §. 9.* under hvilken gemenskap ock förstås Beväringssmanskap då de åtminstone 3 månader på året varit anstälde i tjenstgöring, samt Extra Roteringsmanskap. *KK. 27 Oct. 1812. KC. a. St. C. B. 15 Martii 1813.* Dessutom äro i flere speciella fall ifrån mantalspenningars erläggande medgifne vissa undantag, hvilka uppräknas framdeles under titel afkortningar.—

Mantals penninge afgiften är lika öfver alt för *Ståndspersoner* och *Borgare* nemligen 3 mark eller 12 sk.; men ehuru på många ställen på landet för *Allmogen* de utgå till nyssnämnde belopp, är likväl olikhet i särskildta provinser, såsom 2 mark i Norbergs Bergslag, i Dalarne 12 eller 8 öre o. s. v. I Öster och Westerdalarna under Fahlus grufva, samt de Sala Bergslag underlagda 12 soknar, äro mantals penningar förvandlade i kol 1 å 3 Stigar, eller Ved 2 Stafum personen, och sådant har ej kunnat ändras. *R. Allm. B. 1774. §. 26.* — I Skåne, Halland, Blekingen o. Bohus Län kallas mantals penningar *Koppskatt*.

§. 355. III. *Bevårings skyldighet.*

Efter det i Frankrike, under den märkeliga revolutionen i slutet af sidsta århundradet, blifvit infördt ett conscriptions systeme till krigsmagtens uppsättande, nödgades de angränsande Staterne öka antalet af sina troppar, och verkningarne häraf sträckte sig successivt äfven till Norden. Ut i Sverige, när det angreps med krig af Ryssland och Danmark år 1808, upprättades först ett så kalladt *Landtvärn*, hvartill förpligtades hvar och en Svensk yngling emellan 18 och 25 år, af hvad stånd som häldst, som ej redan ingått i någon Rikets tjenst. *KK. 14 Mart. 1808.* Sedermera förvandlades Landtvärnet uti *Förstärkningsmanskap*, hvilket af Riksens Ständer bestemdes till 50,000 man inalles, alla emellan 20 och 45 år, som efter behof fingo requireras af Regeringen, och borde prästeras af Stads och Sokne menigheterne i proportiön af deras personal af nämnde ålder, antingen efter manskapets godvilliga åtagande, eller efter lottning, ifrån undergående

hvaraf dock några undantag gåfvos. *KK. 23 Apr. 1811.* Ändtel. vid Riksdagen i Örebro stadgades en allmän conscriptions skyldighet, den af allmänna *Bevdringen. RdB. 1812, §. 3.* i följd hvaraf hvarje Svensk yngling åligger att gå ut till Rikets försvar vid fyllda 20 år och fortfara dermed till fyllda 25 år: varandes manskapet efter hvarje af dessa 5 år indeldt i 5 Classer, hvilka af Kl. M:t kallas till öfning, eller tjenstgöring till Rikets försvar, den yngre Classen framför den äldre, tills det antal är fullt som behovet fordrar. Ingen är härifrån undantagen som frisk och färdig är, utom de som redan äro i Krigstjenst, tillhöra Lotsstaten, eller äro Postförare och Postiljoner, så framt Kl. M:t för särskildta omständigheter ej beviljar befrielse. Sådan befrielse äger rum hvad angår arbetare vid vissa med Försvarsverket gemenskap ägande Inrättningar, såsom vid Gevärsfactorier *KB. 12 Jan. 1813.* vid Dylta Svafvelbruk *KB. 5 Sept. o. 28 Nov. 1815. o. s. v.:* Ändtel. äro ock frie Kronans, Städens och af Kl. M:t erkände allmänna Inrättningars ordinarie Embets och Tjenstemän.— Tillåtit är likväl att anskaffa annan person i sitt ställe; men denne måste legas inom Länet, vara emellan 25 och 37 år, eller 40 om han förut varit i krigstjenst, samt af god frägd. Beväringsskyldigheten utesluter ej rättigheten att taga årstjenst, dock måste tjensten lemnas om upbud sker till vapn-öfning eller tjenstgöring. *KK. 27 Oct. 1812.* På Gothland är inrättad en särskild allmän National Beväring. *ibm. §. 28. Am. CEDERSTRÖMS Berätt. 23 Mars 1812.* Under öfnings-möten beväras, beklädes, utredes och underhålles Beväringens manskapet af kronan under marchen dit, på mötesplatsen samt vid återfåget till hemorten. *Kr. CB. 5 Jun. 1819. §. 9.*

III. Classen. Onera chrematistica.

A. Af Bergsdringen.

§. 356. Allmänna Omständigheter.

I följd af Kronans medelst Helge-Andsholms Beslutet tillerkände Bergs regale och rätt i alla berg och metall-strek, har Kronan, som sällan låtit Bergverk idkas för sin egen räkning, öfverlemnadt dem att nyttjas af privata, och dervid fördelt sin rätt emellan jordägaren och uppfinnaren; men tillika förbehållit sig en viss andel, eller $\frac{1}{10}$ af den Malm som ifrån Grufvorne upphemtas, eller rättare sagdt den tillverkning som deraf uppkommer; hvarvid ock göres afseende på naturen af den jord hvarå grufvan finnes. *KF. 27 Aug. 1723. 20 Oct. 1741. m. fl.*

§. 357. I. Guld- och Silver-Werk.

Så vida sådana hädanefter kunna uppfinnas få de väl, oagtadt Kronans Bergsregal, af privata upptagas och bearbetas emot tionde-afgift till Kronan; allenast är dervid det förbehåll gjordt, att alt guld och silver som upptages, skall lefvereras in på Kgl. Myntet att derstädes utmyntas efter Svensk myntfot, då lefveranten njuter hela utmyntningen och betalning dertfore efter det pris som metallen utdrager i myntet, sedan myntare-lön är afdragen. *KF. 27 Aug. 1723. §. 1. jfr. §. 376.* — Ädelfors Guldverk tillhör Kronan och är upplåtit på Arrende, som tillfaller Kronan — Sala Silfververk är ock upplåtit åt Sala Silfverbergs-lag, mot förbehåll att till Kronan aflemnas $\frac{1}{10}$ af all tillverkningen, samt att de öfriga $\frac{9}{10}$ skola inlemnas till

utmyntning å Kgl. Myntet, hvarvid erlägges myntare lön och slagskatt. §. 376. Skulle årliga tillverkningen öfverstiga 2000 lödiga marker, är både Tionde och utmyntning lika förbehållne, men dessutom skall betalas till Kronan 1 D:r för hvarje mark af Bergslagens $\frac{2}{10}$: öfverstiger den 2500 mkr. betalas 1 D:r 16 öre för hvarje mark. *K. Transp. 9 Sept. 1741. nr:is 1 & 3.* — Vid Fahlu grufva tillverkas äfven något Guld och Silver, hvilket jemväl bör inlemnas till Myntet, men hvarföre i öfrigt njutes frihet för afgifter, Tull m. m. *K B. 12 Nov. 1790.*

§. 358. II. Koppar Werk.

Af de Koppar Werk som härefter uppfinnas, är Kronan berättigad att erhålla $\frac{1}{10}$ af all Tillverkning. *K F. 27 Aug. 1723. §. 1.* — I förra tider utgick af St. Kopparberget *Afrad* till Kronan med 1 Sk:pd på fjerdeparten, 1200 Sk:pd inalles. År 1650 eftergafs 300 Sk:pd häraf, och borde de återstående 900 Sk:pd utgöras i vissa korgar, hvilka såldes på Auction. Dessutom *Kopparränta* $\frac{1}{4}$ af hela tillverkningen, åtagen att undgå det 1625 inrättade Koppar-Compagniets prejerier: äfven som *Koppartull* och *Sjö-tull*. *Afrads-kopparen* har n. m. försvunnit, men kopparräntan och Tullen äro quar: *den förra* förminskades ifrån hvar 4:de till hvar 8:de Sk:pd. *K. Res. 19 Febr. 1770. K B. 27 Jul. 1780.* och utgår nu, efter ytterligare förmedling, med allenast hvar 10:de Sk:pd. *K B. 15 Mart. 1805. N:o 19: den sednare* eller Tullen utgöras efter TullTaxan, antingen kopparen utföres eller städnar quar i landet, *K B. 25 Nov. 1783.* Hvad sluteligen an-

går *Ströms ofraden*, så är den skänkt Fahlus stad.
K.B. 30 Oct. 1641.

III. *Jern-Werk.*

§. 359. *A) Blåsverk. Tionde jern.*

Den skatt som i äldste tider för Tackjerns tillverkningen utgått är ej känd; dock var det stadgadt, att om skatt pålades, borde Allmogen råda halfva Nämnden som mäta skulle. *Ord. 1360.* Också nämnes, såsom vanlig, *tionde* utaf Berg på skattskyldiga ägor, men var det på frälse, skulle det få nyttjas utan afgift till Kronan. *St. 1485.* Sedermera har blifvit förordnad, att Frälsemän borde gifva $\frac{1}{10}$ af malm utur Kronans grufvor, $\frac{1}{30}$ af malm ifrån grufvor på frälse grund, men $\frac{1}{20}$ då malm hemtades från Krona och frälse grufvor tillika, och blandades i en smältning tillhopa. *Jernb. Ord. 1649. §. 35.* hvilken frälse $\frac{1}{30}$ -del äfven bör utgöras af Sjömalm, *BCB. 14 Jun. 1665.* men frälse frihet bestås ej på Bergsfrälse jord, utan bör af Grufvor och Werk derstädes full tionde utgå. *Kgl. Res. 5 Nov. 1663.* Denna för Malm utur grufvor å frälse jord beviljade frihet är dock ej ett realprivilegium utan så vida Masugnen jemväl finnes på frälse grund: nyttjas malmen i annan Masugn eller Hytta, erlägges full 10:de. *K.B. 18 Maji 1683.* och det utan någon gravation eller afgift till frälse ägaren. — Denna tionde utgår dock ej genast då ett Werk kommit i gång, utan efter vissa frihets års förlopp, som vid Bruks och Bergverks anläggningar äro utsatte till 9 år, vid de ädlare Werken till dubbelt eller 18 år. *K.F. 27 Aug.*

1723. §. i. 2. *K B. 10 Maji 1748.* I Finnland, Norr-länder och Lappland förunnades likväl 10, 20 å 30 frihets år alt efter metallernes samt landsortens beskaffenhet. *K. Pr. 9 Aug. 1673.* Tionden beräk-nas, sedan frihets-åren till ända gått, vidare efter de dygn blåsningarne äro i gång, likväl så att der-vid åtnjutas högst 50 frihets dygn då blåsning sker i *nyståld* Masugn, och 3 kall dygn när blåsning uti gammal masugn börjas. *Masm. Ordn. 1766. §. 4.* Och äger härvid också viss tiondesättning rum, neml. huru mycket af hvarje masugn eller hytta bör er-läggas för hvarje dygns blåsning. *K B. 13 Apr. 1721. K F. 19 Apr. 1740. §. 13.* — Tionde jernet ut-går i Tackjern, men får ej förblandas med det *Per-sedle-* och *Ormunds-jern*, hvilket på några ställen jemväl utgöres i Tackjern, dock såsom Jordeboks-skatt, och i egenskap af ortens hufvud-product.

§. 360. B) *HammarWerk, Hammarskatt.*

Hammarskatt kallas den afgift i proCent af tillverkningen vid Stångjerns hamrar, som till Kro-nan årl. erläggas bör; hvilken i så måtto är bestän-dig att år 1695 en allmän Hammarskatts reglering skedt, och sedermera vid Hammarverks privile-gierande altid regleras huru stor årliga tillverk-ningen, och i följd deraf skatten, bör vara. Häri-från undantagas dock Recognitions-verken Löfsta, Österby och Gimo, hvilka njuta oinskränkt smides-rätt emot 4000 D:r årligen, som förvandlas efter 3 D:r R:drn. *Contr. 22 Dec. 1687. Kgl. Maj:ts Utsl. 18 Mart. 1779.* — För Frälse hamrar afslogs all frälse frihet, *K B. 2. Jan. 1696.* men bestemdes se-dan på det sätt, att för frälse-rätten bestås 15 pro-

Cents öfversmide, hvarföre ingen afgift erlägges. *K B. 2 Aug. 1731.* — De efter 1803 tillkomne nya Hammar-verken erlägga dubbel hammarskatt eller 2 proC. af tillverkningen, utan att Frälse frihet dervid äger rum. *K F. 15 Jun. 1803. §. 8.* och för tillöknings smide skulle betalas recognitions afgift $\frac{2}{3}$ till 1 Rdr Skp:dt, hvilket dock sedermera blifvit förvandladt jemväl till dubbel hammarskatt. *K B. 11 Jan. 1805.*

§. 361. Recognition eller Skogsöres afgift.

Till Koppar och Silververkens behof äro af Krono-Allmänningarne anslagne vissa skogsdelar, dem de få nyttja utan afgift; Jerngrufvor hafva ock med lika frihet fått begagna mer eller mindre af Kronans Allmännings skogar; men hafva *Masugnar* eller *Hamrar* fått sig tillslagne sådana Kronoskogor till nyttjande har derföre bordt præsteras en vederkänsla eller recognition, under namn af skogsöres afgift; hvidan ock nya Kopparb. Bergslag betalt afgift för den skog som nyttjats till tackjerns-blåsning och redskapshammaren. *K. Res. 27 Dec. 1805.* Att bestemma denna afgifts belopp hafva uppskattningar skedt huru mycket af skogarne, med deras oafbrutna bestånd, årligen kunnat afverkas; och efter denna beräkning har bordt erläggas vid Hammarverk 2 sk. för hvarje Stafrum Ved eller 18 tunnor Kol, vid Blåsningverk 1 sk. för hvarje Stafrum. *K o. B C B. 21 Sept. 1779.* Rätt att nyttja de på sådana Kronoskogor växande Master och Spiror, har dock ej varit Bruken medgifven, utan sådana trån bordt till Kgl. Maj:t och Kronan vid anfordran utlemnas. *B C. Instr. 22 Jun. 1773 §. 12.*

N. m. är likväl en annan hushållning med Recognitionsskogarne vidtagen neml. att skattesälja dem, sedan de blifvit i vissa lotter fördeldda. *S. 216.* dock har denna fördelning ännu icke allestädes försiggått.

S. 362. IV. Diverse andra Werk.

Till Bergsnäringsen hör upptagning och första bearbetningen af sådana ämnen, hvilka räknas till den *oorganiserade* Naturen, och för hvilka naturen ej har någon känd *reproductions förmåga*: Hvad härtill hör, utom Metallerne, af Mineralier och Fossilier, bör ock erlägga tionde till Kronan, såsom Alun, Cobolt, Rödfärg, Svafvel, Victriol m. m. *K.F. 27 Aug. 1723. S. 1.* Stenkolsverken vid Helsingborg, först privilegierade *18 Febr. 1737.* torde dock vara fria från tionde och andra afgifter.

B. Af Handels Näringsen.

S. 363. I. Stora Sjö- och Gråuse-Tullen.

Af Svenska historien upplyses att Tull-afgifter vid utrikes handeln här äro ganska gamla. *S. 306. 5.* Ingen skatt är, efter sin natur, så arbiträr som denna; och äro för den samma 2 ändamål, 1) *Inkomst för Kronan,* 2) *Regulativ* emot utländska varors införsel och förbrukning inom landet; samt i sammanhang dermed *omsorg för inhemskas Näringsflitens* bevarande ifrån mienlig concurrence. Det förra har blifvit hufvudsakeligen afsedt, då Tullen n. m. blifvit tillagd Bevillnings egenskap, hvadan den ej kan regleras utan genom Ständernas iätgård, undantagandes å Spanmål. *R.F.*

1809. §. 60. — Tullavgifter erläggas för utgående och inkommande varor på de ställen där communication med utlänningar är tillåten: således i Stapelstäderna stora Sjötullen, och där vägarne gå till lands till Norrige eller Ryssland Gränse Tullen. Tullavgifterne bestemmas genom Tull-Taxorne, hvaraf den sidsta för både inkommande och utgående Varor är, på Riksens Ständers förslag, faststald af Kgl. Maj:t och utfärdad 2 Dec. 1824.

Enligt denna Taxa erlägges Tull för de i utrikes handeln förekommande varor efter *vissa procent af varornes värde*. Till utfinnande och bestemmande af tull-värdet, hafva vissa regler i särskildta Författningar blifvit föreskrifne, i följd hvaraf medelvärdet blifvit uppgjorde och i Tulltaxan antagne. Äro *inkommande* varor i Tulltaxan ej upptagne, eller visst värde å dem ej utsatt, skall uppgifvas huru stort värde de må äga i Svensk hamn, till kontroll öfver hvilken uppgifts rättighet är stadgad att äro varorne mindre värde än 500 Rdr. och inkomma de med resande; då är det Tullbetjening tillåtit att till sig lösa dem med 10 procent förhöjning: gå de öfver 500 Rdr. eller inkomma de för Handlandes räkning, då skola de värderas af 1 Magistrats-person och 2:ne goda män, öfver hvilkas värdering den ej åtnöjes, får söka ny värdering af en i så beskaffade mål tillsättande Jury, bestående af 5 Personer, som afgöra värderingen utan appel om värderingsmännens värdering gillas; men ogillas den, skola varorne på offentlig auction försäljas, då inroparen godtgör Tullprocenten efter auctionssumman, dock ej under det af importören utsatte värdet. Äro, *utgående* varor till deras Tullvärde i taxan ej upptagne, då skola de förtullas

efter deras af godsägaren uppgifne inköps pris; till kontroll öfver hvilken uppgifts rättighet den antingen får bestyrkas med Bok och Räkning, samt i vissa fall dessutom med Ed, eller ock varan af Tullbetjening få lösas med 10 procents förhöjning i värdet. *TullTax. 1824. §. 8.* — Till lättnad för den långväga handeln på andra sidan om goda Hopps udden är tullen för dit utgående och derifrån inkommande varor, nedsatt till $\frac{2}{3}$ af hvad Taxan innehåller. *ibm §. 32.* — Nu mera är Tull-värdet utsatt och Tull-afgifterna erläggas i Svenska Banco-sedlar, och ej Hamburger Banco, som före 1824 var stadgad. — Rätteligen och riktigt bör tullbart gods angifvas, och då erläggas derföre enkel tull; men öfverstiger varuquantiteten angifningen med mer än 10 procent; eller angifves en med högre tull belagd vara under namn af en annan mindre betungad; då skall *dubbel* tull-afgift derföre erläggas. *KB. 27 Apr. 1825.*

Tull-Taxorne gälla för gods fördt å fartyg som njuter fri Tull: för gods å fartyg som erlägga ofri Tull betalas för utgående varor 50 procent mer än Taxan innehåller, för inkommande hvad Taxan utsätter med 40 procents förhöjning. Tull-afgifter skola genast eller inom korrt tid betalas: dröjes dermed en månad öfver tiden, erlägges 1 procent i månaden i *Tull-ränta. Segl. Ordn. 12 Febr. 1820. II. 6.* ock får intet oförtulladt gods till afsalu disponeras. Så ock, har tillåtit gods kommit på *Nederlag*, men derifrån tages till inrikes consumption, betalas derföre Tull tillika med *nederlags ränta* $\frac{1}{3}$ proC. i månaden, hvilken ränta löper ifrån 3 månader efter det godset på transito upplades: salt undantagit. *CCB. 22 Maji 1822.*

Tull för på *Credit upplag* inkomne varor, hvilka tagas till inrikes consumption, bör erläggas inom ett år, eller ock varorne reexporteras, då för dem så kallad transitotull erlägges. *Tull-Tax. 1824. §. 13.*

§. 364. *Tullfriheter.*

Sådane äga rum, utom i särskildta fall förordnade, beständigt för *inkommande* 1) Nederlagsgods. *K F. 5 Maji 1813.* Varor inkomne på *Credit Upplag*, då derföre endast erlägges Transitotull om de utföras. *Tull-Taxa 2 Dec. 1824 §. 13.* 2) Packningstunna på fyllnings och packnings gods. *Tax. 1824. §. 16.* 3) Provisioner och Skeppsbehof för viss resa. *ibm. §. 22.* 4) De till Minister *franchisen* hörande varor. *K F. 2 Jul. 1770. K B. 11 Jul. 1821. m. fl.* 5) Skeppsfolks förning, Win på Städernas Källare frihet, Quicksilfver för Fahlu Guldverks behof, för hvilka artiklar väl Tull-afgifter erläggas, men vissa restitutioner beviljas m. m. — För *utgående* varor är i så måtto tullfrihet stundom lemnad, att för allehanda slags inhemska förädlingar, utländska förtullade varor som reexporteras m. fl. ej betalas tull, utan $\frac{1}{4}$ procents recognition af exporternas värde.

§. 365. *Nederlags recognition.*

Under tillvarelsen af det så kallade *Continental Systemet* utvidgades i betydlig mån den här i Riket förut införde Nederlags rätten, emedan Sverige ansågs särdeles väl beläget för drifvandet af förmånlig transitohandel. Nederlagsrätt medgafs förbjudna och tillåtna varor, inkomna på främmande eller inhemska skepp, för utländningars eller

inhemska mäns räkning. *KF. 5 Maji 1813.* dock inskränktes den högsta nederlags friheten till Städerna Göteborg, Carlshamn och Landscrona. Vid begagnande af denna Nederlags frihet skall likväl, så vid inkommande som vid utgående, erläggas en afgift kallad nederlags recognition, bestående af $\frac{1}{2}$ pC. för till inrikes förbrukning tillätne, 1 pC. för otillätne varor. Varuvärdet är antingen bestemt i Tulltaxorne, eller ock får det af godsägaren uppges på sätt om tullbara varor stadgadt är: till kontroll vid hvilken uppgift af värdet, tullbetjening får lösa godset efter det uppgifna värdet med 20 pC. förhöjning. Nederlags recognitionen för inkommit mer än 2 år inlagdt gods måste ånyo betalas, och sedan med ny afgifts erläggande fortfa-
ras årligen så länge det på nederlag förvaras, undantagande Salt och Spanmål. *KF. 5 Maji 1813.*

§. 366. Skepps umgålder.

Härunder begripas 1) *Lastpenningar*, som utgöra vid inkommande och utgående, för Svenska skepp öfver 5 lästers dräktighet, för hvarje läst, om bygd på cravel 4 sk., om på klink 6 sk. och för utländska fartyg 12 sk. per läst: som erlägges i specie eller efter Curs. *Tull Tax. 1824. §. 7.* 2) *Lots och Båk afgifter.* Skola betalas af alla utländska fartyg, samt Svenska och Norrska däckade fartyg öfver 4 fots djup gående, enl. Taxor vidfogade. *K. Lots F. 20 Jun. 1820.* Härmed böra ej förblandas *Lotspenningar*, som gifvas för Lotsarnes besvär, och ej ingå till Statsverket. 3) *Convoy afgift*, egentel. för kostnaderne att bibehålla fred med Barbaresk-Staterne, samt beskydda sjöfarten under krigs oroligheter. Denna afgift betalas efter detföre utkom-

men, taxa. *KK. 13 Apr. 1825.* och för de varor som där ej blifvit specificerade af Tullbeloppet, 6 procent på inkommande, 20 procent på utgående varor: och för gods som på ofria fartyg föres med förhöjning vid ingående af 40 procent, vid utgående af 50 procent: och skall lästetals afgiften till Convoy Cassan utgå som förut, neml. 16 sk. per läst för skepp, som ej gå längre än Gibraltars sund, men 1 Rd. för dem som gå längre, in i Medelhafvet. Denna afgift erlægges af endast Svenska skepp, beraknas och betalas i Svenskt Banco, samt lemnas till disposition af Convoy Commissariatet, som har *Instruction 16 Febr. 1797.* Härtill må läggas ehuru ej så aldeles hithörande 4) *Förhöjnings Licent*, som betalas med 2 sk. 8 r. Sv. Banco per Skepd. för vissa jernsorter som exporteras på sådana främmande fartyg, som ej äro, i anseende till Tull och Skepps-umgälder satte i likhet med Svenska fartyg. *Tull Tax. 1824. §. 27.* Licent fonden användes af Com. Coll. till utlåningar att befordra utskeppning af förädlade jern och metall tillverkningar. *CK. 15 Jan. 1803.*

§. 367. *Försvunne afgifter.*

I äldre författningar omtalas många afgifter, hvilka i och för handelns skull utgingo till publika Werk och behof; såsom *Sjörditts och Armpennin-gars Licent, Manufactur-, Fiskeri-, Medicinal-, Spinhus-, Lazarett- och Curhus-Fonder*, särskilda *Tullförhöjningar* m. m: dessa hafva upphört såsom antingen eftergifna eller sammanslagne med Sjö-tullen. *Tull Tax. 1782. §. 19.*

§. 368. *Städernas rättigheter af Handels och Salu varor.*

I sammanhang med hvad om handels afgifter nu nämnt blifvit må i förbigående anmärkas, att Städerna är tillagd rätt att uppbära af vissa varor diverse inkomster; såsom hvad Stockholm angår, Ordinarie och Tillöknings Tolag, Last och Bro-penningar, Wåg peng., Stempel peng., Mätare peng., Sluss afgift, Hamn peng., Torg och Packare peng., m. m. *KF. 6 Jun. 1780.* under hvilka många titlar de öfriga Städerna jemväl i mer eller mindre mån tillfalla inkomster, som motsvaras af onera; men hvilka såsom icke tillkommande kronan eller under kronans uppbörd, ej så egentel. höra hit.

§. 369. *F. d. Land-Tull och Acciser.*

1) *Lille Tullen* eller *Landtullen* beviljades *RdB. 1622. §. 3.* allenast tills vidare att utgöras af alla inhemska åteliga och förnöteliga varor som fördes till torgs och marknad inom Riket. Afgiften bestemdes till 32. penningen af varornas värde, samt ökades med $\frac{1}{4}$. *RdB. 1686. §. 5.* och blef denna skatt bibehållen och stadgad att den borde utgöras af alla varor som ifrån ländet infördes att säljas i Städerna, vissa Bergslager och marknadsplatser. 4. 18. 19. *I. Land T. St. 19 Sept. 1776.* 2) *Accis:* beviljades ock 1622 i sammanhang med lille Tullen, efter enahanda grund 32. penningen af förtärliga varor, hvarä jemväl 1686. tillkom $\frac{1}{4}$ förhöjning. *Accisen* har likväl varit af 3 slag. a) *Husbehofs Accis*, för hvad hvar och en förtärde i sitt hushåll, hvarunder med tiden kommo att inbegripas de jemväl 1622 antagne *Bakugns penningarne.* *KF.*

12 Dec. 1747. b) *Salu Accis*, för rättigheten att sälja hvarjehanda till lifsuppehälle nödige varor, och således Bryggeri; Bageri, Slakteri och Fiskeri Accis: c) *Mångleri Accis*, för rättigheten att mångla, småhandla, med hvarjehanda äteliga varor, såsom Frugt, Grönt, Ägg, Blöt fisk m. m. Uti både Accisen och Bakugns penningarne hade många Rikets Städer vissa andelar. *LT. o. Acc. St. 1776. C. II. III. XII.* — *Lille Tullen och Husbehofs Accisen* fortforo tills de upphäfdes genom *RdB. 2 Maji 1810. §. 26.* likväl emot ersättning till Statsverket af 150,000 Rd. hvaraf Städerne, quarntullen inberäknad, borde erlägga 90,000 och landet 60,000 Rdr, hvilkas ytterligare fördelning bestemdes uti *KK. 30 Nov. 1810. och 10 Febr. 1813.* Vidare upphäfdes denna form för ersättningen och förordnades den böra utgå i *Fyllnads afgiften* af Allmänna Bevillningen efter 2:dra artikeln, nemligen 4 sk. på hvarje Riksdaler, hvilken afgift jemväl skulle utgöras till ersättning för Bränvins consumtions Bevillningen, som upphäfdes. *Bev. F. 8 Aug. 1815. Art. III.* Nu mera har *Fyllnads afgiften* och försvunnit, och Statsverket således ansetts på annat vis indemniseradt för de i sin uppbörd så besvärliga och ledsama Tull och Accis afgifterne. — *Salu Accisen*, beräknad på Rikets samtelige Städer till 11,925 Rdr. är dock bibehållen till visst belopp af hvarje Stad, och uttaxeras af vissa näringar inom hvarje Stad efter dess andel i total summan. *KF. 30 Nov. 1810. §. 2. Bev. F. 1823. Art. 2. §. 2. mom. II.* — *Mångleri Accisen* har aldeles upphört, och erlägga Mångleskor allenast bevillning för sin rörelse.

Bihang.

A. Presterskapets ständige Utskylder.

§. 370. I. Taxen.

Är en gammal afgift åtminstone sedan Kon. GUSTAF I:s tid. *R. Pr. B. 1595. §. 13.* och utgöres öfver alt i Riket för alla Gjäll eller Pastorater på landet, med undantag allenast af präbende Gällen. *Kl. Res. 1 Dec. 1660* och *1 Sept. 1664.* Den har olika benämningar, allmännast *Taxe*, i Skåne *Prestekalls skatt*, i Halland och Blekingen *Kongsskatt*, i Södermanland *Smör Taxa*. Den utgår ock olika, dock iagttages att den utgöres på sätt som Presterskapet varit vandt: stundom i Rdr. Sp. eller Daler S:mt, som förvandlas efter 3 Dal. Rdr. *KC. o. St. C. B. 16 Dec. 1777:* stundom i en Oxe, som värderas till 7 Rdr. och ej efter markegången, *KCB. 4 Dec. 1778* och *4 Jun. 1779;* stundom med Smör, som värderas efter 1 Rdr. *Lisp. R. Pr. B. 1786. §. 9;* stundom i Spanmål, som ibland utgöres in natura, ibland efter Krono värdi, *KB. 27 Oct. 1783.*

§. 371. II. Gården.

Uppkom i början af 1600:talet och kallades stundom mantals penningar emedan den rättar sig efter gårdarne i soknen: den utgifves i afseende å de Pastoralier som Kyrkoherden uppbär. Efter åtskilliga förändringar vid 1611. 1612 och 1617. årens Riksdagar, blef ändteligen stadgadt att Presterskapet skulle utgöra 18 Dal. för hvarje 64 Bønder de hade i sitt Gäll, *RdB. 1621. §. 4.* hvarmed mennas helgårds hunder, hvadan ock de hemanen å

gågne förmedlingar böra afses. *R. Pr. B. 1668. §. 4.* Sälunda utgår gårdén ännu, belöpande sig till 9 öre för hvarje helt gårde mantal, ifrån beräkning hvaruti ingen lägenhet får undantagas, utom ödes-heman, till dess de kunna blifva upptagne igen. *R. Pr. B. 1660. §. 15. och 1720. §. 13.* För Præbende Gäll och Stads Pastorater utgöres ej denna Gård.

§. 372. III. Boskapspenningar.

Igenom *RdB. 1627.* åtog Presterskapet sig uthläggia för Boskap och Utsäde en sådan hjälp, som menige Allmogen, efter 1624 års förhöjda taxa; men när sedermera denna afgift för kreaturen och utsädet förvandlades till real-ränta af hemanen blevo Boskaps penningarne på Prestegårdarne bestemde, ej efter hemantalet, utan efter de 3 föregående årens medium. *RdB. 1642. §. 5.* som för beständigt blifvit Prestegårdarne påförd, ehvad de derstädes underhållne kreaturens antal blifvit ökad eller minskadt. Denna skatt upphörde väl någon tid *RdB. 1650. §. 4.* men återtog *RdB. 1655. §. 9.* hvarefter den oafbrutit fortfarit.

§. 373. IV. Extra Krigs-hjelp.

Under denna titel har Presterskapet åtagit sig att, under krigstider utgöra en årlig afgift, som är bestemd till 1, $1\frac{1}{2}$ eller 2 Tunnor Spanmål, efter Pastoraternas godhet och classification. *RdB. 1810. §. 9.*

§. 374. B. Städernas Utskylder och Onera.

1) *Båtsmanshåll.* Den skyldighet Städerna under denna titel åligger är förut omtald. *§. 443.*

2) *Brånvinskatt* utgöres i Städerna enligt *K. K. 19 Maji 1824.* förut omtald §. 329. *in fin.*

3) *Saltpetter gård* erlægges för Städernas jord *KB. 12 Febr. 1813.* Förut nämnd §. 330.

4) *Krono tionde.* För den till Städerna done-
rade jord skall af Borgerskapet utgöras Krono ti-
onde af allehanda slags derstädes växande Säd. *Ti-
ond. M. 22 Febr. 1638. §. 3. mom. 4.*

5) *Boskaps penningar* och *åkerskatt.* Beviljades
först till viss summa för hvarje af Rikets Städer i
proportion af deras contributions contingenter. *RdB. 1620.* och antogs lika som på landet *RdB. 1627. §. 3.*
Betalas n. f. t. efter det antal kreatur som i Stä-
derne verkligen finnes, äfven som för utsädet. *KB. 3 Jun. 1720.* Utgå af de Städer som hafva donations
jord; men icke af Städerna i Skåne, Halland, Blekingen
och Bohus Län. *R. St. B. 1757. §. 57:* icke heller
utgöras de af Docentes vid Scholor och Gymnasier
för deras ägande kreatur. *R. Pr. B. 1675. §. 11 —*
Äro merändels förlänte Städerna till deras Stat och
Aflöning. — Huru de utgå i Stockholm ses af *Öfv.
Ståth. Emb. K. 20 Febr. 1777.*

6) *Allmänna Hus och Byggnader* måste af Stä-
dernas innevånare uppföras och underhållas, såsom
Kyrka, Preste- Scholmästares- och Klockares gårdar.
R. St. B. 1723. §. 20. Pr. Pr. 1723. §. 7. dock Dom-
kyrkor underhålla sig sjelfve genom de af krono-
tionen anordnade Domkyrko tunnorna. Ifrån del-
tagande i sådan byggnad äro frie Adeln. *Ad. Pr. 1723. §. 12* samt Presterskapet. *Pr. Pr. 1723. §. 7. 10.*

7) *Vägbyggnad.* Alle som uti Städerna äga hus
äro pliktige att prästera Vägbyggnad inom Sta-
dens vad och refning d. v. s. öfver de ägor Sta-
den underlagde äro. *R. St. B. 1727. §. 20. o. 1734.*

§. 33. hvarifrån för sina gårdar endast äro fria Adeln. *Ad. Pr. 1723. §. 12.* samt Presterskapet för Embetsgårdar efter vanligheten. *Pr. Pr. 1723. §. 7. 10.* Jemväl skola alla utan undantag hålla gata för sina hus, men Torgs och allmänna Platsers gatläggning bekostas af contingent medlen.

8) *Gästgifveri och Skjuts.* Uti Städerna skola Gästgifvare tillsättas samt förses med tjenliga hus för de resande och stallrum, hvarjemte visse af Borgerskapet böra utses att skiftevis emottaga de resande enär de på Gästgifvaregården ej kunna herbergeras: och skola tillika Formän och Skjutsare förordnas att betjena de resande med hästar och åkdon: varandes ingen ifrån skjutsnings besväret fri, som ligger i borgerlig skatt och tunga: dock kan Landshöfdingen härutinnan lemna Borgerskapet biträde af kringliggande Allmoge på landet. *1. XXVIII. BB. G.O. 1734. §. 3. 4. KF. 11 Dec. 1766. §. 9.* I skjutslega från Städerna betalas i allmänhet 20 sk. Banco milen för hvarje häst. *KK. 18 Aug. 1819.*

9) *Inquartering* åligger Städernas innevånare då krigsfolk tågar igenom; men för *Ståndquarter* böra Städerna i möjligaste måtto förskonas, häldst för Cavalleri för hvars hästefoder Städerna icke skola besväras. *Ordn. 20 Jul. 1720.* Inquarteringen besörjes och fördelas af Magistraten; och där garnisoner äro, har ofta nog blifvit åtagen viss afgift efter gårdatallet till bildande af en cassa, hvaraf inquarteringen bekostas. Adeln deltagar n. m. i inquarteringen; men ecclesiastik personer med enkor och barn äro frie derifrån för de gårdar de *sjelfve bebo*, varandes Borgerskapet ansvarigt för den an-

del i inkuarteringen som på deras gårdar sig belöpa kan. *RdB. 1810. §. 9.*

10) *Mantals penningar* äro förut omtalade §. 354.

11) *Bevårings skyldigheten* likaledes §. 355.

12) *Herredags penningar.* Till Riksdagarne få Städerna afsända valda fullmäktige, som utgöra 3dje Riks-Ståndet; och desse fullmäktige skola förses med anständig underhåll och resekostnad, hvilket före valet bör vara bestemd. Medlen härtill contribueras efter fyrk och öretal; ooh uppbäras de af Magistraterna utan något arfvode. *Rd. Ordn. 1810. §. 17.*

13) *Fattigförsörjning* tillkommer Städernas församlingar lika som på landet, hvarom blifvit taldt §. 343.

14) *Diverse onera.* Härtill må räknas a) *Brandvagts-hållning*, hvaruti utom Borgerskapet måste deltaga, Adeln för sina gårdar, *Ad. Pr. 1723. §. 12.* Presterskapet för sjelfägande gårdar men ej embetshus, *Pr. Pr. 1723. §. 7. 10.* samt Ståndspersoner. *R. St. B. 1734. §. 33.* Om sättet för dess prestation må öfverenskommelse träffas antingen så, att ständig vakt hålles och genom Brandvagts afgift aflönas, eller så att Städernas innevånare tourvis lemna folk dertill; b) *Brandsyner*, hvilka gemeligen förrättas af mera ansedde innevånare med biträde af Murmästare, Byggmässare, Sotare m. fl. c) *Dagsverken* och *Gångled* vid hvarjehanda Stadens behof när de af contingent medlen ej kunna besörjas. d) att *upphåra* vissa Presterskapets rättigheter, e) *kringbåra Stamböcker*, f) *gå med häfvarne* i Kyrkan vid högtidligare gudstjenster eller då *collecter* ske, o. m. d.

15) *Försvunne titlar* äro *lille Tullen* samt *Husbehofs* och *Mångleri Acciserne.* §. 369. Likale-

des *Bakugns penningar* ibm. *Quarntullen*, som utgått i vissa Städer, men i hvars ställe n. m. *Mantals penningar* erläggas. §. 354.

II. OVISSA INKOMSTER. REGALIA FISCI.

A. Råttts Regaler.

§. 375. I. Rått att göra krig samt sluta fred och förbund.

Den Kronans höghets-rått att föra krig samt sluta fred och förbund sätter Kronan ofta i tillfälle att bekomma, utom Landvinningar och Krigs-effecter, jemväl penningar, och nyttbart gods. Således tillfaller Kronan Land och Fästning som eröfras, Trophéer och Segertekn m. m. samt hälften af Contante penningar, Proviant och Fourage, hvilka sednare dock af Kronan få lösas, *Kr. Art. 1798. C. IV. Kgl. Regl. 9 Aug. 1808.* Så tillhör Kronan ock Brandskatter som utskrifvas. Likaledes skepp, som uppbringas, för hvilka dock, att uppmuntra till hurtighet och mod, belöning består åt segrande manskap af vissa *prise penningar. Regl. 12 Apr. 1808. Art. V. §. 1.* — Igenom FredsTractater har Kronan ofta tillfallit penninge inkomster; såsom Westphaliska freden 1648 — 5,000,000 Rdr. — Stockholmska freden med England 1719, — 1,000,000 Rdr. — Nystadska freden med Ryssland 1721, — 2,000,000 Rdr. — Så ock för det Sverige emot lösen afstått den genom separat art. *Förb. 3. Mart. 1813.* till Sveriges disposition lemnade Öen Guadeloupe. *RdB. 1815. §. 6.* Vid flere tillfällen har Kronan ock fått uppbära *Subsidii medel*, såsom

af Frankrike på 1770-talet, 3,415,880 Riksdaler. *St. Utr. Ber. 1809. pag. 18:* af England 1,000,000 P. St. årl. *För. Förb. 3 Mart. 1813. Art. III.* Jemväl för Fyrbåkarnes underhållande på Skånska Kusten emot Cattegat, uppbär Sverige af Danmark 3500 Rdr årligen enligt freden i Köpenhamn 27 *Maji 1660. §. 6.* — Redovisning för sådana genom tractater vunne medel skall ske inför StatsUtskottet. *R. F. 1809. §. 58.*

§. 376. II. Myntningsrätt. Slagskatt.

Att slå mynt har i alla tider varit en Kronans höghets rätt, hvilken fordomdags utöfvades vid flere myntare hus i Riket, men nu allenast i Stockholm. Myntverket står under KammarCollegii uppsigt enl. *Instr. 1734. §. 11.* utmyntningen sker efter 1664 års myntfot; och ingen förändring kan göras i myntets skrot och korn, eller myntet höjas eller minskas utan Riksens Ständers bifall. *R. F. 1809. §. 79.* Kronan har hos oss i allmänhet afstått ifrån myntare lön och slagskatt af de ädla metaller som inlemnas till myntet, *M. O. 1 Sept. 1664. §. 5.* i följd hvaraf ock hvar och en som använder sitt silver till myntning bör återfå lika mycket i fint som han inlemnat. *K. F. 20 Nov. 1766.* Slagskatt skall dock ännu gifvas för det Silver, som utgör de privatas andel i Silvergrufvorne i Sala, hvilket bör inlemnas till utmyntning å Kgl. Myntet. *Kgl. Transp. 9 Sept. 1741.* och utgår under benämning af myntare lön och slagskatt, som för Julii och Augusti månader 1823, varit af följande förhållande nemligen:

Tionde Silver 41 marker 15 l. 5 $\frac{1}{4}$	
gr. fint	343. 41.
Myntare lön och Slagskatt	107. 11.
	<hr/>
Summa Sp. 451. 4.	

Af Koppar som till Afvesta inlemnas till myntning lærer ock slagskatt erläggas, *St. Utsk. Bet. 1818.*

§. 377. III. *Rätt i död persons quarlåtenskap.*

1) *Dana arf.* Härom är redan förut taldt, och åberopas hvad som blifvit sagt §. 155. Af Danaarfs rätten, sådan den var i sin första början har, vid utvidgade vänskapliga förhållanden med främmande Nationer, med tiden uppkommit

2) *Jus detractus*, i kraft hvaraf tillkommer Kronan en viss afgift då utländsk man njuter arf här i Riket, nemligen 6:te penningen af hvad som härstädes ärfves och föres ut ifrån Riket. 2. *XV. ÅB.* Härutinnan har tid efter annan, hvad och åberopade lagens rum antyder, särskildta fördrag med andra magter blifvit afslutne, och dervid Svenska Kronan afstådt ifrån sitt jus detractus vid främmande mäns arf här i Riket, i reciprocitet med den frihet i detta afseende, som Svenske män på utrikes orter blifvit förunnad. Nu mera har denna afgift i allmänhet upphört, och äger endast rum då fråga är om innevånare i de Stater, där Svenske undersåter en sådan afgift erläggas, och då reciprocitet i afgiften bör iagttagas. *C. St. K. 6 Dec. 1821.* — Domare och Embetsmän åligger det att bevaka Kronans rätt till afgiften där den ännu utgå bör. *Sv. HR. Un. 1 Febr. 1758.* men i stället att uti KammarCollegium göra förfrågan om förhål-

landet *Sv. HR. Un. 31. Jan. 1785.* bör underrättelse n. m. sökas i K. Canc. Styrelsen. *KK. 9 Dec. 1818.*

3) *Justitie Statens $\frac{1}{4}$ procent i död persons behållna Quarlätenskap.* Denna $\frac{1}{4}$ procent af behållningen i död mans quarlätenskap utgår i Adels och Preste Sterbhus så i Städerne som på landet; i Ståndspersoners i Städerne; samt i Borgares, undantagandes i Stockholm och Götheborg, hvarest i stället, för hvarje matlag utgöres 6 öre kopparm:it årligen. *K B. 21 Jul. 1752.* På landet utgöres den icke i Ståndspersoners Sterbhus så framt den döde ej tillhört någotdera af de 3 första RiksStånden. *K C. o. St. C. K. 20 Jan. 1786.* Denna afgift gick f. d. till Justitie Statens aflöning, men är n. m. stald under StatsContoïrets disposition. *K C. o. St. C B. 15 Apr. 1778.*

§. 378. IV. Rätt i egendom som flyttas ur Riket.

Den afgift som i följd häraf erlägges, kallas *Utflyttnings afgift.* Så vida som Svenska Författningarne velat förhindra frivilliga utflyttningar utur landet, och förekomma utförande af den egendom, som härstädes blifvit förvärfvad: Så har en afgift blifvit stadgad att erläggas af den egendom som vid sådan flyttning utföres ifrån Riket. Sådan afgift skall betalas af Adelsman då han med Konungens tillstånd begifver sig ur Riket att bo utrikes, till 10 procent af den lösa egendom han utur Riket drager. *Ad. Pr. 1723. §. 32.* Flytter Borgare ifrån Stad utrikes; gifve ut 6:te penningen af all sin egendom, Konungen och Staden till tveskiftes. *§. III. HB.*

§. 379. *V. Lagstiftnings myndighet.*

I och för sig sjelf kan väl den höghets rätt, som kallas Lagstiftnings myndighet ej sägas vara lucrativ; likväl och då vid civila afhandlingar och rättegångar stempladt papper måste nyttjas; samt i criminella mål de i många fall lempeliga egendoms straffen äro antagne; och igenom båda delarne Kronan vinner icke obetydliga inkomster; Så komma här att omnämnas bägge dessa Titlar till förmerande af Kronans ingälder.

§. 380. *A) Civil Lagstiftning. Stempladt Papper.*

Igenom civila Lagstiftningen tillkomma Kronan inkomster hufvudsakeligen och directe medelst *stempladt papper, charta sigillata, signata*. Den afgift som för stempladt papper erlägges, är väl af Bevillnings natur, hvadan Rikens Ständer ensamt besluta om dess bruk och belopp. *R. F. 1809. §. 60.* dock upptages den på detta rum, såsom varande en följd af civila lagstiftnings myndigheten, emedan de ärender hvarföre stempladt papper nyttjas, dermed stå i sammanhang.

Stempladt papper, hvilket någon orätt hänfört till Kejsar JUSTINIANI I. *Auth. Nov. XLIV: C. 11.* blef ej uppfunnit eller nyttjad förr än i Holland 1624. (*impost van bezegelde brieven*) och antogs i Sverige genom *Bi Afsk. 1660. §. 5* till HofRätternes aflönande, och på allenast 3 år, på försök. *K. F. 4 Dec. 1660.* Bruket här af afskaffades väl 1664, men återtoges medelst *RdB. 1686. §. 8.* hvarefter det oafbrutit här ägt bestånd. Den sidsta Författning angående stempladt papper är *KK. 8 Jan.*

1824. och har afgiften ansetts kunna uppgå till 320,000 Rdr årligen.

Stempladt papper måste, enligt de derom gifne föreskrifter, nyttjas hos offentliga Myndigheter, så väl till de handlingar hvilka dit ingifvas, som till de skriftliga Protocoller, Beslut, Bevis m. m. hvilka derifrån utfärdas och ovillkorligen alltid böra på sådant papper skrivas. Dessa Myndigheters olika rang, äfvensom ärendernas olika beskaffenhet, bestemma olika storlek för afgiften. Äfven vid aldeles enskildta aftal och ärender, hvilka ej komma till annan embetsmannas befattning än allenast controll, skall i vissa fall stempladt papper brukas såsom vid HyresContracter, Certepartier och Connoissementer, Arrende-Contracter m. m. Vid utöfning af jus conferendi honores, som antingen är Kgl. Maj:ts reserveradt, eller lemnadt åt subordinerade Auctoriteter, måste Fullmagter, Afsked, Adels- och Riddare-Diplomer, Doctors bref m. m. charteras; hvarvid skillnad göres i papperets valeur, om Fullmägt är på verklig tjenst, med indeldt lön eller penninge lön, eller caraceter förunnas den som aldrig varit i publik tjenst, eller högre character gifves en verklig tjensteman, och är n. m. stemplade pappers afgiften för Fullmagter m. m. så tilltagen, att den f. d. varande så kallade *Chartæ sigillatæ recognitionen* upphört. Äfven Tidningar måste stemplas. Ifrån stempladt pappers bruk äro många *fritagelser*; hvilka vore svårt att, utan fullständigt upprepande angifva; såsom Publika Werks och Inrättningsars rättegångar i allmänhet; sådana Werks och Embetsmäns skrifter i offentliga ärender hvori enskildtes tvister ej bestemmas: Ekonomie, Politie och

Militair-ärender, som röra Menigheter och angå Utskylder; Handlingar i brottmål och Fiscaliska actioner; Handlingar för Nybyggens anläggande; Fattige i allmänhet, då Domare och Tjenstemän befria dem från sportel-afgifter; Handlingar rörande redovisning m. m. för Kronans räntor; Ansökningar till K:l. M:t af Allmoge och Krigsgemenskapen, o. s. v: uttryckeligen har ock blifvit stadgadt att hälftenbruks contracter med personer af den arbetande classen böra vara från stemplade pappers afgiften befriade, utom då de till Domares eller Executors åtgärd företes. *K B. 27 Jan. 1825. Lindring* i stempladt papper njutes endast af allmoge och Krigsgemenskapen i rättegångar och besvärsmål då de tvista sins emellan, men ej då tvist är med Ståndspersoner. *K K. 8 Jan. 1824.*

Sportler och hvarjehanda andra vid civila ärenders utförande, antingen i rättegångs väg eller under administrativa embets-åtgärder, fallande afgifter till Embetsmän och Inrättningar, skulle kunna sägas gifva Kronan inkomster indirecte, emedan derigenom Kronans utgifter till Embetsmäns aflöande, Inrättingars uppehållande m. m. blifva mindre känbara. De förbigås dock här, emedan de ej inflyta i Skattkammaren.

§. 381. B) *Criminal Lagstiftning. Egendoms straff.*

Egendoms straffen äro af 3 slag: Sakfäll, Sakören, Confiscationer.

1) *Sakfall, bona caduca*, hvaraf i våra lagar *Caduquer, Landsh. I. 1734. §. 23.* med hvilken term dock äfven stundom förstås gods, hvartill ingen ä-

gare finnes. *KB. 24 Oct. 1764. o. 19 Mart. 1772.* Med Sakfall utmärkes sådan egendom som för missgärnings skull förverkas under Kronan, antingen hel och hållen, både fast och löst, 1. 2. 3. 5. 8. *IV. 1. 2. 4. VI. MB. Regl. 12 Jan. 1730. §. 12.* eller allenast alla lösören. 3. 4. 5. *XXI. 3. 4. XXII. MB. Pr. Pr. 1723. §. 22. XXXI. KgB. LL.* Detta straff nyttjas dels som en *indemmnisation* i Statsbrott, där skadan ofta kan vara oberaknelig: dels såsom en *straffqualification* uti svåra förbrytelser. När sålunda gods förverkas under Kronan, lär det väl böra genom utrop försäljas, då penningarne derföre till Kronan inflyta; men då Adelsman förverkar fast gods af frälse natur under Kronan, är löfte gifvit att det till någon i brottslingens släkt skall bortgifvas. *Ad. Pr. 1723. §. 26. jfr. §. 98.* Är förverkad Fastighet af Krona skatte natur förfaller skatterätten och dominium consolideras. *jfr. §. 198. 5.* — Kgl. Maj:t äger i brottmål benådningsrätt och kan återgifva till Kronan förverkad gods. *RF. 1809. §. 25.* ehuru i andra fall Konungen ej kan bortskänka hvad Kronan tillhör.

2) *Sakören* äro af 2 slag: Böter och Viten. *Böter* äro gemenligen bestemda till *viss summa* att utgå af den brottsliges egendom, den må vara större eller mindre; stundom likväl bestemmas böter efter värdet af det hvaruti förbrytelsen skedt, såsom i tjufnads brott. 1. 3. *XL. 1. 3. 5. XLII. 5. XLVIII. MB. m. fl.* — Allmännast undergå böter sådan *fördelning*, att Kronan, Målsägaren, och den Menighet inom hvars område förbrytelsen skedt, såsom Häradet eller Staden, deraf taga hvar sin $\frac{1}{3}$. *XXXII. RB.* Likväl har fördelningen ofta ånnorlunda skedt, och sådant varder då uttrycke.

ligen förordnad, såsom att Kronan tager hälften och målsäganden hälften: att stundom Stad får uppbära Kronans andel: att de fattige blifvit tillagd delagtighet i böter o. s. v. — Kronans andel i böter har blifvit ansedd, svårt att säga på hurudan grund, såsom ursprungen från jordägande rätt: härifrån jordägande andel i böter tillagd Adeln att få uppbära för missgärningar begångna å frälse jord. *Ad. Pr. 1723. §. 31.* hvilken jordägande del dock tillkommer ränte tagaren om brottet skedt å frälse skatte jord. *Sv. HR. Br. 12 Dec. 1744.* Sådan frälsemans jordägande rätt var redan stadgad i *VII. Km. B. LL. in pr. och 1. XXI. Edz. B. LL.* för vissa brott: dock tillkom denna rätt genom gifvit privilegium och så att Kronan afstod ifrån sin rätt: men den utvidgades sedermera till alla brott å frälse grund, med undantag af allenast dem hvari voro Konungs sakören, eller ensaks böterne. *Ad. Pr. 1617. §. 17.* — Kongs andelen i böter anordnades till HofRättens aflöning. *Rätteg. Ordn. 1615. §. 22.* och läres dervid förblifvit till 1739. då den afstods efter det Ledamöternes löner blifvit förbättrade. *K. R. 20 Nov. 1741. §. 5.* — Med Sedelmyntets *förfall* hafva ock böterne förminskats. Rättyvisligen har derföre stundom blifvit förordnad både för straffmåttets bibehållande och för kronans inkomst, att krono andelen i böter bordt utgå i *species* eller med *Curs-förhöjning*. *KF. 9 Dec. 1766. §. 1. Sv. HR. B. 13 Mart. 1770.* hvilka stadganden likväl upphört genom 1776 års realisation, men lempeligen kunde åter förnyas. — En del böter äro *Ensaks böter*, då nemligen de ej gå till delning, utan tillfalla allenast någon viss. Ensaks böter tillföll i gamla tider Konungent. ex. *XXIII.*

XXX. XXXIV. KgB. LL. sådana finnas ännu, samt gå till Konungen. 2. *XIII. BB.* Jordäganden 7. *XVI. JB.* Målsäganden 6. *IX. HB. i. XXXIV. MB.* Rätten 2. *XXXII. RB.* m. fl. — Likhet med böter hafva *Witen*, som äro penninge straff, af Domare eller Executor utsatte, antingen utöfver hvad lagen i smärre förbrytelser fastställt, när synbart är att lagens straff ej äro tillräcklige att afhålla från öfverträdelsen; t. ex. i åverkan, i nyttjande af förbjudna vägar m. m. eller ock att förmå parter under påstående rättegång att fullgöra hvad dem ålägges, t. ex. återinställelse vid Domstolar då mål uppskjutes, handlingars ingifvande m. m. Nu mera är förordnad, att alla böter, föreskrifna i Rätteg Balken, äfven som Domares och Embetsmäns Ensaks böter och viten, skola tillfalla kronan. *KF. 20 Jan. 1779.* Böter få väl *afskrifvas* om den sakfäldte kommit undan och inom natt och år sedan efter honom lyst är ej ertappas: dock upphör ej hans skyldighet att enär han anträffas böterne betala; och är borgen för dem stald, skola de af borgesmanen erläggas. *KCB. 13 Jan. 1812.*

3) *Confiscationer.* Bestå uti det gods, in specie, hvarmed någon förbrytelse skedt, hvilket till ägarens bestraffande, afhändes honom och tillerkännes kronan. Sådana Straff förekomma ofta i synnerhet vid förbrytelser i allmänna hushållnings mål t. ex. oloflig Sjöfart. *Prod. Pl. 10 Nov. 1724. KK. 20 Oct. 1824.* Landsköp 2. *VI. HB.* Öfversmide *KF. 19 Dec. 1819.* Lurendrägeri och Tullförsnilling. *KF. 23 Jun. 1825. I: 2.* Oloflig Bränvinsbränning. *KF. 19 Maji 1824. IV. 1 o. 3.* jemväl ock i police förbrytelser, såsom i Spel och Dobbel, där alla de penningar som vågas och utsättas skola

confisceras, *KF.* 2 Aug. 1792. m. m. De confiscerade varorne fördelas i vissa betydligare fall emellan kronan och angifvaren, i mindre betydliga lika som böter. Har ägaren afhänt sig confiscable vara varder *värdet* deraf merändels förverkadt, att lagen ej må gäckas.

§. 382. VI. Rätt till Fynd och öfvergifvit Gods.

Uti en Stat kan ej finnas något utan att ägande rätten dertill på ett eller annat sätt är bestemd. Varor och Ting kunna af sina ägare förloras eller öfvergifvas: till sådana har kronan i många fall tillerkänt sig ägande rätten.

1) *Hittegods.* Om *liftöst ting* finnes, hvars ägare ej är känd, icke heller efter lysning af hittegodset infinner sig inom natt och år, tage Konung två delar och tridjung han som hitte. 1. *XLVIII. MB.* *Lefvande Få* hör ej hit. 3. *XLVIII. MB.*

2) *Botnsfynd, nedgrufven skatt.* Häre har kronan ingen del, allenast *lösningsrätt* om det funne vore antiquitet eller konststycke, hvadan det samma bör kronan hembjudas, då det betalas med $\frac{1}{6}$ utöfver värdet. Rätte ägaren præsumeras vara länge sedan död. Sådant fynd delas lika emellan jordägaren och upptäckaren, hvilken sidstnämnde ensam får den öfverskjutande åttundedelen. 2. *XLVIII. MB.*

3) *Skeppsfynd. Strandvrak.* I, kan hända, alla land har varit Staten tillerkänt *jus littoris, droit de waret*: äfven så uti Sverige. Skeppsfynd och Strandvrak af gods, enär ägare dertill sig icke infinner, tillhöra kronan ännu, sedan likväl bergare-lön blifvit afdragen. 1. *IV. Sjösk. B. SL. Dyk. Regl.* 22 Dec. 1802. §. 9. 11.

4) *Öfvergifvit gods.* Om ägare ej inom natt och är anmäler sig till uttagande af i Packhus inlagdt gods, hemfaller det kronan. *Segl. Ordn. 1820. II. 6.* Om på Jernvåg finnes jern, hvartill ingen ägare är känd. *KB. 24. Oct. 1764. o. 19. Mart. 1772.*

5) Skulle hos Tjuf finnas gods hvats ägare ej kan igenfinnas men erkänt är att gödset blifvit stulit, synes det böra tillerkännas kronan.

B. Nyttiga Regaler.

§. 383. 1) Postinrättningen.

Under Drottning CHRISTINAS regering blef Postinrättning i Sverige först införd; i Städerna anordnades Postförvaltare; på landet tillsattes Postbönder på 2 till 3 mils afstånd ifrån hvarannan att genom *löpande* fortkaffa brefven. *Post Ordn. 20 Febr. 1636.* Sedermera hafva härtill blifvit anslagne flere heman, hvilkas innehafvare äro förpliktade att *åkande*, utan uppehåll, fortställa de uti Postväskor inneslutne bref och paketer, som n. f. t. till stor myckenhet sändas Rikets orter emellan.

§. 252. För den kostnad kronan medelst denna inrättning åbringas, dels för de friheter posthemanen för besvär och uppässning äro förunnade, dels för de utgifter härmed äro förknippade; äfven som för den bequämlighet och nytta som njutes vid postens begagnande, erlägges i proportion af Paketernas vikt efter lodtalet en viss afgift enligt Post-taxorne. Denna afgift är i sednare tider tillagd Bevillningsnatur, i följd hvaraf den endast af Riksens Ständer kan regleras. *RF. 1809. §. 60.* och grunden för den sammans beräknande som hittills varit *antalet* af

Post-Contoir som brefven passera, är n. m. påtänkt att förändras till afseende på *afståndet* orterne emellan, i öfverensstämmelse hvarmed Förslag till nya Post-Taxor äro i underdånighet begärde att nästa Riksdag till Ständernes pröfning öfverlemnas. *RdB.* 1823. §. 11. — *Frihet* från erläggande af post-porto är förunnad Embetsverk och Stater, som ej hafva *egna fonder* för utgifters bestridande, äfven som Tjenstemän, för bref och handlingar, som i embetsärenden afsändas, till kontroll hvaröfver *Fribrefsböckerne* äro inrättade *KF.* 27 *Apr.* 1756. och då de inlemnade privata paketen öfverstiga ett visst lodtal, åtnjutes *lindring* i porto-afgiften efter den så kallade *post-moderationen*, som äger rum då bref öfvergå 9 lod, och betalas så, att för hvarje 4 lod derutöfver tillökas afgiften för allenast 1 lod. *KF.* 13 *Oct.* 1785. *Canc. Coll. K.* 20 *Jul.* 1799. — Hela Postverket står under Canc. Styrelsens inseende, och antages inbringa kronan *contant inkomst* af 320,000 Rdr årligen.

§. 384. II) *Controll-inrättningen.*

I likhet med hvad uti andra välbestämda Ståter är vordet vedertagit, infördes i Sverige Controll-verket till försäkrande af förarbetade, i synnerhet ädla metallers halt och finhet. *Kgl. St.* 7 *Dec.* 1752. Controllbara metaller äro *Guld, Silver* och *Tenn*, hvilka alla böra kontroll-stemplas innan de få utgifvas från Werkstäderna, eller försäljas från öppna Bodar eller på Auctioner: undantagandes så små Nipper, att stempel derå ej kan anbringas, och arbetet är ringare, i Guld än $\frac{1}{2}$ *ducat*, i Silver än 1 lod. — I kontroll afgift erlägga

ges för quintin Guld 5 sk., lod Silver 1 sk. 4 rat., skålp. Tenn 1 sk., alt fullhaltigt gods. *C. C. o. St. C. K. 28 Dec. 1818.* — Äfven Gulddragare och Guldslagare gods samt Argent hachée böra stemplas. — Efter ungefärligt öfverslag förarbetades årligen i Riket vid 1760:talet, Guld 2900 quintin, Silver 240,000 lod, Tenn 120,000 Skålp:d. *Tal i K. W. A. af v. SWAB. 1 Febr. 1761.*

§. 385. *MI) Finance Werk.*

Härmed förstås Inrättningar för penninge-vandel, hvarigenom Kronan, utan Stats innevånarnes betungande med skatter, skulle tillkomma någon vinst till Stats inkomsternes förökande, Sådane hafva funnits i Sverige, alla i sednare tider tillkomne, men innan korrt tagne ifrån det egenteliga Stats Werket och tillagde Riksens Ständers egna Penninge-Werk, nemligen:

1) *General-Assistance. Contoiret*, under hvilken benämning är inrättad i Stockholm en låne anstalt eller Lombard, hvarifrån, emot underpant af hvarjehanda lös egendom samt förskotts-ränta, förstreckningar utgifvas. *Priv. 2 Nov. 1772.* Kronan ägde $\frac{1}{4}$ af Werkets Fond, som fördeladt i 6000 actier, uppgick till 250,000 Rdr., hvarföre Kronan uppbar $\frac{1}{4}$ af Werkets behållna inkomster, och dessutom 4 proc. recognition af alla privata actionariernes dividender. Genom *KB. 24 Apr. 1792.* upplöstes Bolaget och Assistance inrättningen öfvertogs af RiksgäldsContoiret, för hvars räkning den sedan blifvit underhållen, dock utan särdeles båtнад för RiksgäldsWerket. *Rev. Ber. 14 Dec. 1822.*

2) *Kongl. Nummer Lotteriet.* Till StatsWerk.

kets understöd hade Kronan vidtagit den i många Europeiska Stater införde inrättningen af ett så kalladt Genuesiskt eller NummerLotteri. *KK. 16 Apr. 1771.* Till fond för detta Werk var afsatt en viss summa, hvilken ej fick minskas, men väl ökas med Lotteriets vinst, hvilken i öfrigt skulle tillfalla Kronan. Fonden utgjorde 1820, 146,490 Rdr. och Statsverkets andel i Behållningen 40,796 Rdr. Af Kronans behållningar, bestods vid hvarje af Lotteriets 17 dragningar om året, till *Brudskatt* åt 5 ibland Allmogens giftvuxna döttrar, 33 Rdr 16 sk. åt hvardera — Kgl. Nummer Lotterie inrättningen är n. m. förenad med RiksgäldsContoiret, hvilket emottagit alla dess behållna Tillgångar undantagande BrudgälfveFonden, emot förbindelse att hålla Lotteriet tillhanda alt hvad till förefallande utgifters bestridande erfordras, *Regl. f. RgC. 1 Dec. 1823. VI. 8. III.*

3) *Discont-inrättningen.* Sedan det af private upprättade, medelst *Kgl. Pr. 26 Maji 1773* på 12 års tid octroyerade DiscontCompagniet upphöst, öfvertog Kronan Discont-rörelsen i Riket, och slog till Fond för inrättningen ett capital af 400,000 Rdr. *KK. 13 Apr. 1787.* och efter det att sedermera Banken för $\frac{2}{3}$ och private för $\frac{1}{3}$ med en fond af 600,000 Rdr. på 15 års tid undfått privilegium på den så kallade RiksDisconten, *KK. 26 Aug. 1800.* blef, vid octroyens slut, den då mycket utvidgade Discont-rörelsen Banken ensam upplåten. *RdB. 1815. §. 21.* hvilket ännu fortfar så att, som den nu kallas, Banco Disconten bestrider Discont utlåningarne med ett Capital af 8,500,000 Rdr., och vinsten tillfaller Banken, ej StatsWerket. *RdB. 1823. §. 9.*

§. 386. IV) Nedlagde Inrättningar.

För detta voro flere Inrättningar, hvilka drefvos för Kronans räkning, då den deraf fallande vinsten äfven tillföll Kronan. Med tiden har det funnits att så beskaffade Närings företag i anseende till administrativa kostnader och svårigheter af pålitliga controller vid förvaltningen, icke med någon särdeles fördel för Kronan blifvit utförde, på grund hvaraf de ock blifvit öfvergifne samt åt private upplätne, emot vilkor likväl att Kronan, efter omständigheterna, förbehållit sig vissa förmåner och viss uppsynings myndighet dervid. Af sådan beskaffenhet äro:

1) *Saltpetter-sjuderi tillverkningen*, hvilken i från Kon. GUSTAF I:s tid skedde för Kronans räkning, af Kronans folk och på Kronans förlag. Hvilka förändringar med denna tillverkning skedt, och huru den n. m. kommit till allmänheten inhemtas af hvad förut härom är anfördt. §. 315. 330.

2) *Krut-tillverkning*. Skedde ock fordom på Kronans förlag och för hennes räkning, hvadan ock de heman, å hvilkas mark Krutbruken äro anlagde, blifvit förklarade vara ibland Kronans o-mistelige gods. *Red. St. 1682. §. 4.* och Krutbruk ännu ej få anläggas utan Kgl. Majts nådiga tillstånd. *KB. 16 Oct. 1775.* Åkers, Fliseryds och Torsebro krutbruk äro jemte derunder lydande ägor, quarnar och lägenheter, efter arrende-contracter åt Brukens förvaltare, på vissa besittnings tider upplätne; men Klosters bruk är på privat skatte grund inrättadt; jemväl idkas i Husby sockn i Dalarne af Allmogen någon krut tillverkning; och njuta de fleste kruthruken understöd ifrån Kronans

Allmänningar af nödigt Verke, Ved och Kol. Det krut Kronan ifrån Bruken erhåller, disponeras sedan af KrigsCollegium för a) Artilleriet, Arméen och Flottorne, äfvensom nödiga reserv-upplag; och b) Bergslagerne och hvad eljest till inrikes behof kan requireras: c) Återstoden aflåtes till utrikes af-sättning. *K. B. 20 Dec. 1749 o. 3 Maji 1773.* För säljnings-priset på krut ur Kronans förråder, eller ifrån Bruken directe, fastställer Kgl. Maj: efter af KrigsCollegium derom ingifvit förslag. *K. B. 11 Nov. 1802.* och Bergslagerne njuta för sitt krut-behof, både i anseende till pris och betalnings vilkor vissa särskildta dem förunnade förmåner.

3) *Gevärs factorier.* Drefvos jemväl en tid för Kronans egen räkning; och är den jord hvarå de blifvit anlagde, förklarad vara ibland Kronans omisteliga gods. *Red. St. 1682. §. 4.* Desse Werk äro n. m. emot vissa vilkor åt privata upplåte, nemligen NorrTelje, hvarmed för alltid är förent Ortala Bruk, samt Jönköpings Factorier, under evärdelig ägo, nemligen så länge deras ägare fullgöra de i upplåtelse brefven Kronan betingade vilkor. *K. F. 26 Oct. 1756.* Men det vid Carl Gustafs Stad varande Factorie, hvarmed det i Söderhamn blifvit sammanlagdt, går för Kronans räkning under uppsigt af en Committé. *K. B. 13 Oct. 1812 o. 3 Apr. 1822.* GevärsFactorierne, hvarifrån lefvereras Gevärs till Svenska Arméen af alla vapen, ehuru privat egendom, stå dock jemte Kronans egna verk, under KrigsCollegii uppsigt och vård. *K. Instr. f. Kr. C. 19 Mart. 1811. §. 1. 4.*

4) *Allmänna Magasins Inrättningen.* På Kgl. Maj:ts nådiga proposition, beviljade Riksens Ständer penninge understöd ifrån Banken till allmän-

na Spanmåls-Magasinerens anläggning i alla Rikets provinser. *RdB. 1786. §. 8.* och ställes inrättningen under ett Collegium kalladt *allmänna Magasins-Directionen*, hvilken tillades styrelse och förvaltning öfver all StatsWerkets ränte Spanmål, samt inseende öfver Kronans Bagerier och Fält-proviantmagasiner, jemte Tropparnes förseende med bröd och spannemål m. m. *KB. 20 Nov. 1798.* Denna Directions operationer understöddes tid efter annan med betydlig discount-rätt i Banken, och fick den i uppdrag att till afhjelpande af inhemska Jordbrukares förlägenhet vid saktad afsättning, för Kronans räkning göra större uppköp af Spannemål. *RdB. 1815. §. 14. 1818. §. 15.* i följd hvaraf Directionen kom att drifva ordentelig handel i stort med spannemål. Sluteligen när sådan handel funnits hafva beredt ringa eller ingen båtnad för jordbruket, och haft ett skädligt inflytande på den enskildta rörelsen, upphörde Ständerne att med några bidrag eller *creditiv upprätthålla allmänna Magasins-inrättningen*, under anhållan tillika hos Kgl. Maj:t, att Kronans ordinarie spanmåls intrader skulle liksom före 1793 emottagas i Länsmagasinerna, under tillsyn af Landshöfdingarne och disposition af StatsContoiret, samt att all Spanmåls handel för Statens räkning skulle upphöra och deremot heft och hållit öfverlemnas åt den enskildta speculationens omsorger m. m. *RdB. 1823. §. 15.* — I anledning häraf är ock den hittills varande Spanmåls Magasins Inrättningen förändrad, en till bestämmande af Inrättningens fordringar och skulder m. m. så kallad Spanmåls Magasins *Utredning* tillförordnad, samt försäljning skedd af alla Inrättningens proviant förråd, spanmål ur flere Magasiner, o. s. v.

III AFDELN. EXTRA ORDINARIE KRONANS
INKOMSTER.

Bevillningar.

§. 387. Uppkomst.

Svenska Folket har ifrån uråldriga tider tillbaka beskattadt sig sjelft. Behöfdes något mer än Kronans vanliga inkomster, ägde Konungen äska *Gårder*, eller som de nu kallas Bevillningar, hvilka beslötos af Biskop och Lagman af hvar lagsaga med 6 Hofmän och 6 af allmogen. 6. IV. *KgB. LL.* Till och med när Ständerne hade uppdragit Kon. CARL XI. souverainiteten, hvilken Konungen emottog, *K. Appr. 10 Dec. 1680.* bibehölls likväl beskattnings-rätten hos Ständerne, som ses af RiksdagsBesluten 1683, 1686, 1689. och då Konungen vid derpå följande Riksdag icke äskade någon Bevillning, betygade Ständerne derföre sin underdåniga erkänsla. *RdB. 1693. §. 5.* Denna Svenska Folkets urgamla rätt att beskatta sig, utöfvas enligt nu gällande Grundlag af Riksens Ständer *allena* vid *allmän Riksdag*, hvadan inga allmänna afgifter, eller nya pålagor och utskrifningar af Manskap, penningar eller varor må, utan Riksens Ständers fria vilja och samtycke, *påbjudas, fordras* eller *uppbåras*, hvaraf följer att icke heller några gamla afgifter af hvad namn som häldst må *förhöjas*. *RF. 1809, §. 57. 60. 73.* Derföre och så vida Rikets behof kunna förändras, låter Kgl. Maj:t vid hvarje Riksdag uppvisa StatsWerkets tillstånd för det Stats-Utskott Riksens Ständer utvalt, och tillika framställa hvad Staten kan tarfva utöfver

de ordinarie inkomsterne. Efter det StatsWerkets behof af berörde Utskott blifvit uppgifne och af Rikens Ständer faststälde, ankommer det på Rikens Ständer att en deremot svarande Bevillning sig åtaga. *RF. 1809. §. 58. 59.* Så åligger det Ständernas Bevillnings Utskott, som skall bestå af 48 Ledamöter, häldst valda från *alla* Rikets provinser, på det att samtelige Rikens undersåters omständigheter och förmåga må öfvervägas, att författa förslag till den åtagna Bevillningssummans *fördelning* till utgörande, uppgifva *grunderna* derföre och utreda *sätten* huru de i hvarje särskildt fall tillempas skola: hvilket förslag i Rikens Ständers plena sedan föredrages, gillas, jemnkas eller förändras. *RF. 1809. §. 62. RdO. 1810. §. 31.* Gå Stånden in partes hvad Bevillnings-frågor angår; höres Bevillnings Utskottet ytterligare; bifalla sedan tre Stånd de anmärkningar som emot Utskottets förslag äro gjorda förkastas det: afslå tre Stånd hvad i ett emot förslaget yrkas, men detta Stånd vid sin mening förblifver, eller stadna två Stånd mot två, skall afgörandet öfverlemnas åt Stats Utskottet, ökad till antalet af 120 personer, som omröstar per capita: bifaller då det förstärkta Utskottet Förslaget i de delar det samma förut icke blifvit enhälligt antagit, blifver förslaget gällande; förkastar det förslaget i sådan del, eller när det af tre Stånd blifvit förkastadt; åligger det Bevillnings Utskottet att annan fördelning och andra grunder för den förkastade delen uppgifva. *RF. 1809. §. 69. 71. RdO. 1810. §. 31. 2.* Bevillningen utgöres derefter ifrån och med nästföljande året, och räcker till och med det året då nästa Riksdag börjat. *RF. 1809. §. 61.*

§. 388. *Undantag.*

En händelse är undantagen i hvilken gärd kan äskas af Kgl. Maj:t utan Riksbens Ständers föregående beviljande; då nemligen *Krig uppkommit* och sammanskott behöfves af *förtårande varor* för krigsfolket under *Tåg* eller *Marche*, ej då troupp är i någon ort förlagd, eller eljest under fortsatte krigsrörelser nyttjas, emedan den då bör, utur samlade magasinns förråd, med sina förnödenheter förses. Vid denna sålunda, in speciali casu, lemna de tillåtelse till gärds utskrifvande, gifven i ändamål att, i krigets början, då faran kan vara utomordentligt stor, och nödiga anstalter till krigets utförande till äfventyrs ej hunnit vidtagas, krigsoperationerne ej må uppehållas, är tillika det förbehåll gjordt, att gärden *genast* skall med penningar af Stats medlen de lefvererande *betalas*, och det till hälften *utöfver* markegångs priset å de utskrifne varorne; på det nemligen hvarken utskrifnings-rätten må missbrukas, eller den ort öfvermåtan betungas, hvarest utskrifningen måste utgöras. *R. F. 1809. §. 74.*

§. 389. *Utskylder af Bevillnings natur.*

Såsom Bevillningar anses enligt *R. F. 1809. §. 60.* SjöTullen omtald *§. 363.* SaluAccisen i Städerna *§. 369.* Bränvins brännings medlen *§. 329.* Stemplade pappers afgiften *§. 380.* Post-medlen *§. 383.* Quarntullen i vissa Städerna *§. 354.* samt ändteligen Allmänna Bevillningen hvarom här är fråga, f. d. n. beräknad att uppgå till 2,170,000 Rdr. årl. och hvarom nu är gällande *Bev. F. 18 Dec. 1823.*

§. 390. *Allmänna Bevillningen.*

Utgöres för innevarande Quinquennium, om undertiden ej infaller urtima Riksdag, med afgifter för *Personer, Egendom och Inkomster.*

§. 391. I) *Personer.*

Af alla i mantalslängd inskrifne personer, i från och med 17 till och med 60 år erlægges för man 44 sk., quinna 22 sk., hvilken afgift dock måste fortfara för dem öfver 60 år, som af egendom, tjenst eller rörelse äga en inkomst af 50 Rdr. eller mer, eller utgöra bevillning för egendom, rörelse eller lön.

II) *Egendom.*

§. 392. *A. Fastighet.*

Dermed förstås ej allenast Jordlägenheter, utan ock Bruk, Quarnar, Manufacturier och Fabriker med särskildta bygnader, samt hus och gårdar i Städerna äfvensom till Städerna anslagen jord. Angående bevillnings afgiften af fastigheter urskiljas åtskilliga fall:

1) *Ägande rätt.* Derföre betalas 2 per mille eller $\frac{2}{100}$ procent af egendomens uppskattningsvärde, lika i Stad som på landet.

2) *Ständig eller Lifstids besittnings-rätt* å Lägenheter på landet. Derföre betala åboerne lika, som för ägande rätt. Huru för Boställes värde betalas, förekommer i sammanhang med inkomster af lön. §. 395. 7.

3) *Äldre afgifter af grundskatts natur*, nu likväl bevillning. I följd häraf å det allm. Frälset 10 sk. för hvarje rusttjenstmark, och visst för hvarje utsokne heman i Skåne, Halland, Blekingen o. Bohus Län; hälften deremot af Rå och Rørs samt insokne heman, alt efter förmedladt mantal; dock med undantag af Danviks och andra till publika Stiftelser gifne frälse heman. Vore allmänt frälse ej upptagit i Rusttjenst längd, sker jemnförelse med närmaste uti sådan längd upptagne heman, eller visst efter hemantalet, m. m. och försvinner hälften af denna afgift om rustning verkligen prästeras,

4) *För frihet från vissa allmänna besvär*. För frihet från Rotering och Kronoskjuts betala Post- och Lotsheman 2 Rdr. per mantal. För varande roteringsfrihet å jord som bör vara i ordinarie rotering, men ej är det, 12 Rdr. mantalet; för jord som bör vara i extra rotering men ej prästerar den, under krigstid, lika mycket.

§. 393. B. Capitaler.

För dessa betalas ej direct bevillnings afgift, likväl äro de ej fria, så vida de inbringa ägaren 6 procents ränta. Låntagaren, som betalar för sin synbara förmögenhet, utan att få göra afdrag för gäld, antages förskottsvis betala Långifvarens bevillning, och är derföre berättigad att af den erläggande räntan afkorta, då fordran är *inteknad*, 2 per mille efter *skuld-Capitalets* belopp; då fordran är *ointeknad* 5 procent på *räntebeloppet*. Härifrån undantagas endast Sparbankers och Disconters utlåta Capitaler.

§. 394. C. *Egendoms förvärfvande titulo beneficio.*

1) *Ägande rätt.* För gåfva och testamente af egendom af hvad namn och beskaffenhet som häldst, till 300 Rdr värde eller derutöfver, erlägges Bevillning 6 proCent af värdet. Frie härifrån äro endast Maka samt Ascendenter och Descendenter in linea recta: äfven som undervisnings anstalter och fromma stiftelser.

2) *Rätt till Rânta och Afkomst* af viss egendom utan ägande rätt till egendomen. För gåfva och testamente häraf 2 proCent af Capital summan utan afseende å gåfvotagarens person. Fria äro likväl testamenten för långvarig och trogen tjänst.

3) *Arfstägt eller tilltråde af fidei commiss* af annan än Ascendent, Descendent eller Syskon och deras Barn. Dervid erlägges 3 proCent af Egendomens värde.

4) *Fidei commiss gåfva hådanefter*, nämligen vid första stiftelsen deraf, 10 proCent af egendomens värde.

§. 395.) III. Inkomster.

1) *Jordbruk.* a) Af sjelfägande jord och fastigheter, betalas intet emedan bevillning erlägges för sjelfva egendomen. b) Af arrenderad och legostadd jord erlägger arrendator 5 proCent af sin behållna inkomst, sedan arrende summan afgått, hvarvid är fastställt såsom *maximum*, fastighets bevillningen, såsom *minimum* $\frac{1}{8}$ deraf. Landbönder och Hälftenbrukare betala hälften deremot.

2) *Bergshandtering och Näringsverk på landet.* När egendoms värdet icke lempeligen kan uppskattas, erlägga efter inkomsten: a) Fahlgrufvor 5 proCent af förra årets behållning. b) Andra gruf-

vor, som nyttjas till afsalu af malm, 4 proCent af inkomsten. c) Skeppsbyggerier, 4 classer ifrån 100 Rdr till $33\frac{1}{2}$ Rdr o. s. v.

3) *Städernas Näringar och Rörelser*. För den inkomst som vinnes genom Handel, Skeppsrederi, Fabriker, Handverk och annan borgelig Näring erlägges 5 proCent af hvar och ens inkomst beräknad efter hvad han njutit nästföregående året. Efter näringárnes och rörelsernes antagne betydlighet äro först *Städerna sjelfve* indeldte i vissa Classer, nemligen Stockholm och Götheborg utom classification för sig och framför alla andra, men de öfrige i 5 Classer; och vidare Städernes *Näringsidkande Borgerskap* också i vissa classer, samt minimi afgift faststald i hvarje class; börandes i Städerna regularitet åtminstone någon till minimi afgift i hvarje class beskattas. I sammanhang och följd häraf äro. a) Idkare af rörelser som hafva gemenskap med *utrikes handel* fördeldte i Stockholm och Götheborg i 4 classer, i de öfrige Städerna i 3 classer. b) Idkare af näringsfång; som äro rigtade egentligen på *inhemska producter* fördeldte i Stockholm och Götheborg i 14 classer, i de öfriga Städerna i högst 12 minst 8 classer.

4) *Societeter, Actie Werk m. m.* Af de inkomster eller vinstmedel dessa äga betala årligen a) *Actie Werk*. Äro dividenderne mindre eller fullt 6 procent af Actie Capitalet, erlägges 5 procent af dividendernas belopp: äro de öfver 6 prC. erlägges 10 prC. af dividendernas belopp, b) Capitaler i *Trollhätte Slussverk*, för hvilka kronan ger 12 procent betalas i bevillning $\frac{1}{4}$ af räntan. c) *Dykeri Compagniet* i ett för alt 4000 Rdr d) *Fern Contoivet* likaledes 3000 Rdr. e) *Sjöförsäkrings Compagniet* och dylika

Associationer, af dividenderna 5 procent. Hit kan jemväl föras f) tillfällig inkomst genom *Vinst på Nummer Lötteriet* och dylika inrättningar, nemligen för vinst ifrån 10 till och med 50 Rdr 5 procent, utöfver 50 Rdr 15 procent af vinsten.

5) Personer som hafva inkomster ej af Egen- dom, Capitaler, Fabriker, Slöjder, Handel eller publika Löner, utan af *arbete* eller *obetydligare nå- ring*, betala derföre i förhållande af deras antagne årliga förtjenst, stundom efter, stundom utan clas- sification, enligt de i Bevillnings-stadgan särskildt för Landet, Bergverken och Städerne i alphabetisk ordning gjorda förteckningar, hvilka ej kunna brin- gas till allmänna åsigter.

6) *Patroni Ecclesiarum* i Skåne, Halland, o. Bo- hus Län, Kyrkorne derstädes och *Domkyrkorne* i Ri- ket. Af den inkomst i Krono eller Kyrko tionde, samt hvad Domkyrkorne angår, af både Tionde och Hemans-räntor, som ej användas till Löner, hvar- före* bevillning utgår, erlägges 5 procent af span- målens och räntornes värde.

7) *Tjenstemäns löner*. För de inkomster tjen- stemän njuta så väl af *ordinarie* löningar, hvarun- der äfven förstås Boställen, af hvilkas uppskatt- nings värde tages 4 procent afgäld, som lägges till den öfriga lönen; som ock *extra ordinarie* löne- förmåner, såsom *portler*, *arvoden* m. m. erlägges 1 procent då lönen är emellan 200 och 600 Rdr; 2 procent då den är emellan 600 och 1200 Rdr. samt 3 procent då den går öfver 1200 Rdr. Fria äro alla löner under 200 Rd:rs belopp. — Är lönen ordinarie och indeldt, beräknas den efter nästföre-

gående årets markegång, är den extraordinarie och eventuelle, beräknas den efter hvad den nästföregående året varit. — Enahanda Bevillning erlägges ock af Quinna som har lön, samt i allmänhet för Pensioner, Gratialer och Benådningar, hvilka utgå af allmänna medel.

§. 396. Särskildte Bevillningar.

I) Till understöd för Wadstena Krigsmanshus cassan och Amiralitets Krigsmans cassan har Preste Ståndet alt sedan 1810 utgjordt och än vidare åtagit sig utgöra 3 procent af den Bevillning, hvar till ecclesiastik Embets och Tjenstemän för deras löne-inkomster, blifva årligen taxerade. *RdB. 1823. §. 12.*

II) I stället för de frivilliga sammanskott in- om Länen som förut varit åtagne, för anstalter till veneriska smittans hämmande, Lazaretters anläggande m. m. beviljades en afgift af 3 sk. af hvarje mantalsskrifven person. *RdB. 1818. §. 9.* hvilken n. m. blifvit faststald till minst 1 sk. högst 5 sk. af hvarje mantalsskrifven Person. *RdB. 1823. §. 11.*

§. 397. Äldre Bevillningar.

Med allmänna Bevillningen hafva alt sedan 1810 varit sammanslagne de f. d. utgångne personella Skatterne 1) *Lön- och Betalnings-afgiften* eller Riksgälds-fonden, antagen 1723, för hvilken Taxa sattes sednast 5 Junii 1739. 2) *Slottsbyggnadshjelpen*, antagen 1727 och utgjord lika som Lön- och Betalnings afgiften, dock till allenast $\frac{1}{4}$ deremot. De hvilke tillförene varit befriade ifrån

dessa personella bevilningar, njuta i stället to sk. minskning i n. v. Bevilningen. *BF. 1823. IV. 3. mom. 5.* 3) *Medicinalfonden*, påbjuden att utgöras med 2 öre af hvarje öfver 15 år i mantal skrifven person af de 3 första RiksStånden $\frac{1}{3}$ öre af hvar person i Bondeståndet &c. *KK. 15 Febr. 1770.*

Dessutom hafva f. d. vid åtskilliga tillfällen utgått, och kunna än vidare efter behof åtagas Bevilningar under namn af *Kröningshjelp*, *Bröllopsgård*, *Begravningshjelp*, *Faddergåfva*; i äldre tider *Brudeskatt* o. s. v.

§. 398. Oegentliga Bevilningar.

Så skulle kunna benämnas hvarjehanda afgifter, hvilka utan anseende till personliga omständigheter, förmögenhet, inkomster eller föregången taxering, jemväl och utan Riksens Ständers åtagande, men dock efter af Kgl. Maj:ts meddeladt tillstånd till upptagande, vid åtskilliga tillfällen och i åtskilliga ändamål frivilligt erläggas, och till belopp efter behag bestemmas; såsom vid *Collecter* i Kyrkorne, hvarifrån Kyrkorne i Gothlands Stift äro frie. *KR. 6 Dec. 1769 o. 29 Oct. 1799*, till flerhanda behof, såsom Kyrkors byggande. *KB. 22 Mart. 1759*: Lazaretters underhållande: *KB. 8 Maji 1753*. Sjömanshus inrättningens bibehållande. *K. Regl. 30 Mart. 1748. VI. 4*: till fattige Studerandes understöd. *KB. 16 Sept. 1694 o. 20 Sept. 1732*: Vaccinationens befrämjande. *KB. 5 Jul. 1806. m. m. Stomböcker*, också till Kyrkors nybyggnad, utblottade orters bispringande o. d. *Lazarettis afgift*, som uppbäres vid Bröllop och Barndop af de dervid tillstädesvarande. *KK. 31 Maji 1743. o.*

m. s. Dessa medel, hvilka uppbäras af Presterskapet i Församlingarne, lefvereras till Consistorii-Notarierna som derföre redovisa: och för besväret dervid få innehålla 6 procents arvode. *KB.*
17 Mart. 1768.

II. C A P.

OM DEBITERING.

§. 399. *Inledning.*

Till utredande af detta ämne blifver nödigt att särskildt betrakta *A) Grunderna* för Debitering. *B) Sjelfva Debiteringen* och hvad dervid förekommer.

§. 400. *A) Grunderna för Debitering.*

Med anledning af den hufvud classification, som blifvit gjord af de en gång för alla bestemda Skatterna, äro grunderne för all debitering särskildta och olika. Således debiteras Kronans ordinarie vissa inkomster af Onera realia eller Grundskatterna, efter som de vid åtskilliga hithörande förrättningar blifvit åsatte, enligt 1) *FördeBoken*, 2) *Krono Tionde Långd*, 3) *Rusttjenst Långd*, hvarvid, hvad angår de ränte-persedlar, som förvandlas i penningar vidare följes 4) *Markegångs Taxan*: af Onera personalia åter efter 5) *Mantals Långd*: samt Extra Ordinarie inkomster efter 6) *Bevillnings taxerings Långd*. Dessutom äro ock hvarjehanda Kronans ovissa Ingälder, hvilka upphemtas i grund af 7) *Saköres Långder* samt 8) *Taxor* och särskildta *Författningar*, för hvilka inkomster ingen egen-telig debitering förutgår, utan bestemmas afgifterna efter de föreskrifter, som i sådana Förordnanden äro gifne.

§. 401. I. *Jorde Boken.*

Jordebok, catastrum, är en Sokne- och Fögderi-vis upprättad Förteckning på alla inom hvarje sådant district af landet varande särskildte Lägenheter, innefattande tillika anmärkningar om de hufvudsakeliga Kameral-omständigheter, som hvardera angå kunna: och är det Häradsskrifvarens skyldighet att om dess författande draga försorg, samt den samma med sin underskrift bestyrka. — Om Jordeboks upprättande stadgades i Kon. Gustaf I:s tid, att Fogdarne skulle *opscriffva alla Cronones opbyrd i huart Ldån — och huru monga skatte bönder och crono landbor — och ther oppå göra ett Registrum eller book, att vetes maa huat Cronone tillhörer eller bortkomber. Wadst. Art. 1524.* Den äldste i behåll varande Jordebok skall vara af år 1541. Nu mera skola Jordeböckerne inrättas efter *KCB. 10 Dec. 1724; 20 Dec. 1729; 16. Dec. 1777; 12 Apr. 1782; 16 Mart. 1821, och 31 Oct. 1823*, som här, en gång för alla, åberopas.

§. 402. *Särskildta slag.*

Kronans Jordebok har varit af 2 slag. Antingen *Persedle* eller *Special Jordebok*, hvilken ock kallas *Liggare*, som i början skulle göras hvar sjette år, men n. m. allenast hvar tionde år, och öfver hela Riket uppgöres 5:te året på hvarje 10:tal, 1825. 35. 45 &c. Eller *Extract, Summarisk* eller *Årlig Jordebok*, som var ett efter Liggaren författadt årligt sammandrag öfver alla angående hemanen och räntorné timade *tillökningar och förändringar. KC Instr. 1734. §. 33.* Extract Jordeboken har n. m. upphört, och äro i stället påbjudna så

kallade *Förändrings Extracter*, som äro mindre vidlyftige. *KCB* 22 *Apr.* 1795. *jfr.* §. 405. — Persedle Jordeboken granskas både till method och innehåll så väl i LandsContoiret som KammarCollegium, och af alla utaf KronoFogdar och Härads-skrifvare underskrifna Fögderi Jordeböckers sammanhäftning uppkommer den så kallade *Lands Jordeboken* för hela Länet, hvarvid bör fogas ett af LandsContoiret författadt och underskrifvit Sammandrag öfver Fögderi Jordeböckernas Slut- och Förändrings Extracter. Af Jordeboken och Förändrings Extracterne upprättas alltid 2 exemplar, ett att gå till KammarCollegium, det andra att stadna vid LandsContoiret. Dessutom skulle ock hvar sockn få sitt exemplar af sin Persedle Jordebok att förvaras i Moderkyrkan, *KF.* 31 *Aug.* 1762. hvilket dock n. m. ej är i bruk.

Utom Kronans Jordebok äro ock för vissa Werk och Inrättningar, som hafva heman och räntor sig anslagne, särskildte Jordeböcker upprättade; såsom öfver *Postheman*, *C. St.* o. *KCB.* 27 *Nov.* 1811. *Lotsheman*, *KF.* 17 *Sept.* 1783. §. 1. *Lappbyar*, *R. Allm. B.* 1762 §. 79. 84. Hit kunde ock föras *Militie IndelningsWerket* och *Rusttjenst Långder*; Likaledes *Academiernas*, *Wadstena Krigsmanshus* m. fl. Jordeböcker. — För Skåne finnes en gammal Jordebok, hufvudsakeligen öfver Kyrkogods, som kallas *Palte-Bok*.

§. 403. *Special Jordebok eller Liggare.*

Bör inrättas enligt föreskrifvit Formulair, på det sätt att 1) på vänstra sidan uppdragas 3 Columner för *Skatte*, *Krono* och *Frälse*, samt *Frälse*.

Columnnén vidare afdelas i 3 columnner, *en* för Sättes- och Ladugårdar, *en* för Rå och Rørs samt insokne heman, och *en* för allmänt samt utsokne frälse: och finnas lägenheter å recognitions skogar satte och indeldte till hemantal, upptagas de i en *egen* column. I förstnämnde columnner anteknas af hurudan jordnatur hvarje lägenhet är äfven som dess mantal, på det sätt, att 1 eller $\frac{1}{2}$ insättes i Krono columnen om hemanet är 1 eller $\frac{1}{2}$ mantal rent Krono o. s. v. 2) Derinvid, i en stor, öppen column, införas hemans lägenheterne soknevis i *alphabetisk* ordning, med åboens *namn*, hemanets *numer* i byen, och dess *byamål* efter delningsgrunden, såsom öre eller örtug, attung eller sjettung, Stångfall m. m. nemligen *först* Skatte Lägenheter, *sedan* rent Krono, *sidst* Frälse i sina 3 afdelningar. Under hvarje heman anföres Jordeboksräntan *specifice* till alla sina persedlar, Mantals räntan *summariter*, alt utfördt i värde efter Krono värdi, §. 104, som sedan 1777 beräknas uti Rdr. sk. rst. i stället för Daler Silvermynt: och där Arrenden äro, utföras de efter sitt belopp i markegångs värde. Vidare, efter hemanen, uppföras till hemantal icke skattlagde, men dock *för sig sjelfve bestående* Lägenheter, såsom Torp, Quarnar, Utjordar, Ängar, Fäbodställen, Fiskerier, Skogar, Allmänningar, Bergs Bruk, Grufvor, Fabriksinrättningar m. m. äfven som Presterskapets Taxe, Gärd och Boskaps penningar. 3) Uti dernäst uppdragne 3 Columnner införas, efter kronovärdiet, i den *första* hvad som till Stater, Löningar, Indelningar, efter privilegier m. m. för beständigt anordnad är eller afkortas; i den *andra* hvad som är kronan besparadt; i den *tredje* summan af båda de förra, 4) Om rum är, bör ock uti

vissa columner införas huru krono tionden utgöres af hvarje lägenhet, uti särskildta sädes-slag. 5) Högra sidan, som kallas *Annotations sidan*, är bestemd för införande annotationer om Skattläggningar, Förmedlingar, Hemans-byten, Skatte-köp, Indelning, Rustning, Roterung, Lotsning, Gästgifveri, Postfö-ring, Färjhållning m. m. 6) De uti hvarje column införde Talen transporteräs och hopsummeras för hvarje sockn; och författas ändteligen 7) efter hvarje Härad och Fögderi ett *Slut-extract*, hvilket summariter upptager för hela Districtet, hvaröfver jordeboken är upprättad, både Hemantalet och Lägenheterna; samt Ränte-persedlarnes åsatta krono vär-di. I öfrigt märkes: a) att vid slutet af Jordeboken alltid bör införas *Ortens Undervisning. HSI. 1689. §. 2. KC, o. St. C. B. 16 Dec. 1777.* b) att Landshöfdingen utan Kammar Collegii vettskap och tillstånd icke får anbefalla någon ändring i kro-nans Jordebok. *KCB. 30 Jun. 1812.*

§. 404. *Jordransakning.*

Året näst före det då Persedle Jordeboken upp-rättas, böra anställas så kallade Jordransakningar el-ler Afkortnings-Ting. *Jordransakningar* äro för-rättningar hvarvid förekommer att undersöka huru sig förhåller med kronans gods, rättigheter och räntor. De påbjödos genom *KCB. 20 Dec. 1720.* och äga likhet med de i medeltiden brukliga Räfste-Tingen. *§. 307. in fin.* Jordransakningarne förrät-tas af Landshöfdingen, eller i hans ställe Lands-kamreraren, i närvaro af Kronofogde och Hä-radsskrifvare i Fögderiet, samt Läns- och Nämndenän från Socknarne; varandes ock Landsfiscaler tillåtit att dervid tillstådes komma. Dervid ransa-

kas, utredas orsakerne, verificeras och meddelas rättelse om feladt är, i frågor om Säteriernas byggnad och häfd; det ypperligare frälsets omflyttningar och derunder afhysta heman; hemans inläggningar och ödesmål. *Landsh. Instr. 1734. §. 30.* om hemans tillstånd och förändringar sedan sidsta Jordeboken upprättades: om Nybyggen, Torp, Quarnar, Hamrar som ej höra under något heman egenteligen. *HFI. 1688. §. 8. 9.* samt tillses att de skattläggas så att kronan deraf bekommer sin ränta: om skattskyldiga hemans ägor blifvit minskade: om skedda förmedlingar kunna upphävas. *KB. 1 Oct. 1804.* om krono hemans åboer fullgöra deras skyldigheter. *KCB. 29 Apr. 1779.* m. m. vid hvilket alt agtas att kronans rätt varder behörigen vårdad; såsom en följd hvaraf i den upprättande Jordeboken skola införas de ändringar som, vid jemnförelse emot nästföregående Jordebok, finnas hafva tillkommit. Protocollet vid Jordransakningen, till upplysning om de deruti förekommande förändrade omständigheter, bifogas ändteligen den nya Jordeboken.

§. 405. Förändrings Extracter.

Så kallas de summariska anteckningar, hvilka år efter år emellan det Persedle Jordeboken författas, uppgöras öfver de förändringar, som sedan sidsta Jordeboken inträffat, angående kronans räntor och de fasta lägenheterna i landet, nemligen i de omständigheter som Jordeboken upptager och hvari den tjänar till esterrättelse. Förändrings extracterne äro vida mindre vidlyftige än Jordeboken och derföre tillätne till lättnad i deras göromål, som med Jordeboken hafva befattning; och tjena de

till upplysning vid en ny Persedle Jordeboks uppgörande.

§. 406. *Jordebokens bruk och nytta.*

Af Jordeboken inhemtas icke blott hvad till Kronans Kammar och Räkenskaps Werk hör, utan ock tillförlitliga upplysningar i allehanda enskildta mål; såsom om *Delningsgrund* i By-samfällighet, *Skatteräntors* beskaffenhet, grunder för *Banco värderingar*, m. m. — När man är i behof af Jordeboks Extract för ett heman, sökes det i Kammar-Collegium, som remitterar saken till Kammar-Archivi Inspectoren: Sedan han utarbetat Extractet med anförande af alla ändringar, som hemanet finnes hafva undergått, öfverlemnas det till Kammar-Collegium, som sluteligen beviljar extraditionen deraf, hvilket å sjelfva extractet anteknas. — Den för Skåne varande Palte bokens authenticitet, som Adeln där begärt måtte ogillas, är förklarad böra ankomma på Domarens bepröfvande i hvarje särskildt fall. *R. Ad. B. 1739. §. 20.*

§. 407. *II. Krono Tionde Längd.*

Är en Soknevis uppgjord förteckning öfver beloppet af den krono tionde som för hvarje tiondeskyldig lägenhet erläggas skall. Sådan längd upprättas af Häradsskrifvaren, så väl där Tionde räkning och profning sker, som ock där stadig sättning är gjord. I Tionde Längd skola införas *alla heman* och *åboer*, både de som utgöra kronotionde och de som äro frie; dock får å de sednare intet tionde-belopp utsättas eller innehafvaren affordras. Till kontroll öfver rättigheten är föreskrifvit 1)

Att fasta lägenheterne där upptagas i *samma ordning* som i Kronans Jordebok; äfven som 2) att Längden bör *collationeras* emot Pastors tiondeförteckning, så att utrönas kan det kronan får dubbelt så mycket som Kyrkoherden: hvilket sednare dock n. m. ej är i bruk. Sidst skall af tiondelängden författas ett *Extract*, som visar hela uppbörden, alla afkortningar, huru mycket är åt vissa Stater anordnad, samt Kronans Behållning; så att krona tionde uppbörden derefter må kunna införas i Fogdens specialräkning. *HFI. 1688. §. 3. n:ro 2. H. Skr. I. 1689. §. 4. KCB. 22 Febr. 1724.* — Det tyckes som skulle krona tionde längden på de orter, där sättning allmäneligen skedt, hädanefter blifva öfverflödig, då antekning om tionden bör i Jordeboken införas. *KCB. 31 Oct. 1823.*

§. 408. III. Rust-tjenst Längd.

Har någon likhet med Jordeboken, och är en Länsviis upprättad förteckning på alla inom Länet befintliga frälse Lägenheter, nemligen det Rusttjenstfria ypperliga Frälset anteknadat allenast till namn utan ränta, men det rusttjenstskyldiga allmänna frälset till dess rätta räntor efter den å dem fastställdte värdering: dock annorlunda i Skåne, Halland, Blekingen och Bohus Län, hvarest rustning prästeras för alt frälse. Och böra sådana Längder, jemte derå grundade rusttjenst-sammansättningar i Lands Contoiret finnas att tillgå. *Landsk. I. 1734. §. 48. ifr. §. 286.* För desse Lägenheter anteknas hvad de uti rusttjenstbara räntepersedlar verkeligen utgöra; men skulle sådana persedlar saknas, och Kronans Jordebok icke heller å frälse egendomarne upptaga slika räntor: då bör, efter Ortens un-

dervisning ordentlig skattläggning ske, och dervid viss Jordeboks ränta utsätts. *J. 107. 14.* För Bevillnings utgörande tillåtes likväl n. f. t. att frälse heman, som icke utgör ränta i persedel eller är i rusttjänst längd uppfördt, jemnföres med andra närmast belägne frälse heman, och derefter dess Bevillnings afgift bestemmes. *Bev. F. 1823. II. 3. III.* Rusttjänstbara räntepersedlar äro Spanmål, Smör, Osmunds-jern, Foring, Salt och torr Fisk; samt dessutom för stora Gården $1\frac{5}{8}$ T:a Spanmål och 5 mkr Smör: altsammans efter lägre värde uppskattadt i penningar än Krono-värdiet. *Rusttj. O. 5 Nov. 1686.* Rusttjänst längder böra af frälse ägarne sjelfve årligen inlemnas till Landshöfdingen, hvarvid ock uppgifves om tillökning eller minskning i räntorne skedt. Rusttjänst-markerne komma oagadt den år 1776 skedde myntrealisationen att bibehållas, så att, hvad dem angår, förvandling i Riksdalers räkning ej äger rum. *KC. o. St. C. B. 16 Dec. 1777. o. 6 Mart. 1778.* — Rusttjänst längderne tjena till att bestemma Bevillnings beloppet efter rusttjänst marker: jemväl ock att bestemma rusttjänstens præsterande i fall Adelsfanan någon gång skulle komma att sitta upp.

J. 409. IV. Markegångs Taxa.

Är förteckning öfver alla utgående ränte persedlar och dagsverken, tillika med derå fastställt lagligt pris. — Vidare skall ock i dessa Taxor upptagas 1) Soldat och Båtsmans Beklädnings persedlar. *KF. 30 Dec. 1819.* 2) Provanterings och Fouragerings Staterne för tågande Troppar. *Kr. o. K. CB. 17 Jun. 1814. KK. 27 Aug. 1816.* 3) tillkomne Persedlar af Ljus, Olja och Skogseffecter. *KCB. 12 Oct.*

1803. o. 11. Jun. 1806. Sådan Taxa upprättas *Lånsvis* och för *hvarje år*, i ändamål att bestemma å ränte persedlarne det värde, hvarefter de skola betalas, enär de ej utgå in natura utan lösas. — Å Spanmål upprättas vidare af Kammar Collegium ett så kalladt *Riks markegångs pris* efter medeltalet af samtelige Länens markegångs värden å denna ränte persedel; jemväl å Soldate monderings persedlar. — Den förhöjning hvilken uppkommit efter hvarje års markegång emot Kronovärdiet har tillförne endast blifvit redovist i afseende på Kronans behållna räntor, under benämning *Kronans Gevinst*; men observeras n. m. för alla slags räntepersedlar uti en i Special Räkningen för detta ändamål uppdragen särskild Column.

§. 410. *Historia.*

Någon anledning till markegångs taxa finnes väl uti *St. 1285. §. 5.* och *XXIV. KgB. LL.* dock angå dessa Författningar endast det lagliga priset å sådana varor, som Tawernare borde tillhanda hålla vägfärande. För mera allmänt bruk voro de Taxor, som enligt *Pl. 4 Apr. 1546* borde upprättas öfver *hvar och een partzeel, efter hvar landendes lägenheet, såsom den gullit och man emellan köpt och såld blifvit.* Sedermera och då Kronan var bättre belåten att emottaga ränte persedlar uti penningar än in natura, lærer väl årlig markegångs värdering blifvit vanlig; men tiden när det skedd torde vara obekant. Åtminstone var sådant vanligt vid slutet af 1600:talet. *R. Allm. B. 1683. §. 4.* — Allmogen har sökt att alla räntepersedlar måtte sammanslås till en viss penninge ränta; *R. Allm.*

B. 1719. §. 2. o. 1720. §. 2; men det afslogs. R. Allm. B. 1723. §. 1. Sedan beviljades *ständig markegång*, ej på hufvudräntorna, men på små persedlarne, för Kronans omedelbarligen behållna heman, men ej lönings heman. *KB. 22 Sept. 1731. R. Allm. B. 1734. §. 27. KB. 19 Jun. 1735.* Snart deręfter förpliktades ock indelningshafvare att emottaga värdet af sina smärre räntepersedlar efter samma ständiga markegång. *KB. 24 Jan. 1744.* hvilket dock upphäfdes. *KF. 8 Jan. 1748.* Olikheten emellan Kronans behållne och de på indelning anslagne hemans skyldigheter vållade till slut att all ständig markegång blifvit upphäfvnen. *K. Påb. 15 Dec. 1756. R. Allm. B. 1756. §. 1.* hvarvid alt sedan förblifvit.

§. 411. Markegångs-sättning.

Är den förrättning hvarvid Markegångs taxan upprättas. Det sker af 2 deputerade, af alla fyra RiksStånden, inom Länet, *RF. 1809. §. 37. 75.* där så ske kan lika många räntetagare som räntegifvare. *KF. 20 Sept. 1815. §. 4. KB. 23 Febr. 1825.* hvilka, i viss ordning utsedde, sammanträda å den ort där Landshöfdinge residencet är, och å den dag Landshöfdingen dertill utsätter, hvilken dag f. d. efter Thomæ dagen, n. m. blifvit tillbaka flyttad till någon af de 4 första dagarne i November månad, så att markegångs priset må vara säkert afgjort innan afrads dagen, som inträffar d. 21 December. *KF. 1 Oct. 1810.* Landshöfdingen är ordförande, dock utan rätt att deltaga i beslutnen; och Protocollet föres af LandsSecreteraren eller LandsKamreraren. Där voteras Ständsvis,

och stadna 2 Stånd emot 2, skall *medium* tagas af hvad de föreslagit. Nu mera underställes markegångs taxan icke KammarCollegii bepröfvande; dock, i händelse af missnöje, få Besvär derstädes anföras öfver deputerades beslut. *RdB. 1818. §. 37.*

§. 412. Grunder för markegången.

För hvarje Härad i Fögderiet skall, innan markegångs sättningen sker, uppgift göras, å de verkliga prisen å varorne om hösten, å dagsverken det föregående af året; hvilken uppgift sker af KronoFogden och en eller två trovärdige personer från hvarje Församling, som sammanträda å Tingsstället. *KF. 20 Sept. 1815. §. 5.* För hvarje Stad i Länet sker, af edsvurna personer och Magistraterne enahanda uppgift å Torgpriserne, men ej dagsverken. *R. Allm. B. 1762 §. 3. KC. o. St. C. B. 7 Dec. 1768.* Kan å varor, i brist af salu, torgpris icke uppgifvas, antages hvad eljest gängse är. Vid alla dessa tillfällen bör medelpris uppgöras, och medelpriset jemväl blifva grunden för markegången. Tillika skall afses årens växt, bergning och beskaffenhet; äfven som att räntegifvare må varda lisade och icke öfver hvad rätt och billigt är betungade.

§. 413. Promulgation och Bruk.

Så snart markegångs taxan blifvit satt bör den genast tryckas, och ett exemplar deraf försändas till hvarje sockn inom Länet, att derstädes med det skyndsamaste ifrån Predikostolen uppläsas. *KF. 20 Sept. 1815. §. 2.* samt i soknestufvorna uppläs. *R. Allm. B. 1756. §. 4.* äfvensom tillställas flere Tjenste-

män, såsom Krono-Fogdar och Häradsskrifvare i Länet, samt åtskilliga Embetsverk, hvaribland Kammar-Collegium, dit jemväl Protocollet inskickas.

Bruket består deri att Kronans, Indelningshafvares, och flere offentliga Stiftelsers räntepersedlar, hvilka ej utgöras in natura, derefter uträknas i penningar, debiteras och betalas. Likaledes bestemmas derefter stundom enskildtes fordringar enär de uppkomma af Räntor och Afrad, och annan beräkningsgrund ej blifvit öfverenskommen; eller då vid uträkningen derom lagligt pris allenast bör följas, såsom augments-räntor, skatte frälsehemans räntor o. s. v.

§ 414. *Ändring.*

Sedan markegångs taxorne n. m. ej underställas Kammar-Collegii granskning och fastställelse, kunna de ej undergå ändring utan i följd af antingen af Kam-Collegii Advocat Fiscal å Kronans vägnar, eller af enskildt, eller publika inrättningar anförde *Besvär öfver Deputerades Beslut. KK. 1 Oct. 1810. RdB. 1818. §. 37.* hvilka Besvär böra anföras i Kammar-Collegium inom 15 dagar efter delfäendet eller kungörandet, men af de private inlemnas hos Landshöfdingen, som dem, jemte eget utlåtande till Kammar-Collegium skyndesamast insänder. Sådana af private personer eller särskildta Werk anförde Besvär verka intet hinder i taxans tiltempning, utom i afseende på klaganden: icke heller verkar den ändring, som sålunda kan utverkas, till förmån för någon annan än den som besvaren anført, således ingalunda till markegångs-

taxans nedsättande i allmänhet. *KF. 20 Sept. 1815.*
§. 2.

§. 415. *V. Mantals-längd.*

Är en förteckning öfver alla inom hvarje mantals-skrifnings district varande Personer, tillika utvisande deras Yrken, innehafvande Embeten, Egendomar, Werk och Inrättningar. Igenom Mantals längden vinnes så väl för Kronans uppbörds-män, som ock för Bevillnings Committeerna, nödig kännedom om alla personer i landet, hvilke äro ägare till Fastigheterna i Riket, hurudana deras försörjnings medel och inkomster äro hvaraf utskylder böra utgå, samt hvilke de äro, som för Skatter och Besvär böra ansvara.

§. 416. *Mantals- och Skattskrifning.*

Är en förrättning hvarvid, på landet inom vissa gifna districter, vanl. Soknar eller Pastorater, noggrann förteckning upprättas öfver alla derstädes befintliga Personer, jemte deras Yrken, Embeten, Egendomar, Werk och Inrättningar. *KF. 30 Sept. 1812. Bev. F. 1823. Art. III. §. 1.* hvilka Författningar en gång för alla i detta ämne åberopas. För Stockholm är hvad Skattskrifningarne angår särskildt förordnadt, *KF. 31 Aug. 1814.* och i de öfriga Städerna sker Skattskrifningen för hela Staden, utan afseende på dess Församlingar: likväl där Academies äro, som hafva särskildt uppbörds verk, är för Academie Staten särskild Skattskrifning.

§. 417. *Personerne.*

Landshöfdingen eller någon, haldst i orten bo.
II. DEL. 9.

fast man, som Han dertill förordnat, skall vid Skattskrifningen vara tillstädes att tillse det alt der vid riktigt tillgår. — För detta voro MantalsCommissarier tillsatte att förrätta Mantalskrifningarne, och för dem utfärdad en *Kl. Instr. 20 Dec. 1693.* som ännu är gällande; men n. m. hafva, utom i Stockholm och Stora Kopparbergs Län, dessas tjänster provisionelt blifvit förenade med Häreddsskrifvarnes och StadsBokhållarnes, som derföre njuta 30:de å 20:de penningen af de behållne mantalspenningarne, eller ock 100 Rdt. i ett för alt. *KCB. 23 Nov. 1779. o. 13 Jan. 1823.* — Kyrkoherden, eller den han af Presterskapet i soknen i sitt ställe utsett, bör vid skattskrifningarne tillstädes komma att utur den medförda Husförhørs boken lemna nödiga upplysningar. *KCB. 23 Oct. 1815.* och jemväl Läns och Fjerdingsmän, Sexmän och Rotemästare, samt i Städerna Fiscalen, på stället vara närvarande, för både upplysning och bevakande af Kronans rätt.

§. 418. Stället.

Särskild Skattskrifning sker för hvarje mantalskrifnings district, på en derinom varande Ort, som Landshöfdingen bestämmer, vanligen soknestufvor eller gästgifvaregårdar. Alla de som inom districtet besitta, bruka eller förestå Heman eller andra Lägenheter, böra sig derstädes infinna för att meddela nödiga uppgifter i hvad hvar och en angå kan, eller ock genom någon annan derstädes anmälan derom göra. Hvar och en skattskrifves för sig och sitt husfolk i den Församling där han är bosatt, till nästa fardag flyttar, eller större delen af året vistas; men Embets och Tjenstemän där de

hafva tjenstgöring och lön, undantagandes dem som ättorstädes äro ständigt bosatte. Den som har egendom på flere ställen, bör på hvardera uppgifva den ort där han verkligen blifvit skattskrifven eller ämhar låta sig skattskrifvas.

§. 419. Tiden.

Skattskrifningarne ske i sednäte hälften af November och första hälften af December månader hvarje år, till rättelse för det nästföljande året, på den dag Landshöfdingen dertill utsätter: och kungörelse derom, jemte specifik erinran om alt hvad vid förrättningen uppgifvas bör, sker minst 14 dagar förut ifrån Predikstolen, samt ytterligare efter slutad Gudstjenst i Soknestufvan. Vederbörande åligger det vid ansvar af böter att å utsatt tid sig infinna att aflemna föreskrifne uppgifter; men uteblifver Skattskrifvaren öfver 3 timar, må de kallade ansvarslöst från förrättningsstället sig begifva; hvarefter ny tid föreskrifvas måste.

§. 420. Uppgiften.

Uppgiften bör göras af hvar och en *Husbonde* eller den hans egendom förestår: af *Målsmän* för dem som under deras uppsigt stå: af *Förvaltare* af öutredda Sterbhus: af *Sysselmän* i Concurser: af *Bolags Directioner*; alt efter uppgiftens beskaffenhet. Uppgiften angår de personer som tillhöra husbondens eget hushåll och njuta hans försvar, äfvensom hvar och ens tjenst: på berjente, som utan att vara i årstjenst dock njuta försvar vid vissa näringsinrättningar: på Hyresmän, Torpare och Inhysefolk, bosatte på ågorne eller i husen. Tillika skall

uppgift göras om Barn, Pupiller och Husfolk hafva egendom, hvarföre Bevillning erläggas bör: och på det uppgifterne må riktigt ske, äro därför föreskrifne Formulaire Bevillnings Stadgan bifogade. Uppgiften sker *skrifteligen* och aflemnas *in dupplo*: Allmogen och mindre skrifkunnige så på landet som i Städerna dock efterlåtitt att lemna den mundteligen. — Enligt dessa uppgifter författas Mantals Längden.

§. 421. Sårskildta omständigheter.

1) Uti Mantals längden bör uppdragas en särskild column, hvari noga anteknas Rökar eller Matlag, som äro skyldige att erlægga Lagmans och Häradshöfdinge räntan samt Tingsgästningspenningarne. *K. Regl. 20 Nov. 1741. §. 4.* 2) Skall vid Mantalsskrifningen föras särskild Förteckning, soknevis, på de till Bränvins bränning berättigade Personer som antingen a) afsagt sig utöfning af denna rätt; eller b) ej uppgifvit Pannerymden; eller c) uppgifvit mindre Pannerymd än den högsta, hvartill de äro berättigade. Denna förteckning insändes till Landshöfdingen inom medlet af nästföljande Januarii månad, och skall jemväl i hvar sokn i soknestufvan anslås. *KK. 19 Maji 1824.* 3) Bör vid Skattskrifningen, öfver befunne försvarslöse Personer föras särskild förteckning, som till Landshöfdingen insändes efter förrättningens slut, att med dem må förfaras enligt Författningarne emot Lösdrifvare. *KF. 31 Aug. 1819.* 4) Är Mantalsskrifvaren förbunden att inom nästföljande 20 Januarii till Landshöfdingen insända namnlistor på alla inom Bevärings åldern varande mans-personer, upptagne i 5 classer efter deras ålder och födelse år.

KK. 27 Oct. 1812. 5) Åligger det Husägare att vid Skattskrifningen uppvisa Hyres Contracter, att utrönas må, huruvida de äro tillbörligen charterade.
KF. 8 Jan. 1824. §. 7. 1.

§. 422. Controller.

Till controll och bestyrkande att uppgifterne göras rigtige skola de 1) jemnföras med Husförhørs Längden så väl på förrättnings stället, som ock af Landsfiscal, om han sådant äskar, hvarföre honom ock icke vägras får att hos Kyrkoherden fordra denna längds uppvisande. *KB. 3 Oct. 1781.* 2) Läns och Fjerdingsmän samt Sexmän vid förrättningen tillhanda gå med nödiga upplysningar. 3) MantalsLängden på utlyst Soknestemma, första Söndagen i Martii månad påföljande år uppläsas; samt, sedan den blifvit befunnen rigtig, eller den blifvit rättad enligt dervid gjorda anmärkningar, bekräftas medelst underskrift af Kyrkoherden och två närvarande Soknemän. 4) MantalsLängden i LandsContoiret emot Jordeboken collationeras. *MantalsComm. Instr. 1693. §. 11.*

§. 423. VI. Bevillnings taxerings längd.

Är en Soknevis eller för Stad gjord Förteckning öfver alla de allmänna Bevillnings afgifter, som böra utgöras för Personer och Egendom, som inom taxerings-districtet finnas, samt de Inkomster som derstädes falla. Sådane Längder upprättas för Landet *särskildt* för hemansägare — Tjenstemän — Kongsgårdars m. fl. lägenheters innehafvare — Arrendatorer af enskildtes heman — Gästgifverier, Krogar m. m. innefattande tillika beräkning till

Bränvins Bevillningen; och för Städerna i en längd, alt efter särskildta Formulairer; och derjemte *Sammandrags* och *Öfverdrags* Längder; författandet af hvilka Längder tillika med dithörande anmärkningar och upplysningar med ett ord kallas *Taxerings-arbete*. Taxeringslängden grundar sig på vissa Committeers åtgärder, för hvilka angående taxering till personel afgift och uppskattning af Inkomster och Egendoms värden *Bev. F. 18 Dec. 1823.* tjenar till esterrättelse; och Uppbörds-män hafva ej annat än följa de igenom dessa Committee gifna föreskrifter.

§. 424. *Taxeringsställe och uppgift.*

Hvarje skattskyldig taxeras för sin *Person* där han har embete och tjenst, eller idkar hufvudnärning, så framt han ej på annan ort är beständigt bosatt; för *Egendom* där den är belägen; för *Rörelse* där den med laglig rätt drifves; *Tjenstehjon* altid vid den egendom där de äro skattskrifne eller där de tjena. — Till Berednings-Committee behöfver husbonde ej lemna förteckning å de personer för hvilkas Bevillning han ansvarar, men deremot *annåla* och på sätt om mantalsskrifning stadgadt är *uppgifva* sitt Embete samt lön och inkomster deraf; äfven som Närings och Fastigheter dem han under ägande eller nyttjande rätt innehafver, samt värdet derä.

§. 425. *Bevillnings Committeeernas Benämning och Organisation.*

Dessa Committeeer förekomma under benämningar af *Berednings*, *Taxerings* och *Pröfnings-*

Committéer. — Hufvudgrunden för deras organisation är att uti dem, på landet, Ledamöterna utgöras af Adel och Ståndspersoner, Prester och Bönder; uti Staden, af Deputerade från alla 4 RiksStånden samt Ståndspersoner, som ej till något Stånd höra; hvartill ock komma vissa personer från Academierna, hvarest är särskildt Krono-Uppbörd. 1) *BeredningsCommittéer* tillsätts reguleradt för hvart Gjäll; dock kunna äfven Annexer och Capeller, som hafva egna Prester, särskilda Committéer för sig utse. Ledamöterna utses antingen efter öfverenskommelse, eller genom val af de possessionerade skattskyldige, i soknestemman där röstberäkning sker efter det förmedlade hemantalet; men Kyrkoherden är sjelfskrifven. Inom Comittéen väljes Ordförande, som har rösträtt; och Häradsskrifvaren är Protocollist. 2) *Taxerings-Committé*. På landet förordnas de af Landshöfdingen för sådana districter att vederbörande ej besväräs med långa resor; och Ledamöterna väljas medelst slutna sedlar af districtets Berednings Committéers Ledamöter; som i sådant ändamål på taxerings stället sig infunnit, och håldst så att en Ledamot blifver från hvarje sokn. I Städerna väljas Ledamöterna af Innevånarne på allmän Råd-stufva, hvarvid om stridighet uppstår angående röstberäkningen, valsättet afgöres efter rösternas pluralitet. Landshöfdingen sjelf, eller den han dertill utser är Ordförande, med rätt att deltaga i öfverläggningarne, men ej besluten; Protocollet föres på landet af KronoFogden, i Staden af den Landshöfdingen tillsatt. 3) *PröfningsCommitté* är en i hvarje Län. Hvar taxeringsCommitté föreslår en ur hvarje Stånd eller Class af sina Leda-

möter: ibland dessa utser Landshöfdingen tre ur hvarje class, häldst så att en Ledamot kallas ifrån hyar taxerings-Committé. Landshöfdingen är ordförande med laglig röstningsrätt: Protocollet och Längderna föras af en dertill skicklig person, som Landshöfdingen förordnat.

§. 426. *Sammanträden och Göromål.*

Samtelige Committeerne sammanträda på dertill af Landshöfdingen utsatt Ort inom sina districter, och på likaledes utsatt sådan Tid att göromålen kunna vara slutade, för BeredningsCommitté innan April månads, för TaxeringsCommitté innan Junii månads utgång — PröfningsCommitté sammanträder två månader efter Taxeringarnes slut.

Ledamöter, hvilke första gången deltaga i Committéernas arbeten, skola aflägga liflig ed, att efter heder och samvete påföra hvar skattskyldig hans tillständiga beskattning, så att hvarken Kronan eller den skattskyldige för när sker, och njuta dessa Committéers Ledamöter lika skydd och säkerhet som Riksdagsmän enligt *RF. 1809, §. III. o. Rd. O. 1810. §. 77.* — Göromålen äro: hos *BeredningsCommittéerna*, att föreslå beloppet och värdet, hvarföre hvar och en taxeras skall, hvarunder äfven kunna göras anmärkningar öfver hvad origtigt uppgifvit vore; men ej får befattning tagas med hvad *Bevillnings Förordningen* bestemd utfört rörande Personer eller Egendom, dessutom ock att granska ingifne *AfkortningsLängder. BF. 1823. IV. 2 III. KC. o. St. C. B 14 Maji 1823.* hos *TaxeringsCommittéerna*, att granska *BeredningsCommittéernas* förslag och pröfva huruvida *Fastighets värden* blifvit behörigen utsatte, hvarvid ock ändring i *Be-*

redningsCommitténs förslag kan göras; hvarefter sjelfva taxeringen bestemmes: dessutom tillkommer det Taxerings Committéerne i StapelStäderna att hvarje år utvälja Tullvärderingsmän, hvaraf Magistraten tillkallar 2:ne att bestemma tullvärden å de i utrikes handeln förekommande varor, när de böra uppskattas. *TullTax. 2 Dec. 1824. §. 8. Mom. 3:* hos *Pröfnings-Committén* ändteligen, att granska taxeringarne å Näringar, Rörelse, Löneinkomster samt Egendoms värden; pröfva de anmärkningar som göras emot TaxeringsCommittéernas beslut, och meddela nödiga rättelser deri så väl efter derom gjordt påstående, som efter hvad Committén sjelf finner skäligt: och tillse att Fastighets värdet för Länet ej understiger den summa som för hela Länet af Riksens Ständer blifvit påräknad *Tab. II.* — Öfverläggningarne ske inom slutna dörrar, dock så att den får tillträde, som i afseende å sin taxering har något att andraga. Uppkommer skiljagthet i meningar, fattas beslut efter pluralitet per Capita: äro rösterna lika, antages den för Kronan gynnande mening, eller stundom den mening Ordföranden biträdt, undantagande i valfrågor då lottning anställles.

§. 427. Grunder för Taxering.

Såsom allmän grundsats gäller att hvar och en bör taxeras efter sin *sannskyldiga förmåga*, så att alla Medborgare komma att draga *lika bördor*; den ena icke mer än den andra derifrån undanhålles; samt Statens påräknade inkomster, efter möjligheten bibehållas oförändrade. I följd häraf skola sauntelige Committéerne, hvad angår Egendomar och Näring hufvudsakeligen afse: 1) Den

skattskyldiges egna uppgifter, hvilkas riktighet dock bör pröfvas. 2) Sidsta köpeskillingen å Fastighet, och dessutom i Städerna, Brandförsäkringsvärdet. 3) Jemnförelse emot närbelägne lika goda Lägenheter. 4) Frälseräntors förvandling i penningar, efter föregående årets markegång, hvilka penningar anses utgöra 5 procent af capitalvärdet. 5) Bruk, dels efter vanliga Bruks-egendomspris, dels efter deras, i enlighet med deras förmåner, uträknade Behållning, som antages utgöra 5 procent af capital värdet, hvarefter Brukets värde utsättes till den summa som blifver högst, dock ej under $\frac{1}{3}$, ej öfver $\frac{1}{3}$ af det smide, hvartill privilegierna berättiga. Något nära i likhet härmed uppskattas ock Manufactur smiden. 6) Föregående årets taxering å den närings-ickare, som flyttat till annan ort. 7) Brandförsäkring på anselegare åbyggnader å landet komma i så måtto i öfvervägande, att Egendomen antages hafva vunnit i värde, genom den tagne brandförsäkringen. 8) Committerades på *heder och samvete* grundade öfvertygelse så väl om Uppgifternas beskaffenhet, som Egendomsvärden, Lönings-inkomster samt Rörelseförmånlighet, väl till ökande, men aldrig till minskande af den skattskyldiges egen uppgift: vid hvilket ock ovilkorligen skall afses den skattskyldiges *synbara* förmögenhet, utan något afdrag af hans skulder. Jemväl bör det iagttagas att Fastighetsvärdet inom hvarje Län icke understiger en viss af Riksens Ständer utsatt summa, hvilken blifvit bestemd, för hela Riket, på sätt *Tab. II.* utvisar, på det genom Taxeringsmäns olika åsigtter, eller varuprisens fallande, Egendoms värdet ej må så nedsättas, att Kronans påräknade Bevilningens inkomst icke skulle kunna erhållas.

§. 428. Ändring och Rättelse i Taxering.

Ändring i taxering kan erhållas efter skriftliga anmärkningar öfver taxerings åtgärderna, hvilka, jemte dervid nödiga upplysningar, böra ingifvas till Pröfnings Committeeen, sidst å den dag Committeeen sammanträder, eller ock förut; i anledning hvaraf den öfverklagade åtgärden granskas, och ändras eller fastställles. Så kunna ock Landskamrerare, Kronofogde eller Häradskrifvare göra anmärkningar emot Taxerings Committeeernas beslut, derest Kronans rätt icke synes hafva blifvit iagttagen, hvilka jemväl af Pröfnings Committeeen upptagas. Öfver Pröfnings Committeeens beslut kan ändteligen, inom 3 månader efter deraf erhållen del, klagas i KammarRätten, då till rättegångens förkortande Besvären inlemnas hos Landshöfdingen, hvilken deröfver å Committeeens vägnar sig utlåter, samt derefter ofördröjeligen insänder Acten till KammarRätten. Sådana besvär uppehålla dock ej uppbördens af hvad påfördt blifvit; men vinnes den sökte ändringen erhålles restitution af det som är vordet för mycket erlagdt. *Bev. F. 1823. III. 6. KK. 20 Jan. 1824.*

§. 429. VII. Saköres Längder.

Öfver de Böter och Viten af hvad namn som häldst, hvartill rättsökande och anklagade fällas vid Domstolar, Embetsverk och hos Tjenstemän, böra af desse sednare upprättas ordentliga förteckningar eller längder, till rättelse för Öfver- och Under-Exsecutorer vid böternes uttagande. Sådana Längder skola jemväl tillställas vissa publika Werk till underrättelse om deras deraf beröende rätt, såsom Upsala Academie, *KB. 20 Oct. 1792. DumCapitlen.*

R. Pr. B. 1741. §. 3. m. fl. — Allmännast är att Häradshöfdingar och Bergmästare vid hvarje Tings slut directe till Krono Fogden aflemna Sakoreslängderne. *Sv. HofR. Univ. 21 Febr. 1817.*, hvilka ock inrättas med särskildta Columner för alla dem, som äro till Böterne berättigade, eller i deras uppbärande undfått delagtighet, hvilket äfven iagtagas hvad angår Vites och Ensaks böterne. *Sv. HofR. B. 2 Febr. 1780. St. C. B. 5 Mars 1798.*

§. 430. VIII. Taxor. Särskildta Författningar.

Flere Kronans inkomster samlas medelst afgifter, hvilka för särskildta tillfällen kunna komma i fråga, men för hvilka egentelig debitering icke förutgår. Af sådan beskaffenhet äro Tullafgifter, Postporto, Justitie Stats procenter, Stämpeladt papper, Skatte köpeskillingar, Auctions skillingar för Skogseffecter, Bevillningar för arf och testamenten, Recognition för öfversmidan o. s. v. Till rättelse för sådana afgifters belopp gälla dels derföre utfärdade Taxor såsom Tulltaxor, Posttaxor m. fl. dels derom i Författningarne meddelte förordnanden, som i hvarje fall böra iagtagas, såsom Chertæ Sigillatæ Förordningen, Bevillnings Förordningen m. fl. Ordentelig Debitering sker ej, emedan i förväg ej kan bestemmas personen och hvad han erlägga bör, utan meddelas skattskyldig in casu, underrättelse om hvad honom åligger, såsom medelst räkning i Tullmål, affordrande af postporto afgift efter taxan, uträkning på Sterbhus procent efter Behållningen i Boet, o. s. v. En annan sak är att öfver sådana afgifter stundom upprättas Uppbörds-längder; att Embetsverk och Tjenstemän alltid bevaka kronans vid dessa tillfällen

stadgade tillståndiga rätt; och att de influtna medlen nödvändigt måste redovisas.

B. Sjelfva Debiteringen.

§. 431. *Debitering?*

Efter det förhållande, som ofvanomförmäldte debiterings grunder utvisa, sker sjelfva debiteringen, hvarmed förstås den actus då igenom vederbörande Tjenstemans försorg den skattskyldige, före uppbörden, lemnas underrättelse och föreskrift om hvad af honom i allmänna utskylder till Kronan erläggas bör. Här är ej fråga om annat än sådant som kommer under namn af Skatter, men ej Besvär och Tunga, bestående i hvarjehanda servituter och præstationer, hvilka vid påkallan måste utgöras i enlighet med författningarne, såsom väglagning, skjuts, rotering m.m.; icke heller om åtskilliga tillfälliga afgifter som till Kronan erläggas, såsom Charta Sigillata, Tull, Böter o. d. hvilket bestemmes i Författningarne och betalas utan att någon egentelig debitering föregått. — Skatternas ordenteliga debitering är i öfrigt nödig, ej allenast för den Skattskyldiges underrättelse om hvad han bör utgöra, utan ock till rättelse vid Uppbörden och lättande af redogörelsen.

§. 432. *Personerne.*

Debiteringen förrättas, hvad de egenteliga och vissa Utskylderne angår, af Häradskrifvare på Landet, StadsBokhållare i Städerna m. fl. som efter de särskildta Menigheter, Werk och inrättnin-

gar förunnade friheter, i mer eller mindre utsträckning, hafva Krono-uppbörd sig anförtrodd, såsom Regements skrifvare, AcademieBokhållare, Sjömanshus föreståndare m. fl. Och få de som debiteringen åligger, vid 50 Daler Silvermynt bot, icke vägra att sålant fullgöra. *R. Allm. B. 1756. §. 5.* — Hvad åter angår de Kronans inkomster, som tillkomma medelst åtskilliga tillfälliga afgifter; så föregå dem ej ordentelig debitering; allenast bevaka vederbörande Embetsmän att de enligt Taxor och Författningar varda Kronan tillhanda hållne; hvarom förut §. 430. anmärkning blifvit gjord.

§. 433. *Formen. Benämning.*

Debitering sker alltid *skriftligen*, hufvudsakligen i enlighet med de Formuläiter som blifvit Bevillnings Förordningen vidfogade, fastän flere debiterings artiklar, för vighets skull, tilläggas, enär särskildta Werk eller Inrättningar hafva egna inkomster att af de Skattskyldiga uppbära. Den bör vara *specifik* och ej summarisk, på det den Skattskyldige må finna om honom i någon måtto för när skedt. *H. Skr. Instr. 1689. §. 19. R. Allm. B. 1756. §. 5. m. fl.* hvilket n. m. lär böra så förstås att hvar hufvudsakelig ränta, om än bestående af flere titlar, sålunda bör specifikt debiteras; efter föregången förvandling och markegång; om räntorne ej utgå in natura. — Den skriftliga; hädst tryckta uppgiften härom, kallas n. m. *Debet-Sedel*, men i äldre Författningar *Quittance-Bok* — *Särskild Debet-sedel* utfärdas för hvar och en som är förbunden att aflemna uppgift till Skattskrifningen

§. 420: utan särskild Debetsedel debiteras barn jemte Föräldrarne, och Tjenstehjon jemte Husbönder, så framt Barnen ej blifvit emanciperade ur föräldrarnes hus eller hafva någon särskild egen- dom, och så framt Tjenstehjonen ej hafva egen fastighet, hvaraf utskylder utgå.

§. 434. *Tiden.*

Tiden för debiteringen kan betraktas i dub- belt afseende:

1) relativt till den tid hvilken debiteringen omfattar, för hvilken Utskylderna skola erläggas: den är alltid ett år, och räknas för personella ut- skylder efter Kalender året ifrån d. 1 Januarii, för de reella Utskylderna efter Färdags-året ifrån den 14 Martii, på Ecclesiastik Boställen ifrån den 1 Maji.

2) relativt till Debet-sedelns tillställande åt den skattskyldige, hvilket bör ske om hösten, för det löpande året, straxt efter det markegångs sättning- en skedd, och sidst då terminen till första upp- börds stemman kungöres. Samtelige för Soknen ut- färdade Debet-sedlar böra då i soknestufvan efter slutad Gudstjenst utdelas, så framt Häradsskrifva- ren derom förut ej dragit försorg. *KCB. 27 Febr. 1810.*

§. 435. *Klagomål.*

Klagomål öfver debitering, hvarigenom Ordi- narie eller Extra-ordinarie räntor förmenas efter oriktig grund hafva blifvit beräknade, anföras hos Landshöfdingen och fullföljas derifrån vidare hos KammarCollegium. *KB. 18 Febr. 1800.* och bevil-

jar Landshöfding minskning eller estergift, skall Utslaget Collegii pröfning alltid underställas. *KCB. 13 Mars 1792.* Men uti Bevillnings-frågor som angå debitering af hvad i Bevillnings Stadgan är bestemt utfördt för Person eller Egendom, och således ej beror på Taxerings mäns pröfning, få Besvär anföras hos Landshöfdingen inom 2 månader från Debet-sedelns undfäende, hvaröfver vederbörligt betyg Besvärsskriften vidfogas bör; och uti Landshöfdings Beslut får ändring sökas i Kammar-Rätten och vidare hos Konungen. *Bev. F. 1823. Art. III. §. 7. KK. 5 Maji 1824.* Icke desto mindre skall hvad påfördt blifvit utgifvas; men vinnes den sökta ändringen, skall det restitueras. — Om hvad iagttagas bör för ändring i hvad af taxering beror, är nämndt §. 428.

III. C A P.

OM UPPBÖRD.

§. 436. *Indelning.*

För att lättare utreda de ämnen, som i detta Capitel förekomma, betraktas särskildt för sig: I) vissa Allmänna Omständigheter. II) Sjelfva Uppbörden. III) Afkortningar. IV) Lefverering. V) Rester.

I) Allmänna Omständigheter.

§. 437. *Kameral Chronologia.*

I) *Skatte eller Rånte året* är egenteligen lika med Fardags-året; således ifrån d. 14 Martii det ena året till d. 14 Martii det påföljande: hvadan ock, så vida uppbörd rätteligen bör vara gjord innan åbo-flyttningar ske, och de skattskyldiges rester till dess vara utredde, det varit föreskrifvit att Restlängderne öfver förra årets innestående uppbörd skolat upprättas innan d. 15 Martii hvarje år. *KCB. 20 Dec. 1729. §. 10.* Nu mera tyckes likväl Kameral Författningarne antaga att Skatte året löper emellan d. 1 April, och sista Martii, till hvilken sista nämnde dag rest-stämmor få hållas. — II) Med *Uppbörds-år* förstås tiden ifrån och med 1 Maj till och med 30 April det följande året, emedan på denna tid all uppbörd hör ske för både Calender- och Skatte-år som varit löpande då uppbörds-året börjat. • III) *Räkenskaps år* räcker till 31 Augusti näst efter uppbörds årets utgång, emedan Re-

dogörarens special räkenskaper för det nästföregående uppbördsåret måste omfatta denna tid, ehuru de något sednare till LandsContoiret få inlemnas.

§. 438. *Tid för räntors och Krono-utskylders beräkning.*

Man säger att Kronans räntor löpa år från år; dermed förstås att i allmänhet Skatterne beräknas årsvis, nemligen *personella* Krono Utskylder och Bevillningar efter kalender-år; men *reella* Utskylder och Bevillningar efter Fardags-år: skulle, hvad de sidstnämnde angår, förändringar under det löpande fardags-året inträffa, håller Kronan sig dock alltid till den vid uppbördsstemmo tiden varande innehafvaren för de reella skatternas utbekommande.

§. 439. *Huru Krono-utskylder och räntor utgöras.*

Kronans räntor och andra ingälder utgöras i följd af de allmänna beskattningsslagarne, särskilda förordnanden eller ock Contracter, antingen *in natura*, efter förvandling och stundom förhöjning, eller i penningar.

§. 440. *A) in natura.*

1) *Hufvudräntorne*, om de *in natura* behövas och uppsägas. *K.F. 3 Jan. 1748. §. 6.* och sålunda utgå gemenligen a) *Spanmål*, nemligen uti afradsmål, d. v. s. i löst och strukit mål med 4 strukna kappar på hvarje tunna i stället för råga och skakning. *K.F. 29 Maji 1739. §. 7.* hvilken Spannemål uppsäges och utföres på sätt redan nämnt

är *J. 328.* Ingen får undandraga sig att utgöra Spannemålen in natura, när Kronan så påfordrar, så framt icke missväxt är inträffat, samt dess verklighet och beskaffenhet med Syn blifvit bestyrkt. *KF. 7 Oct. 1766.* Tredskas någor att utgöra afrads och tionde spanmål in natura, då skall Säd vid upphandlings auction inom soknen, i Prestens eller Sexmäns närvaro uppköpas, och den tredskande godtgöra auctions priset med alla öfriga omkostningar. *St. C. B. 20 Jan. 1773.* Är det räntetagare eller indelningshafvare som ej utfått säden in natura, då den så blifvit fordrad, eller har säden ej blifvit utförd till anvist ort, är den försummelige räntegifvaren skyldig till ersättnings præsterande. *b) Rånthe hö och halm* med gemensamt namn kallade *Stråpersedlar*, då hvad hö angår, ett sommarlass utgör 25 Lisp:d och ett vinterlass 50 Lisp:d, hvad åter halm beträffar, hvarje kärve bör väga 2 Lisp:d. *KF. 7 Dec. 1819.* och skall å denna ränta, om den af räntegifvaren icke uppsäges till leverering in natura, gifvas 1 sk. 4 rst. af hvarje Lispund för forlönen. *KB. 19 Jan. 1825.* *c) Dagsverken* kunna utfordras in natura till Boställe eller Kongsgård hvarå gammalt contract är, om de ej äro längre bort än på en mils afstånd ifrån räntegifvarens hemvist; dock bör uppsägning ske innan Thomas mässo tid, lika som angående andra räntor stadgadt är, och få ej alla dagsverken på en tid af året fordras. *KCK. 3 Maji 1810. o. 5 Mart. 1811. KF. 20 Sept. 1815. J. 8. jfr. J. 231.*

II) Den i sednare tider tillkomne *Saltpettergården* skall lemnas antingen in natura, då den levereras på utsatte dagar och ställen inom Länen: och transporteras den derifrån vidare till behörige

orter häldst krutbruken, med kronoskjuts, då för åtskillige små kostnader vid afsändningen en passivolance består af 2 sk. per Lispd. *KB. 28 Febr. o. 25 Nov. 1805.* eller ock får den lösas med penningar efter de betalningsvilkor för de restskyldige, som af Committerade för Saltpetter-ärenderne, efter erhållna Nådiga föreskrifter, årligen utsättas. *KR. 26 Nov. 1816. §. 13.*

III) De skatter som utgå af till *Bergs närin-*gen hörande verk och inrättningar utgöras hufvudsakeligen in natura, såsom a) *Tionde jern*, som antingen bör levereras i vissa inom Bergslagerne varande Krono-bodar, hvarifrån det till den mestbjudande för Kronans räkning på auction försäljes, *R. Allm. B. 1766. §. 67. BCB. 16 Oct. 1766,* eller ock får lösas af tionde gifvaren eller inom Bergslagen efter af vederbörande Collegier fastställt pris. *KC. St. C. o. B.C.B. 14 Jul. 1794. o. 18 Mart. 1802.* b) Likaledes *Persedle* och *Osmunds-jern* räntan, hvilken efter den skattskyldiges option antingen må erläggas in natura, då den sedan på auction skall försäljas, eller ock lösas efter den taxa hvilken KammarCollegium, StatsContoiret och BergsCollegium årligen bestemmer; hvadan ock frågan om rum för denna ränta i markegångs taxan förfallit. *KC. St. C. o. B.C.K. 9 Maji 1825.* c) *Hammar-skatts jern*, hvilket, om det ej löses efter af ofvannämnde Collegier utsatt pris, bör, innan d. 1 Julii, för föregående Bruksåret, inlevereras på våg, för Kronans räkning. *KC. St. C. o. B.C.B. 17 Sept. 1781.* d) *Koppar-räntan* äfven som tionde af Alunverken lemnas in natura. *KF. 4. Apr. 1770. KB. 5 Mart. 1805. Mom. 19.*

IV) I följd af med Kronan ingångne con

tracter skall a) *tionde Silver* ifrån Salberget in natura aflemnas på Kgl. Myntet i Stockholm; b) Svavel ifrån Dylta, $156\frac{1}{4}$ Skepp:d, likväl emot återbetalning af Kronan Rdr. 9. 32 sk. Skepp:dt. *KB. 5 Sept. 1815.* c) Krut, vissa centner, som vid krutbruket förfärdigas, också med en viss återbetalning. d) Vissa passevolance persedlar vid Cavalierierne, hvilka dock ej få in natura aflemnas, om ej passevolance gifvaren dem innan Thomædag uppsagd. *Kr. CB. 12 Aug. o. 16 Sept. 1823.*

§. 441. B) efter förvandling och förhöjning.

Förvandling sker stundom ifrån en räntepersedel uti en annan, och stundom, hvilket är vanligast, ifrån persedel uti penningar efter markgångs priset eller andra taxor, å hvilket sednare exempel förekommer i nästföregående *§. mom. III.* Sälunda förvandlas Kongs-fordringen gemenligen uti Spanmål, hvilken ingår i beloppet af Afradspannemålen, och med den lika utföres och löses *§. 328.* mantalspenningarne i kol uti stora Kopparbergs Län. *R. Allm. B. 1774. §. 26. o. s. v. §. 354. in fin.* Äfven förvandlas i penningar alla räntepersedlar hvilka i brutna tal utgå, *KF. 8 Jan. 1748. §. 2. o. 20 Sept. 1815.* Förhöjning äger rum å Byggningshjelpen, hvilken utgår till alterum tantum. *KF. 8 Jan. 1748. §. 6. jfr. §. 314.*

§. 442. C) i penningar.

Penninge utskylder bestå dels af räntor och persedlar, hvilka blifvit förvandlade ifrån andra slag uti penningar, efter markgången, dels af penningar, hvilka utan föregående förvandling ä-

rö bestemde, såsom årliga penningar, skjutsfärda och boskapspenningar, mantalspenningar o. s. v. Åro skatterne utsatte och beräknade i D:r Silvermynt skola de förvandlas i Riksdalers räkning efter sådan grund, att alla räntor tillkomne före 1719 förvandlas efter 3 D:r Silvermynt Riksdalern; alla efter 1719 tillkomne efter 6 D:r Silvermynt Riksdalern. *KF. 6 Dec. 1776. §. 2. KC. o. St. C. B. 16 Dec. 1777.* med undantag af allenast Djeknepeningarne, som evalveras efter endast 6 D:r Silvermynt Riksdalern. *R. Pr. B. 1786. §. 8. jfr. §. 351.* — Böter och viten, utsatte i allmänna lagen och flere stadgar, ehuru tillkomne efter 1719 skola dock devalveras efter 3 D:r Silvermynt Riksdalern. *KF. 27 Nov. 1776. §. 10.* och likaledes de i allmänna lagen och Författningar förekommande värden, vad och revisions skillingar. *KB. 20 Dec. 1776.* Grunden härtill är att allmänna lagens penningaräkning grundar sig på den räkning som blifvit följd i de äldre före 1719 i kraft varande lagarne, och att de yngre Författningar räknat i öfverensstemmelse med allmänna lagen. — I penningar utgå ock de hvarjehanda afgifter, som efter särskildta stadganden, af åtskilliga anledningar, till Kronan skola erläggas, såsom Tull, Charta Sigillata, Controll stempel m. m.

§. 443. *Hurudant mynt.*

Som alla offentliga räakenskaper n. m. skola föras endast i Riksdaler, skillingar och runstycken, *KF. 27 Nov. 1776. §. 3* så böra ock alla kronans inkomster, räntor, contributioner och bevillningar erläggas i Rikets gängbara mynt, hvilket är

antingen hårdt silver species eller Riksbens Högl. Ständers Banks utgifne på hufvudmyntet stälde Transport-sedlar, eller Riksgälds Contoirets Sedlar efter fastställt agio emot Banco-sedlarne. *KF. 4 Nov. 1802. §. 6. 7. RgC. Fullm. B. 11 Febr. 1811. Hammarskatts jernet och Koppar-räntan* ehvad de lösas efter taxa eller säljas på auction, *KK. 7 Jun. 1820.* äfvensom *Lastpenningarne*, ibland de så kallade Skeppsumgälderna till Kronan, äro de ende, hvilka n. m. ovilkorligen måste betalas i Silver, eller efter curs. *TullTax. 2 Dec. 1824. 7 underr.* I Krono uppbörd äro dessutom gällande *öfver hela Riket* a) Koppar-skiljemynt, hvaraf dock ingen är berättigad att gifva på en gång mera än 12 sk. *KK. 3 Maji 1820.* b) Låne Banco Attester på species i clarering af stora Sjötullen. *KK. 11 Jan. 1770. §. 8.* men ej Cassa-sedlar. *KK. 9 Febr. 1739.* c) Malmö och Götheborgs Låne Contoirs Assignationer på Banken å 100 R:dr och deröfver. *KK. 26 Maji 1824.* Deremot äro gällande endast inom *Lånen* där de blifvit utgifne a) Præmii attester för garnspånad. *St. C. B. 17 Jul. 1790.* b) Præmii attester för class-lärft tillverkad i Norrland. *KK. 22 Febr. 1762. §. 5.* c) Præmii attester öfver nya nät till Sillfiske på djupet i Götheborgs och Bohus läns inre skärgård. *CCK. 20 Nov. 1800.* — Publike verks och Privates assignationer och invisningar, vare sig på Banken eller enskildte personer, kunna ej användas i Kronouppbörd vidare än uppbördsman dem, under eget ansvar, godkänner: hvarvid märkes att assignation på Banken är så mycket farligare, som i händelse den går tillbaka, och hos assignanten concurs uppstår, för den derpå grundade fordran, lika som för böter, njutes

minsta rätt. *KF. 12 Mart. 1750.* I alla fall äro de så väl vid utbetalning som remiss ej gällande, så framt de ej vilja emottagas.

Ibland har f. d. varit stadgadt, huruledes allmänna afgifter fått och bördt erläggas i främmande mynt och diverse effecter: såsom d. s. k. Förmögenhets afgiften, i godkända Wexlar på Hamburger Banco, arbetadt Silver och Guld, Jern, Spanmål. *KK. 12 Maji 1801. §. 2;* Stora Sjö tullen i hårdt Svenskt Silvermynt, eller utländska myntsorter, efter Hamburger Banco, eller ock Wexlar efter curs-förhållandet. *ink. SjöTullTax. 1816. KK. 24 Jan. 1820. o. s. v.*

§. 414. Ansvarighet för andras Krono utskyllder.

I sådan ansvarighet står 1) Husbonde för tjenstehjon, utan att särskildt kraf eller utsökning hos det samma förut behöfver anställas. *Mtl. Comm. Instr. 1693. §. 8.* dock må Krono utskyllderne sedan å tjenstehjonets lön afdragas, derest ej annorledes vid städsländet aftaldt är. *KF. 15 Maji 1805. II. 2.* Jemväl ock för Landbönder, Torpare och andra arbetare, vid bristande tillgång hos dem, och således sedan de först sökte blifvit. *KK. 17 Febr. 1803;* men icke n. m. för Backstufvu och Inhyses folk, så vida husbonde ej njuter något motsvarande i penningar, arbete eller dylikt. *BF. 1823. III. 3. XIX. XX.* för att ej afskräcka jordägare ifrån meddelande tillåtelse till bosättning af sådana personer, genom hvilka landet dock kan vinna i odling. 2) Älderman eller Mästare för Gäll, hans hustru och barn. *ibm.* 3) Skeppare för antagne Lärodrängar. *KB. 13 Jul. 1814.* 4) Sjö.

manshusen för det i deras rullor inskrifne Sjöfolks Bevilling, hvilken vid afmönstringen får innehållas. *Bev. F. 1823. IV. 2. VI.* 5) Besittningsrättsägare å heman, för hemanets utskylder. *R. Kr. B. B. 1727. §. 5.* 6) Bruksägare för räntan å till Bruket skatte sålda heman, hvarå Åboen odrifven måste bibehållas. *KB. 23 Sept. 1747.* 7) Ägare till stammen af ett heman, hvarå för enskiftes skull klyfning skedt, för de räntor och onera, som den fränklyfda delen proportionelt emot det hela bör draga. *Ensk. St. 2 Febr. 1807. §. 15. jfr. §. 141.* Hit skulle ock kunna föras 8) att om uppbördsman icke i laga tid och ordning, utkräver skattskyldigs utskylder, han för dem skall ansvara, i fall præscription åkommer till den skattskyldiges befrielse, eller den skattskyldige af sig kommer och ej kan betala.

§. 445. Uppbördsmanns ansvar.

Detta består uti 1) att om krono uppbördsmedel ej behörigen uttagas, uppbördsmanen sjelf för dem skall blifva kronan ansvarig såsom i 8 mom. nästföreg. §. är nämndt. 2) att uppburna men förskingrade allmänna medel skola återgäldas tillika med 6 procents årlig ränta ifrån redovisnings tiden tills saken kommit under Domaren. *KB. 26 Aug. 1741. ifr. §. 66.* 3) att han vid förnillning skall straffas enligt *KF. 29 Nov. 1823. jfr. §. 66.* 4) att han skall gälda den observations procent, $\frac{3}{4}$ af den anmärkte summan, som skall erläggas när räkningsfelet tillkommit genom hans uppsåtliga vållande. *KRK. 12 Jun. 1799.* — Brister tillgång hos uppbördsmanen till hufvudsummans gäldande, då träda hans löftesmän i ansvarighet derföre, men ej för räntor och anmärknings procent, nemligen till

så mycket som af hans egendom ej gäldas kan dock ej utöfver den i Löftes förbindelsen *bestmda summan*: hvilken löftesmannens ansvarighet under enahanda vilkor jemväl sträcker sig till säkerhet, näst efter kronan, för enskildta medel som i tjänsteväg blifvit uppburne. *KK. 12 Maji 1824.*

§. 446. Ansvarighet för andras uppbörd.

Då något publikt Werk, som har sig uppbörd anförtrodd, fått tillåtelse att antaga egen uppbördsman, hvilken anses såsom dess Betjente, åligger sådant Werks Styrelse-förvaltning ansvar eller rättare sagdt ersättnings skyldighet för hvad af de uppburne allmänna medlen hos uppbörds mannen kan finnas bristande, och af hans egendom ej kan gäldas. Sådant är förhållandet med Stads-Magistrater för deras uppbörds män. *KF. 22 Nov. 1791. KCB. 10 Jun. 1810.* och DomCapitel för Consistorii Notariers och Domkyrko-Sysslomäns uppbörd. *R. Pr. B. 1741. §. 4. KB. 1 Jun. 1791.* samt Uppbörds-Commissarie i Stockholm för sin Uppbördsskrifvare. *KR. 1814. VI. 9.* Jemväl, om genom underlåten eftersyn å krono uppbörds män, kronan vid bristande tillgång skulle blifva lidande, såsom om de, hvilka hufvudböcker sluta, tillåta redogörare att förbigå poster hvilka höra komma till uppbörd, eller låta afföring ske, som icke är styrkt med behöriga verificationer, skola de derföre godtgöra kronan. *KF. 21 Aug. 1733.* Likaledes skall Landshöfding ersätta hvad kronan kan hafva förlorat på sina ingälder, som af Landshöfdingen bordt och kunnat förekommas, *KB. 30 Nov. 1773.* sedan likväl Landtränmästarens och Landtkammererarens tillgångar först gått i mät. *K. Utsl. 28 Febr. 1788.* Denna ansvarighet uppkommer

dock ej förr än efter Löftesmännens, hvilkas förbindelse först måste fullgöras och är den i öfrigt af lika natur med Löftesmäns, så att den angår endast hufvudstol, men ej räntor eller revisionsprocenter; än mindre någon criminel bestraffning.

Bevakning o. förmåns rätt i Concurser.

§. 447. 1) hos den skattskyldige.

Kronans ombudsmän, d. v. s. Uppbördsmän och Redogörare åligger det att vid yppade concurer i laga ordning bevaka kronans rätt i anseende till obetalde räntor och utskylder, vid äfventyr att eljest sjelfve ersätta dem. *KB. 25 Maji 1773. o. 12 Dec. 1791.* hvadan ock sådane krono-ombud bör underrättelse meddelas om stemning i anhängiggjorda concurer och års-proclama mål. *Conc. St. 13 Jul. 1818. V. II. IX. 2.*

Kronans fordringar för räntor och utskylder är tillagd förträdes rätt framför enskildte fordringar, till och med räntefordringar. *6. XVII. HB.* men ej framför indeldta räntor, undantagandes Mantals, Lagmans och Boskapspenningarne samt Hjelpeveden, *R. Kr. B. B. 1731. §. 7:* och skola utskylder för sidsta året utgifvas äfven under anslagstiden. *Conc. St. 13 Jul. 1818. II. 20.* utan att bevakning, utredning eller slut behöfver afvagas. *BF. 1823. IV. 2. 11.* — Sakfall och Böter hafva deremot minsta rätt. *16. XVII. HB.* som äfven tyckes gälla om kronans ersättnings fordran för besigtningens kostnader i grofva brottmål. *S. HR. Un. 4 Mart. 1742.* och hvilket likaledes torde kunna lempas till ersättning för fångars underhåll, medicinalier m. m. — Gods,

ehvad det före eller under concursens fortgång confisqueras, tillkommer ej massan, och behöfver icke heller bevakas. — Förmåns rätt näst efter Krono-Utskylder och framför private fordringar hafva afgifter som till arméens pensions cassa böra erläggas. *KR. 20 Maji 1817. §. 94.*

§. 448. 2) hos Uppbördsmän.

Då concurs uppstår hos uppbördsman och redogörare för allmänna medel, bevakas fordran derföre af Kammar-Rättens Advocat Fiscal, eller Förman för det revisions contoir hvarunder räknasparne höra: eller ock igenom af vederbörlig myndighet tillförordnad Actor; eller annan till Embets Werket hörande Tjensteman. *KRI. 1814. §. 6. 16.*

Af uppbördsmanns ansvar följer ej alltid förträdes rätt till betalning i gäldbunden redogörarens bo. Sådan rätt är endast tillagd 1) Kronan för uppbörd i allmänhet, nemligen framför omyndig, kyrkor och fattighus samt intekningshafvare, om deras fordringar, eller utverkade säkerhet i egendomen, sednare tillkommit, *8. XVII. HB.* 2) jemväl kronan tillkommande Nummer-Lotteri medel hos Collecteurerne. *Kl. M:ts Dom 24 Febr. 1785.* 3) Städerna uti deras Uppbördsmäns och Casseurers tillgångar, nemligen för uppbördsmedel. *KF. 22 Nov. 1791.* 4) Banken hos dess Casseurer. *KF. 18 Dec. 1823.* — Om öfrige Werks och Inrättningars så beskaffade förmånsrätt hos deras Redogörare är ej något stadgadt. — Näst kronan äger den private part förträdes rätt, för hvilken Krono-Fogde i utmätningssväg uppburit medel. *KF. 18 Dec. 1823. §. 3.*

§. 449. *Præscription.*

För att bereda ändtelig säkerhet ifrån allehanda anspråk på rättigheter, är præscription i borgerliga samhällen införd och faststæld. Præscription angående kronans medel gäller i frågor 1) hos de *skattskyldige* i så måtto, att varda *kronans utskylder* ej utfordrade inom 3 år efter det årets slut för hvilket de beräknas och bordt betalas, blifver den skattskyldige fri från alt vidare kraf derföre. *KCI. 1734 §. 5. R. Allm. B. 1741. §. 3. m. fl.* kronans rätt till betalning af Anmärknings poster kan dock längre tid bibehållas genom anställande af reservations kraf, §. 483. men betalnings skyldighet af anmärkte *Bevillnings-medel* upphör ovägerligen efter en tid af 5 år. *KK. 20 Jan. 1824.* 2) hos *Uppbördsmän* och *Redogörare*, i anseende till uppbörd och felande redovisning derföre, i så måtto, att varder derå åtal icke gjordt inom 10 år efter det räkenskapen till KammarCollegium inkommit, blifver uppbördsman och redogörare ifrån alt ansvar fri. *KB. 18 Jan. 1781. KC. o. KR. K. 18 Febr. 1811.* 3) hos *andra* vare sig hvilke som häldst, som emottagit kronans medel till något visst *extra behof*, och som för hvad de emottagit äro pligtige till redovisning, hvilken granskas af Kongl. Kammar Rätten eller Committee. Præscription är 3 år efter det redogörelsen aflemnas.

Dessa förordnanden oägtadt är dock icke lagstiftningen tillräcklig eller noga i sina bestämmelser, besynnerligen i afseende derå att ej afgjordt är huru länge ansvarighet för skattskyldige må räcka, när *anmärkning* blifvit gjord, men anmärkningsmålet sedan längre eller kortare tid beror på Embetsverkens domslut, då de likväl böra vara frie

från ytterligare kraf, när de betalt enligt dem af vederbörande tjenstemän meddelat uträkning: hvaför utan ock saknas tillbörliga gradationer i ansvarighet då efterräkningar uppkomma genom af redogörare och uppborädsmän begångne *debiteringsfel* vållade af beskattningsslagarnes origtiga tillempning, eller *uragtlåtenhet* vid behörigen debiterade skatters *indrifning*, eller ändteligen uragtlåten *lefverering* och *vård* af influtne Kronomedel. Och har på sådan grund Kgl. Maj:t anbefaldt Kgl. Kammar-Collegium, KammarRätten och StatsContoiret att granska Författningarne angående de olika tider, inom hvilka faststaldte anmärkningar vid allmänna räkenskaper skola medföra betalnings skyldighet så väl för redogörare och uppborädsmän, som för de enskildte skattskyldige. *KB. 24 Maji 1825.* I följd häraf är i dessa ämnen en ny och mera bestemd författning till förväntandes.

§. 450. *Restitution.*

Varda utskylder affordrade och betalade, men sedan finnes att sådant med orätta skedt; så få de återsökas af Kronan, likväl inom 3 år efter betalnings dagen: och kallas sådan återbetalning *restitution*. Forum är i allmänhet i första instancen Landshöfdingen; dock bör beslutet i så beskaffadt mål i alla händelser underställas högre pröfning: nemligen, angår frågan orätt uppburne, i Stats-cassan influtne medel, Kammar-Collegium; eller ock det Werk hvarunder han lyder, som i första instancen dömt. *KCK. 14 Mart. 1793.* men angår frågan allmän Bevillnings medel, underställes målet alltid Kgl. KammarRätten. *KK. 5 Maji 1824.* angår

den ändteligen Tullmedel bör restitution sökas inom natt och år från förtullnings dagen; och det sker hos General Tull Styrelsen, utan att Kammar-Collegium eller KammarRätten dermed äger befattning. *KCK. 14 Mart. o. 16 Sept. 1793. K.I. 16 Dec. 1803. §. 4. jfr. §. 364. 5.*

II) Sjelfva Uppbörden.

§. 451. Uppbörd?

Med *Uppbörd* förstås den förrättning hvarvid vederbörande uppbördsman af de skattskyldige, för Kronans räkning, upptager de allmänna Kronoutskylderna. — Uppbörd skall ske alltid *först* för det löpande Skatte-årets utskylder, *dernäst* för restantier på det sätt att de yngre resterna liquideras framför de äldre. — Kronofogde skall sjelf förrätta uppbörden; men i stora districter får han antaga någon annan sig till biträde, hvilket dock hos Landshöfdingen och ifrån honom hos Kammar-Collegium anmälas bör. *Uppb. Regl. 1739. §. 2.* Om för bristande redovisning Kronofogde skiljes ifrån uppbörden, tillförordnar Landshöfdingen någon annan, hvilket till Kammar-Collegium inberättas. *K CB. 18 Apr. 1785.*

§. 452. Special Uppbörds Bok. — Bilångd.

Till rättelse vid uppbörden bör, på landet af Häradsskrifvaren, i Staden af StadsBokhållaren, i October eller November månad författas en *special UppbördsBok*, hvilken, i samma ordning som Jordeboken och enligt så väl den som ock Mantals

och Taxerings Längderne för hela uppbörds districtet upprättas: och bör den ren och omaculerad, på ena sidan uti vissa columner upptaga hvarje ränta, contribution och Bevillning, men på andra sidan vara blank till anteckning af hvad hvar och en skattskyldig betalt. Så beskaffad Uppbördshok ingifves till Landshöfding, som låter den samma genomdragas och på tråden förseglas; hvarefter den uppbördsmanen tillställes emot quitto, som genast till Landshöfdingen insändes. *HFI. 1688. §. 3. H. Skr. 1. 1689. §. 3. Upb. R. 1739. §. 1. 2. KCB. 2 Apr. 1794.* jemte Uppbörds ordres, eller befallning om uppbördens verkställande. *BF. 1823. IV. 1. 1.* — *Bilängd* kallas hvarje annan Förteckning öfver erlagde KronoUtskylder än som i uppbördsboken föres; och äro sådane. Bilängder vid tjenstens förlust förbudne, väl till förståendes när de äro de ende anteckningarne, och då de gjorde betalningarne i uppbördsboken aldeles saknas. *loc. cit.*

§. 453. *Allmän uppbördsstemma.*

Uppbördsstemma eller Uppbördsmöte benämnes den förrättning hvarvid, på kallelse af vederbörande uppbördsman, de skattskyldige infinna sig att erlægga sina KronoUtskylder; dock är icke heller förbudit att äfven annorstädes, eller hema hos Uppbördsmanen, utskylderna aflemna. KronoFogde eller Magistrat utsätter både Tid och Ställe härtill, likväl får ett nytt års uppbörd icke begynnas innan redo för det förflutna blifvit visad. *KCB. 10 Aug. 1803.* *Tiden* eller *Terminerne* dertill få väljas efter Uppbördsmanens lägenhet för andra tjenste-

förrättningar, dock skola de första Stemmorne ej utsättas förr än i de 2 sidsta månaderna af året; och de sidsta Stemmorne ej sednare än i de 3 första månaderna af nästföljande år, så att Reststemman rätteligen bör vara hållen innan d. 15 Martii, åtminstone innan April månads utgång; och skola terminerne uppgifvas hos Landshöfdingen och af honom fastställas. *Uppb. Regl. 1739. §. 2. m. fl.* — samt underrättelse om dem meddelas de skattskyldige medelst Kungörelse från Predikostolarné i Uppbörds districtet, 14 dagar förut på landet, samt 3 veckor förut i Städerna. *KCB. 2 Apr. 1794. Stället* för Stemman bör vara beläget inom det district hvars allmoge dertill kallas; och får, att de skattskyldige med uppehåll ej må besväras, kallelse ej ske vidsträcktare än soknevis, eller högst 2 smärre soknar på en gång. *Uppb. Regl. 1668.* Stemman får icke utsättas på Prestegårdar. *Pr. Pr. 1723. §. 8* och det skulle tyckas jemväl icke på Säterier och förnämligare Boställen; men på andra heman hvar som häldst lägligt vara kan, besynnerligen på Gästgifvaregårdar. *Gg.O. 1734. §. 33.*

§. 454. Särskilda slag.

Såsom särskilda slags uppbörds-stemmor kunna anses alla Lefvereringar, in natura, såsom af Spanmål, till Kronans magasin, i KronoFogdes närvaro, på viss dertill af Landshöfdingen i Jan. eller Febr. utsatt dag; Saltpetter lefverering, som bör ske i Läns Saltpetter-sjuderi Directeurs närvaro, på af Landshöfdingen emellan 1 Dec. och 1 Mart. utsatt tid och ort. *K. Regl. 26 Nov. 1816.*

§. 3. o. 7. §. 440. II. o. s. v. — Utan någon egentlig stëmman uppbäras vid inträffande tillfällen de Kronans inkomster, hvilka icke ordentligen debiteras, utan efter räkningar eller taxor erläggas, och hvilka tillkomma genom Handelsnäringen samt under bevakande af Kronans rätts regaler och nyttiga regaler, såsom Tullafgifter, Chartæ Sigillatæ afgifter, Postmedel, o. s. v.

§. 455. *Inställelse. Biträde. Försumelse.*

Vid allmän uppbördsstemman böra de skattskyldige sig sjelfmant inställa att betala Krono utskylderne; nemligen vid första stemman om hösten alla personella utskylder, Bevillingen, penningräntor och Passevolance: vid vinterstemman de räntepersedlar, som efter markegången årligen till penningar förvandlas. — Likasom i gamla tider Attungs och Styrmän för allmogens skull fingo vara tillstådes vid stemmorne §. 307. och sedermera Sokneskrifvare antogos i ändamål att å de skattskyldiges vägnar controllera uppbörden. *Ordn. 27 Jul. 1624. §. 9.* hvarest ock edsformulair för dem finnes intagit; så har ännu Allmogen frihet, att i soknestufvan utvälja sig en man till biträde att jemnföra och pröfva de skedda uträkningarne, vid stemmorne, så att ingen må blottställas för högre betalning än efter markegångstaxan rätteligen belöper. *R. Allm. B. 1762. §. 4.* — Försumas sidsta uppbörds stemman, hvarvid dock laga förfall bör utrönas och får vara gällande, varder den uteblifne förfallen till 12 sk. vite, som delas emellan KronoFogden och Soknens fattige, till $\frac{1}{2}$ hvardera. *KCK. 18 Febr. 1806.* — I Stockholm är särskildt

förordnad att erläggas ej Krono utskylder i rättan tid, skall bötas 3 sk. för hvarje obetald Riksdaler; för hvilken bot likväl någon förmånsrätt icke äger rum. *KB. 28 Jun. 1793.*

§. 456. *Quitto. Annotations bevis.*

Öfver erlagde Krono Utskylder meddelar upp-
bördsmanen quitto; men detta, för att i alla hän-
delser vara kraftägende, måste förses med Häradsskrifvarens Annotations-bevis. *KCB. 24 Nov. 1779. o. 18 Apr. 1785.* Försumas tagandet af annotations-beviset, är quittencet väl gällande emot uppbörds-
männen; dock kommer han på balance som ej kan gäldas, är Kronan berättigad att utfordra de utskylder hvarå ej är så beskaffadt quitto, som Författningarne äskat. I afseende å detta bevis är Häradsskrifvaren skyldig att bivistä alla uppbördsstemmorne, samt både dervid och deremellan föra en annotations-längd, hvari anteknas alla Fogdens utgifne quittencer hvilka för honom uppvisas och med annotations bevis förses; äfven som efter stemmornes slut öfver uppbörden insända rapport till Landshöfdingen. *KCB. 2 Apr. 1794.* I Städerna skall en Magistrats-person vid uppbörden vara närvarande. *BF. 1823. IV. 1. iv.*

§. 457. *Uppbörds Extract.*

Så kallas det på columner inrättade utdrag ut-
ur Uppbörds boken, som vid första och sidsta upp-
börds stemman i hvarje district, för By och Bon-
de samt Räntor upprättas, underskrifves af Krono
Fogde och Häradsskrifvare gemensamt, och till
Landshöfdingen insändes genast efter det stemman

hållits. Likaledes skall ett sådant Extract månadteligen upprättas öfver hvad emellan stemmörne inflyter, och inom första hälften af nästföljande månad till Landshöfdingen inskickas. Dessa extracter bör Landskamreraren sedan oförtöfvadt probra och efterse om Fogden levererat mindre än han enligt Extracterne uppburit. *Uppb. R. 1739. §. 2. KB. 23 Julii 1803. m. fl.*

III) Afkortningar. Lindring. Uppskof.

§. 458. 1) *Afkortning?*

Är dels den eftergift i Kronans räntor, dels den afskrifning derå i räkenskaperne, hvilken enligt Kameral lagarne tillåtes enär den i behörig ordning sker. *H. Skr. I. 1689. §. 11.* således icke förr än antingen allmän Författning derom är gifven, eller KammarCollegium in speciali casu derå gifvit immission eller ordres. *KCI. 1734. §. 31.* Afkortning består egentligen i *viss eftergift* af räntor och utskylder, som förunnas så väl vid de ordinarie eller ständiga, som ock de extraordinarie eller tillfälliga afkortningarne. Likhet dermed har *Lindring*, då mindre betalas än vanligen påbudt är; äfven som *Uppskof* hvilket stundom lemnas till utskyldernas betalande.

§. 459. *A. Ordinarie, ständiga Afkortningar.*

Dessa äro sådana som enligt gifna Författningar, under vissa bestemda titlar, antingen för evärdelig tid, eller åtminstone under ett visst förhållande, beständigt få afskrifvas, i synnerhet af sådana räntor, som utaf fastigheter och jord skulle

utgå. Hit höra 1) Donationer samt Lifstids och Behaglig tids Förläningar, då nemligen Kronan upplåtit heman åt någon, mer eller mindre räntefritt. 2) Bytes öfverskotts ränta, då uti hemans byte vederlags hemanets ränta öfverstigit Bytshemanets, och på sådan grund någon viss ränta af fordringsägaren får uppbäras. 3) Adelns friheter efter privilegierna, hvarvid så tillgår att afkortning väl ej sker af räntorne, hvilka ej stå i Jordeboken upptagne, men beloppet af Frälse mantalen afföres. 4) Odeslägenheters räntor, emedan Kronan af dem såsom obrukade och varande utan åboer, ej kan få några utskylder. 5) För Nybyggen och Nyodlingar kunna ock afkortningar uppkomma, om de efter ågången skattläggning njuta frihets år. Dessa afkortningar göras i Jordebokens Slut-extract, och öfyer dem upprättas ej särskild Längd. Härtill komma ock i Slut-extractet dels indeldta hemans räntorne, dels afkortningarne å Krono tionden §. 327. hvilka båda dock ej pläga räknas ibland ordinarie afkortningarne. Andteligen sker ock afkortning uti Bevillingen för Academiernas heman, verk och inrättningar, enär inkomsterna deraf antingen användas till aflöning eller annorledes Akademien frångå. *B. F. 1823. IV. 3. IV.*

§. 460. B. Extra ordinarie, föränderliga Afkortningar.

Dessa, som angå både reella och personella utskylder samt böter, äga rum i följande fall, nemligen för

1) *Dödsfall*: i allmänhet för Mantalspenningar och personelle Bevilling efter I. Art. om den

skattskyldige frånfallit innan Uppbörds årets början; särskildt, hvad angår Gesäller och Arbetskarlar, för Bevillnings afgift både personelle efter I. Art. och för arbetsförmåga efter II. Art. *BF. 1823. IV. 2. II.*

2) *Fattigdom och oförmågenhet*: hvartill hör att om missväxt inträffat eller andra olyckor tillstött, så att ålöpande utskylder ej kunna betalas, skall Landshöfdingen resolvera till afskrifning, hvarefter resten får ur räkenskaperna afföras. *R. Allm. B. 1723. §. 66.* att om vådeld timat och Krono Rusthåll afbrunnit vissa års frihet förunnas på Boskaps- och Skjutsfärds penningarne. *R. Kr. B. B. 1723. §. 28.* samt på frälse heman lemnas vissa frihets år, efter skadans betydighet, så vidt ränteägaren efterger sina räntor, *HFI. 1688. IX. 7.* som dock torde n. m. försvinna sedan Allmänna Brandförsäkrings inrättningen blifvit gjord. *K. Regl. 15 Apr. 1782. in pr.* att gemenskapen af Arméen som för ålder och kroppsbräckligheter tagit afsked, då de ej hafva jordbruk eller annat näringsfång, äfven som af allmogen de hvilka äro öfver 63 år, svagsinte, krympingar och inhysesshjon, enär de ej hafva någon inkomst, förnåga att arbeta, eller egendom, i synnerhet de som äro i fattigförsörjnings-anstalter upptagne samt medellöse Fångar, befrias ifrån Utskylder i allmänhet. *R. Kr. B. B. 1748. §. 23. BF. 1823. IV. 3.* Ändteligen ock då ej tillgång finnes, arbetsförmåga saknas, och små barn äro att försörja. *KCB. 2 Apr. 1794.*

3) *Omöjlighet att medlen utkräfvat*; hvartill hör om skattskyldig person afvikit från orten utan att utskylderna sig afbördat, och han inom natt och år

efter skedd lysning ej kunnat ertappas; då Landshöfding får meddela afförings utslag, hvilket dock underställes Kammar Collegii pröfning. Enahanda är ock förhållandet om sakfärd person afvikit utan att hafva betalt ådömda böter; samt då böter måste afskrifvas om de för bristande tillgång i fängelse eller kroppsstraff förvandlas. I de fall då afkortning för afvikande skedt, upphör dock ej Kronans rätt till betalning, hvilken utkräfvdes när den skyldige till rätta fås; och har för böter borgen blifvit stäld, utsökas de hos löftesmännen. *KCK. 13 Jan. 1812. KCB. 22 Dec. 1813.* Hit kunna ock föras de afskrifningar som måste ske hos redogörande personer, som kommit på proprie Balancer, hvilka ej kunna betäckas, Tullmedel som ej kunna utfås o. s. v.

4) *Uppmuntringar för angelågna politie orsakers skull.* Härtill hör: a) för hvarjehanda särdeles nyttiga yrken, frihet från Mantalspenningar och personelle bevillning för Studenter, Djeknar och Schole-gossar, som vistas vid Läsoverken och ej præceptorera. *Mtl. Comm. Instr. 1693. VII. 6. KC. o. St. C. B. 14 Febr. 1771. BF. 1823. IV. 3. Ac. Const. 1655 XXIV. 5.* — Soldater m. fl. så i tjenst, som med pension förafskedade. *RdB. 1810. §. 9. m. fl.* — Coopvaerdie Sjömän. *Regl. 1748. KCB. 6 Maji 1805.* — Manufacturister i Eskilstuna och Bruksarbetare vid Ljusnedahl. *KB. 20 Febr. 1818. o. 20 Jul. 1820.* b) för landsculturen. Nybyggare för alla utskylder för sig sjelfve, hustrur, barn och tjenstefolk. *KK. 24 Jul. 1783. o. 21 Dec. 1784.* dock hvad personelle bevillning angår, ankommer friheten på Taxerings-Committéens pröfning. *BF. 1823. IV. 3. v. Jemväl*

de som vid hemans klyfning utflyttat från by äro försäkrade att i 8—15 år ej vidkännas högre utlagor än före klyfningen ägt rum. *KF. 8 Mart. 1770.*

c) för folkökningens befrämjande, njutes af allmogén som ej äga eller bruka mer än $\frac{1}{4}$ heman icke öfver 1000 Rdrs värde, samt deras vederlikar, när de hafva 4 barn, det äldsta icke öfver 15 år, frihet för Mantalspenningar och 10 sk afdrag af Bevillningen: och hafva de flere än 4 barn, dessutom 4 sk. afdrag för hvardera. *BF. 1823. IV. 3. v.*

d) för vaccinationens framgång bestås Torpare och inhysesbjon som låtit vaccinera 4 barn i 4 års tid 10 skill. afdrag af bevillningen. *l. c.*

e) för fattiga barns upptagande af fosterföräldrar, i synnerhet när barnen tagas från barnhusen, bestås utlagsfrihet för dem till 18—25 år. *Legöh. St. 15 Maji 1805 KCK. 29 Aug. 1815. BF. 1823. IV. 3. II.*

f) för stenshusbyggnads uppförande är förunnad 20 års befrielse från personella utskylder. *KF. 19 Jan. 1757.* hvarmed förstås Mantalspenningar. *KCB. 18 Jan. 1821.* och jemväl tyckes det, i stället för friheten från Lön och Betalnings afgiften samt Slottshjelpen, 10 sk. afkortning af Bevillningen i likhet med hvad för flere barn bestås. *BF. 1823. IV. 3. v.*

g) för uppfinning af nyttiga mineral streck, frihet från alla personella Krono afgifter. *KF. 27 Aug. 1723. S. 5.*

Dessutom komma ock under namn af extraordinarie afkortningar alla de afskrifningar hvilka ej kunna föras under enskilda, mera beständigt gällande titlar. *HSI. 1689. XI. 9.*; och äro i formulärrerne till Krono Fogdarnes special räkningar uppgifne *dubbel debitering och disputerliga råntor.*

§. 461. *Afkortnings längd.*

Så kallas den förteckning öfver alla egentligen inom loppet af ett Uppbörds år förefallande extraordinarie afkortningar både å Statsmedlen och Riksgälds Contoiréts medel, hvilken af Uppbördsman-
nen upprättas bör: varandes i allmänhet ej tillå-
tit att något föres till afkortning efter 2:ne års för-
lopp. *KCB. 2 Apr. 1794* Afkortnings längd förfat-
tas efter dertill gifvit formulair, och underskrif-
ves, med ansvar för rättigheten, på Landet af Kro-
no Fogde och Häradsskrifvare, ehuru den sedna-
res ansvar endast sträcker sig dertill, att de i Läng-
den uppförde personers Krono utskylder finnas, ef-
ter anställande jemnförelse, till beloppet enligt med
Taxeringslängd och Uppbörds-bok. *KK. 9 Oct. 1812*;
i Stad underskrifves den af derstädes anstälde Upp-
bördsmän; samt beledsagas med verificationer, i hvad
åstadkommas kan, för hvarje afförd posts rättighet.
KCB. 5 Sept. 1796. Afkortnings längder angå dels all-
männa utskylder, dels Bevillnings medel, hvilka
jemväl något skilja sig i anseende till de för deras
controll föreskrifna åtgärder.

§. 462. a) *å allmänna Utskylder.*

Afkortnings Längd å allmänna utskylder skul-
le f. d. på Landet uppvisas, uppläsa och undersö-
kas vid Härad Rätt; detta är n. m. ändradt, och
anses det vara nog att den granskas i lagligen ut-
lyst Sokne-stemma samt sedan godkännes af Bered-
nings Committé. *KC. o. St. C. B. 14 Maji 1823.* I
Städerne åter, hvarest sällan hållas Sokne-stemmor
och ej finnas BeredningsCommittéer, lærer afkort-
nings Längd ännu böra, på gamla sättet, uppvisas

och granskas nemligen vid Rådstufvu Rätterne, vid något Rättens sammanträde straxt efter Uppbörds-årets slut, och efter det den blifvit rigtig befunnen, med bokstäfver utsättas hufvudsumman som kommer till afkortning. *St. C. B. 12 Jan. 1747.*

§. 463. b) & Bevillnings afgifter.

Underteknas af Chefer vid Regementer och Corpser samt Uppbördsmän så på Landet som i Staden. Å landet skall dessutom Längden granskas, verificeras och underskrifvas af Pastor och Sokne Berednings-Committéens Ledamöter, och vidare uppläsas å Soknestemma, samt intyg lemnas att dervid intet varit att erinra. I Stad måste den granskas och underskrifvas af Magistraten och minst 2:ne af Taxeringsmännen. Så skall den ändteligen lemnas till Landshöfdingens ytterligare pröfning; och om dervid påminnelse icke finnes äga rum, beordras de deruti upptagne poster till afföring i Räkenska-perne. *BF. 1823. IV. 2. III.*

§. 464. 2) Lindring.

Härmed förstås den vissa skattskyldige lemnade rätt att uti utskylder betala mindre belopp än efter Författningarne och vid jemnförelse med deras vederlikar erlægges. Hit räknas de minskade Bevillnings afgifter, hvilka äga rum för allmänna Bolag, Cassor och Penninge-verk, Sparbankerne, Academierne, Allmoge och deras vederlikar som hafva 4 barn eller deröfver, eller låtit vaccinera 4 barn, Allmogen i Herjeådalen, Öster- och Vesterdalarne m. fl. som uti personelle bevillning njuta efiergift till $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{3}$, Inhysehjon i Krono-

bergs Län: tills vidare visse innevånare i Norrköping och Borås, hvilka eldsvåda undergått; samt eftergift efter lästetal för de Fartyg, som på andra året i hamn legat obegagnade. *BF. 1823. IV. 3.*

§. 465. 3) Uppskof.

Äger rum då någon märkelig naturhändelse såsom köld, hagel, öfversvämning eller dylikt, men ej bondens försumelse, vållat så betydlig missväxt öfver *hela* åkern, att räntan af hemanet ej kan utgöras utan hemansbrukarens obestånd och sådant förhållande med missväxt Syn styrkes. Uppskof och lindring förunnas i slikt fall sålunda, att räntan får lösas med penningar efter markegång, hälften missväxt-året, och hälften året derpå, om då bättre växt blifver. *KF. 7 Oct. 1766.* Detta angår dock endast Afradsspanmålen, å så väl Krono heman i allmänhet, som ock indelnings heman. *R. Allm. B. 1727. §. 58,* men ej Krono tionden emedan den är så satt, att den i goda och onda år bör kunna lika utgå. *KF. 8 Jan. 1748. §. 1.* Icke heller tillåtes lösen med penningar eller uppskof, om Indelningshafvare eller Frälseman fått sin ränta in natura eller fullt ut för året.

§. 466. Missväxt syn.

Sådan Syn, för att vara giltig, måste förrättas innan bergning skedt, af 2:ne Nämnde- eller Sexmän i närvaro af Läns- eller Fjerdingsman å Kronans vägnar, och upptaga beskrifning på missväxtens orsaker och beskaffenhet: Instrumentet deröfver uppläses i Soknestufvan, atterteras af Stånds-

personer, Presterskap och Allmoge: examineras vid HäreadsRätten och fastställes sidst af Landshöfdingen. *R. Allm. B. 1727. §. 56. KF. 7 Oct. 1766.* I anseende till de missbruk som vid sådana förrättningar förelupit sägas de i allmänhet hafva blifvit afskaffade. *R. Allm. B. 1803. §. 1. in fin.*

IV. Lefverering.

§. 467. Lefverering?

Är den actus hvarigenom Uppbördsman, å vederbörligt ställe ifrån sig lemnar de allmänna medel han af de skattskyldige, vid uppbördsmöten eller eljest emottagit. Lefverering sker i allmänhet ifrån de förste uppbördsmännen, Kronofogdar och Magistrater, till Landtränterierne; och vidare derifrån till Kgl. Räktkammaren; i speciella fall ifrån de förste uppbördsmännen eller Räktnästaren, till de Werk och Inrättningar, som hafva disposition af de uppburne medlen. Kronans ingälder af stora SjöTullen, Koppar-tullen och de medel hvilka kunna inflyta under Räktkammare-uppbörden i Stockholm, skola insättas i Banken, dit ock allehanda extra ordinarie medel för Kronans räkning få inlemnas. *BancoOrdn. 1675. II. III. IV. KF. 27 Jan. 1730. KB. 16 Dec. 1818. 12 Apr. 1820. m. fl.*

§. 468. Reversal. Annotation.

All lefverering, ifrån ett ställe till ett annat, af Kronans och allmänna medel, måste beledsagas

af *Reversal*, eller skriftelig oppgift för hvad slags räntor och afgifter den sker, summan, för hvilket år, och af hvem medlen lemnas. Reversalet uppsättes in dupplo: det ena exemplaret åteknas quitto och återställes lefveranten; det andra behåller emottagaren att tjena till verification för hans uppbörd, *KCB. 20 Dec. 1729. §. 17.* Men intet sådant å reversal meddeltdt quitto får vara gällande utan att i LandsContoiret förses med *Annotationsbevis*, hvarom i sjelfva quittance erinran bör göras. *K.F. 27 Jan. 1730. KC. o. St. C. B. 23 Maji 1749.* Jemväl i andra Werk där lefvereringar göras, iagttages det samma angående reversal och annotation.

§. 469. Tid för lefverering.

Kronofogde och Magistrat åligger det att, inom 14 dagar efter det uppbördsstemma är hållen, de uppburne medlen i LandtRänteriet inlefverera; men äro orterne aflägsne, eller sker uppbörd emellan stemmorne, inom en månad efter emottagandet. *Uppb. R. 1739. §. 2;* hvilket hvad angår Magistraterna är så förklaradt, att dem åligger, i Städer där Landtränterier äro, inom 8 dagar, i de andra inom 14 dagar, i Landtränteriet inlefverera de influtne Krono medlen. *KB. 13 Jan. 1786.* — De ordinarie Statsmedlen utgifvas efter a) faststälde Stater, b) StatsContoirets eller andre vederbörandes ordres, eller c) insändas de till Kgl. Räntkammaren, successivt efter som någon betydligare summa influtit, hvaraf på stället ej är gifvit behof. *Landsh. Instr. 1734. §. 28. m. fl.* men extra ordinarie Statsmedlen afsändas till Kgl. Räntkamma-

ren jemte Ränteri rapporten. *St. CB. 12 Dec. 1770. o. 7 Dec. 1784.* — Vid afsändningen iagttages att Landshöfdingen, jemte Embets skrifvelse öfversänder Räntmästarens reversal. *St. C. B. 14 Jan. 1748;* att sedlarne som afsändas böra sorteras; *St. C. B. 8 Oct. 1768.* och att Kgl. Räntkammare quittencet igenom StatsContoiret öferskickas till Landshöfdingen, som efter annotation derom i LandsContoiret tillställer det Räntmästaren. *St. CB. 4 Nov. 1783.*

§. 470. Förvaring.

Innan Stats och andra allmänna medel åt sina håll disponeras eller öfversändas, skola de på det nogaste förvaras, så att de ej af en eller annan orsak må kunna gå förlorade. Enligt hvad i nästföregående §. anmärkt är, skola de ifrån första uppbördsmannen oförtöfvadt inlevereras på Landtränteriet: och Landträntmästare är det förbudt att *hema hos sig* emottaga eller behålla de inkomne medlen. *Uppb. R. 1739. §. 2.* På Landtränteriet ändteligen bör Cassan förvaras och Depositioner inläggas uti en dertill inrättad kista, hvartill äro 3 lås, hvartill nycklarne hafvas af LandsKamreraren, Landträntmästaren och antingen Slottsfogden eller en af Stadens Magistrats personer. *Uppb. R. 1739. §. 6.*

§. 471. Remiss-lage.

Härmed förstås en Lönings förmån, som tillkommer vissa uppbördsmän, i synnerhet Landträntmästare, vid afsändande af åtskilliga medel till sina bestemda ställen. I sin början var remisslaget en ersättning *pro expensis*, vid den fordom, och innan Banco transport sedlarne kommo i om-

lopp, med besvär, risico och kostnad förbundne åtgärd att remittera de mäst af plåtmynt, bestående penningarne till StatsContoïret, eller andra utom Länet belägne Embetsverk; hvadan ock remiss-lage vanligtvis ej ägt rum vid utbetalningar som skedt inom Länen. Det har varit stadgadt, att remiss-laget skulle bestås till $\frac{3}{8}$ procent af det afsändes belopp. *KC. o. St. C. B. 13 Aug. 1781.* Likväl ej å medel som remitterades till Stiftelser ad pios usus. Denna förmån är nu mera nedsatt, så att Landtränmästare, hvarken å Statsmedel eller de medel, som till RiksgäldsContoïret lefvereras, få beräkna sig mera än $\frac{1}{8}$ procent i remiss-lage, och det såsom ersättning för omkostnader, besvär och möjliga förluster genom misräkning och origtiga Sedlar: likväl med undantag, om extraordinarie utgifter i orterne kunde förefalla, såsom Krigsförskott m. m. att derå, ehuru inom länet utgifvit, i sådant fall lage får beräknas och påföras det Werk, för hvars räkning utbetalningen skedt. *KB. 10 Sept. 1823. Regl. f. RgCont. 1 Dec. 1823. III. 2.* Men för att ej rubba n. v. tjenste innehafvares Löne vilkor, gifves dem på Indragnings-staten ersättning efter 5 års medium för hvad de utöfver den nu bestådde $\frac{1}{8}$ procenten å remitterade Stats. och Bevillnings medel hittils åtnjutit, och bibehållas de vid hittils vanlig procent på öfrige medel som de afsända: de åter som hädanefter befordras, måste åtnöjas med den nya remisslage-regleringen. *ibdm.*

§. 472. Uppbörds procent.

Denna utgör jemväl en Uppbördsmän förunnad löningsförmån, tillagd dem i afseende på någon de-

biterings och indrifnings skyldighet, ej sällan förbunden med executive handräknings åtgärder. Denna är således gifven egenteligen *pro labore*, och tillkommer merändels de första Uppbördsmännen, ej dem som blott emottaga hvad andra uppburit. Uppbördsprocenten består t. ex. för Chartæ Sigillatæ försäljningen, utgörande i Stockholm 4, i Landsorterne 5 procent af försäljningssumman. *KF. 8 Jan. 1823. §. 17.*; för Bränvins afgiften 1 proc. af Bränvins Bevillningen. *KF. 19 Maji 1824. II. 12*; *Saltpettergården*, $3\frac{1}{2}$ sk. för hvarje lispund, som ifrån Fögderiet utgöras bör. *KB. 28 Febr. 1805.* som sedermera blifvit ökad till jemnt 4 sk. o. s. v. äfven som af andra, ej till Statsmedlen hörande uppbörder, såsom 2 procent för uppbörd och redovisning för Bevillning af testamenterad egendom och behållen förmögenhet i Sterbhus. *Regl. f. RgCont. 1 Dec 1823. III. 1.* Passevolance afgiften till $\frac{3}{4}$ procent, om medlen i rätten tid ingå och lefvereras. *Kr. CB. 5 Jun. 1819.* 1 procent af inflytande afgifter till Riddarhus cassan. *KK. 30 Sept. 1812. m. fl.*

§. 473. Deposition.

Depositioner eller Insättningar af penningar i hvarjehanda enskildta ändamål, såsom börds och lösningstvister, *KF. 7 Aug. 1766*, eller för Doms fullbordan 1. 2. *XXVI. RB. m. m.* få göras i Landtränterierne, hvilka ock böra beledsagas med reversal och hvarå jemväl bör utverkas annotationsbevis, hvarefter Kronan blifver deponenten ansvarig för det deponerades återgåldande. Deposition skiljer sig ifrån lefverering deruti, att den gementligen är frivillig, att den ej angår uppbörds-

medel, samt att den innebär anspråk på återlyftning af Deponenten sjelf eller den eljest, dertill kan vara berättigad medelst innehafvande af depositions attesten: dock gör nu mera ej tillfyllest depositions reversalets uppteende: dertill fordras ock Landshöfdingens formeliga anordning. *KC. o. St. CB. 14 Maji 1823.* — För depositions återtagande gäller ingen præscription, utan kunna de, efter längre eller kortare tid tillbaka lyftas. *KB. 10 Aug. 1763.* Äfven allmänna medel kunna stundom deponeras i Landtränterierna och Banken; och gälla depositions bevisert då såsom penningar enär de ombytas till lefvereringar.

V. Restantier.

§. 474. *Restantie?*

Rest, Restantie, kallas den återstod af Kronans Utlagorne, eller andra allmänna afgifter, som vid de utlyste uppbördsstemmorne, och inom uppbördsårets utgång af den skattskyldige icke blifvit betald, utan således hos honom utestår. — Det ligger naturligtvis högsta vigt derpå att Kronans ingälder icke lemnas på rest utan ordenteligen indrifvas, emedan Kronans utgifter som dermed skola bestridas icke få eller kunna fördröjas; och emedan både förskingring och underslef kunde befordras om ej alfvarlig uppsigt hölles emot onödiga restantier, hvarvid ock den skattskyldige kunde komma på obestånd, och vidare ej förmå att betala. Derföre, ehuru enligt äldre författningar, rester kunde få utestå i 3 år, är n. m. för-

ordnadt, att de ej längre tid än högst ett år efter uppbörds året få uppföras: hvadan de ock emellan den 1 Maji och om hösten, innan den nya uppbörden, vid då hållande första uppbördsstemman, skola utredas, indrifvas och lefvereras. *KCB. 2 Apr. 1794.* Restantie kan likväl för särdeles orsakers skull af Landshöfdingen någon gång beviljas, såsom då hos mindre förmögne, efter som de kunna vinna någon arbets förtjenst, rester *successivt* skola uttagas. *KK. 5 Dec. 1792.*

§. 475. *Laglige rester.*

Sådane äro de som 1) beviljas för fattigdom. 2) då enligt författningarne uppskof lemnas. 3) som bero på concurs utredning. 4) som ankomma på annan rättegång, eller 5) äro under handräckning och indrifning medelst panters försäljning. — Uttryckeligen är det förbjudit att af Saltpettergården, enär den löses med penningar, något må på rest föras. *St. C.B. 28 Apr. 1813.*

§. 476. *Quarstad. Pantlista.*

Då utlagorne vid uppbördsstemmorne icke ingått, ej heller deremellan blifvit erlagde, böra de, innan uppbörds årets utgång, antingen *executive* uttagas, hvarvid ej Landshöfdingens ordres behöfva afvagas; eller ock *Quarstad* läggas å så mycket af den restskyldiges egendom, som emot resten svarar. Öfver sådan quarstad upprättas ordentelig förteckning kallad *Pantlista*, hvilken, upptagande personens namn, det pantade godset och dess uppskattade värde, bestyrkes af Länsman och Nämndemän, i Soknestemma uppläses och af Presterska-

pet verificeras. *KB. 26 Febr. 1811. KCB. 20 Dec. 1729. S. 15. 24. Nov. 1799 och 6 Sept. 1815.*

§. 477. Restlängd.

Så kallas den förteckning som af uppbördsman, på landet med Häradsskrifvarens tillhjälp, bör upprättas öfver de medel, som hos de skattskyldige utestå. Den författas efter föreskrifne Formulairer, med uppgift af personerne och af hvilka räntor resten består, samt förses med annotation om orsaken till hvar och en deruti intagen post: och skall den tillika, till sin rigtighet bestyrkas af vidfogad Pantlista. Restlängden skall ock å utlyst Soknestemma uppläsas, erkännas och med Pastors eller Comministers samt någre Församlingens ledamöters underskrifter verificeras. *KF. 27 Nov. 1772. KB. 6 Sept. 1815.* För detta borde Restlängden jemväl granskas och besannas af Häradsrätten: n. m. är det nog att hvad ofvan nämndt blifvit med den samma iagttages. *KC. o. St. C. B. 14 Maji 1823.* Restlängden tillika med Pantlistan bilägges Uppbördsmannens summariska räkning och ingifves med den till Landshöfdingen vid uppbördsårets slut: Restlängden stadnar quar hos Landshöfdingen, men Pantlistan intages i LandsContoii-rets protocoll, och återlemnas sedan till uppbörds-
mannen.

§. 478. Utmätning.

Betydligare restantier skola altid af Krono Fogde sjelf och ej igenom hans Uppbörds berjente, Länsman eller Fjerdingsmän, indrifvas. *KCB. 8 Dec. 1775;* och får han dervid ingalunda uttaga nå-

got arvode för sitt besvär. *K. Pl. 28 Sept. 1694.* Följer ej godvillig betalning af den restskyldige innan nästa Ting efter det sequester skedd, skall det med kvarstad belagde vid Tinget värderas och uppbyggas, samt, om det ej inom 14 dagar inlöses, på auction till den mästjudande försäljas. *HF I. 1688. §. 2.* Vid pantning och utmätning gemensamt märkes dock, att det sidst tillgripes, hvarmed den skyldige sin näring idkar. *2. V. UB.* samt att hvad till nödigt lifsuppehälle, kläder och annan efter hvarje persons stånd och vilkor noga inskränkt beqvämlighet oundgängeligast fordras, kvarlemnas. *KK. 5 Dec. 1792.* På grund hvaraf sidst tages Bondes Oxar, Kor, Hästar, Redskaper. *K. Pl. 1668 §. 4.* Verktyg och medel för näring och handverk. *KB. 28 Jan. 1685.* de hästar och åkdon, som till postförsel höra. *KK. 19 Aug. 1801.* hvilket alt ej skall uttagas förr än all annan tillgång brister, då ändteligen ock sjelfva hemanet måste i mät gå.

§. 479. Handräckning af myndigheter.

Landshöfdingarne skola meddela hvarannan handräckning till balancerade resters uttagande hos dem som flytta ur ett län i ett annat, samt uppgifva om hinder möta vid verkställigheten. *KCB. 24 Nov. 1779.* Och ehuru Magistrater och Krono Fogdar böra biträda hvarannan i utskylders indrifvande, får sådant dock ej ske utan dertill meddelde behörige uppboordsordres. *KCB. 18 Jun. 1804.* och bör tillika, då Restlängder eller andra Uppgifter öfver annorstädes debiterade allmänna medel Kronofogde till indrifning lemnas, för nödig controls skull, LandsContoïret lemna Häradsskrifvaren del deraf. *KC. o. St. C. B. 14 Maji 1823.*

§. 480. Omsorg till restantiens förekommande.

1) Att sådane ej tillåtas utan särdeles orsaker. *§. 475.* 2) Att vid meddelande af pass åt resande af allmogen, deruti utsättes hvarst passhafvanden är eller kommer att skrivas i mantal. *R. Allm. B. 1743. §. 31.* 3) Att bortflyttande personer ej få förpassas utan bevis derom att utlagorne blifvit afbördade. *KCB. 18 Apr. 1785.* 4) Att Presterskapet ej bör utfärda Prest-bevis åt sådane, som undfå särskild Debet-sedel, innan de uppvisat qvitto å utskylderne, eller om det utgifves, att då derå tekna en påskrift utmärkande de resterande Krono-utskylderne. *R. Pr. B. 1790. §. 3.* 5) Att uppbördsmän innan Martii månads slut måste begära handräckning, som det är vederbörande anbefaldt att meddela inom hälften af den tid, hvilken eljest för utmätning är stadgad. *KCB. 2 Apr. 1794.*

§. 481. Restransakning.

Är en förrättning hvarvid undersökes huruvida det af Uppbördsman uppgifne belopp af hos skattskyldige utestående restantier äger sin rättighet. Anledning till restransaknings anställande är, om uti ett Fögderi eller uppbörds district resterne finnas uppgå till 500 Rdr eller derutöfver; dock kan den äfven ske eljest, ex improviso, derest misstanke till någon oordentlighet hos uppbörds mannen uppkommit. Det är Landshöfdingen som förordnar restransaknings hållande: och Landshöfdingen sjelf, Landskamreraren eller annan af Landshöfdingen tillsatt pålitlig person, förrättar denna ransakning innan höst-stemmorne, då den nya uppbörden börjar. — Procedere dervid är, att den skattskyldige Allmo-

gen tillika med Uppbörds mannen dertill kallas medelst utlysning till stemman: hvilka sedan de infunnit sig, skola Allmogens quittance-böcker jemnföras emot Uppbörds mannens räkenskaper, då lätteligen utrönes huruvida i de förra något finnes anteknadt såsom betaldt, hvilket i de sednare är uppfördt såsom obetaldt och utestående. Utrönes då att resterne uppgå till betydligare summor, må Landshöfdingen pröfva huruvida deras indrifvande Uppbörds mannen anförtros må eller någon annan dertill förordnas. *KCB. 2 Apr. 1794.* — Jemväl äger Kammar Collegium att förordna om restransaknings hållande, derest restantierne någorstädes finnas uppgå till något ovanligt högt belopp. *Bev. F. 1823. IV. 4. III.* Om restantierne i hvarje Län skall årligen till Kammar Collegium aflemnas uppgift uti den så kallade Uppbörds relationen, som åtföljer Landtrakenskaperne och hvarom mera §. 499.

§. 482. *Observations medel.*

Såsom en egen art restantier skulle jemväl kunna anses Kgl. Kammar Rättens *Observations-medel*, hvilka genom antingen Taxeringsmäns okunnighet och försumelse, eller Kameral Tjenstemäns fel och uragtlåtenhet, icke blifvit debiterade eller bokförde, men vid räkenskapernes revision anmärkas, och sedan anmärkningen är vorden faststald, af den skattskyldige eller redogöraren måste erläggas. Likväl är härvid en dubbel fatalie tid att iagttaga, nemligen 1) att Kronans rätt, till bevarande ifrån præscriptions frihet ifrån betalning, bibehålles medelst anställande af reservations kraf hos den skattskyldige. *KRK. 14 Dec. 1808.* 2) att Kgl. Kammar-

Rätten resolverar öfver anmärkningen inom 2 år efter det reservations krafvet anställes, emedan eljest all verkan deraf försvinner. *KRI. 1814. §. 10.*

§. 483. Reservations-kraf.

Så kallas en i anledning af uti Kgl. Kammar-Rätten gjord anmärkning, och enligt dess förordnande, af Uppbördsman den skattskyldige meddelad skriftelig underrättelse om det för Kronans räkning gjorde anspråk, med tillika lemnad föreskrift att öfver anmärkningen inom viss tid sig förklara. *KRK. 14 Dec. 1808.* Detta reservations kraf för att vara gällande, måste göras enligt i *KRK. 25 Aug. 1809.* gifvit formulair och innan præscription åkommit, d. v. s. ej för längre tid tillbaka än 3 år: och förbinder ej annorlunda till betalning, än så vida anmärkningen gillas, i hvilket fall, sedan beslutet derom laga kraft vunnit, ordentelig contributions- eller debet-sedel derå skall gifvas. — Angår gjord anmärkning hela menigheter eller flere personer af viss egenskap anställes reservations krafvet genom kungörelse i kyrkorne, då tillika ej allenast uppgifves sjelfva anmärknings ämnet, utan ock föreskrift lemnas om hvad i afseende på förklarings afgifvande m. m. iagttagas bör. *KC. o. KR. K. 6 Aug. 1817.*

§. 484. Proprie Balance.

Balance kallas i allmänhet den skillnad som förekommer emellan en räknings Debet och Credit; hvadan balance finnes i redogörarens räkning både vid öfverlefverering och brist. Balance finnes då rest är för handen, d. v. s. att de skattskyldiges inbetalningar ej uppgå till hvad dem påfördt blifvit;

men när Balance enkelt nämnes eller utmärkes med epithetet *proprie* betecknar den brist uti Redogörarens lefverering, d. v. s. att han mera uppburit än han ifrån sig lemnat. Dessutom anses såsom af samma beskaffenhet med nyssnämnde, *dels* hvad Uppbördsman obestrideligen underlåtit att i rättan tid indrifva: *dels* hvad utan vederbörlig verification hos de skattskyldige antingen uppgifves vara utestående, eller verkligen icke blifvit betaldt. *KF. 27 Febr. 1772.* Härvid märkes dock den skillnad att ehuru Uppbördsman och Redogörare i alla dessa händelser har det civila ansvaret att betala det o-
 lefvererade till dess hufvudstol, hvilken om medlen utestätt, och præscription ej åkommit, han af den skattskyldige får utfordra; honom dock endast i det förstnämnde eller den egenteliga *proprie* balancen åligger criminelt ansvar. *§. 66.* samt att ersätta Kronan 6 procents räntan. *§. 445. 2.*

§. 485. Rättegång i Balance-mål.

1) Så snart uti LandsContoiret *proprie* balance upptäcket hos Kronans Uppbördsman eller Redogörare för uppbördsmedel, kan och bör han af Landshöfding, om så nödigt pröfvas, genast *skiljas ifrån tjenstens utöfning* och annan person tillsättas att i hans ställe förrätta uppbörds-stemmorne. *KCB. 18 Apr. 1785.* jemväl skall han i *häckte manas*, hvarifrån han måste svaromål afgifva. *Uppb. R. 1739. §. 2. KCB. 24 Nov. 1784.* dock bör honom i fängelset ej förvägras tillgång till sådana handlingar, som han till sitt försvar kan hafva af nöden. 2) Ehvad han i *häckte manas* eller ej, bör till Kronans säkerhet *quarstad* läggas å den tilltalades egendom till så

mycket som svarar emot balance-beloppet. *Uppb. R. 1739. §. 2. KRI. 1814. §. 13.* hvilken quarstad äfven kan utsträckas till egendom tillhörig embetsmän som haft inseende och befäl öfver redogöraren, eller beklädt Styrrelse förvaltning, eller haft närmaste controllen öfver den tilltalade, emot hvilke samtelige ersättnings talan ock kan föras i KammarRätten af dess AdvocatFiscal. — Dör uppbördsman, som för balance häftar, eller ej i laga tid för sig redo gjort, då skall hans quarlåtenskap ställas under behörig säkerhet, tills förhållandet blifver utredt, hvarjemte Cassa behållningar, Uppbördsböcker och Docümenter skola inventeras. *Uppb. R. 1739. §. 10.* 3) Vidare måste uppgöras ordentelig *Balance-räkning*, hvarutinnan bör urskiljas hvad som uppkommit genom tillgrepp, hvad som endast är anmärkt, hvad af tjensteförsumelse kunnat tillkomma, eller hvad hos de skattskyldige inestär. *KRB. 28 Nov. 1788.* 4) Är Balance målet uppkommit i KammarRätten och under dess pröfning i första instancen, och för dess utredning andra personers biträde lempeligare kunna nyttjas än redogörelseWerkens egna tjenstemän, skall KammarRätten derom hos Kgl. Majst underdånig hemställan göra. *KRI. 1814. §. 17.* 5) Göres anmärkning i balance-mål af LandsContoiret, dömer Landshöfdingen deröfver i första instancen; och skall utslaget alltid underställas KammarRättens ytterligare pröfning *KRI. 1814. §. 11.* men angår det någon Stads uppbördsbetjent, hör det under allmänna StadsDomstolarnes pröfning och afgörande. *KB. 28 Mart. 1801.* vanligtvis RådstufvuRätt, och då dess ledamüter sjelfve stå i ansvar för Krono-uppbörden *§. 29,* tillförordnad extra RådstufvuRätt. 6) E-

mot KammarRättens Utslag i balance-mål, som in-
nefatta brottsligt förhållande hvarå ansvar bör föl-
ja, få underdåniga besvär anföras hos Kgl. Maj:t
i Dess JustitieRevision. *KB. 21 Jun. 1814. jfr. S.*
51. och skall i Besvårs anvisningen tjena till ef-
terrättelse KF. 23 Mart. 1807. S. 29. 38. 39. KB.
2 Sept. 1818.

*S. 486. Omsorg att förekomma Kronans förlust
genom Balancer.*

Till åstadkommande allmän öfversigt af hvad
i detta ändamål blifvit stadgadt, sammanföres här i
ett sammanhang hvad eljest på spridda ställen fö-
rekommer, neml. 1) att uppbördsman ej är compe-
tent till emottagande af tjenst innan han borgen
för sig stält. *S. 26. 1. äfven som honom icke hel-*
ler tillåtas flere loflige företag, när dervid säker-
heten för de allmänna medlen kunde vedervå-
gas. S. 26. III. 2) att ny uppbörds anställande ic-
ke tillåtes förr än för den föregående fullstän-
digt redovist är S. 474. 3) Att terminerne för upp-
börds-stemmorne måste kungöras Landshöfdingen,
på det han må kunna tillse att med lefvereringen
ej fördröjes. S. 453. 4) Att alltid i Uppbördsbok,
ej å Bilängd, de gjorde uppbörds betalningarne sko-
la anteknas. S. 452. 5) Att intet uppbördsmans
eget quitto är gällande utan behörigt annotationsbevis,
S. 456. samt att uppbörds extracter till Landshöf-
dingen skola insändas. S. 457. 6) Att inga rester
tillåtas utan att de verificeras med pantlistor och
restlängder. S. 477 7) att ingen uppbörd för re-
sters afbetalande får ske innan det löpande skatte-
årets utskylder blifvit till fullo af den restskyldi-

ge betaldte. §. 451. 8) Att uppbördsmedlen utan uppehåll, å ort som vederbör, skola inlemnas, §. 469. och derefter publico loco, jemväl under ytterligare säker eftersyn förvaras. §. 470. 9) Att räkenskaper inom fastställd så korrt tid som sakens natur medgifver, måste ingifvas och noga controleras. *Cap. IV.* 10) Att om behof göres, restransakningar och inventeringar skola anställas till utrönande af rätta förhållandet §. 481. 507. o. s. v.

IV. C A P.

OM REDOVISNING.

§. 487. *Redovisning?*

Redovisning består uti den noggranna räkenskap, som måste göras för alla de kronans intrader hvilka af Uppbördsmännen upptagas, till vederbörande Werk ingå, och för Kronans behof utgifvas. Enahanda är ock förhållandet vid de allmänna Werk och Inrättningar hvilka hafva vissa medel sig tillslagne och under egen förvaltning. — Angelägenheten deraf att publike medel varda i förreskrifven ordning redoviste inses lätteligen vid eftersinnande deraf att högst viktigt är, att de ej användas till andra bruk än hvar till de äro anslagne; och att i möjligaste måtto deras förskingring måste förekommas,

§. 488. *Formulairer.*

Som nödigt är att kronans och alla publike räkenskaper 1) uppgöras redigt och ordenteligt, så att de medföra klarhet och tydlighet i *Sfversigten* af de till redovisningen hörande medlen: 2) att de medgifva och lätta nödiga *controller*, och i sammanhang dermed säkerhet emot fördöljande af tillgrepp, förskingring och underslef: samt 3) ändteligen på det sätt inrättas att flere särskildta och partiella räkningar utan särdeles omgång kunna *sammanbringas* till vidsträcktare omfattning och i sig innebära möjlighet af *Sfverskådning* af det hela: men dessa fordringar ej skulle kunna uppfyllas om det vore hvarje redogörare efterlåtitt, att efter sin insigt och sjelftagen methode uppsätta sin redovisnings-räken-

skap; så äro af sådana anledningar vissa Formulairer föreskrifne, att ovilkorligen följas vid räkenskapernes upprättande. - Med *Formulairer* förstås derföre här de föreskrifter som äro gifne för allmänna räkningarnes inrättning, både till *form* och *titlar*; hvilka föreskrifter bokstafveligen, dock mutatis mutandis, vid räkenskapernes författande måste följas; och gäller ännu i detta ämne hvad f. d. varit förordnad, att hvarje ränta bör hafva sin särskildta räkning, och flere räntor under samma titel icke sammanföras och förblandas. *Landsh. Instr. 1687. §. 20.*

§. 489. Indelning.

De angående redovisningen förekommande ämnen kunna sammanbringas under 2:ne hufvud-afdelningar, nemligen *I. Räkenskaperne*, *II. Controlerne* öfver deras rigtighet.

I. Afd. Räkenskaperne.

§. 490. Allmänna omständigheter.

Vid räkenskaperne märkas såsom utgörande hufvudsakeliga omständigheter 1) deras särskildta slag; 2) Verificationer hvarmed de måste bestyrkas; 3) Tiden då de skola vara färdige att på vederbörliga ställen ingifvas för att öfverses och granskas; 4) de Ställen dit de ingå.

§. 491. 1) Särskildta slag.

A) *Special räkning för Fögderie, Stad och Bergsfögderi.*

Kallas ock *Hufvudräkning* eller *Årsräkning*;

samt innefattar årsvis redovisning för ett skatte år i anseende till uppbörd och utgift ända till räkenskapsårets utgång d. 31 Augusti näst efter uppbörds årets slut. Denna räkning är stald på Debet och Credit; och i båda två skola antekningarne ske under visse Uppbörds och Utgifts titlar samt Lefvereringar. I *Debet* upptages allt hvad för året till uppbörd förefallit, så väl för Statsverkets som för åtskillige publice Werks och Inrättnings räkning; och på det Persedle-skatternes verkliga värde må synas; så skola ej allenast kronans behållna Jordboks och Mantalsräntor, utan ock indelste och disponerade räntor, efter de fastställdte markegångsprisen årligen uträknas och i räkningen införas. I *Credit* åter afföras alla de poster som i stöd af författningarne blifvit afkortade, utom eller efter Staterna anordnade och utbetalste; hvad som är lefvererat till LandtRänteriet; och hvad som ännu kan vara utestående: hvarvid jemväl iagttages indelste, anslagne hemansräntors och spanmåls förvandlande i penningar efter markegångs priset. Derefter förekommer såsom n. m. utgörande en del af specialräkningen, den förut särskildt författade, så kallade *Restantie-räkningen*, som specifikt i Debet för år och räntor under vissa hufvudtitlar upptager allt hvad ifrån de föregående åren är utestående, samt i Credit, hvad deraf under året blifvit afbetaldt, af vissa anledningar afkortadt, till Landtränteriet eller andra Werk inlefvererat, eller såsom ännu obetaldt utbalanceras. Sidst författas ett generelt Sammandrag öfver hela special-räkningen, hvilket under 5 allmänna titlar neml. 1) Stats medel; 2) Riksgäldsmedel; 3) Utskylder till diverse Werk och Inrättningar; 4) Uppbörd af annorstädes de-

biterade medel; samt 5) de föregående årens restantier, utvisar hvad af hvarje uppbörd afkortadt, och lefvereradt blifvit, samt ännu hos de skattskyldige utestående är; hvilka alla Titlars summor måste öfverensstemma med hvad special-räkningen specifikt uppgifvit. *HFI. 1688. §. 16. HSI. 1689. §. 11. KC. o. St. C. B. 20 Dec. 1821.* Denna special-räkning upprättas af Häradsskrifvaren i Fögderiet och underskrifves af honom och Fogden gemensamt: derföre är det Fögdens skyldighet att innan räknings årets slut tillställa Häradsskrifvaren alla till räkningens uppgörande nödiga handlingar: och bör räkningen vara färdig att till d. 1 October ingifvas till LandsContoiret in tripplo. *KC. o. St. C. B. 14 Maji 1823:* af hvilka ett exemplar genast öfversändes till Kl. StatsContoiret, det andra med LandsBoken afgår till Kl. KammarCollegium, och det tredje blifver kvar vid LandsContoiret: och är n. m. ej i bruk hvad *HSI. 1689. §. 11.* föreskref angående concept räknings ingifvande till LandsContoiret, granskning där, rättelser innan den renskrifven återlemnades m. m. — På enahanda vis, som nu uppgifvit är, skola ock Städernes och Bergsfögderiernas special räkningar upprättas.

§. 492. B) *Summarisk räkning för Fögderie.*
(*Stad o. Bergsfögderi*).

Upprättas jemväl af Häradsskrifvaren, som för dess författande skall erhålla nödiga uppgifter af Kronofogden; och underskrifves af båda. Den bör lika som special räkningen upptaga hela uppbörden från uppbörds årets början till slut, äfven som de skedde utgifterne och lefvereringarne; men till undvikande af vidlyftighet varda här alla titlar sum-

mariskt utförde; undantagandes lefvereringarne; hvilka böra specifikt upptagas. Äfven denna räkning bifogas sluteligen ett sammandrag, som utvisar ännu mera summariter huruledes de i den sedermera afgifvande special-räkningen för året debiterade eller såsom rester indragne medlen blifvit utgifne, lefvererade eller ännu äro såsom restantier utestående. Summariska räkningen skall afslutas uppbörds årets sidsta dag, d. 30 April hvarje år, och genast derefter till Landshöfdingen aflemnas.

Särskild summarisk Räkning skall ock föras öfver Riksgälds-Contoires fonder, hvilken, enligt Riksgälds-Contoires meddelte formulair 13 Jul. 1789. o. 16 Mart. 1797. upptager i *Debet* a) föregående årens inbalancerade restantier och b) det löpande årets uppbörd; samt i *Credit* redovisar hvad af års-uppbörden och förra årens restantier blifvit antingen behörigen afkortadt, till Landt. Ränteriet under utsatta dagar lefvereradt, eller ock till nästkommande års räkning såsom utestående balanceras. Denna räkning afslutes den sista Augusti och åtföljer n. m. special räkenskapen till Lands Contoret. *KCB. 14 Jun. 1824.*

§. 493. C) Landtränteriets Special Räkning.

Upprättas af Landträntermästaren, och är egentligen en på *titlar*, för calender året, formerad *Cassa Journal*, som specifikt för hvarje dag upptager både hvad som influtit och blifvit utbetaldt, utan afseende på det år hvartill inkomsterne eller utgifterne höra, så att på ett ställe utvisas alt hvad vid Ränteri-uppbörden förekommit intill den dag då räkningen afslutes. Uti denna räknings *Debet* skiljes, hvad Stats medlen angår, uti 2:ne särskild-

ta afdelningar, nemligen emellan Uppbördsmäns levereringar och diverse levereringar: till de förra hör allt hvad i Länet varande Uppbördsmän på sina uppbörder aflemnat, hvilket enligt deras Reversaler bör påföras ifrån de i Landsboken ingående Special räkningarne: till de sednare hör allt hvad som influtit i sådana uppbörds poster, hvilka i något krono uppbörds räkenskap icke varit debiterade och hvarföre LandtRäntmästaren är första Uppbördsmanen, och skola de uppställas under deras med Riks-Statens öfverensstemmande titlar. I *Credit* af föras 1) Utbetalningarne enligt anordningar utom Stat eller efter Riks-Statens hufvudtitlar. 2) Remisser till Kl. Räntkammaren. 3) Balance, varande antingen a) Behållning, b) under leverering eller c) Förskotter till liquid och redovisning: så att sålunda Debet och Credit komma att slutas med enahanda summor. — Likaledes förhålles med åtskilliga Werks och Inrättingars medel, hvilka ingå till Landträneriet, och derifrån till de resp. Werken öfversändas. — Alla dessa sålunda i Ränteri special räkningen redoviste medel omslutas ändteligen till ett *Sammandrag*, utvisande under de upptagne hufvudtitlarne, dock utan dag och datum, både i Debet och Credit de in- och utgående balancerne, tillika med uppbörd, remisser och utgifter, samt total-summorne öfver alla de åtskillige medel för hvilka det åligger Ränteriet redovisnings skyldighet. Denna specialräkning slutar sig med kalender året, varandes således ultimo Decembr. dess afslutnings dag, måste vara färdig d. 30 April, och skall då i 3:ne exemplar till Lands Con-
toiret afgifvas.

§. 494. D) *Årsräkning öfver anordningar utom Stat.*

Års redogörelse för extra och föränderliga utgifter, f. d. under namn af Anticipationer, men som n. m. få anordnas af Landshöfdingen, skall jemväl särskildt af Lands-Kamreraren och Landtränsmästaren uppgöras och underskrifvas, beledsagad af 2:ne tillhörande Förteckningar och original-Verificationer öfver 1) utbetalde anordningar utom Stat och 2) utbetalde anordningar efter årets RiksStat, för fångars skjuts och underhåll, medicamenter m. m. hvarunder äfven Durchmarche kostnaderne begripas, hvarföre särskild räkning för dem upphört. Denna årsräkning skall inom den 1 Junii påföljande året, för det förflutna, till Kammar-Collegium insändas. *KC. o. St. C. B. 20 Dec. 1821. mom. 9.*

§. 495. E) *Landträn. räkning öfver lefvererad Krono-Uppbörd för nästföregående räkenskaps-år.*

Här upptages i *Debet*, enligt uppbördsmännens reversaler, alla lefvereringar som blifvit gjorde, under utmärkande af skillnad på hufvud skatte, titlarne, samt om de för löpande årets skatter influ-tit eller äro ifrån de föregående åren. I *Credit* åter upptagas, med hänvisning till special-räkningen, de lefvereringar, som hvarje i Länet varande uppbördsman gjort inom d. 31 Dec. 30 Apr. och 31 Aug. på det räkenskaps-år hvarföre redovisningen sker; hvarvid ock göres skillnad på skatternas särskildta slag och hufvud titlar. Denna räkning skall n. m. vara fullbordad till den 1 Octob. hvarje år.

§. 496. F) *Chartæ Sigillatæ räkningen.*

Uppgöres gemensamt af LandsKamreraren och Landt-Räntmästaren för hvarje calender-år, medelst anteknande både af det stemplade papperet efter dess påstemplade värde, och de contante penningarne; så att i *Debet* intages Balancen från förra året, hvad som blifvit uppburit igenom försäljningen, och hvad som ifrån Chartæ Sigillatæ contoiret är emottagit: I *Credit* åter hvad som af chartor blifvit till försäljning utgifvit; hvad som är lefvererad antingen till Chartæ Sigillatæ verket tillbaka i maculerade chartor eller enligt special räkningen i contant; samt ändteligen hvad Behållning är antingen i LandtRänteriet eller hos försäljningsmännen. Denna räkning bör vara färdig d. 31 Mart. för nästföregående året och jemväl in tripplo afgifvas.

§. 497. G) *Särskildte LandtRänteriets Räkningar.*

Ehuruväl de till åtskilliga Werk och Inrättningar hörande medel, hvilka ifrån Upphördsmännen inlefvereras till LandtRänteriet, redovisas i dess special räkning, och derefter i LandsBoken intagas, skola dock öfver dem särskildta räkningar upprättas, och en del af dem till sina resp. Werk, inom föreskrifne terminer insändas. Sådane särskildte räkningar äro i allmänhet, och där locala omständigheter ej inträffa, öfver 1) Statsmedlen; 2) RiksgäldsFonderne; 3) Passévolance medlen; 4) Wadstena Krigsmanshus medlen; 5) Spinhus medlent; 6) Saltpetter och Krut försäljnings medlen; 7) Ridderskapets och Adelns afgift till Riddarhus cassant; 8) Kurhus medel; 9) Skogsplanterings medel.

§. 498. H) Landsboken.

Landsbok författas Länsvis och, såsom grundande sig på Läns uppbördsmännens specialräkningar, utgör den egentligen ett generelt *sammandrag* af hela Länets allmänna uppbörd för hvarje uppbörds år, och tillika ett *summariskt Bokslut* öfver hvad i Fogdarnes, LandtRäntmästarens m. fl. specialräkningar finnes upptagit såsom *infltutit* eller *utgifvit*. Den omfattar tiderymden af ett räkenskaps år: deruti intagas ej allenast de uppbörder, som äro under Krono-Fogdarnes redogörelse utan ock all annan Krono uppbörd, såsom af Städer, Bergsfogderier, Academier, Regements - stater m. fl. äfven som flere publike medel, såsom Saltpetter medel, Passevolance medel m. fl. hvilka äro under Stats-Werkets eller Kronans disposition; men ej sådane Werks; som en gång för alla hafva fått intrader sig till egna stater anordnade. För Landsbokens uppgörande gäller ännu det Formulair, som varit vanligt före 1729 hvars methode upphäfdes *KB. 22 Sept. 1731. KCB. 23 Aug. 1766. o. 6 Febr. 1786.* Landsboken skall öfveralt i sina särskildta delar inträttas med Debet och Credit samt innehålla följande afdelningar: I) *Balance räkning* ifrån föregående årets Landsbok, öfver hvad Kronan blifvit skyldig och har att fordra, emedan många Poster kunna vara förfallne både till uppbörd och utgift, som vid räkningens afslutnings dag ej kunna hafva blifvit liqviderade; hvarvid iagttages, att de efter Landtränteri räkningens afslutande verkstälde och i Uppbördsmännens specialräkningar afförde lefvereringar särskildt sammandragas under 2:ne afdelningar, neml. lefvereringar inom d. 30 Apr. och lefvereringar inom 30 Aug. så att dessa afdelningars summor

särskildt synas afskiljde ifrån de verkelige restantierne. *KC. o. St. C. B. 20 Dec. 1821. — II) Capital räkning*, som är ett sammandrag af Bokslutet, utvisande Skuld och Fordran från förra året, samt Utgift och Inkomst för det löpande året, och ändteligen Skuld och Fordran till det instundande året; nemligen i Debet a) Balance, Kronans skuld från förra året; b) Afkortningar; c) Anordningar; d) Lefvereringar och Utbetalningar; samt e) Kronans fordran vid årets slut: Och i Credit: a) Ingående Balancen, Kronans fordran från föregående året; b) Kronans inkomster för det löpande året; summariskt för hela Länet under särskildta hufvudtitlar, som innefatta vissa räntor; samt ändteligen c) Kronans skuld till det påföljande året. — *III) Öfverdrags räkningen*, eller Räkning öfver Uppböörden och Inkomsterne i hela Länet, upptagande i Debet summorne af de särskildta räntorne efter sina hufvudtitlar, och i Credit, summariska specificationer hvarifrån medlen blifvit levererade: och ändteligen *IV) Afkortningarne* och *V) Anordningarne* under jemväl sina hufvudtitlar från vederbörandes special räkningar upptagne, utvisande således inkomst och utgift med hvarje conto in specie, samt slutsumman med hvar och en. — Dessa räkningar författas af Läns-Bokhållarena i de Län de finnas, eller i annat fall af LandsKamreren. *LBI. 1780. §. 2.* och underskrifves Capital-räkningen efter det formulair som är gifvit i *KF. 21 Aug. 1733.* — Till Landsboken bifogas ändteligen samtelige uppbörds-männens special-räkningar.

§. 499. 1) *Andra LandsContoirets Råakenskaper.*

1) Under benämning jemväl af Landsbok fö-

res. en särskild, till inrättningen med ordinarie Landsboken likadan Räkenskap öfver allmänna Be- villningen och RiksgäldsContoirets öfrige Fonder. 2) Chartæ Sigillatæ räkningen uppgöres och under- skrifves af LandsKamreraren och LandtRäntmästaren gemensamt. §. 496. 3) Öfver Landtmätares bötes me- del föres särskildt räkning som till KammarColle- gium inlemnas. KCB. 8 Febr. 1803. 4) Likaledes Års-redogörelse räkning för extra och föränderliga utgifterne, dem Landshöfdingen n. m. formelt an- ordnar. §. 494.

§. 500. K) Uppbörds Relation.

Är ett i yttersta korthet, generelt för hela Länet författadt Sammandrag, till öfersigt af upp- börd och utgift för nästförflutne uppbörds år. Den afgifves af Landshöfdingen genom LandsContoires expeditionen, i form af räkning, upptagande Ba- lancerne ifrån sidst upprättade relation och så att sidsta årets Uppbörd noga skiljes ifrån hvad å de äldre restantierne ingått, samt att Lefvereringarne inom och efter uppbörds årets slut, Anordningar och Afkortningar i särskildta columner upptagas: hvar till kommer uppgift af det löpande och de fö- regående årens restantier, och i särskildta colum- ner hvad deraf blifvit anordnadt, lefvereradt el- ler utestår, samt huruvida restantierne tillkommit under varande Landshöfdings tjenstetid eller äro äldre, och ändteligen i hvad mån de blifvit min- skade. Till denna Relation bifogas ytterligare det vid uppbördsrådens sammanträde för summariska räkningarnes aflemnande förda Protocoll; Lands-

Kamrerärens Memorial angående redogörelserne; Landträneri cassa Inventarium; Berättelser om rest-ransakningar, i händelse sådana blifvit hållne; samt Förteckningar på under rättegång varande poster, bortflyttade personers restantier, och proprie balancer som kunna vara. Altsammans beledsagadt med särskild underdånig skrifvelse till Kgl. Maj:t, innehållande orsakerne till det varande förhållandet; dock insändes Relationen till Kongl. KammarCollegium, som den samma med eget utlåtande till Kgl. Maj:t öfverlemnar: och bör tillika ett exemplar af relations räkningarne afgifvas, för att i Kgl. Collegium förvaras.

§. 501. L) *Hufvudböcker.*

Sålunda kallas i allmänhet vid Kronans och andra publike räkenskaps-Werk, de Hufvudräkningar hvilka, i någorlunda lika form med Landsboken författas, och hvarvid jemväl föreskrifne Formulairer skola följas. Så hafva Regementerne, TullWerket, Wadstena Krigsmanshus, Academierne, Postverket, Domkyrkorne m. fl. sina Hufvudböcker, efter Werkens inrättning grundande sig på special räkningar o. s. v.

§. 502. 2) *Verificationer.*

Uti Kronans räkenskaper får icke något påföras i Debet eller afskrifvas i Credit, utan att vara styrkt af verificationer, hvarmed menas handlingar, som besanna riktigheten af de i räkenskaperna gjorde uppgifter, och följer otvungit att sådane handlingar måste vara utgifne eller till riktigheten bestyrkte af annan person än redogöraren

sjelf. På sådan grund kunde de föras till control-
 lerne; dock upptagas de här, dels emedan de o-
 vilkorligen måste åtfölja räkenskaperne; dels med
 dem måste granskas och controlleras. Säsom ve-
 rificationer till Uppbördsmännens Debet äro gäl-
 lande Jordeboks Förändrings, Behållnings och Kro-
 no-tionde Extracter, Bevillnings Längder, Saltpet-
 ter Längder o. s. v. till deras Credit åter Afkort-
 nings Längder, Rest Längder och Pantlistor, Afför-
 rings ordres, Anordningar till utbetalning, fast-
 stälde Stater och behörige Quittencer af dem, som
 medlen i laglig väg fått uppbära o. m. d. Alla
 de verificationer, som ej mera än en gång begag-
 nas, skola *in originali* bifogas räkenskaperne, och
 sedan, för hela Länet, sammanbringas uti den
 Landsboken vidfogade verifications boken. — Så-
 som verificationer till de efter öfverdragningar och
 omslut författade räkenskaper, tjena likaledes de
 räkningar som derföre ligga till grund. — Ena-
 handa är ock förhållandet med alla öfriga Werks
 Hufvudböcker, att de böra med sina verifications-
 böcker beledsagas.

*§. 503. 3) Tid för räkenskapers af-
 gifvande.*

Angelägenheten fordrar att Kronans och an-
 dra allmänna medel varda, efter görligheten, utan
 uppehåll redoviste, på det att under längre tids
 utdrägt med redogörelsen, underslef och försnill-
 ningar ej må befrämjas. Vissa tider, lempade ef-
 ter möjligheten af medlens ingående, hvilket, hvad
 de egentliga KronoUtskylderne angår, vanligen
 sker årsvis, hafva derföre blifvit utsatte, då, ef-

ter det uppbörden hunnit för sig gå, Redogörare äro pliktige att sina räkenskaper afgifva. Fogdarnes summariska räkningar böra derföre hos Landshöfdingen aflemnas vid uppbörds årets slut d. 30 April, och special räkningen, som fordrar någon längre tid för uppsättande och renskrifning, d. 1 October näst efter utgången af det uppbördsår hvarföre redovises. *KC. o. St. C. B. 14 Maji 1823.* och det vid 1 Rdr. dagabot. *HSI. 1689. §. 10, 11. Uppb. R. 1739. §. 8. m. fl.* Landtränstmästarens special räkning d. 30 April, uppbörds räkning d. 1 October näst efter räkenskaps året. Chartæ Sigillatæ räkningen d. 31 Martii näst efter det calender års slut hvarföre redovisning sker. Landsboken ändteligen för det uppbörds och räkenskaps år, som slutat på nästföregående Calender år, d. 1 Julii hvarje år; Uppbörds relationen afsändes vid September månads slut. *KCB. 10 Aug. 1803.* — För andra Werks medel, de må gå igenom Landtränsteriet och in i Landsboken, eller till Werkens Förvaltningar och in i deras Hufvudböcker, äro andra tider och äfventyr föreskrifne, hvilket här för vidlyftigt att upprepa kan ses hos LUNDEQUIST p. 671.

§. 504. 4) *Ställen för räkenskapers afgifvande.*

Desse äro så anordnade att uppbördsmän och redogörare aflemna sina räkenskaper inom föreskrifne tider till de Embetsmän och Embetsverk, hvarunder de äro lydande, eller medlens natur och bestemmelse det kräfver. Således ingå Fogdarnes och Landtränstmästarnes räkenskaper, hvad angår

Krono utskylderne, Bevillningsmedel m. m. till LandsContoiret. Ifrån LandsContoiret ingifvas de sedermera, jemte de deraf formerade Landtränskaperne till KammarCollegium, hvarifrån de vidare öfverlemnas till KammarRätten: och af Special och summariska räkningarne samt Landtrante-riets särskildta uppbördsräkning skall jemväl lemnas StatsContoiret del; hvadan af dessa nu nämnde räkenskaper skola författas 3 exemplar: ett att stadna vid LandsContoiret: ett att jemte Landsboken ingå till KammarCollegium och sedan KammarRätten: ett ändteligen att insändas till StatsContoiret. — Så tillgår ock med räkenskaperne för publike Werk och Inrättningar, att dels hos deras Styrelser aflemnas redogörelse för den uppbörd som för Werken skedt, dels att deras styrelse och förvaltningar ingifva sina räkningar antingen till LandsContoiret, om de angå Kronans och RiksgäldsContoirets medel, hvarefter de intagas i Landsboken, eller directe till KammarCollegium eller KammarRätten, om de angå de under Werkens egen förvaltning lemnade, och gemenligen till inrättningarnes uppehållande anslagne medel.

II Afd. Controller.

§. 505. Controll?

Med Controll förstås sådan åtgärd hvarigenom vill åstadkommas säkerhet derom, att Uppbördsman och Redogörare ej må åtkomma att fördölja gjord uppbörd, eller påföra utgifter som ej äga sin rigtighet: tyven som att medlen alltid fin-

nas oförskingrade till hands uti vederbörliga cas-
sor. Till controller höra visserligen Verificatio-
ner, Pantlistor, Annotationer m. m. som likväl
synas mera specielt förbundne med de ämnen
hvari de blifvit föreskrifne, hvarföre de ock alla-
redan på sina rum äro omtalade. Här anmärkas,
såsom endast räkenskaps controllen angående 1) *Rä-
kenskaps methoden.* 2) *Inventeringar.* 3) *Revisioner.*

§. 506. 1) *Räkenskaps methoden.*

Den som tager närmare kännedom af Kame-
rala räkenskaps methoden i Sverige, måste twif-
velsutän medgifva, att den varit invecklad utöf-
ver hvad behofvet kunnat fordra. Anledningen
härtill har varit att man, ifrån stora missbruk,
oreda och flathet i redovisningsverket, öfvergått
till alfvarsamare åtgärder på en tid, då arithmeti-
kens tillämpning till det Kamerala Bokhålleriet ej
torde varit så väl uttänkt; hvartill än vidare kom-
mit mångfalden af egennyttans uppfinningar till
undandöljande af allmänna medel, hvilkas till-
grepp sällan anses med det rättvisa föragt som dess
otillbörlighet förtjenar: och ändteligen att stora
svårigheter måst undanrödjas, som härleda sig från
mängden af skatte-titlar samt deras förvandlingar
och förhöjningar. Flere gånger hafva förbättrin-
gar i allmänna Räkenskaps methoderne varit på-
tänkte och försökte. 1729 års Författning derom
ägde dock ej länge bestånd, och Kgl. Förkortnings-
Commissionens project till ändring i räkenskaper-
ne lærer aldrig hafva blifvit antagit. I partiella
stycken äro många ändringar med nytta införde:
och hufvudsakeligen har Räkenskapsverket blif-

vit stäldt på redig fot genom *K.C. o. St. C. B.* 20 *Dec. 1821.* och de derjemte utfärdade, till åtföljd anbefalldte *Formulaire*. Så har man nu mera kommit till önskelig enkelhet häruti, och bragt *RedovisningsWerket* derhän, att föga deruti torde vara att förbättra. Uti den för det närvarande föreskrifne räkenskaps methoden ligger nemligen betydlig kontroll på räkningarnes rättighet, emedan uppgifterne skola göras på det sätt, att medelst öfverdragningar, omslut, sammandrag och i flere afseenden omvexlande åsigter, den ena summan kommer att controllera den andra. Härtill hör ock, hvilket är af särdeles vigt, att restantierne alltid särskildt måste redovisas, och det löpande årets inbetalningar gälda det löpande årets utskylder, samt hvad derutöfver betalas i räkningarne, uttryckeligen föras på den restantie-titel dit den hör, de yngre framför de äldre m. m. som förut är anmärkt §. 451. hvarigenom ock åstadkommes att orredlige uppbördsmän ej åtkomma att med influtne restantie medel betäcka ådragne *proprie balancer*. I öfrigt hör ock hit hvad tillförene om *Formulaire* sagdt är §. 488.

§. 507. 2) *Inventeringar.*

Verkställas medelst undersökning derom att de penningar som uti *Cassor*, enligt räkenskaperne böra vara, derstädes finnas och äro i behåll. *Regulariter* bör inventering i *Landtränterierne* anställas vid *hvar månads slut*; och förrättas af *Landshöfdingen* i närvaro af dem som hafva nycklarne till ränteri *cassans kista* §. 470. Såsom förberedelse härtill åligger det *Landträntmästaren* att da-

gen förut uppgifva *cassa inventarium*, äfven som LandsContoiret att uppvisa sin *Calculation*, eller Controllräkning öfver den Behållning som i ränteriet bör befinnas, hvilken före inventeringen uppvisas för Landshöfdingen och af honom påskrifves; och vid sjelfva förrättningen föres protocoll och upprättas, efter gifvit formulair, *Cassa inventarium*, hvilket till StatsContoiret i första början af nästpåföljande månad insändes. *Landsh. I. 1734. §. 28. Uppb.R. 1739. §. 6. St. C B. 30 Jan. 31 Maji 1749. o. 4 Nov. 1782.* Dessutom bör ock af Landshöfding, när som häldst nödigt pröfvas, *extra inventering* anställas, *St. C B. 9 Jan. 1746.* — Så kan ock ytterligare extra inventering göras *ex improviso*, hvarom förordnas af Presidenterne i KammarCollegium, KammarRätten och StatsContoiret, som utse förrättnings personen, hvilken då, i egenskap af vice Landshöfding, inventeringen fullbordar. *KB. 21 Jun. 1814.* — Så beskaffade också inventeringar som nu nämnde blifvit skola ock, tid efter annan, göras vid de Werk och Inrättningar som hafva någon egen drätsel-förvaltning.

3) *Révisioner.*

§. 508. Revision?

Med revision förstås en förrättning hvarvid noga genomgås och granskas 1) de afgifne räkenskaperne till deras innehåll, methode och siffra: 2) giltigheten af de verificationer hvaraf de bestyrkas: 3) Drätsel och uppbörds Författningarnes vederbörliga tillempning och verkställande. Uppkommer under detta arbete någon anledning att i

ett eller annat afseende af Redogörare eller Förvaltningsverk vore feladt, skall sådant skrifteligen uppgifvas; och sedan han som uppgiften angår, blifvit hörd, deröfver resolveras. Så beskaffad uppgift kallas *Anmärkning* eller *observation*. — I allmänhet är anmärknings frihet vederbörande Revisorer utan inskränkning eller ansvarighet förundnad; häldst ock ingen anmärkning ifrån KammarRättens revisions contoirt utställes till communication utan KammarRättens tillåtelse; dock om gjord anmärkning utan communication af KammarRätten förkastas, men medelst underdåniga besvär hos K:l. Maj:t fullföljes och äfven af K:l. Maj:t ogillas, skall anmärknings författaren böta och gifva skadestånd. *KRI. 1814. §. 10.* Jemväl, om anmärkning göres uti KammarRätten eller LandsContoïret rörande origtig tillempning eller bristande verkstälighet af de om Kronans räntor och inkomster gifne Författningar, och tillika skulle åsyfta annat förhållande än förut blifvit iagttagit, och leda till ökade utgifter, samt anginge någon *hel Menighet*, skall, innan så beskaffad anmärkning till communication med vederbörande utställes, derom göras underdånig hemställan hos Kgl. Maj:t och Dess nädiga Beslut derom afvagas. *KB. 16 Oct. 1816. o. 1. Febr. 1825.* — Revisioner anställas i åtskilliga Embetsverk, och uppgifvas i följande §§.

§. 509. A) *LandsContoïrets.*

LandsContoïret åligger det att probera och revidera alla derunder lydande redogörares dit ingifne så kallade Landträkenskaper, såsom Fogdarnes, Landträntmästarens m. fl. ehvad de angå Kro-

nans egna uppbörder eller andra Werks, såvida de i Landsboken intagas och i Capital räkningen öfverdragas. I följd deraf skall Landskamreren infordra Uppbördsmännens årliga räkenskaper och öfriga dithörande handlingar, jemnföra sammandrags och summariska räkningarne med special räkningarne, och dessa allesammans med verificationerne, samt ingalunda antaga någon post till afkottning eller såsom lefvererad utan under sin rätta titel, och så vida den är med skäl och verification försedd: tillseendes dervid att under constante behållningarne endast upptagas verkligen för handen varande penningar, men ingalunda Förskotts-documenter, Förskrifningar eller Quittencer. *KC. o. St. C. B. 20 Det. 1821. Motz. 8.* äfven som att revisionen icke i någon måtto lemnas ofullständig, eller att något varder utbalanceradt under löfte om framdeles anskaffande verification: på grund hvaraf ock aldeles är förbjudit, att, då stridiga omständigheter förekomma, afskrifva dem med den mening: *till KammarCollegii och KammarRättens vidare skårskådande och godsfinnande. LBI. 1688. §. 19. KF. 21 Aug. 1733.* Hvad som anmärkes bör skrifteligen utföras, hvilket communiceras den, emot hvilken anmärkningen är stald: angår anmärkningen någon Debets-post och den erkännes samt eljest finnes ostridig och klar, resolverar Landshöfdingen deröfver, samt låter indrifva* och i räkningen upptaga den; men förblifver anmärkningen stridig, då skall posten utföras såsom balance och hör till KammarRättens afgörande; och bör i alla händelser Observationen, Förklaringen och Resolutionen biläggas verifications boken för att komma till KammarRättens kunskap. *KF. 4 Jul.*

1735. KR. 13 Nov. 1739. §. 8. Förmenar någor, igenom Landshöfdings beslut i Anmärkningsmål, sig vara för när skedt, får han, under iagttagande af hvad i Besvärs-anvisningen föreskrifves, deröfver klaga i Kgl. KammarRätten inom 30, 45 eller 60 dagar, efter orternes afstånd ifrån Stockholm. KF. 2 Jun. 1736. I öfrigt skall Landskamreraren blifva Kronan ansvarig för alt hvad vid Landsbokens reviderande i KammarRätten han kan finnas hafva bordt observera, men underlåtit. KB. 21 Jan. 1735. — Likaledes böra ock i särskildta FörvaltningsWerk, hvilkas räkenskaper ingå till KammarCollegii och KammarRättens revision, Hufvudböckerne förut igenom vederbörande Embetsmän och Styrelsers försorg genomgås och granskas.

§. 510. B) Kgl. KammarCollegii.

Till KammarCollegium skola, inom föreskrifne tider och vid den dagbot utsatt är, §. 503. så väl alla Landsböcker och andra Kronans räkenskaper som ock flere publike Werks Hufvudböcker, LUNDEQVIST p. 671. ingifvas att derstädes revideras, egenteligen till methoden och hufvudsummorne, samt collationering och jemnförelse emellan de räkningar som hafva sammanhang med hvarannan, hvilket alt bör vara fullgjordt inom en månad sedan räkenskapen till Kl. Collegium inkommit. Således åligger det Province Contoires Kamrerare att så snart Lands och Jordböcker inkomma, efterse huruvida Jordeboken slutar sig med lika tal till Hemantal och Jordeboks ränta, som den förra innehåller och de följande årens Jordeboka förändrings'extracter utvisa böra vara, samt skaffa besked, om an-

ledningar äro till deras infordrande: huruvida alla special räkningarne åtfölja Lands eller Hufvudboken, om de äro riktigt underskrifne, om balancerne ifrån förra året äro tillbörligen öfverförde, om uppbördsmän finnas häfta för balancer m. m. Till bevis att detta allt är i behörig ordning verkställt, och om allt är riktigt befunnit, skall Kammereraren lemna skriftligt intyg derom å räkningens första blad: är åter något dervid att påminna, då skall anmälan derom göras hos KammarCollegium, så att rättelse må kunna ske. *KCI. 1734 §. 33. m. fl.* Och äga både Kammererare och Advocat-Fiscal att i Collegium tillkännagifva om någon räkenskap utöfver den utsatte tiden uteblifver, samt den försumelige till laga ansvar befordra.

§. 511. C) Kgl. KammarRättens.

Hos KammarRätten bör af Werk, Stater och Embetsmän anmälan göras så snart deras räkningar till KammarCollegium blifvit ingifne. *KK. 30 Apr. 1799.* och fogar då KammarRätten anstalt om deras afhemtning till vederbörande RevisionsContoir. En del räkningar inlemnas till KammarRätten directe. *LUNDEQUIST p. 675.* De inkomne räkningarne, fördelade på de 5 Revisions Contoiren, under någotdera hvaribland alla publika räkenskaper äro hörande, varda sedan både i anseende till *Uppbörds författningarnes tillempling och verkställighet, debiterings grunder, afföringar, verificationer och sjelfva siffran* noga genomgångne och granskade; äfven som tillika esterses bör att *medleus förvaltning* varit grundad på Författningar och Instructioner, samt att Behållningarne äro under tillbörlig

säkerhet, så att noga iagttages att Kronans och offentliga Inrätningars rätt och bästa, i hvad angår deras Drätsel, tillförlitligen blifva bevakade. Detta revisions arbete, och de i följd deraf författade observationer böra fullbordas inom ett år efter det räkenskaperne till KammarRätten inkommit. *KRI. 1814. §. 8. 9.* Sådan revision och KammarRätten i sammanhang dermed tillkommande domsrätt, äro alla publike Werks räkenskaper underkastade, med de i nästföljande §. nämnde undantag.

§. 512. Undantag.

Är fråga om räkenskaper ifrån något ibland Kl. M:ts och Rikets Collegier, eller annat publikt Werk med lika värdighet, eller någon dess ledamot, eller ock någon sådan högre Embetsman, som för sin befattning är endast Kl. M:t redo skyldig, skall KammarRättens åtgärd icke sträcka sig längre än att, sedan vederbörande af anmärkningen fått del och nödiga upplysningar blifvit inhemtade, utan att deröfver döma, till Kl. M:t i underdånighet insända handlingarne jemte eget utlåtande i målet. — Så äro ock ifrån all KammarRättens revisions befattning undantagne alla de Werks räkenskaper, hvilka angå endast och allenast StatsWerket och hvilkas förvaltningar stå under Riksens Ständers omedelbara inseende, såsom StatsContoirets, Bankens, RiksgäldsContoirets räkenskaper, utan äro de under vissa dertill af Riksens Ständer sjelfve, på sätt Grundlagarne utstaka, utsedde personers revision.

§. 513. RevisionsProcessen.

När utaf ett KammarRättens RevisionsContoir

anmärkningar blifvit gjorde, vare sig angående o-
 rättigheter i uppbördsposter, att för litet är vor-
 det debiteradt, mindre i räkning intagit än upp-
 burit är, bristande verificationer, fel eller miss-
 räkningar, eller hvad det vara må som med rä-
 kenskapens rättighet äger sammanhang, böra an-
 märkningarne först och främst öfverlemnas till den
 ibland KammarRättens Ledamöter som är Contoi-
 rets Inspector, hvilken, utan redogörarens höran-
 de, anmärkningarne hos KammarRätten föredra-
 ger; och anses de då af KammarRätten, såsom o-
 behöriga böra ogillas och förfalla, stadnar det der-
 vid, så framt icke anmärknings författaren på eget
 äfventyr sig deröfver hos Kgl. Majt besvärar.
 Pröfvas åter anmärkningarne äga sådan grund att
 de böra komma under öfvervägande, utställas de
 till förklaring, utlåtande och upplysningars afgif-
 vande af vederbörande redogörare och förvaltnings-
 verk: med föreläggande af tid, inom hvilken vid
 utsatt vite sådant skall fullgöras, och försumas
 denna tid varder saken på förhanden varande skäl
 afgjord och vitet förfallit *KRI. 1814. §. 10.* Sär-
 skilda iagttaganden kunna härvid förekomma; så-
 som skulle Kronans i anledning af anmärkningen
 påstådda fordran, så vidt den angår skattskyldigs
 förpliktande till högre afgifter än betaldte blifvit,
 bör tillika förordnas om reservations krafs anstäl-
 lande. *§. 483;* så vidt den angår balance hos re-
 dogöraren, det iagttagas som angående procedere i
 Balance mål jemväl förut anfördt blifvit *§. 485.*
m. m. d. Observationerne pläga gemenligen så
 författas att de äro skilde hvar för sig, och skrif-
 ne på ena sidan af arket, då på motstående blan-
 ka sida förklaringen meddelas: och angår anmärk-

ningen felande verification eller annan upplysning, åligger det Förklaranden att dem bifoga, så vida han vill undgå att efter anmärkningen dömas. Derefter, och sedan målet blifvit i alla sina omständigheter utredt, resolverar Kgl. KammarRätten, äfven utan hinder om han som anmärkningen angår, uppgifvit sin egendom till Creditors förnöjande; och är någon missnöjd med KammarRättens beslut, får deröfver hos Kgl. Maj:t anföras besvär, hvilka ingifvas i Justitie Revisions Expeditionen om brottsligt förhållande jemväl förekommit. *KB. 17 Febr. 1738. o. 21 Jun. 1814;* men eljest till den Stats Expedition hvarifrån utkommit den författning, hvars tillemplning är i fråga. *jfr. S. 51. in fn.*

S. 514. Revisions procent.

Så kallas en *douceur* eller belöning, som, i förhållande till summornés belopp, tillägges KammarRättens Betjening utaf alla de medel, hvilka verkligen inflyta i Kronans cassor i anledning af gjorda anmärkingar vid de till årsräkenskaperne hörande räkenskaper. Den är nämnde betjening anslagen till uppmuntran att med flit och uppmärksamhet handlägga revisions göromålen. Likväl är härvid att märka, det dessa procent ej utgifvas af andra medel än dem, som endast i grund af de inom observations tiden gjorde anmärkningarne *verkeligen inflyta* i Kronans eller andra allmänna cassor. Beloppet af denna belöning är stadgadt till 25 procent af den i stöd af anmärkningen ingångne summan, hvilka på det sätt fördelas, att anmärknings författaren deraf undfår 15

procent och Contoires Förmännen eller Commissarien 5 procent: af de återstående 5 procenten bekomma Secreteraren och ProtoNotarien $\frac{1}{3}$, samt Notarierne, Actuarien, Registratorn och Cancellisterne tillsammans $\frac{2}{3}$. I vissa fall är dock fördelningen annorlunda stadgad, nemligen om någon hvars pligt det varit att göra anmärkningen sådant försumat, och den genom en annans uppmärksamhet tillkommit: Cancellie Betjeningens procent dem dock förbehållen. Dessa anmärkningsprocent skola alltid af Kronan tillhanda hållas KammarRättens Betjening; men befinnes det att Redogörare icke blott af förseelse, utan med fullt uppsåt begått den vid räkenskapernes granskning yppade felagtigheten skola dessa procent af honom erläggas, på det Kgl. Maj:t och Kronan ej må vidkännas förlusten vid försök som möjligen kunna anställas genom öfverenskommelse emellan oredliga tjenstemän. *KRK. 12 Jun. 1799.* — Dessutom består AdvocatFiscalen i KammarRätten 12 procent af de medel, som efter hans åttalan i balance mål kunna komma Kronan eller andra andra allmänna cassor till godo. *KRI. 1814. §. 15.*

§. 515. D) *Kgl. StatsContoires.*

Såsom kontroll öfver alla i Riket varande Förvaltningars redovisning af de allmänna medlen, kan äfven anses det Kgl. StatsContoiret gifne uppdrag af *RiksHufsvudbokens* upprättande, hvilket i sig fattar ett väsendteligt revisions arbete: på grund hvaraf ock Riksens Ständer förment, att StatsContoiret skulle kunna utföra alt det inseende öfver allmänna uppbörden, som nu åligger Kgl.

KammarCollegium. Till hvad sålunda föreslagit är, har likväl Kgl. Maj:t ännu icke lemnat Sitt nådiga bifall, må hända af den anledning att sådant icke vore utförbart utan mera betydliga rubbningar i nu gällande föreskrifter, och i behandlingen af dermed gemenskap ägande ärender, m. m. *KB*, 24 *Mart*, 1824.

V. C A P.

OM STATS WERKET.

Allmänna omständigheter.

§. 516. *Statsverk?*

Med Kronans Statsverk förstås Kronans ställning i förhållandet af Inkomster och utgifter för Statsbehoven, eller ock Sammanfattningen af de ordningar och reglementen som angå förvaltningen och användandet af de medel hvilka för Rikets allmänna behof anskaffas och nyttjas. Till Stats Werket hör således ej hvad som till andra visserligen allmänt gagneliga företag behöfves och anslås, men ej angår sjelfva Riket och Statsmenighetens angelägenheter, såsom understöd till behöfvande länderter under missväxt-år, understöd för Canaler, anslag till menigheters byggnader m. m. d. som stundom lemnas af allmänna medlen. I äldre handlingar förekommer denna term under benämning af *Dråtsel*, *Dråtsel verk*, hvilka äro af enahanda betydelse. — Ehuru StatsWerket är skiljdt ifrån RiksgäldsWerket, äro båda likväl med hvarannan i nära förbindelse, hvadan bådas angelägenheter af StatsUtskottet, vid Riksdagarne skola skärskådas och beredas. *RF. 1809. §. 53.* — *Statsreglering* kallas det Riksens Ständers Beslut hvarigenom bestemmas titlarne för Rikets årliga inkomster och utgifter ifrån en Riksdag till den nästpåföljande.

517. *Bjudande myndighet.*

Så vida som StatsWerket alltid står i sammanhang med Inkomster, hvilka medelst skatte-

bidrag och afgifter måste samlas, och om hvilka sednare Riksens Ständer förbehållit sig att ensame, utan Konunga magtens deltagande, besluta. *R. F. 1809. §. 57*; Så är det väl Ständernes åliggande att anskaffa de för StatsWerket nödige medel, och bestemma de titlar hvarunder de skola utgå m. m. Men som tillika användandet angår utgifter, hvilka regulariter ej få öfverskrida inkomsterne; så tillkommer det ock Riksens Ständer att bestemma de Stater och titlar, hvarest Rikets medel få utgifvas. *ibm. §. 64. 65.* Enahanda är jemväl förhållandet med hvad till RiksgäldsWerket hör. *ibm. §. 66. 68.* — StatsWerkets angelägenheter så väl i anledning af Kl. M:ts vid Riksdagarnes början afgifne nådiga proposition om dess tillstånd och behof, som ock af det samma rörande, uti RiksStånden väckta frågor och förslag, beredas och utarbetas af ett vid hvarje Riksdag tillsatt så kalladt *Stats-Utskott*, bestående af 9 Ledamöter från hvarje Stånd: dit hör ock beredningen af alla de mål, som angå Riksgälds Contoirets styrelse och förvaltning. På sådan grund skall StatsUtskottet lemnas tillgång till alla Stats-Werkets och Riksgälds-Contoirets räkenskaper och handlingar, under det att Utskottets åliggande är, att efterse huruvida Rikets utgifter skedd i enlighet med de vid sidsta Riksdagen derom gjorde anordningar. — StatsUtskottets afgifne Betänkanden granskas in Plenis; och förefalla deremot betänkligheter uti de viktigare frågorne af a) Stats-regleringen, b) det äskade Bevillnings beloppet, c) RiksgäldsContoirets inkomster och utgifter, samt d) grunderna för RiksgäldsContoirets styrelse och förvaltning, skall ytterligare utredning af Utskottet infordras. Förblifver då Utskottet vid sin

förut yttrade mening, skall det af sina Ledamöter utse Deputerade att mundteligen upplysa förhållandet inför de Stånd hvarest betänkligheterne uppstått. — Frågorne angående dessa ämnen afgöras genom alla RiksStändens antagande, eller åtminstone 3 Stånds pluralitet; men stadna 2 Stånd emot 2: då skall StatsUtskottet förstärkas till 120 Ledamöter, lika många från hvarje Stånd. Detta förstärkta Utskotts Ledamöter rösta sedermera *per capita* med slutna sedlar till ovilkorligt antagande eller förkastande af hvad StatsUtskottet förut tillstyrkt blott i de frågor hvarom RiksStånden varit af skiljagtiga tankar; och till undvikande af paritas vorum skall af omröstnings sedlarne, innan de upptagas, *en* uttagas och förseglas; befinnas rösterna lika delade, må denna sedel öppnas och gifva utslaget; är pluralitet redan vunnin, förstöres den oupbruten. Till detta sålunda förstärkta Utskott är, för möjligheten af ändteligt sluts erhållande, afgörande myndighet anförtrödd och uppdragen; i följd hvaraf hvad det samma i ofvanbeskrifne ordning antager eller förkastar, blifver, utan vidare öfverläggning i Stånden, såsom Rikens Ständers Beslut gällande. *R. F. 1809. §. 53. 58. 59. 69. R. O. 1810. §. 30.*

§. 518. Förvaltnings Werk.

Kronans contanta ingälder och hvarjehanda medel stå, hvad angår den speciella och verkställande anordningen och Dispositionen, under Kongl. StatsContoires förvaltning; rättande sig StatsContoiret dervid efter de af Kl. Maj:st faststälde Stater, eller andra befallningar, äfven som hvad i allmänna författningar förordnad är. *St. C. I. 1720. §. 9.*

Häriifrån undantagas hvad af Bevillningsmedlen m. m. ingår och disponeras af 1) RiksgäldsContoiret som befattar sig med upptagande af Lån för Statens räkning, afbetalande af Rikets gäld, ränte betalningar å Lån m. m. 2) Särskildte Stater som det är förunnadt att sjelfve förvalta vissa dem igenom indelningar- eller eljest lemnade inkomster, samt bestrida de hos dem förefallande aföningar och utgifter med de dem anordnade medel, såsom Universiteterna, Städerna m. fl. 3) Contanta inträder till bildande af *Cassor*, hvilka äro destinerade till vissa bestemda behof, stå ock under sina särskildta Werks förvaltningar, såsom Passevolance, Regementernes beklädnads, Saltpetter, Barmhertighets Werks, Convoy och Curhus medel m. fl.

§. 519. *Indelning.*

De ämnen som höra till utredande af StatsWerkets angelägenheter, torde kunna fördelas i följande 3 hufvud-afdelningar: I) StatsWerkets Tillgångar och användbara Medel. II) StatsWerkets Utgifter. III) Statsmedlens Redovisning: hvartill för sammanhangets skull med StatsWerket. IV) RiksgäldsContoirets Inkomster, Utgifter och Förvaltning.

I. Afdeln. StatsWerkets Tillgångar och användbara Medel.

§. 520. *Förklaring.*

Med *tillgång* förstås här alt hvad för StatsWerket kan påräknas för dess utgifters bestridan-

de. Sådana tillgångar öfvergå till egenskapen af *användbara medel*, då de antingen allaredan influ- tit och äro disponible, eller åtminstone med full- komlig säkerhet kunna antagas, inom viss gifven tid, till StatsWerket skola ingå.

§. 521. *Indelning.*

Nyssberörde tillgångar kunna anses vara *vanliga* eller *tillfälliga*, nemligen efter hvad mästadels inträffar. A) Vanliga indelas vidare uti 1) Kronans Intrader. 2) Öfverskottet derå utöfver hvad RiksStaten påräknar. 3) Besparingar, hvarunder äfven räknas Dödsfalls och Avancements pennin- gar. 4) Försäljnings medel. 5) Ersättning. 6) Creditiver. B) De tillfälliga åter bestå uti åtskil- liga titlar.

A) *Vanliga Tillgångar.*

§. 522. 1) *Kronans Intrader.*

Härunder förstås de hvarjehanda Kronans in- komster, så väl ordinarie som extraordinarie, vis- sa och ovissa, hvilka redan blifvit omtalade i 2. 3. och 4 Afdelningarne I Capitlet af denna Bok. Igenom de allmänna Författningarne regleras des- sa intill dess de komma in till StatsWerkets dis- position antingen i Landtränterierne eller Kongl. Räntkammaren, och kunna, såsom StatsWerkets tillgångar, jemte öfriga här förekommande, medel användas till Rikets behof, på sätt i nästföljande afdelning af detta Capitel kommer att visas.

§. 523. *Ordinarie. Extraordinarie Inkomster.*

I Räkenskaperne skiljes emellan 1) *Ordinarie* StatsInkomster, hvarmed förstås alla de Kronans inträder som i RiksStaten äro påräknade och ej inflyta under namn af Bevillning, såsom ordinarie räntan, afrads och Kronotionde spanmål, Lagmans o. Häradshöfdinge räntan, Gerningsören, Mantalspenningar, sakören m. m. jemväl Skogs och Stubbe ören som n. m. räknas under ordinarie räntan, samt Vacance afgifter af rotenumror och Hästevacance Spanmål m. m. Till ordinarie inkomsterne räknas ock de medel som erhållas genom Försäljning af flere Kronans in natura lemnade inträder vanligtvis och årligen 1) Krut och Saltpetter medel. 2) Persedle och Tionde jern, samt Hammarskatts jern, Afrads koppar, Svafvel och Alun, hvilka alla antingen lösas efter fastställt pris eller säljas på auction. 2) *extra ordinarie* StatsInkomster, hvilka enligt *RF. 1809 §. 60.* anses såsom Bevillning, såsom Sjötulls-medel, Post-medel, Bränvins brännings afgift, Chartæ sigillatæ medel, samt Quarntull och Acciser i Städerne; Hvertill ock kunna föras opåräknade Inkomster som, ehuru Kronan genom drätsel-lagarne försäkrade i RiksStaten ej kunnat upptagas, emedan de helt och hållit bero på tillfälligheter, såsom Dana-arf, Bytës och Reductions medel o. s. v.

§. 524. *Arrende. Regie.*

I allmänhet äger väl det förhållande rum, att Kronan under form af direct skatt, igenom Uppbördsman eller andra Tjenstemän, med eller utan föregående taxering och debitering, uppbär

sina inkomster: likväl har stundom händt att Kronan, till verkelig eller förment förmån för Stats-Werket, upptagit sådane inkomster genom Arrenden eller Regier. I) *Arrende* är då Kronan åt någon af private personer bestående Association, Bolag eller Societet, upplåter rättigheten att uppbära någon viss Kronans inkomst. Till så beskaffadt arrende, hvilket ej får förblandas med arrende af jord, Kongsgårdar, §. 169. Kongsängar, §. 218. eller Fisken, §. 220. kan anledningen vara, dels att göra Kronans inkomst mera säker och förmånlig, i synnerhet om uppbörden deraf vore underkastad underslef eller vore särdeles kostsam, dels att Kronan skulle sättas i tillfälle att genom *Prænumeration*, förskott på arrende medlen, erhålla tillgångar till bestridande af förhanden varande angelägna utgifter. I sådant fall kan dock arrende Societeten icke tillerkännas någon annan rätt än den Kronan Sjelf har och kan öfverlåta: och i contractet måste noga förebyggas att de skattskyldige ej blifva pressade eller oförrättade vid uppbörden af de utarrenderade Krono inkomsterne. Exempel på sådana arrenden finnas i arrendet af *Charta Sigillata*. K. Stadf. 8 Febr. 1764 jemväl af stora *Sjötullen* flere gånger, sidst KK. 31 Aug. 1802. II) *Regie* eller *Förpaktning* är, då af något när enahanda anledningar som angående arrende nämnde äro, eller ock för påräknad särdeles vinsts skull, Kronan för Sig ensam, med alla andras uteslutande, under monopol-rätt, öfvertager någon lucrativ näring eller inrättning, hvilken utföres för Kronans räkning af dertill anstälde personer: eller då Kronan emot betalning, antingen på en gång eller successivt på vissa tider, upplåter någon pri-

vat eller Bolag rättighet att, med alla andras uteslutande, idka någon lucrativ näringsgren, vare sig tillverkning eller handel. Exempel på det förra är *Regala Brånvins-bränneri-inrättningen*, börjad till följe af *KK. 14 Sept. 1775*; på det sednare den på 1780 talet påtänkte Förpackningen af *Tobaksförsäljningen*, som skulle öfverlätas ett Preussiskt TobaksCompagnie; hvilken förpackning icke gick i verkställighet, men likväl kostade Kronan i ersättningar något öfver 50,000 Riksdaler.

Arrenden skulle troligen ännu kunna äga rum, emedan de ingenstädes äro förbjudne, derest Riksens Ständer funno sådane för StatsWerket värre förmånliga. Om Regier åter, eller Förpackningar är det stadgadt att "ej må Konungen Statens Inkomster förpackta eller till vinning för sig och Kronan eller enskildte personer och Corporationer, några Monopolier fastställa." *RF. 1809. §. 60.*

§. 525. 2) Öfverskotts medel.

Vid bestemmande af de särskildta rubriker eller titlar, hvarunder Kronan må uppbära sina inkomster, i synnerhet de extraordinaira, beräknas naturligtvis hvarje inkomst att utgå till något visst belopp; men så vida beräkningsgrunderna ofta stödjas på endast sannolikheter, och således genom tillfälligheter kunna förändras; så händer ej sällan att den stadgade afgiften inbringar högre inkomst än påräknadt varit; och när sådant inträffar, uppkommer ett öfverskott, hvarigenom blifver en ökad tillgång till Statsbehofvens fyllande. Hit kan ock räknas Curs-vinst å influtne medel i silver eller utländskt mynt enär vinsten tillkom-

mer å påräknade Inkomster. — Dessa kallas Öfver-skottsmedel, samt äro i sig sjelfve verkkelige Kronan tillhörige intrader: och har denna källa för tillgång stundom varit ansedd så säker, att Riksen Ständer anordnat sådana medel såsom fond för an- gelägna Stats utgifters bestridande.

§. 526. 3) *Besparingar.*

Likaledes kan ock inträffa det förhållande att de till något visst i RiksStaten påräknade utgifter icke behöfva till fullo utbetalas, hvaraf följden blifver att StatsWerket uti besparingen vinner en tillgång, hvilken icke funnits, om Stats-anslaget måst fullt utgöras. — Hit hör Curs-vinst å Utgif- ter som äger rum å Utgifter i Silver eller ut- ländskt mynt efter viss curs beräknade. Utaf så- dana Besparingar uppkommer vanligen ett betyd- ligt belopp igenom de så kallade Dödsfalls och A- vancements penningarne, hvilka n. m. ej skiljas i- från andra Besparingar, icke heller utgöra någon egen Cassa eller särskildt bokföras.

§. 527. *Dödsfalls och Avancements penningar.*

Vid inträffande ledigheter af Embeten och Tjenster, hvartill Löningarne af StatsWerket ut- gå, antingen uti indelning eller penningar, måste den person som dertill utnämnes afvagta 6 måna- ders tid, den månad oräknad, hvarunder hans be- fordran skedt, innan han får uppbära lönen vid den nya tjensten. *K.F. 24 Nov. 1724. o. 10 Febr. 1819.* Härvid iagttages tillika att den bestemde Vacance och Förslags liggetiden, beräknad till ful- la månader, från och med månaden efter den då

Vacancen sig yppat, antingen derunder först till ända lupit, eller i annat fall, om ock tillsättning dessförinnan skedt, icke destomindre behörigen beräknas, innan tiden för nådårs.besparingen vidtager. Under tiden får den befordrade aldeles ingen lön om han förut varit lönlös, eller måste han åtnöjas med den lön han i sin förra tjänst haft. *KB. 3 Nov. 1743.* Den lönebesparing sålunda uppkommer förbehålles Kronan, som likväl deremot står i förbindelse, att deraf utdela $\frac{1}{2}$ års lön, efter samma beräkning som tjänstemannen den åtnjtit, åt Sterbhuset efter hvar och en afliden, i verkelig tjänst varande eller löningstagande Tjänsteman; *R. Kr. B. B. 1739. §. 34. K C. 01 St. CB. 21 Nov. 1815.* hvilken utbetalning kallas *Begravnings-hjelp* eller *Nådår*. — Men utom detta som alltid iagttages, händer ock ej sällan att sysslor med lön eller arvode på stat, någon tid komma att förblifva vacante; då uppstå ock derigenom besparingar, hvilka föröka StatsWerkets tillgångar. — Så beskaffade nådår och besparingar äga likväl icke rum, eller tillkomma icke StatsWerket a) när tjänstebyten ske. *KB. 12 Nov. 1745.* b) hvad angår ringare Stads betjente. *St. CB. 20 Febr. 1744.* c) vid befordringar inom Läroståndet, nemligen inom Presterskapet och de offentelige UndervisningsWerken. *Pr. Pr. 1723. §. 13.* d) icke heller Städerna, då löningarne tillhöra embetet och ej bestå i personella benådningar. *St. CB. 25 Febr. 1784.*

§. 528. 4) *Försäljningsmedel.*

Ej sällan har Kronan åtskilliga tillhörigheter, hvilka för Hennes räkning afyttras, då de derfö-

re erhållne medlen inflyta till StatsWerket och utgöra för det samma ej i RiksStaten påräknade inkomster. Vid sådana tillfällen plägar försäljningspriset, när sig så göra låter, bestemmas medelst uppslags auction. Så sker a) då Kronan någon gång försäljer fastigheter, såsom gårdar och hus i synnerhet i Städerna, t. ex. Byggnaderne vid f. d. KronoBrännerierne; allmänna Magasins Inrättningens byggnader, m. m. eller till Kronan afträdde eller förverkade gods, såsom frälse jord för esterräkningar eller brott, *jfr. §. 98.* Härvid göres dock undantag hvad angår skatterätt å jord på landet, emedan de inflytande skatteskillingarne ej ingå till StatsWerket, utan till RiksgäldsContoiret. b) Förverkadt gods, såsom vid confiscationer af allehanda slag §. 381. c) Försäljning af hvarjehanda Kronans Inventarier enär de ej vidare behöfva eller kunna begagnas; äfven som ur Kronans förråder öfverblifven Spannemål och Proviant, casserade Persedlar af allehanda slag, m. m.; under krig, priser till sjöss, och eröfrade effecter, hvilka af Kronan icke användas m. m.: efter slutadt krig öfverflödige Artilleri och Trosshästar, o. s. v. — Många af dessa medel ingå dock icke till StatsWerket egenteligen sagdt, utan stadna quar hos de Werk, under hvilkas förvaltning de sålda effecterne förut hört.

§. 529. 5.) Ersättnings medel.

Så vida som Kronans StatsWerk någon gång lempeligen går i förskott för sådana utgifter hvilka icke tillhöra det samma; så är förordnadt att StatsWerket därför erhåller ersättning derifrån sig.

vederbör, hvilken då räknas till användbara tillgångar. Af sådan beskaffenhet är t. ex. den ersättning kronan erhåller af Kl. Danska Regeringen för Fyringarnes underhållande på Halländska kusten, till 3500. Riksdaler Hamburger Banco årligen enl. *Fr. Tr. i Köpenhamn 1660. §. 6*: kostnaderna för Turkiska Beskickningarne till Barbaresk Staterne, hvilka kronan helt och hållit bestrider, men hvaraf hälften skall ersättas af Convoy-medlen, hvilka i öfrigt ej tillhöra StatsWerket. Så är ock förhållandet med räntan å Wermelands Landtvärns Cassas Capital, hvilken helt och hållit tillflyter StatsWerket i ersättning för det kronan tillhanda håller Compagnie Cheferne för Wermelands Jägare Bataillon den bestemde recruterings och recapitulations passevolancen, o. s. v. Dessutom njuter ock StatsWerket ersättningar för förskottsvis gjorda utbetalningar, hvarmed ej kan fördröjas, men hvilka böra återbetalas af de Werk och Cassor, för hvilkas räkning de blifvit gjorde, såsom för Saltpetter transporter, Beklädnads transporter, forsling af spanmål till nödstäldte orter m. m. *jfr. §. 541.* hvilket dock ej egentligen hör hit, men dock att sammanblandning ej må ske i förbigående endast bordt nämnas.

§. 530. 6). *Creditiver.*

Dermed förstås af Riksens Ständer till Kongl. Maj:t lemnade förseglade Anordningar på betydligare summor att lyftas, då emellan Riksdagarne, för Rikets försvar eller andra oförutsedde högst vigtiga och angelägna ändamål, Kongl. Maj:t finner nödigt att göra dem gällande. Creditiverne äro 2:ne, ett mindre och ett större. Det *mindre* må

göras gällande efter det hela StatsRådets tankar deröfver blifvit inhemtade: det *större* endast a) vid händelse af krig: b) sedan StatsRådet in pleno blifvit hört; och c) Riksdag blifvit besluten: men detta creditiv, som ställes på Banken, får ej brytas eller inlösas d) förr än Riksdags kallelsen i Hufvudstadens kyrkor är kungjord. *RF. 1809, §. 63.* Det större Creditivet är f. d. n. på 2,000,000 Rdr. det mindre på 1,500,000 Rdr. B:co och staldt på RiksgäldsContoiret: och får $\frac{1}{3}$ deraf vid utomordenteliga tillfällen och behof, uppå Kgl. Maj:ts nådiga tillkännagifvande derom, från RiksgäldsContoiret utbetalas; men de öfriga $\frac{2}{3}$ icke utan i fall af oundgängliga försvarsanstalter disponeras. *Rd. B. 1823. §. 13.*

§. 531. B) Tillfällige Tillgångar.

Dessa äro sådane som vid Riks Statens uppgörande icke kommit i beräkning, icke utgå i kraft af de gällande Drätsellagarne, och derföre icke heller hafva egna, beständiga titlar ibland Rikets inkomster. De kunna omöjeligen bringas under några allmänna titlar eller med någon fullständighet uppräknas, emedan deras anledningar äro så mångfaldiga och olikartade. Hit skulle kunna föras 1) krigsbyten, så väl sådane som göras till lands, som ock uppbringningar till sjöss, samt Brandskatter och utskrifningar i fiendteligt land. Här om är förut nämnt §. 375. 2) Subsidie medel och medel hvilka kunna tillflyta kronan medelst Tractater med främmande magter, hvilka ock äro omtalade §. 375. 3) Hafva vid vissa särdeles tillfällen Gåfvor och Sammanskott blifvit gjorde, såsom under Americanska sjö-kriget af Stapelstäd-

nes Skeppsrederier, i ändamål att understödja utrustningarna vid den då tillvägagragte beväpnade neutraliteten: 1793 till utrustande af Convoyfartyg till Svenska handels beskydd under sjökriget emellan Frankrike och England; samt flere tillfällen. 4) Interessen på lån som utgifvas, dock högst sällan, af IX Hufvud titelns medel; på nederlags afgift; på Balancer hos uppbördsmän, o. s. v.

II Afdeln. StatsWerkets Utgifter.

§. 532. Terminologie.

Med *Stat* förstås ett förordnande, hvarigenom bestemmas Utgifter, som för Rikets eller andra offentliga behof måste göras. Dessa utgifter utgöras i allmänhet ifrån StatsWerkets cassor, som ej på Titlar fördela Statsmedlen sedan de influtit, utan sammanslå alt i den enda Titeln *contant behållning*. — *Anslag* kallas beloppet af de medel, som till en viss Stats-utgift få användas. — *Anordning* är i mera speciel mening, en af vederbörande myndighet meddelat skriftelig befallning om gifna medels utbetalande till viss person och i visst ändamål. — *Requisition* är skriftelig uppgift af vederbörande angående beloppet af hvad för något Kronans behof, eller till någon annan publik angelägenhets utförande, kan erfordras. — *Reservation* benämnes den behållning på ett visst bestemt Stats-anslag, hvilken under den gifna tiden icke åtgått, och hvilken derföre en foljande tid, till sitt ändamål, efter behofvet, får uttagas och användas.

§. 533. *Högsta disposition af Stats-medlen.*

Alt hvad af Ständerne anslås till StatsWerket, vare sig ordinarie Statsmedel och Inkomster, eller extra ordinarie Utlagor och Bevillningar, alt detta är stäldt under *Kgl. Maj:ts höga disposition*, att till de af Rikens Ständer pröfvade behof, och i enlighet med den upprättade RiksStaten anordnas: varandes StatsRådets Ledamöter ansvarige om de låta afvikelse derifrån äga rum, utan att till Protocollet göra underdåniga föreställningar deremot, samt anföra hvad Rikens Ständer derom förordnat. *RF. 1809. §. 64. 65.* I följd häraf äger Kgl. Maj:ts constitutionelle myndighet att fastställa Stater för Collegier, Län, Werk, Tjenstemanna Corpser, och Inrättningar, hvilka Stater, i hvad stadigt, beständigt och i förväg beräkneligt är, af Kgl. StatsContoiret upprättas, och sedan derifrån, efter det de blifvit af Kgl. Maj:ts gillade och med underskrift bestyrkte, till Vederbörande Embets och FörvaltningsWerk årsvis expedieras. Kgl. Maj:ts äger ock i öfrigt anbefalla nödiga allmänna Utgifter som emot den allmänna RiksStaten ej äro stridande. Förefalla utgifter som i RiksStaten ej hafva speciel titel, plägar Kgl. Maj:ts gemenligen i nåder bestemma på hvilken RiksStatens hufvudtitel utbetalningarne skola göras.

§. 534. *1696 års Stat.*

Under Kon. CARL XI:s tid, så utmärkt för ordning i Rikets allmänna hushållning och DrättselWerket, bestemdes år 1696, Stater för alla Rikets Embetsmän, MilitairBefäl m. m. hvilka till en stor del erhöles uti hemans räntor och Krono-

tionde indeldte löner, hvarom förordnandet kallas *IndelningsStat*. Dessutom anslagos ock till publice Werk och Inrättningar vissa inkomster af Rikets intrader, och afsattes nödiga medel till oförutsedde tillfällige mindre utgifter som för Riket och de administrativa Werken kunde vara nödige. Många förändringar hafva sedermera häruti inträffat, besynnerligen i sammanhang med ombyten uti Regeringsättet; Likväl är 1696 års IndelningsStat för de derpå grundade aflöningar och inrättningar ännu hufvudsakeligen gällande. *St. CI. 1720. §. 3.* Rikets öfrige utgifter måste egentligen rättas efter de af Rikens Ständer vid Riksdagarne upprättade RiksStaterne.

§. 535. RiksStaten.

Är den Stat öfver samtelige Rikets allmänna, till alla förvaltningsgrenar hörande Utgifter, som af Rikens Ständer, på Kgl. Maj:ts nådiga framställning om StatsWerkets behof, efter StatsUtskottets hörande, vid allmän Riksdag fastställes att vara gällande intill nästa Riksdag; under anvisande tillika af de till utgifternes bestridande erforderliga tillgångar. Och som Rikets behof äro mångfaldige; men för säkerhets skull, ätt ingenstädes brist må yppas, hvarigenom Rikets angelägenheter kunde komma att uppehållas, äfven som för nödig redighet i StatsWerket, hvarje art af utgifter bör inskränkas inom visst mått, rättadt efter det, hvar till Rikets intrader kunna förslås; Så äro Rikets utgifter, så väl de som i förväg äro gifne och bestemde, som ock de hvilka bero af tillfälliga behof och omständigheter, i allmänhet sagdt, bragte under

vissa classer, eller så kallade *Hufvud-Titlar*, hvarunder alla utgifterne måste hänföras. Desssa hufvud-titlar äro medelst *RdB. 1823. §. 10.* benämnde och till vissa summor bestemde på följande sätt, nemligen:

I. Hufv. Tit. Anslagen för Kgl. .			
	Hof o. SlottsStaterne -	738,549.	45. 3.
II. — till Civ. o LandsStaterne		1,813,808.	46. 9.
III. — för MilitairStaterne och	Försvars-Werket till		
	Lands - - - -	5,072,330.	25. 8.
X. — Flottorne eller n. m. Kgl.	M:ts Flotta, <i>KB. 2 Nov.</i>		
	1824., och Sjöförsvaret		
	i allmänhet - - -	1,039,025.	38. 6.
IV. — Clericie o. LäroWerken		403,614.	14. 5.
V. — Fria Konsterne - -		26,487.	24. -
VI. — Milda Stiftelser - -		115,751.	30. 7.
VII. — Pensions Staterne - -		51,000.	- -
VIII. — Allmänna o. extra Ut-	gifter - - - -	417,872.	26. 3.
IX. — Jordbrukets, Handels o.	Näringarnes befordr.	113,389.	12. 11.

Hvartill ändteligen kommer den så kallade allmänna Indragnings-Staten, upptagande under 8 särskildta titlar, hvarjehanda med tiden försvinnande utgifter, besynnerligen särskildta pensioner, som ej finna rum å allmänna pensions Statén, hvilka utgifter småningom upphöra, hva-

Transp. 7,791,830. 24. 4.

Transp. 7,791,830. 24. 4.
 dan de till dem gjorda anslagen
 successivt till StatsWerket kom-
 ma att ingå och besparas. In-
 dragnings Staten är i RiksStaten
 upptagen till - - - - - 288,894. 7. -

Summa 8,080,724. 31. 4.

hvar till dock, om Riksmarke-
 gångs-priset å den under con-
 tante lönerne beräknade Spanmål
 komma att öfverstiga 6 Rdr. T:n,
 ytterligare erfordras - - - 40,632. 46. 6.

hvar igenom blifver tot. Utg. S:n 8,121,557. 29. 10.

Till bestridande af dessa Utgif-
 ter upptagas StatsWerkets
 Ordinarie Intrader - - - 5,709,932. 29. 10.

samt Extra ordinarie, eller så-
 som Bevillning ingående
 Inkomster - - - - - 2,757,925. - -

då väl Statsbrist blifver, men
 hvilken med allmänna Be-
 villningen betäcker - - - 1,653,500. - -

utgörande hvad RiksStaten }
 påräknar såsom Tillgång } S:ma 8,121,557. 29. 10.

På grund så väl af ofvanberörde af Riksen
 Ständer uppgjorde Statsreglering, som ock af de
 faststälde SpecialStaterne och Kgl. M:ts särskilde
 Förordnanden upprättas i Kgl. StatsContoiret, vid
 hvarje års slut, en RiksStat för året, hvilken med
 Kgl. M:ts sanction förses, och i enlighet hvarmed
 Räkenskaperne derefter afslutas.

§. 536 *Special-Stater.*

Så benämnas de Statsregleringar för utgifter, hvilka upprättas särskildt så väl för Länen, som för Collegierne och andra allmänna till Riks-Organisationen hörande Werk. Dessa Stater uppsättas årsvis af Kgl. StatsContoiret, som inlemnar dem till Kgl. M.t.s fastställande, och efter erhållande deraf afsänder dem till vederbörande, att gälla till rättelse för de vid Landtränxerierne och andra UppbördsWerk förefallande utgifter. *Jfr. St. C. I. 1720. §. 3.* — Vissa Förvaltningsverk bestrida likväl sjelfve sina utgifter, dels med vissa ifrån Kl. StatsContoiret dem anordnade medel, dels med de Intrader, som äro dem anslagne, samt stå under deras egen disposition: och hafva de gemenligen egna Stater för sig en gång för alla upprättade, som utan årlig anmälan äro gällande. — De förut vanliga årliga *General Requisitions Förslagen* ifrån Länen hafva n. m. aldeles upphört, sedan dels Riksutgifterne blifvit indeltdte på vissa Hufvud-titlar, dels i öfrigt förordnadt, ej allenast att alla indeltda löner böra i special-räkningarne efter markegångs priset upptagas, utan ock att Landshöfdingarne få anordna de i Författningarne faststältdte tillfällige och extraordinarie förefallande utgifterne. *KC.o. St. C. B. 20 Dec. 1821. mom. 14.*

§. 537. *Utgifter utom Stat.*

Ehuru med utgifter eller anordningar utom Stat rätteligen förstås sådane, för hvilka Tillgångar i RiksStaten ej blifvit anslagne, och hvilka således under RiksStatens Hufvud-titlar ej blifvit upptagne; menas på detta rum dermed sådana tillfällige

extra utgifter, som vid upprättande af de vanliga i synnerhet speciella Statsregleringarne ej kunnat förutses, men dock måste bestridas. Ty vid den mångfald af utgifter som nödvändigt förefalla för Kronans räkning blir det alltid omöjligt att i förväg kunna bestemma både Titlarne och Summorne. Mycket måste därför i de utfärdade Staterne lemnas obestemt, hvilket får rättas efter omständigheter och behof. RiksStaten upptager för hela Riket under VIII Hufvud titeln, för detta ändamål en viss summa. Men med de till extra behof nödiga medel är det dock Collegier, Embetsmän och andra vederbörande anbefaldt att varsamliga umgå, så att de vid eget ofelbart ansvar och återbetalnings skyldighet ej må requirera mer än med Stat och efter nödvändigheten kan vara öfverensstemmande, och ingalunda med anticipationer på kommande år falla StatsWerket besvärliga. *KF. 13 Febr. 1772.* — En del af sådana extra och föränderliga utgifter, nemligen för mindre vanliga behof, måste hos Kgl. StatsContoiret anmälas och Dess tillstånd afvägtas innan de få i räkenskaperne afföras, eller om tids utdrägt icke kan tålas, åtminstone skyndesam berättelse om utgiften hos StatsContoiret afgifvas. *KB. 30 Mart. 1810.* och det är om dem stadgadt i *St. C I. 1720. §. 3.* att öfverstiga de 100 D:r S:mt skall derom göras underdånig anmälan hos Kgl. Maj:t och Dess nådiga befallning afvägtas. — En del åter, enär utgifterne till sin grund förut äro i Författningarne auctoriserade, är det, till undgående af omväg och tids utdrägt, Landshöfdingarne n. m. efterlåtit att anordna, hvar efter de få i LandRäkenskaperne afföras; men tillika skall öfver dem af LandsKamreraren och Landt-

räntmästaren gemensamt författas särskild års redogörelse, åtföljd af tillhörande förteckningar och verificationer. *KC. o. St. C. B. 20 Dec. 1821. mom. 9. jfr. S. 494.*

§. 538. Utbetalningarne.

Rikets Intrader ingå successivt efter som de inflyta, utan att med deras insändande till Kongl. Räktkammaren får fördröjas. *§. 469.* Likaså är förhållandet med Utgifterne att de göras successivt efter som de behövas och tillgångarne det medgifva. Kgl. StatsContoïret har; under Kgl. M:t och i följd af Dess förordnanden, den speciella dispositionen af Statsmedlen, hvilken sker genom Anordningar eller Assignationer å Kgl. Räktkammaren och jemväl å Landtränterierne, enär i Landsorterne utgifter förefalla utom efter special-staterne och hvad Landshöfdingarne få anordna: dessa anordningar inlösas utan uppehåll af de Werk hvarå de äro stälde. — Alla Stater och Embetsmän assigneras deras penningelöner *kvartalsvis*, eller hvar tjerdedels år; Gemenskapen af Arméen, så vida den med penningar aflönas, *hvarje månad*: Andra utbetalningar ske efter som de requireras och behovet fordrar samt tillgång på penningar är; hvilket äfven gäller om de utbetalningar af Statsmedlen som ske inom Länen och andra FörvaltningsWerk. Och är härvid tillika förordnadt att de som äga något af Statsmedlen att uppbära, efter möjligheten, bära gynnas med invisning å den ort, som för dem närmast och beqvämligast vara kan, så att de må utbekomma hvad vederbör utan något långt resande, löpande, fördrande eller mutande m. m. *St. C. I. 1720. §. 4.* hvilket ock är grunden för de efter Special Stater-

ne tillätne utbetalningarne i Landsorterne, samt hvad i sednare tider blifvit stadgadt angående Landshöfdingarnes myndighet att formelt anordna de flere utgifter som i Länen kunna förefalla.

Landshöfdingarnes Anordningar.

§ 539. 1) Efter Stat.

Desse äro sådane som till följe af och i öfverensstämelse med de faststälde Special-Staterna för Länen af Landshöfdingarne formelt och omedelbarligen utfärdas till utbetalning utaf de i Ränterierna inlutne Statsmedlen; hvarest utbetalningen får i Räkenskaperne afföras. Sådane anordningar äro till Embetsmäns aflöningar och pensioner på Indragnings-Staten, enär de utgå i penningar och ej äro indelade, hvad som efter RiksStatens Hufvudtitlar får utgifvas, hvad Kgl. M:t förordnat böra utbetalas och Hufvudtitlarne påföras o. s. v. *KC. o. St. C. B. 20 Dec. 1821. mom. 8. jfr. dervid fog. Formulärer.*

§. 540. 2) utom Stat och till särskild redovisning.

Nemligen Anordningar som ske till utgifter, hvilka i Special-Staten ej äro upptagne eller bestemde, men likväl få utfärdas för utbetalningar hvilka måste göras för ändamål som i författningarne äro auctoriserade. Dessa utgifter ske under Landshöfdingarnes ansvar för Författningarnes noga iagtagande; och under skyldighet till särskild års-redogörelse derföre. För detta kallades de Anticipationer och skedde de under afvaktan af Stats-Contoirets tillåtelse dertill: n. m. få de genast af-

föras i Landtränteri Räkenskapen. *KC. o. St. C. B. 20 Dec. 1821. mom. 9.* Härtill hör 1) Transportkostnader å kopparränta och hammarskatt, enär de behöfva för Kronans räkning forslas. 2) Provisioner å Bränvins brännings afgiften, Båtsmans vacance medlen, Chartæ Sigillatæ afgiften m. fl. *Formul. till LR. räkensk.* 3) Durchmarche kostnader både för skjuts och Troupps förplägning m. m. Räkning häröfver enl. *Formulair* uppgöres af Kronofogde och verificeras i Soknestemma samt påteknas af Pastor och 2:ne skjutsande Husbönder, *KCB. 17 Mart. 1814.* 4) Fångars skjuts och underhåll. Häröfver upprätta FångförareGevaldiger och Fångvaktmästare räknin-gar som månadtelligen betalas; men för forsling inom Fogderierne infordrar Kronofogden verificationer och requirerar hos Landshöfdingen ersättning på lika sätt som för Durchmarche kostnader. Likaledes får i Räkenskaperna afskrifvas hvad som åtgått till fångars sjukvård, medicamenter, likkistor m. m. fångelsernes eldning o. s. v. Städerna äro dock förpliktade att under den tid ransakning med fångar påstår och intill dess dömdt blifvit, underhålla sina fångar; sedan dömdt är, underhållas de, som andra fångar, af allmänna medel. *KB. 4 Dec. 1816.* 5) Tractamente åt lösgifne Fästningsfångar under deras vandring till hemorten, *KB. 15 Mart. 1821.* 6) Kostnader till GästgifveriDagböckers tryckning. *R. Allm. B. 1770. §. 18. KB. 30 Nov. 1810. §. 1.* 7) Kostnader för Markegångs taxors tryckning. *R. Allm. B. 1756. §. 4. KB. 30 Nov. 1810. §. 1.* 8) Skarprättares betalning vid tjenstebitråde, nemligen skjutslega och arfvodes lön alltid, och tractamente då han utom Länet nyttjas. *St. C. B. 5 Febr. 1762. o. 28 Jul. 1785.* 9) Inlösen af Soldater tilldelde me-

dailler för tapperhet i fält, vid deras fränfälle. *K. B. 16 Nov. 1791. o 14 Mart. 1792.* 10) Belöning för Fästningsfångars fasttagande *Rdr. 1. 32 sk St. CB. 13 Apr. 1804.* 11) Skjuts och Vagnslega för Landtmätare vid förrättningar, i synnerhet till beredande af Kongsgårdars och Boställens utarrendering. *KCB. 29 Aug. 1815.* 12) Transport kostnader för Charta Sigillata och Lysningssedlar, hvarvid dock iagttages att papperet hör häldst afsändas sjöledes dit sjötransport är. *KCB. 2 Nov. 1820.* 13) Rese och Tractaments penningar åt Civile Embets och tjenstemän, samt extra Domare, såsom i Brottmål *St. CB. 28 Jan 1811.* vid val till Riksdagsman då ordinarie Domaren är adelsman o. s. v. 14) Jemväl åt Embets och Tjenstemän, enär behofvet så oundvikligen kräfver, emot framdeles redovisning, enär det kan vara fullgjordt, hvartill medlen skola användas. Sådane private redogörare äro frie från tilltal och esterräkning enär deras redogörelse undergått revision och blifvit gillad. *KC. St. C. o. KR. B. 3 Oct. 1782.* 15) Till Byggnader, Reparationer, Upphandlingar m m. likväl är härvid att märka, att då Byggnader förefalla, Kostnads förslag dertill förut bör upprättas. *KF. 31 Jul. 1776.* § 1. afven om verkställigheten sättes på entrepenad åt den minstbjudande o. s. v.

§. 541. 3) Förskotter. *Anticipationer.*

Sådane äga rum då utbetalningar ske för Kgl. Collegier, publike Werk och Inrättningar hvilka hafva egna Cassor eller Stats Anslag sig förunnade. I så beskaffade fall upprättar LandsContoiret *ersättnings requisition* som beledsagad af verificatio-

ner, tillsändes vederbörande Embetsmyndighet, hvilken derefter besörjer återbetalningen af det gjorde Ränteri Förskottet. Hit höra förskotter för Krut och Ammunitions Transporter som af Krigs-Collegium, Saltpetter som af Committerade för Saltpetter ärenderne, Beklädnads, som af Regementernes Beklädnads Directioner, Spanmåls, som af MagasinsWerket ersättas o. s. v. Hit kan ock föras de förskotter som göras för underhåll af Fångar hvilka af målsägande 3. *I. Str. B.* eller Städerna *KB. 4 Dec. 1816.* skola ersättas.

§. 542. *Kännedom om medels tillgänglighet.*

Då för utgifternes ordentliga besridande högst angeläget är att StatsContoiret och andra Werk, som hafva vissa intrader under förvaltning, må äga kännedom om de tillgångar som för StatsWerket och andra utgifter kunna vara att påräkna: så är det förordnadt att ifrån Kronans åtskilliga upp-
bördsverk, tid efter annan, uppgifter skola ske om så väl de influtne medlen, som dem, hvilka äro i behåll att disponeras. I ändamål häraf äro *Förslag* och *Rapporter* påbudna, med hvilka likväl ock till någon del åsystas både ordning i drätsel och nödiga controller öfver medlen, att de riktigt influtit och äro i behörigt förvar.

§. 543. *A) Förslag.*

Med *Förslag* förstås de i form af sammandragne räkningar gjorda uppgifter, som ske i ändamål att utvisa förhållandet af allmänna Inkomster och Utgifter, hvaraf ock kan intagas hvad som är i behåll att påräkna såsom disponible till-

gång vid förefallande behof. De förnämsta Förslag, som ifrån LandsContoiren afgifvas ingå till Kgl. StatsContoiret, RiksgäldsContoiret eller Kgl. KrigsCollegium, efter beskaffenheten af de medel Förslagen upptaga. a) Till StatsContoiret ingifvas

- 1) MånadsFörslag eller LandsContoires Calculation, som är egenteligen en kontrollräkning öfver uppbörder och utgifter ifrån Landt-ränteriet, och i första dagarne af hvarje månad bör uppgöras *jfr. §. 507*. Uti sådan calculation skall derföre upptagas, i *Debet* Behållningen och månadsuppbörden af 1) Stats medel. 2) särskildta Werks medel i öfverensstimmelse med de anno'erade Ränteri quittencerne å de lefvererade medlen, och 3) Depositioner; samt i *Credit* 1) Anordnade utbetalningar. 2) Förskotter. 3) Remisser och 4) utgående Behållning; af hvilket allt kan inhemtats huru mycket i Länet kan vara återstående att utberala eller i behåll att tillgå, hvarvid märkes att ej Förskotts documenter, Forskrifningar eller Quittencer, vid ansvar såsom för falsk räkenskap, utan endast penningar få under contante behållningen inbegripas. *KC. o. St. C. B. 20 Dec. 1821. mom. 9*. Detta Förslag åtföljes alltid af RänteriCassa inventarium. 2) Quartals Förslag på extra Löner, Arvoden och Pensioner. *St. C. B. 21 Dec. 1812*. 3) Förslag å besparingar på de aflönings medel som utur Landtränteriet efter Stat contant böra utgå, hvilket förslag vid årets början för det föregående året uppgöres och till StatsContoiret insändes. *St. C. B. 7 Oct. 1822*. — b) Till RiksgäldsContoiret ingifves af LandtRäntmästare MånadsFörslag öfver hvad som af Riksgälds fonds medlen influtit, hvilket Förslag af LandsContoiret verificeras, m. m. som i

början af hvarje månad till RiksgäldsContoïret insändes. *R. f. RgC. i Dec. 1823. IV. 4.* c) Till Krigs-Collegium afgifva LandtRäntmästarne af Lands-Contoïren verifierade Quartals Förslag öfver 1) Wadstena Krigsmanshus medel. *Kr. C.B. 5 Nov. 1751.* och 2) öfver Krut och Saltpetter försäljningsmedel. *Kr. C.B. 19 Jul. 1802. o. 14 Märt. 1822.*

§. 544. B) *Rapporter.*

Sedan LandtRäntmästarens f. d. påbudna månads Förslag öfver ränteri uppbörden och utgiften blifvit förändradt till Half års Förslag, hvilket dock n. m. äfven upphört. *KC. o. St. C. B. 20 Dec. 1821. mom. 14.* Så bör han deremot hvar 14:de dag till Kgl. StatsContoïret insända ett, enligt meddeladt formulair, upprättadt kort Förslag eller *Rapport* öfver behållningen i Ränteriet, då tillika alla Statsmedel som influtit skola öfverremitteras, så framt de ej behöft användas till nödiga utbetalningar i orten, då likväl jemte Rapporten, förhållandet dermed, bör inberättas. *KB. 18 Febr. 1747. St. C.B. 7 Dec. 1784.* Till RiksgäldsContoïret insändes ock, tillika med månads Förslagen, särskildte Rapporter öfver de i Landtränteriet nedsatte Skatte köpeskillingarne. *R. f. RgC. i Dec. 1823. IV. 4.* — Kgl. Räntkammaren åligger det att *dageligen* till Stats-Contoïret insända Rapport eller Förteckning på all uppbörd och utgift, som derstädes förefallit. *St. C.I. 1720. §. 8.*

§. 545. *Præscription & fordringar hos Stats-Werket.*

För redighets skull och ordning i StatsWer-
II. DEL. 16.

ket, samt på det Kronan ej må vidkännas utgifter som tillhöra någon längre tillbaka förfluten tid, hvaraf den närvarande tidens behof kunde besväras, är viss præscription föreskrifven, efter hvars förlopp fordringar hos StatsWerket ej få utkrävas; hvarvid Kronan i vissa fall är gynnad med kortare præscriptions tid än eljest vanligen är gällande. Härvid urskiljas 2:ne fall: 1) äro fordringar, som grunda sig på *contracter, särskildte beting, öfverenskommelser* eller *förbindelser*, antingen för Kronan hos enskildte, eller för enskildte hos Kronan, undantagande all uppbördsmanna befattning och redogörelse ansvar, böra de, liksom andra private emellan varande fordringar, krävas och å vederbörligt ställe till utbekommande anmälas inom 10 år ifrån den dag sjelfva fordran kunnat och bordt göras gällande; eljest måste de förfalla. *KK. 19 Aug. 1802.* 2) Alle andre, vare sig Embets och Tjenstemän, eller enskildte Personer, som för *aflöningar* och *underhåll, kostnadsersättningar* eller *provisioner*, kunna hafva något att fordra af StatsWerket, äro deremot förpligtade, att vid all talans förlust derom, anmäla sig om liquid i thy mål innan December månads utgång året efter sedan fordran tillkommit. Hvarvid ock märkes att enskildte Personer, som ej äga att omedelbarligen vända sig till StatsContoiret, utan böra sina fordringar hos särskildta Werk och Embetsmän upp gifva och bestyrka, vid enahanda påföljd sådant skola fullgöra innan d. 1 November året efter det till hvilket fordran hör. Och åsidosätta Werk eller Embetsmän denna anmälnings skyldighet, skola de ställas derföre till ansvar, och efter omständigheterna förpligtas till ersättning af derigenom

orsakade förluster. *KK. 8 Sept. 1824.* — Vidare skola ock vid talans och betalnings rätts förlust till ersättning anmälas Kongs skjuts kostnader inom *en månad* sedan skjutsen gjord är. *KB. 30 Maji 1821.* och transport kostnader för KrigsCollegii räkning till ersättning uppgifvas inom *2:ne månader* från den dag förskottet utur Landtränteriet blifvit utbetaldt. *KB. 12 Sept. 1822.*

III. Afd. Stats medlens redovisning.

§. 546. Förklaring.

Enär i nästföregående IV Capitel underrättelse blifvit lemnad om de endast Kamerala redovisnings väsendet rörande detail-räkenskaperne och deras granskning; så har föremålet varit att ådagalägga huruledes den speciella uppbördsmanna redovisningen hufvudsakeligen till siffran enligt Författningarne bör verkställas, hvilket ock af den om berörde redovisning *§. 487.* gifne definitionen intages; hvarvid dock icke är utesluten kontrollen öfver Drätsel lagarnes i särskildta fall, af subordinerade myndigheter, iagttagne efterföljd och tillempning. *§. 508. 3.* På detta rum omtalas åter den *financiella* redovisning och *högre granskning*, som generelt och i stort omfatta Statsmedlens genom vederbörande befallande och förvaltande Auctoriteter gjorde användande antingen enligt eller i stridighet emot Rikens Ständers derom gifne föreskrifter: hvarvid likväl icke heller är utesluten all kontroll öfver siffrans rigtighet. Nu i fråga varande redovisning för StatsWerkets förvaltning.

verkställas inför dels det af Riksens Ständer vid Riksdagarne tillsatte StatsUtskott, dels den af Riksens Ständer emellan Riksdagarne anbefaldte Riksens Ständers Revision; hvarförutan, efter granskningen af hvarje års förvaltning, en Tabell bör upprättas öfver StatsWerkets Inkomster och Utgifter, hvilken genom trycket Allmänheten meddelas. Hit hör ock *Rikshufvudboken*, såsom varande en ledning för de tillsatte Revisionerne, och hvars Capital räkning någon gång, i stället för ofvan omnämndte Tabell, blifvit, till allmän kännedom, genom trycket utgifven.

1) *Riksens Ständers Revision.*

§. 547. *Historia.*

StatsWerkets, Bankens och RiksgäldsContoirets Revisioner äro i så måtto med hvarannan förbundne, att revisionerne deröfver verkställas samtidigt af samma Personer. Banco revisionerne voro ej af nöden under perioden af 1720 års RegeringsForm, emedan Riksens Ständer då åtminstone hvar 3:dje år sammankommo, och kunde inhemta BancoWerkets tillstånd: först efter 1772 års Statshvälfning, då Riksdagarne mindre ofta föreföllo, stadgades att BancoRevisioner borde anställas hvar 3:dje år. *KK. 19 Febr. 1779.* hvarest de sålunda forfarit. — Sedan RiksgäldsContoiret infattades 1789. förordnades om dess revision jemväl hvar 3:dje år: denna sammansloga med Bankens år 1800. — Först efter Regements förändringen 1809 har StatsWerket, som dittills stod under Kgl. Maj:ts anordning ensamt, blifvit underkastadt ordentliga revisioner

af Riksen Ständers Fullmäktige på de grunder som innehållas i *KK. 10 Jul. 1812.*

§. 548. Personal och Sammankomst.

Till denna revision utses 6 personer från hvarje RiksStånd, hvilka utväljas i den ordning hvarje Stånd för sig lempeligast finner. *RdO. 1810. §. 68.* De sammanträda emellan Riksdagarne så ofta att hvarje revision må kunna omfatta 2:ne års afslutade räkenskaper; och skall revisionen derföre taga sin början d. 15 September. Riksen Ständer och afgående Revisorer utsätta i likstemmighet härmed treden för nästpåföljande revision, till hvars förrättande Kgl. Mit, på derom af Banco fullmäktige gjord underdåning erinran, genom kungörelse kallar vederbörande Revisorer, åt hvilka likväl ej mer än högst 3 månader till detta arbete efterlåtas. — Under Riksdagarne tillkommer detta revisions arbete de tillsatte Stats och Banco Utskotten.

§. 549. Revisionens föremål.

Revisionen angår dels StatsWerket, dels Riksen Ständers egna penningeWerk, Banken och RiksgäldsContoiret; dels vissa Cassor, hvilka med förenämnde Werk stå i någon närmare förbindelse.

1) *StatsWerket.* Hvad det egenteliga StatsWerkets revision angår, omfattar den eftersyn och granskning så väl af Stats *inkomsterne* huruvida de under sina titlar riktigt influtit, om de öfverstigit det påräknade beloppet eller brist deruti sig yppat, som ock huruvida Stats-*utgifterne* skedt i öfverensstemmelse med de faststälde Staterne, och

finnas grundade på dem eller Kgl. Maj:ts särskildta nådiga förordnanden, äfven som att de äro verificerade med behöriga quittencer af dem som ägt uttaga och disponera de anordnade medlen. Till upplysning om förhållandet i dessa delar åligger det StatsContoiret att vid början af hvar revision aflemna berättelse om StatsWerkets tillstånd och förvaltning för den tid hvartill revisionen kommer att sträcka sig; hvarförutan Revisorerne skola äga tillgång till alla StatsContoires räkenskaper och handlingar för berörde tid, samt i öfrigt biträdas med alla upplysningar af StatsContoiret, som för ändamålet finnas nödiga och kunna äskas. — Det är blott StatsWerkets *tillstånd* och *förvaltning* som komma under revisionens granskning; men ej tillkommer det Revisorerne i öfrigt att meddela några föreskrifter eller några ändringar besluta. *Rd. O. 1810. §. 68. KK. 10 Jul. 1812. §. 1-6.*

2) *Banken och RiksgäldsContoiret* särskildt: under hvilket sidstnämnde jemväl *AssistanceContoiret*. Äfven hvad revisionen öfver dessa Werk beträffar, består revisions förrättningen endast i *Werkens öfversende* och att beförtra de angående dem gifna författningarne till jemn och orubbad *verkställighet*; såsom att låta göra sig besked hvad dessa Werks förvaltare och tjenstemän varit till iagtagande föreskrifvit: att om något blifvit försuadt eller kommit i olag det samma med sorgfällighet rätta o. s. v. utan att revisorerne tillkommer någon slags disposition af dessa Werks medel, eller att befatta sig med befordringsmål annorlunda än att rätta om någon vore för nära skedt, dock ej att någon befordrad ifrån tjensten skiljes o. s. v. *KK. 20 Jan. 1824.* — Äfven dessa Werks *Stands-*

Fullmäktige åligger det att till revisionen låta författa omständelig berättelse om Werkens tillstånd och förvaltning under den tid revisionen omfattar.

3) I sammanhang med dessa revisioner förbindes granskning öfver räkningar och förvaltning af a) *Saltpetter Fonden* alt sedan den blef ställd under särskildte Committerades förvaltning; b) *Manufactur* och *Ull-Discont* Contoires c) *Magarins* Werkets. d) *Strömmrensings* Committeernas. e) under CommerceCollegii disposition stående *Manufactur* och *Eskestuna Fristads* Cassor, samt f) *Spinhus Fonden* n. m. ställd under förvaltning af en särskild tillförordnad Styrelse öfver Fängelserne och Corrections Inrättningarne i Riket. *KB. 3 Febr. o. 21. Apr. 1825.* hvartill sednast kommit g) *Tullverkets*. h) *Militie Boställs*, i) *Krigsmanshus* samt k) *SeraphimerOrdens Gillets* från allmänna bidrag härrörande fonder och räknenskaper. *KB. 28 Febr. 1823.* Riksens Ständer hade väl begärt att deras revision skulle få sträcka sig till de öfriga med StatsWerket gemenskap ägande och på publika medel grundade Cassors tillstånd och förvaltning; men det blef ej beviljadt. *KB. 4 Dec. 1823. RdB. 1823. S. 49.*

§. 550. Revisions Berättelser.

Efter det revisions arbetet blifvit, i enlighet med föreskrifne grunder fullbordadt, åligger det Revisorerne att särskildt öfver Stats- Banco- och RiksgäldsWerken låta författa en utförlig, med sanna förhållandet öfverensstemmande Berättelse. Den berättelse som angår StatsWerket förseglas och förvaras uti Riddarhusets Cancellies Archiv till nästa Riksdag, för att då till Riksens Ständers Stats-

Utskott aflemnas; dock skall denna Berättelse genom Kgl. M:ts nådiga försorg varda tryckt och allmängjord, tillika med de Werks svar och förklaringar, emot hvilka Revisorernes anmärkningar blifvit rigtade. *KB. 4 Dec. 1823. RdB. 1823. §. 49.* De särskildte berättelser deremot som angå Banco och RiksgäldsWerken skola författas in tripplo, hvaraf ett exemplar aflemnas fösegladt till Riddarhus Archivet; det andra likaledes försegladt förvaras vid sina resp: Werk; men det tredje, så vida Riksens Ständer beslutit att äfven Banco Werkets hela ställning bör lemnas fullständig publicitet, skall genast efter revisionens slut, genom Revisorernes föranstaltande, till trycket befordras och åtfölja den officiella Post och Inrikes Tidningen för att Allmänheten meddelas; hvarvid dock iagttages att enskildte personers förhållanden till Banken icke få kunniggöras. *KK, 20 Jan. 1824. §. 7.*

2) Rikshufvudboken.

§. 55r. Uppkomst och ändamål.

I sammanhang med de efter Regements förändringen vid 1809 o. 1810 årens Riksdag stadgade grunder och nya ordning för StatsWerkets förvaltning, ansågs nödigt att en så kallad RikshufvudBok skulle upprättas. Den anbefaldes derföre medelst *KB. 13 Febr. 1811.* och uppdrogs dess författande åt Kgl. StatsContoiret, för hvilket derföre är på stat anordnad ett särskildt Riksboksluts Contoir. *KB. 24 Mart. 1824.* — RikshufvudBoken är egenteligen ett sammandrag af samtelige Krono-Uppbörds Räkenskaperne, så väl för Länen och Kl.

Räntkammaren, som för de förvaltande Uppbörds-
Werken, såsom Tull och PostWerken, Kgl. Num-
merLotteriet m. fl. Den visar förhållandet med
Krono-uppbördens lefverering i StatsWerkets Cas-
sor vid 3:ne terminer för hvarje år, nemligen vid
Calender årets utgång samt derefter följande slut af
Uppbörds året d. 30 April och af Räkenskaps året
d. 31 Augusti; i afseende hvarpå de årliga Landt
och Detail räkenskaperne äro så inrättade att genom
öfverförningar i Riksboken lätteligen inflyta de
omständigheter, som i den samma skola förekom-
ma. Rikshufvud-Bokens ändamål är fördenskull
ock att lemna en allmän öfversigt af Rikets pen-
ninge uppbörd för Styrelsens särskildta grenar,
hvarigenom skulle erhållas det statistiska utslaget
af Rikets inkomster och utgifter; och tillika åstad-
kommas en controll öfver alla Administrationer
inbördes, på grund hvaraf Riksbokens afslutning
kan anses såsom ett verkligt revisions arbete.

§. 552. Inrättning.

RiksBoksluts arbetet företages årligen för
det föregående året, så fort ske kan, och efter det
de nödige Redogörelserne inkommit. Grundad på
särskildte sammandrag öfver Inkomst och Utgifts-
titlarne, hvilka åter hänvisa till Detail - räkenska-
perne, innefattar RiksHufvudBokens Capital räk-
ning efter det nu antagne förbättrade formuläret
i *Debet*: 1) Ingående Balancen ifrån nästföregåen-
de året bestående uti a) Öfverlefvereringar på Stats
och Riksgälds jemte öfrige publike Werks me-
del, som gå igenom Krono - uppbördsmännens
händer och af dem redovisas. b) StatsWerkets skul-
der och c) återstående utgifter enligt Stat anord-

nade. 2) Ordinarie afkortningar. 3) Extra ordinarie Afkortningar. 4) Anordningar utom Stat. 5) Anordningar efter Stat. 6) Utbetalningar utom Riks Staten å StatsWerkets medel. 7) Årets intressen. 8) Återlyftade Depositioner. 9) Lefvereringar och 10) utgående Balancen bestående i a) Contante Behållningar i StatsWerkets åtskilliga Cassor, b) Behållningar på Wägarna för StatsWerket. c) StatsWerkets fordringar af diverse Werk: d) utlånte medel från StatsWerkets Cassor. e) inestående KontoUppbörd vid årets utgång, hvaraf visas hvad som blifvit levererad inom derpå följande 30 April och 31 Augusti, samt ytterligare inestår d. 1 September. f) Förskotter till liquid och redovisning. g) Proprie Balancer och h) anmärkte poster: samt i *Credit*: 1) ingående Balance från föregående året bestående i samma medel och summor, som föregående årets utgående Balance i Debet upptagit. 2) Årets Krono Uppbörd nemligen af Statsmedel, Riksgäldsmedel och diverse särskildte medel, fördeltd i hvad härå enligt detail-räkenskaperne är vordet afkortadt, anordnadt och behållit till RiksStaten m. m. 3) RiksgäldsContoires bidrag till StatsWerkets behof 4) influtne StatsWerkets medel utom RiksStaten 5) Depositioner. 6) Lefvereringar från diverse Werk. 7) Besparingar och Reservationer, samt 8) Utgående Balance bestående i a) Öfverlefereringar b) Skulder och c) återstående utgifter: Altsammans utfördt i sina vissa partie-summor, och sammanfördt i hufvudsummor.

§. 553. *Ytterligare omfattning.*

Mycket är igenom RikshufvudBokens upprättande utan tvifvel vunnit till upplysning om Stats-

Werkets verkliga ställning och behof; men att vilja utsträcka dess omfattning jemväl till upptagande af de flere obestemda Bidrag, hvilka, med egenskap af communal-afgifter, utgöras till Clericiët, Indeldda Arméens manskap, Allmänna Byggnader, Skjutsningar, Vaghållning, Brandstoder, Skallgångar m. m. §. 334. o. följ. torde vara ett plum desiderium, hvarken verkställbart eller af särdeles nytta. Icke verkställbart derföre att flere sådane tjenstbarheter och præstationer omöjligen kunna aldeles noga upptagas, eller till någorlunda verkeligt värde i penningar uppskattas, i synnerhet som många af dessa onera äro af föga eller ingen känbarhet för honom som utgör dem: icke af nytta derföre att uppgiften derom, grundad på en myckenhet gissningar och arbiträrt antagne förhållanden, icke skulle leda till resultatet af en sann och pålitlig upplysning: jemväl ock derföre att det skulle oändeligen försvåra hela räkenskaps väsendet och för nog obetydligt ändamål göra det vidlyftigt och inveckladt: hvartill ändteligen kommer, att lika som man alt ifrån Romerska Republikens tid funnit att, i rättsfrågor högsta rätt någon gång är högsta orätt, skulle man i denna och många andra oeconomicostatistiska ärender kunna anmärka, att högsta uträkning äfven någon gång blifver högsta missräkning.

IV. Afd. Om RiksgåldsWerket.

§. 554. *Historia.*

Efter Kon. CARL XII:s olyckliga krig var Riket fördjupadt i gäld, till hvars betalande de vid Fredstractaterne betingade betydliga summor an-

tingen icke förslogo, eller icke användes. Ett Rik-
sens Ständers Contoir inrättades då, som skulle be-
sörja Riks skuldens betalande af medel, som till
detta ändamål särskildt ansloges såsom Bevilling,
Licent, Skatteköps medel för heman o. s. v. och
detta Contoir försågs med Instructioner 29 Maji 1719.
30 Jan. 1720. o. 16 Oct. 1723. hvarförutan ock Stats-
Contoïret af Rikets vanliga intrader skulle besörja
om Stats skuldernes betalande. *St. C. I. 1720. §. 6.*
Rikens Ständers Contoir upphörde sedermera såsom
särskildt Werk och förlades under och tillhopa med
StatsContoïret. *RdB. 1766. §. 2.* igenom hvilket Ri-
kets skulder borde betalas, likväl i mån af till-
gångarne, och till följe af Kgl. M:ts dertill med-
delte tillstånd och befallningar. StatsContoïret skil-
des ifrån befattningen med Rikets gäld, hvaremot
tillförordnades en Direction, som med särskild ifrån
Statens öfriga behof afsöndrad fond, efter ett visst
Reglemente, skulle besörja om Riksgäldens betal-
ning efter som den kunde förfalla. *Kl. M:ts Riksd.
Rel. 1778. Modèes W. XI. p. 539.* Sedermera och
efter det vid 1789 års Riksdag Rikens Ständer å-
tagit sig garantie och ansvarighet för Kronans
skulder, blef Rikets gäld tillika med de fonder,
som till dess betalning voro anslagne, till lättan-
de af Kgl. M:ts omsorger, öfverlemnade till Ri-
kens Ständers förvaltning, under ett Rikens Stän-
ders eget Werk och Contoir, som enligt erhållen
Instruction skulle komma att bestrida de till Ri-
kgälden hörande ärender. *KK. 17 Apr. 1789.* Sedan
denna tid har berörde Rikens Ständers Werk,
under namn af Riksgälds Contoir, haft bestånd, och
är, såsom en Constitutionel Inrättning, försäkradt
att förblifva såsom hittills under Rikens Ständers

egen styrelse, inseende och förvaltning. *R. F. 1809.*
§. 66.

§. 555. Organisation.

Riksgälds Contoirets öfverstyrelse föres af Rik-
 sens Ständers dertill utvalde Fullmäktige, som vid
 tillträde af sitt fullmäktigskap aflägga ed efter for-
 mulair. Fullmäktiges antal är 3 ifrån hvarje Riks-
 Stånd, hvilka utväljas vid Riksdagarne så tidigt
 att de kunna tillträda sin befattning medan Rik-
 sens Ständer ännu äro församlade. De emellan Riks-
 dagarne genom dödsfall eller andra tillfälligheter
 uppkomne ledigheter ersättas genom val af de Stånd
 där ledigheten inträffat, på sätt hvart Stånd lem-
 peligast finner. För Fullmäktige utfärda Riksens
 Ständer *Instructioner* vid hvarje Riksdag, hvilka uti
 allt ovilkorligen måste följas, hvadan befallning-
 ar angående disposition af Riksgälds Contoirets me-
 del, eller hushållningen med Werket, gifne af nå-
 gon annan än Riksens Ständer, icke få åtlydas och
 efterkommas; ätven som det är Fullmäktige för-
 bjudit att genom underdånigt tillstyrkande bereda
 bifall till något sådant, som strider emot det för
 dem utfärdade Reglemente, eller kunde föranleda
 någon inskränkning af Ständernes rättighet att Sjelf-
 ve om Werket förordna. Beslut må ej fattas utom
 vid Fullmäktiges sammankomster, och ej i allmän
 frånvaro af ettdera af de fyra RiksStändens Full-
 mäktige; och i alla mål, som fordra någon utred-
 ning måste Commissariernes betänkanden förut in-
 hemtas. Yppa sig under öfverläggningarne skiljagtig-
 heter, beräknas rösterna viritim; de fleste rösterna
 gälla till beslutets fattande; och äro rösterna lika
 äger ordföranden afgörande röst. *RdO. 1810. §. 66.*

67. 69. Regl. f. RgC. 1 Dec. 1823. V. 1. 2. 4. IX. — Under Fullmäktige äro Cancellie för Expeditionernes uppsättande: 4 Commissarier för Werkets Administration, och vidare under dem, för räkenskaperna, ett BokslutsContoir, ett CassaContoir och ett RevisionsContoir, samt för Sedel-Werket nödig tjenstemanna Betjening. *ibdm. Art. X.*

§. 556. Riksgäld?

RiksgäldsContoirets hufvudsakeliga föremål är att besörja om liquiderandet af Rikets Gäld, hvarföre Rikens Ständer åtagit sig ansvarighet. Den na gäld består utaf 1) Den så kallade gamla Riksgälden nemligen Mynttekn's och interesse Försäkrings Sedlar m. m. 2) Äldre ännu outredde Kronofordringar och pretentioner, som i laga ordning äro bevakade, och varda faststälde. 3) RiksgäldsContoirets inrikes skulder, bestående egentligen i Contoirets Obligationer med 5 och 6 procents ränta. 4) RiksgäldsContoirets skuld till Banken på den så kallade Diskont räkningen. 5) De från RiksgäldsContoiret utgifne Credit Sedlar.

§. 557. Ytterligare föremål.

Utom hvad angår befattningen med den af Rikens Ständer garanterade Riksgälden tillkommer RiksgäldsContoiret vidare enligt hvad Rikens Ständer det samma uppdragit, att 1) tillhanda hålla StatsWerket vissa bestemda summor, utgörande dess andel af allmänna Bevillningen, nemligen till Statsbristens fyllande 1,655,000 Rdr. och till afbetalning å StatsWerkets skuld till Banken 150,000 Rdr. årligen: 2) utbetala till Kgl. Maj: och Dess

Arfvingar efter SuccessionsOrdningen 200,000 Rdr. Banco årligen i ersättning för Kgl. Maj:ts åtgärdar och uppoffringar vid utländska lånens liquidierande, 3) i föreskrifven ordning inlösa det till Kgl. Maj:st för oförutsedde behof på RiksgäldsContoiret stälde mindre Creditivet. 4) besörja Assistance-Contoirets utgifter. 5) tillhanda hålla Kgl. NummerLotteriet fullnaden i dess behof, om någon gång utfallne vinsters betydlighet fordrar det; på grund deraf att Lotteriets vid 1823 års slut samlade fond blifvit aflemnad till RiksgäldsContoirets disposition. 6) utreda och liquidera Götha Canal Bolags, *Regl. n. Jul. 1818.* samt de öfrige f. d. filial Disconternes i Götheborg och Malmö skulder och fordringar; samt 7) utgifva de af Riksens Ständer beviljade Anslag och Låne-biträden till åtskilliga CanalByggnader, förbrända Städer, publice Byggnader m. m.

§. 558. Inkomster och Tillgångar.

Sådane äro RiksgäldsContoiret anslagne uti
 1) Restantier intill 1824, å RiksgäldsContoirets äldre Fonder och Licent medlen. 2) återstående Behållningar å vissa till RiksgäldsContoiret ifrån StatsWerket m. fl. lemnade Cassor. 3) återstående Behållning å f. d. Konungen enskildt tillhörige Medel, samt Högstsalig EnkeDrottningen HEDVIG ELISABETH CHARLOTTA i lifstiden tillhöriga Actier i Götha Canal Bolag. 4) Fordringar för utlånte medel och räntor derå. 5) Allmänna Bevillingen. 6) Kgl. NummerLotteriets medel. 7) Öfverskott på Statens påräknade inkomster. 8) Skatterätts medel för heman samt skatte köpeskillingar för Recognitions och Kronans öfrige disponibla

Skogar. 9) Observations medel tillkommande genom revision öfver de medel, som äro under Rikens Ständers omedelbara disposition. 10) Auctions medel som kunna inflyta vid försäljning af Kronan tillhörige hus i Städerna. Härtill kommer, på det RiksgäldsContoiret ej må stadna i förlägenhet vid fullgörande af sina förbindelser 11) att Contoiret blifvit tillagd rättighet att i Rikens Ständers Bank begagna nödiga *våntefria förskott*, hvilka dock böra godtgöras i mån de sålunda anticiperade Inkomster RiksgäldsContoiret tillflyta; samt ändteligen i afseende på utredningen af filial-Disconterne, samt de beviljade Anslagen och Lånebiträden till Canaler, Städer och Byggnader 12) RiksgäldsContoiret är tillåtit att *upptaga egna Lån* emot Obligationer med 3 procents årlig ränta. *R. f. RgC. 1 Dec. 1823. Art. VI. RdB. 1823. §. 9. mom. 8. 9. 10.*

§. 559. Låns-uppbörd o. redogörelse för Riksgälds-Contoirets Fonder.

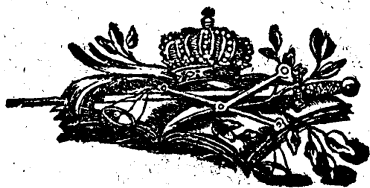
På sätt förut redan blifvit anmärkt, uppbäres allmänna bevillningen och öfrige RiksgäldsContoirets Fonder af Kronans vanliga Uppbördsmän; ingår uppbörden i Landtränterierne; och redovisas medlen uti särskilda räkenskaper, som jemväl undergå Kgl. KammarRättens granskning och revision. I och för Bevillnings taxerings beväret åtnjuta dock Lands - Kammererare, KronoFogdar och Härads-skrifvare vissa arvoden hvilkas belopp af PröfningsCommittéerna bestemmes *BF. 1823. III. §. 21.* äfven som Uppbördsmän i Landsorterne bibehållas vid 2 procents arvodet af Bevillnings afgiften för testamenterad egendom samt behållen förmö-

genhet i Sierbhus. *KK. 28 Jan. 1804. Regl. f. RgC. 1823. III. 1.* och Landtränmästare njuta $\frac{1}{8}$ procents Remisslage å de RiksgäldsContoirets medel, som i rättan tid och ordning till Contoiret omedelbarligen expedieras *Regl. f. RgC. 1 Dec. 1823. III. 2.* Tillika skall i början af hvarje månad ifrån Landtränterierne till RiksgäldsContoiret insändas Förslag öfver uppbördens nästförflutne månad, till riktigheten bestyrkt af LandsContoiret; men öfver de uti Landtränterierne nedsatte Skatteköpeskillingarne författas särskildte, på enahanda sätt bestyrkte Rappporter, hvilka insändas på samma gång som de vanliga månads Förslagen. *ibdm. IV. 4.*

§. 560. Bokslut. Publicitet.

RiksgäldsContoirets räkenskaper så väl öfver Rikets gäld samt de till Contoirets förvaltning hörande inkomster och utgifter, som ock öfver Anslagen och Lånen till Canaler och Byggnader, sammanfattas uti ordentelige HufvudBöcker, som afslutas för hvarje calender år så tidigt på det nästföljande året, att de kunna vara granskade af Contoirets eget RevisionsContoir innan den 1 October, emedan dessa räkenskaper ej höra under Kgl. KammarRättens revision: och bör Cassa-räkningen, såsom partie-räkning till Riksgälds Hufvudboken, den samma bifogas och incharteras. Af dessa räkenskaper, hvilkas kännedom anses vara Allmänhetens rätt, och hvilkas publicitet derföre funnits nödig, åligger det Fullmäktige att årligen låta författa och genom trycket utgifva ett tillräckeligen upplysande Utdrag. *Regl. f. RgC. 1 Dec. 1823. XII, 1, 2, 4. —*

Dessutom skola ock RiksgäldsContoïrets förvaltning och räkenskaper hos Riksens Ständers tillförordnade StatsUtskott vid Riksdagarne, eller Ständernes utsedde Revisorer emellan Riksdagarne, undergå den högre granskning och revision, som tillförene omförmäld blifvit §. 547. o. 549.

T A B. I.

utvisande hemanen i Sverige både till
antal och jordnatur. *)

L ä n.	Säteri.	Rå och Rör samt frälse.	Skatte och Krono.	Summa.
Stockholms	568 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{4}$	1683 $\frac{3}{4}$	1780 $\frac{3}{4}$	4052 $\frac{2}{4}$ $\frac{3}{4}$
Upsala	281 $\frac{1}{6}$	1275 $\frac{3}{8}$	1986 $\frac{1}{4}$ $\frac{3}{8}$	3542 $\frac{1}{4}$ $\frac{3}{4}$
Nyköpings	370 $\frac{1}{6}$	1404 $\frac{1}{2}$	1508 $\frac{3}{8}$ $\frac{3}{8}$	3283 $\frac{4}{7}$
Linköpings	365 $\frac{1}{8}$	1742 $\frac{5}{13}$	3352 $\frac{4}{8}$ $\frac{7}{8}$	5460 $\frac{3}{4}$ $\frac{7}{8}$
Jönköpings	394 $\frac{2}{3}$ $\frac{2}{2}$	1093 $\frac{5}{6}$	2404 $\frac{1}{2}$	3893 $\frac{1}{2}$ $\frac{5}{2}$
Kronobergs	175 $\frac{5}{8}$	632 $\frac{4}{24}$	2017 $\frac{7}{48}$	2821 $\frac{4}{48}$ $\frac{7}{48}$
Kalmare	161 $\frac{1}{2}$	759 $\frac{2}{24}$	2458 $\frac{1}{24}$	3359 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$
Gottlands	—	—	1098	1098
Blekinge	—	1192 $\frac{3}{4}$	971 $\frac{2}{3}$	1091 $\frac{5}{8}$
Christianstads	56 $\frac{1}{4}$	1113 $\frac{2}{3}$	1643 $\frac{5}{6}$	2815 $\frac{2}{4}$
Malmöhus	310 $\frac{1}{4}$	1617 $\frac{3}{4}$ **)	2085 $\frac{1}{4}$	4015 $\frac{1}{4}$
Hallands	79 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{4}$	1421 $\frac{1}{6}$	1410 $\frac{2}{6}$	2910 $\frac{1}{24}$ $\frac{9}{4}$
Göteborgs	9 $\frac{1}{2}$	468 $\frac{3}{4}$	2391 $\frac{7}{24}$	2869 $\frac{1}{4}$ $\frac{4}{4}$
Elfsborgs	234 $\frac{3}{6}$	1184 $\frac{1}{4}$ $\frac{3}{8}$	2781 $\frac{3}{4}$	4200 $\frac{5}{24}$
Skaraborgs	146 $\frac{7}{8}$	1702	2937 $\frac{1}{6}$	4786 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ †
Carlstads	99 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{4}$	335 $\frac{7}{24}$	1274 $\frac{7}{8}$	1709 $\frac{5}{8}$
Örebro	102 $\frac{1}{4}$	710 $\frac{5}{6}$	1968	2781 $\frac{1}{2}$
Westerås	98 $\frac{1}{4}$	418 $\frac{7}{9}$	2294 $\frac{3}{2}$ $\frac{1}{2}$	2812 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$
St. Kopparbergs	—	137	1661 $\frac{4}{2}$ $\frac{1}{2}$	1799 $\frac{3}{6}$ $\frac{3}{6}$
Gefleborgs	—	54 $\frac{4}{5}$	2034 $\frac{9}{6}$ $\frac{1}{6}$	2089 $\frac{1}{24}$
W. Norrlands	54 $\frac{3}{8}$	112 $\frac{0}{1}$	1580 $\frac{2}{4}$ $\frac{2}{4}$	1598 $\frac{2}{5}$
Jämtlands	—	1 $\frac{1}{4}$	916 $\frac{7}{8}$	917 $\frac{9}{8}$ $\frac{9}{8}$
W. bottens	—	2 $\frac{3}{4}$	616 $\frac{4}{8}$ $\frac{3}{8}$	618 $\frac{4}{8}$ $\frac{3}{8}$
Norrbottnens	4 $\frac{1}{8}$	37 $\frac{1}{2}$	464 $\frac{3}{4}$	506 $\frac{3}{8}$
	5,462	17,929	43,620	65,011

*) Efter ett sammandrag ur 1816 års jordeböcker, som af KammarCollegium blifvit upprättadt; Bråken äro förminskade inom första decimalen och summan således icke fullkomligt noggrann; sjelfva uppgiften är det dessutom icke.

**) Ett tillägg vid räkenskaperna uplyser likväl, att antalet är origtigt, och att det bör ökas med 41 $\frac{1}{2}$ mantal Säteri, samt 14 $\frac{1}{8}$ mantal frälse.

†) Här läres hemmanens antal vara för stort, emedan det oförmedlade hemantalet skall till en del vara upptaget i Jordeböckerna.

(Utur P. A. GRANBERGS *Swensk Statistik*. 2 Afd. p. 218.)

T A B. II.

Tariff öfver värdet å Heman, som innehafvas under ägande rätt, samt de i 2 Art. 3 §. 2 Mom. af Bevillnings-Förordningen omförmälde Heman, hvilket värde hvarje år, intill nästa Riksdag, icke får för något Län uppskattas lägre än här utsettes. *)

L ä n.	Minsta värde efter 1818 års Tariff.	Nu medgifven nedsättning i värdet.	Blifvande minsta värde.
Upsala	12,587,250	1,258,725	11,328,525
Stockholms	18,220,400	1,822,040	16,398,360
Södermanlands	12,660,000	1,266,000	11,394,000
Östergötlands	23,220,100	2,322,010	20,898,090
Gottlands	3,160,200	316,020	2,844,180
Calmar	13,147,000	1,314,700	11,832,300
Ölands	2,346,800	234,680	2,112,120
Blekinge	8,257,150	825,715	7,431,435
Jönköpings	10,182,650	1,018,265	9,164,385
Kronobergs	8,688,100	868,810	7,819,290
Christianstads	12,600,750	1,260,075	11,340,675
Malmöhus	21,350,950	2,135,095	19,215,855
Hallands	7,470,500	747,050	6,723,450
Göteborgs	10,211,550	1,021,155	9,190,215
Elfsborgs	14,335,250	1,433,525	12,901,725
Skaraborgs	19,916,150	1,991,615	17,924,535
Nerikes	9,137,300	913,730	8,223,570
Wermelands	15,728,400	1,572,840	14,155,560
Westmanlands	11,764,700	1,176,470	10,588,230
Kopparbergs	7,510,950	751,095	6,759,855
Gefleborgs	5,271,150	527,115	4,744,035
WesterNorrlands	6,806,450	680,645	6,125,805
Westerbottens	1,633,100	163,310	1,469,790
Jemtlands	1,438,700	143,870	1,294,830
Norrbottens	1,354,650	135,465	1,219,185
Summa	259,000,000	25,900,000	233,100,000

*) Bifogad Bev. Förordn. 1823.

Tillägningar och Rättelser.

- I. DEL. pag. 9. r. 3. tillägges: äfven Densammes Berättelse om Svenska Kammarverket under Kon. GUSTAF I:s regering. *Witth. Acad. Handl. X. D.*
- §. 20. p. 16. r. 28. tillägges: Enligt *KB. 12 Nov. 1827.* har Kgl. Maj:t i anledning af Riksens Ständers i underdånig skrifvelse 2 *Sept. 1823.* gjorde hemställan i nåder bifallit, att Embets- och Tjenstemän må undfå afsked med bibehållande af sina löneförmåner vid 65 års ålder, så framt de tjent 40 år, och sjuklighet eller försvagadt hälso-tillstånd med Läkare-attest styrkes. *Handl. om Pensions Cassa Inrättn. 1825. p. 64.*
- §. 165. 2 ggr. repeterad. likaledes §. 241.
- §. 278. p. 242. r. 5. rättas sålunda: 4) rätt att sammanläggga 2:ne vid hvarannan varande Sätessgårdar, om de inom en och samma sockn belägna äro, med KammarCollegii tillstånd; likaledes, om i särskildte socknar belägna, dock att i sådant fall anmälan derom hos Kgl. Maj:t bör göras. *KB. 6 Mart. 1780. p. 256.* rättas: 254.
- II. DEL. §. 335. p. 47. r. iii. *nedifr.* tillägges, så att meningen blifver följande: Till den längd väg sträcker sig inom Häradets område fördelas den på Byarne inom Häradet efter byarnes förmedlade hemantal *KB. 28 Sept. 1790,* hvarigenom således tyckes vara ändradt hvad som tillföre var stadgadt,

att väg borde skiftas efter öre och örtug
och den del hvar i by äger. *GO. 1734. §. 7.*
R. Ad. B. 1735. §. 8.

§. 321. p. 32. r. 22. tillägges: äfven är Lotshe-
män befrielse förunnad ifrån Skjutsfärds
och Boskaps penningarne. *KB. 28 Oct. 1686.*

§. 380. p. 92. står 320,000 Rdr. läs 277,000 Rdr.

§. 396. p. 113. r. 10 nedifr. tillägges III) För
Bränvins minuterings rättighet erlägges så
på landet som i Städerna särskild afgift af
Gästgifverier ifrån 3 till 30 Rdr. samt af
Krogar och Näringsställen, utom dem som
af Borgare innehafvas, ifrån 5 till 30 Rdr.,
efter förmånlighöten af deras läge och Ta-
xeringsmäns pröfning, *KK. 19 Maji 1824.*
II, 11. oberäknadt den afgift Krögare m. fl.
betala i Bevillning för deras rörelse. *BF.*
1823. II. 2. 0. 3.

REGISTER.

A.

Academier hafva särskildte Uppbördsverk. 30. Academieheman. 257. som äro omistelige gods. 146. 2. a). 255. få disponeras af Acad. förvaltningen 257. men ej bytas eller afhändas. 255.

Acciser. 369. 2. Salu accisen i Städd. bibehållen. *ibm.*

Adelsfana. Befålet infödde Svenske Adelsmän. 286, går ej utom Rikets gräns. *ibm.*

Adpertinens? 73. utom rågång. 84.

Afgårda by? 74.

Afkortning? 458. Ordinarie. 459. Extra-ordinarie 460. Afkortningslängd. 461. å allmänna Utskylder. 462. å Bevilln. afgifter. 463.

Afhysning i allmänhet förbjuden. 130. tillåten i vissa fall. 131. å rå och rörs heman under Säterier. 278. 5.

Afrads Spanmål. hvaraf består och huru utgöres. 328.

Afsättning Embetsmäns. 20.

Afvittring af hemans öfverloppsmark. 159. Allmänna skogars från angränsande. 202. Recognitions skogars till Bruken. 216.

Allmänningar. Stå under Landshöfd. uppsigt. 202. deras slag 201. 205. o. f. kunna fridlysas. 213. användande 208. Nybyggen förbjudne. 78. nyodlingar likaledes. 82. huru skedde intågter derå värfjas. 81. huru allm. få nyttjas. 209. o. f. Allmänningsöre i gl. tider. 304. 10.

Anmärkning? 508. huru dermed förfäres. 513. rör:de hel Menighet underställes kl. Mit innan den får communiceras, 508.

Annexe heman. 248.

- Annotation* nödig för giltigheten af quitto å allm. medel. 456. å medel efter reversaler. 468.
- Anordning?* 532. utfärdas af StatsCont. för Rikets utgifter 538. af Lhd. efter Stat. 539. till särskild redovisning. 540. till förskotter. 541.
- Ansvar* för Kronoutskylder. 444. uppbördsmäns 445. för andras uppbörd. 446.
- Anticipationer?* 541.
- Arrende* af Kongsgårdar 168. 169. när upphör 173. Arrendatorns rättigheter. 170. skyldigheter. 171. Arrende auction. 168. af KronoFisken. 220. Kongsängar. 218. StabsBoställen. 230.
- Arrende* af Kronans inkomster. 524.
- AssistanceContoiret.* 385. 1.
- Avancements penningar.* 527.
- Auction.* på arrende af Kongsgårdar. 168. för Skatteköpeskillings bestämmande. 192. 4. å högsta årliga ränta. 192. 5. Skogseffecter. 204. på arrende af lägre OfficersBoställen. 230. på 10 jern m. m. 440. 3. 523. på diverse Kronans egendom. 528.
- Augments heman* under Rusthåll. 237. får skattelösas under rusthålls stam om af omistelig beskaffenhet. 191. 4.

B.

- Balance* proprie. 484. rättegång i balancemål. 48. 485. omsorg mot Kronans förluster dervid. 486.
- Bakugnspenningar.* 369. 2.
- Befordringsgrunder,* vid Tjenster. 16.
- Beklädnad* vid Cavallerierne af Rusthållare. 238. 3. vid Infanterierne af Kronan o. Rotehållare. 241. 2. vid Båtsmans comp. af Kronan och rotelhållare. 242. BeklädnadsDirectioner 241. 3.

- Beredning* Rikets allm. ärenders. 39.
Bergs Fogdars tjenstebefattning. 27.
Bergsfrälse af Krononatur. 253. blott under de äd-
 lare Werken. *ibm.* Dertill räknas Termins
 och Tägtekarls jorden. *ibm.*
Bergsmanskeman i Jernberglagerne 254. ej n. m.
 exclusivt under BergsmansStåndet. *ibm.*
Besparingsmedel StatsWerkets. 526.
Beställningsheman. 231.
Besutenhet. 103. 139. lösen för obesutenhet. 140.
Besvär. vanligt remedium juris i Kam. mål. 51.
 Besvärs anvisning skall alltid meddelas. 50.
Bevis i Kameral tvister. 49.
Bevåringskyldighet. 355.
Bilångder förbjudne. 69. b) 452.
BiskopsSäten. 245.
Borgen för kostnad och skada 47. för böter *ibm.*
 för uppbördstjenster 15. 23. 2. äfven för Lands-
 Kamrerare. 34. vid Kongsgårds arrenden. 171.
Boskapspenningar 316. Presterskapets. 372. Städernes
 374. 3.
Boställen? 227. disposition och bruk 228. uppodlin-
 gar derå. 77. Ek och Storv. trån tillhöra
 Kronan. 228. få ej skattesäljas. 189. Civil
 och LandtStats 229. MilitieStatens 230. vissa
 utarrenderas. *ibm.* EcclesiastikStatens 245. o. f.
Brandstod. fordom 304. 9. nu för tiden. 342. Brand-
 stodslag; Brandstodsförening *ibm.*
Brefföring Krono 345.
Broar Kronans. 225. Bro o. Vägbyggnad. 335.
Brott? 57. brottslighet i Kameral ärender, 58.
Bruk. ha förmånsrätt vid skatteköp 191. få förvand-
 la räntan, men åboen bibehålles odrifven.
 197. huru deras skatterätt upphör. 198. 6.
Brånvinskatt. ovilkorlig 329. 1. vilkorlig *ibm.* 2.
 Regale KronoBrännerierne. 329. 524. 1. Om

- Brånv. bränning anmäles vid Mtl. skrifnn.
421. 2.
- Budkaffe i gamla tider 304. 8. nu för tiden 344.
- By 74. afgärda by. *ibm.*
- Byggningshjelp, 314.
- Byten? 144. deras grund. 145. huru sökas. 147. By-
tesproject. *ibm.* Fordringar o. skuld i by-
tesmål 148. Efterräkningsskulder. *ibm.*
- Båtsmanshåll på landet. 242. i Städerna. 243.
- Böter. i gamla tider. 306. nu för tiden. 381. 2.
Treskiftes, Enskiftes böter. *ibm.* Dulgabö-
ter. 306. 1. 332.

C.

- Caduquer. 381. 1.
- Capellans bohl. uppkomst och friheter. 249.
- Charactersbyggnad. å Säterier. 279. å Militie Bostäl-
len. 230.
- Charta Sigillata. Uppkomst och bruk. 380.
- Chronologie. i Kameral ärender. 437.
- Collecter. 378. .
- Collegier. 21. Collegial förvaltn. olägenheter och för-
måner 22.
- Communal Præstationer. 334. huruvida till värde
höra upptagas i Rikshufvudboken. 553.
- Communication. af Skrifter. 47. af Utslag 51. af re-
servations kraf. 483.
- Competance till tjenester. 15.
- Competentia fori. 44. 45.
- Confiscationer. 381. 3.
- Contant Behållning. Derunder får ej begripas för-
skotts Documm. Quittencer o. d. 543.
- Controller vid Räkenskaperne 505. o. f. vid Mantals
skrifningar. 422.
- Controll-inrdittningen. 384.
- Convoy afgift. 366. 3. Deraf ersättn. för Türkiska
Beskickningarne. 529.

Creditiver för oförutsedda behof: ett större; ett mindre. 530.

Credit upplag tullfritt en tid. 363.

D.

Dagsverken Jordeboks. 311. Mantals 318. huru utgöras. 440. 1. c)

Dana arf 115. i gamla tider. 306. 3. nu för tiden. 377. 1.

Debitering? 431. grunder derföre i allmänhet. 400. o. f. vid särsk. tillfällen. 430. Debetsedel. 433. huru tillställes. 434. 2. klagomål. 435.

Depositioner i Landtränterierne. 473.

Diskont inrättningarne 385. 3.

Djeknepenningar 351.

Domare. Domstol. 44. competence och habilitet. *ibm.*

Dominium? 91. flere slag. *ibm.* till fastigheter alltid restrictum. 123. Dom. consolidation. 91. 198. 296.

Doms fullgörande 47.

Domsrätt jurisdicctio. 44. ekonomisk och judicielle. 54.

Dråtsel. Dråtselverk 516.

Dulgaböter i äldre tider 306. 1. nu för tiden. 332.

Dödsfalls o. *Avancements* penningar. 527.

E.

Efterråknings skulder i bytesmål afgör Kam. Coll. och sequestreras bytshemanet. 148.

Ekar. Kronan har dom. eminens till dem på Allmänningar. 210. Boställen. 228. Kronoheman då $\frac{1}{2}$ Värdet dock betalas för vård. 170. 179. hembjudas Kronan på skatte. 195. å Stadsjord. 261. disponeras af ägaren på rent

- frälse. 289. 4. ränteägaren har rätt dertill på frälsekatte. 292. 2.
- Embetsmän.* nödvändighet i Samhället. 13. slag. 14. tillsättande. 17. skyldigheter 18. rättigheter. 19. kameral tjänstemän. 23. våld o. orätt af dem. 64. om förskingra uppburne medel. 66. fel och förbrytelser. 69. 70.
- Ersättningsmedel.* StatsWerkets. 529.

F.

- Fatalier* i kam. rättegångar a tempore scientiæ. 51. för Kronoutskylders utkräfvande. 47. 449. i redogörelsemål. 47. 449. 540. 14. huru i kameral mål observeras. 47.
- Fattigdoms bevis* i brottmål. 47.
- Fattigförsörjning* i gamla tider. 305. 6. nu för tiden 343.
- Finance* 298. Finance lära kam. Lagfarenh. grundvetenskap. 2. Finance Expedition hos Kgl. Maj:t. 40.
- FinanceWerk* för Kronans räkning. 385.
- Fisken* possessioner för sig. 86. Hafs o. Saltsjö. 220. Enskildta, fridkallada. 221. Krono o. Allmännings. 222. Perlefisken. 223. betydligare fisken få ej skatteköpas. 189. 4. skola utarrenderas. 220.
- Fjerdingsmäns tjänster* 347. 3. Dertill få åboer å rent frälse ej sättas. *ibm.*
- Flyttning* af hemans natur förbjuden. 143. tillåten å ypperligt frälse. 278. 6.
- Fördring.* Foderhästar. 304. 6. förekomma vanligen. 311.
- Formulairer* till räkenskaper. 488.
- Forsedel* å ränte o. tionde Spanmål. 328.
- Forum competens.* 55. optionis, *ibm.*

- Frälse* 93. 262. Andeligt i äldre tider. 263. Werds-
ligt. 264. o. f. äldre frälsets varagtighet.
271. n. m. beständigt o. reelt. 96. 273. För-
väfningsrätt 274. ypperligt frälse. 276. o. f.
allmänt frälse. 284. o. f. Frälsefriheter. 278.
289. 320. insokne. 283. utsokne. 288. gam-
malt o. nytt. 287. frälse skatte. 290. o. f.
- Fullmäktigskap* ålagdt KronoBetjente i Kronomål. 45.
förbjudit dem i enskildte mål. 26. 3. till
Riksdagar. 347.
- Fynd* Kronans rätt i åtskilliga arter deraf. 382.
- Fårjor* Kronans. 225. huru vanligen underhållas. 335.
- Fördelsheman* 231.
- Fördubblings Båtsmän* upphört. 242.
- Förhöjning* i ränta o. mantal. 116. vid räntors för-
vandling. 441.
- Förlikning* derigenom får kronans rätt ej minskas. 50.
- Förmedling?* 117. 119. processen. 120. verkan. 121.
återgång. 122.
- Förmåns rätt* för Krono utskylder. 447. för upp-
bördsmedel 448.
- Förmån* förbjudit att låna ur subalterners cassor. 61.
- Förskingring* af Kronans och i tjensteväg uppbur-
ne medel. 66. af allm. handlingar. 62.
- Förskott* till hvarjehanda utgifter. 541.
- Förslag* till tjenester. 17. månads förslag på Rän-
terik behållningarne af Statsmedlen. 543. a)
på RgC. fonder. *ibm.* b) på Wadstena. kr.
m. hus o. Saltp. medlen *ibm.* c) Skogs För-
slag. 213.
- Försnillning*. Uppbördsmäns o. Redogörares. 67. Skatt-
skyldiges. 68.
- Försumelser* i kameral angelägenheter. 71.
- Försäljning* af Kronans fastigheter förbjuden. 162.
af Kronans räntepersedlar. 440. 3. diverse
egendom o. effecter. 528.

Förädlingsverk på landet. 85.
Förändrings extracter. 405.

G.

Gengård i gamla tider. 304. 5.
Gerningsören af Sokne handtverkare. 353.
Gevårs Factorier. 386. 3.
Gravations bevis KammarCollegii. 150.
Grufvor 200.
Grundregaler Kronans. 154.
Grundränta? 300. 1. när uträknas. 109. 4.
Gråsgäld o. ödesränta 331. 5.
Gymnasii heman. 258.
Gårder i gamla tider. 304. 5. Landtogs gård 313.
Saltpetter gård. 330. Presterskapets gård. 371.
när Kgl. Maj:t kan utskrifva. 388.
Gästgifvaregårdar 250. byggnad derä stundom Häradsmenighetens skyldighet. 336. 2. få till skatte säljas. 188. 3. skatterätten borgen för gästgifvare skyldigh. 198. 3. rotefrie. 337. 5.
Gästnings skyldighet i gamla tider. 305. 3.

H.

Hammar-skatts jern. 360.
Handels o. Finance Expeditionen. 40.
Handlingars förfalskning 62. Stöld o. förskingring. ibm.
Heman? 74. uppkomst 75. 207. 2. antal och natur. 93. Tab. I. namnförändringar anmälas hos Kam. Coll. 74. obefindtelige. 126. få ej ödeläggas. 124. ej inläggas 128. ej afhysas. 130. ej minskas. 132. huruledes klyfvas. 138. jfr. *Jordnatur.*
Hemantal se Mantal.

Hembud upphört å Krono skattejord. 198. 2. bibe-
hållit å skatte frälsejord. 292. 1. äfven å ad
pios usus gifne heman. 255. af Ekar å skatte-
jord 195. af nedgrafven skatt. 382. 2.

Herredags penningar 348.

Herremanna gårdar Säteriernes upphof. 265.

Hjonelags penningar grund till M:tl's peng. 354.

Hospitals heman 258. få ej bytas eller afhändas. 255.

Hufvudböcker föras vid FörvaltningsWerk. 501. Riks-
hufvudboken. 551. inrättning. 552. ytterligare
omfattning. 553.

Hufvudtitlar Riks Statens. 535.

Husesyns Ordningars ändamål 125. Husesyner an-
ställas å kongsgårdar. 172. 174. å Boställen
228. å kronoheman. 182.

Härads Almänningars ändamål o. nytta. 207. få n.
m. fördelas. 208. nyttjande rätt Häradsme-
nigheten uppläten. 209. hvarvid dock un-
dantag. 210. Förmånsrätt till skogsfång. 211.
ordning vid nyttjandet. 212. förslag till nytt-
jande. 213. kunna fridlysas. *ibm.* planterings-
hagar derå. *ibm.*

Härads Fogde hvad för competance fordras. 23. till-
sättning o. göromål. 26. inskränkt i åtsk.
civila rättigheter. *ibm.* 3.

Härads höfdinge råntan 349.

Härads skrifvare hvad för compet. fordras 23. till-
sättning o. göromål. 26.

Håsteheman 231.

1.

Jagbackar? 204. skattesäljas. 188. 10. 204.

Jagplats. Jagtityg 346.

Jagträtt Kronan förbehållen å kongsgårdar. 170.
å odisponerade kronoskogar. 202. njutes af

- åbo å kronoheman. 179. på skatteheman. 193.
 på frälse. 289. 1.
- Indelnings Stat* 534.
- Indelningsverket?* 232. huru uppkommit 233. oför-
 änderligt. 234. indeldte löningsheman. 231.
- Ingåld.* Inkomster. Intrader. kronans. 6. Ordinarie,
 Extraordinarie. 523. svikelig åtkomst der-
 af. 65.
- Inläggande* hemans i allmänhet förbjudit. 128. när
 tillåtit. 129.
- Inkvarterings skyldighet* 341.
- Inrymningsbref* å rena kronoheman. 178.
- Inventarii persedlar* å kongsgårdar upphört. 170.
- Inventeringar* öfver Cassor. 507.
- Jordebok* ? 401. dess slag. 402. special Jordebokens
 inrättning. 403. dess bruk. 406.
- Jordeboksrånta* 311. olikhet deruti. 319. när åsättes.
 109. 6. kan höjas. 116. förmedlas. 117.
- Jordnatur?* 92. 95. historia. 102. 186. 262. 264. egen-
 skaper. 96. oföränderlig. 98. 272. 273. förän-
 derlig. 99. 100. flyttning tillåten å ypperligt
 frälse. 278. 6. rättegång derom. 101.
- Jordransräkning* föregår Spec. JB. upprättande. 404.
- Jus belli & pacis* 375. paciscendi. ibm. detractus. 377.
- Jurisdiction* Domsrätt ekonomisk o. judicielle 54.
- Justitiæ Statens* $\frac{1}{4}$ proc. i Sterbhus Behållning. 377. 3.

K.

- Kameral* 298. Kameral Lagfarenhet? 3. 4. finance-
 lära dess grundvetenskap. 2. dess källor 10.
 11. Svårigheter. 9. Förklaring om dess be-
 skaffenhet. 5. o. f. kameralmåls särskildta
 arter. 46.
- Kameral tjenstemån* 23. 24.
- Kammar Collegium.* Historia, Organisation o. Göro-

mål. 36. har endast ekonomisk domsrätt. 54. dit höra tvister om jordnatur. 101. granskar skattläggningar. 114. beviljar förmedlingar. 120. utfärdar skattebref. 193. contracter på Kongsgårds-arrenden. 172. uppgör bytesprojecter. 147. beviljar natur-flyttningar. 143. 278. reviderar Landträkerskaperne. 510.

Kammar Expeditionen hos Kgl. Maj:t. 40.

Kammar Rätten Historia, Organisation o. Göromål. 37. har ekonomisk o. judicielle domsrätt. *ibm.* 3. 54. dess revision af räkenskaper. 511. 512.

Klockareböhl 249.

Klyfning af heman? 136. hvarföre och huru till-låten 138. 139. särskildte arter deraf 141. Tvi-ster derom. 142. klyfning af kongsgårdar. 168. om frälse skatte vill klyfvas höres rän-teägaren. 139. 292. 2.

Kongsgårdar? 166. få ej Kronan afhändas eller skattesäljas. 162. 189. få klyfvas för arren-des skull. 168. brukades f. d. med eget folk. 167. utarrenderas nu. 168. vilkor dervid. 169. Contract derom. 172. Oecon. Besigtn. o. Husesyner derå. 172. 174.

Kongsådra? 224.

Kopparränta och Tull. 358.

Krigshjelp extra beviljad af Presterskapet. 373.

Krigsmanshus heman 260.

Krogar Kronans utarrenderas. 225. frälse frihet vid anläggn. af krogar. 289. 7.

Krona? 5. dess inkomster. 6.

Krono Fogde. se *Håradsfogde.*

Krono Gods o. Lägenheter. 151. 152. uppkomst. 153. o. f. inalienable. 162. förvaltning. 163. hvil-ka skattesäljas. 188. hvilka icke. 189. dispo-neras af Kgl. Maj:t o. Ständerne gemensamt. 162. Bebygda. 164. o. f. obebygda. 199. o. f.

Kronoheman utlegas på evärdelig tid. 176. tvister upptagas af Lhfd. 183. få skattesäljas. 188. Förmansrätt till värdskap derå. 177.

Kronomarker uppkomma vid afvittringar. 159. Nybyggen derå. 78. 217.

Krono natur 93.

Krono och Fribeten 215.

Krono Parker. Nybyggen derå. 78. 204. i allmänhet förbudne. 82. Hushållningen dermed. 204. hvad ej behöfs skattesäljes. 188. 10. i mindre lotter. 204.

Krono Säterier 166.

Krutbruk f. d. Kronans. 386. 2.

Kyrkobyggnad 336. 1.

Kyrkoheman 256.

L.

Ladugårdar Kongs 166. frälse. 280.

Lagmans landskyld 304. 13.

Lagmansmarker 349.

Lagmansrånta 349.

Landsbok 498.

Landshöfdingar 85. afgöra Krono hem. tvister. 183. hafva uppsigt öfver allm. skogarne. 202. ansvar vid Krono uppbördsverket. 85. 446. anordna utgifter af Statsmedlen inom Lännen. 539. o. f.

Landskamrerare 34.

Landtråntmästare 32

Landtogsgård 313. frälsets hälft ingått i Adelsrustningen. 286. 320.

Lapprånta 333.

Lastpenningar 366. 1.

Lazarettis afgift 17. 3. 378.

Ledung 304. 1. 305. 1. Ledungslama. 304. 2.

Lefverering af Kronans medel. 467. huru sker. 468.
tiden dertfore. 469. huru hvad lefvereradt är
förvaras. 470.

Licent förhöjnings. 366. 4.

Lindring i KronoUtskylder. 464.

Litteratur Kameral Lagfarenhetens. 11.

Lotsheman 251. få ej förändras. *ibm.* få till skatte
säljas. 188. 5. skatterätten borgen för lots-
ningen. 198. 4.

Lots och Båk Afgifter 366. 2.

Lustlott disponeras af Kgl. Personer. 165.

Lån Förmäns ur subalterners förvalt. cassor. 61.

Låns Bokhållare 33.

Löningsheman 231.

Lösningssrätt till Augm, heman under rustnings-
stam. 237. till en del af Rusthåll som bort-
transporteras. 236. 2. fromma Stiftelsers till
heman som säljas utom börd. 255. frälse-
räntegäres likaledes. 292. 1. för obesuttenhet,
140. till Persedle och Osmunds jern. 440.
3. b) har Kronan till Ekar å skattejord. 195.
å Stadsjord 261.

M.

Magasins inrättningen upphört. 386. 4.

Mantal? 88. uppkomst och ändamål. 89. åsättes vid
skattläggning 109. 5. förhöjning deri. 116.
förmedling deraf. 117. förmedlings verkan. 121.

Mantalslängd 415.

Mantalspenningar 354.

Mantalsvranta 300. 3. 312. frälsets frihet ifrån vissa
titlar deraf. 320. andra friheter derifrån. 321.

Mantalskrifning 416. o. f. uppgift dertill 420. hvad
dervid särskildt förekommer. 421.

Markgångstaxa 409. huru sättes. 411. grunder deri
före. 412. kungörande 413. ändring deri. 414

Matlags skatt 349.
Mensal heman 248.
Method skattläggnings, 105. bytes *ibm.* räkenskaps 506.
Missväxt syn 466.
Monderings persedlar förvaras i rustkammare. 238.
6. och i rotekista. 241. 3.
Myntningsrätt och Slagskatt 376.
Mått och Vigt om falskt nyttjas. 63. om riktigt
missbrukas till orätt. *ibm.*
Mönstringar vid Regementerne. 241 4.
Möten vid Regementerne. 241. 6.

N.

Namnförändringar å heman med Kamm. Coll. till-
stånd. 74.
Nederlags recognition. 365,
Numer Lotteriet. 385. 2.
Nybyggen. 78. huru försvaras å Allmänningar. 81.
Vilkor dervid. 80. förbudne å vissa skogar.
78. 3. till uppmuntran beståts frälsefrihet.
99. 1. 270.
Nämndemåns tjenester hvilke dertill förbundne
347. 2.

O.

Observation? 508. procedere i observationsmål. 513.
Observations medel. 482.
Ollongäld. 331. 4.
Onera chrematistica. 356. o. f. personalia fordom.
303. nu för tiden. 349. o. f. publica. 6. rea-
lia fordom 304. nu för tiden. 308. o. f.
Ombud för Kronan, 45.
Omistelige Krono lägenheter. 146. ägor få ej afsön-
dras från heman. 134.

Options rätt i val af forum. 55. vid uppodlingar.
79. vid skatteköp. 255. Arrendators å Kongs-
gård att lösa arrendet. 171. 6. till lösen af
ränte-jern. 440. 3. b).

P.

- Pantlista* på KronoUtskylder. 476.
Parter. 45.
Passevolance? 239. huru erlägges vid Regementerne.
241. 6. 337.
Peculatus 66.
Planterhagar för Allmänningarnes återväxt. 213.
Possession för sig sjelf. 73.
Postinvättningen 383, dertill Postheman anslagne.
252. som få skatte köpas. 188. 4. skatterätten
borgen för postförslen. 195. 4.
Præbende heman 246.
Præscription i bytesmål. 149. för Krono utskylder.
449. 1. i redogörelsemål. 449. 2. angående for-
dringar af StatsWerket. 545. äro ej Deposi-
tioner underkastade. 473.
Præstanda 51.
Prestegårdar 247. Prestegårds byggnad. 336. 2.
Process åtskilliga slag deraf. 41. processen är sum-
marisk i Kameral mål. 47.

Q.

- Quarnars* åtskilliga slag. 85. ödesquarnar. 127.
Quarntulls skatten förvandlad i Mantalspenningar. 354.
Quarstad för restantier. 476. för efterräkningar i
Bytesmål. 148. i Balance mål. 485. 2. för
räntefordran hos frälse Landbo. 289. 9.
Quittance bok eller *Debetsedel.* 433.
Quitto å Kronomedel förses med annotations Be-
vis. 456.

R.

Ransakning Allmänings- 202. Jord- 404. Rest- 481.
Rapporter? 542. om i Landtränterierne och Kgl.
Räntkammaren varande medel, 544.

Recognition af Bergslagsskogar 361, för på nederlag
inkommit utländskt gods. 365.

Recognitions skogar. Nybyggen derå. 78. afdelas och
skattesäljas. 216. 188. 10.

Recrütering under krig upphört. 241, 7. 244.

Redovisning för uppörds medel. 487. o. f. för Stats-
medlens disposition. 547. för RiksgäldsCon-
toirets medel. 560.

Reductioner 157.

Refning för skattläggning. 109. 1.

Regaler. Kronans grundregaler. 154. Rättsregaler. 155.
156. 375. o. f. nyttiga regaler. 383. o. f. Re-
galia Fisci. 375. o. f.

Regie förpacktning af Kronans regal rättigheter. 524.

Remedia juris 51.

Remisslage 471.

Repetundarum 60.

Requisition 532. på ersättningar för anticipationer af
Statsmedlen. 541. General requisitions för-
slager upphört. 536.

Reservation på Stats anslag. 532.

Reservations kraf. 483.

Reserv-manskap upphört. 240.

de Residuis 66.

Restantier? 474. huru utmätas. 478. 479. huru sökts
förekommas. 480.

Restitution af Krono utskylds medel. 459.

Restlångd 477.

Restransakning 481.

Reversal vid lefverering af Krono medel. 468.

Revision af detal-räkenskaperna. 508. i LandsCon-
toiren. 509. i KammarColl. 510. i Kam.Rätt.

511. i StatsCont. 515. af StatsWerkets räkenskaper inför Riks. Ständer. 547. o. f. berättelser derom. 550. af Bankens o. Riksgälds-Contoirets. *ibm.*

Revisions procent 514.

Revisions processen 513.

Riksdags fullmäktigskap 347. 1.

Riksgäld. 556.

Riksgälds Contoiret. 554. 555. befattning. 556. 557. Inkomster o. Fonder. 558. 559. Räkenskaper. 560. revision deraf. 549. 2: 560.

RiksHufvudbok. 551. o. f.

Rotering. Ordinarie. 240. 241. frihet derifrån. 337. Extra rotering. 244. frihet derifrån. 337.

Rusthåll 236. under rusthålls stam, får lösas augm. hem. 191. 4. Onera af Rusthåll. 238 Håstevacance. 241. får skatteköpas af åboen. 188. 2. skatterätten borgen för rustnings utgörande. 198. 4. berustade Säterier. 236.

Rusttjenst adelig. i gamla tider. 267. 285. nu för tiden. 286. Rusttjenst Längd. *ibm.* 408.

Rå o. rörs frihet 278. 3.

Rå o. rörs heman 281. återvinning deraf. 282.

Råfste Ting. 307.

Räkenskap. Fögderiernes special räkn. 491. summariska 492. LandtRänteriets special räkn. 493. årsräkning öfver Anordningar utom Stat. 494. lefvererad Krono uppbörd. 495. Charta Sigillata. 496. särsk. räkningar. 497. Landsbok. 498. Hufvudböcker 501. När Landträkenskaperne afgifvas 503. Hvarest. 504.

Räkenskaps method. 506.

Räkenskaps år. 437. 3.

Räntefordran. in natura. 148.

Räntegåve rätt. 91.

Räntedgare lösningsrätt. upphört för Kronan. 198. 2. bibehållen å skattefrälse. 292. 2. för ad pios usus gifne heman. 255.

Räntor. af åtskilliga slag. 300. Jordeboks 311. af mångahanda persedlar. 319. Hufvudränta. 300. 4. Mantals ränta. 300. 3. 312. o. f. utgöras in natura 440. efter förvandling 441. Utsätts vid skattläggning. 109. 6. förhöjning. 116. förmedling. 121. indelste. 231. För räntan ansvarar besittningsrätten. 181. 5. Frälse ränta fast egendom 295. huru frälseräntor utgöras. 291.

Rättegång. af flere slag. 41. i Kameral mål summarisk. 47. i Balance mål. 485.

S.

Sakfall. 156. 306. 2. 381. 1.

Sakören. 381. 2. SaköresLängd. 429.

Saltpetter gård. 330.

Saltpetter hjälp. 315.

Saltpetter sjuderi tillverkningen fordom för Kronans räkning. 386. 1.

Scholæ heman. 258.

Sequester å Bytsheman för efterräkning. 148. för räntefordran hos landbönder å frälse jord 289. 9. för utskylds rest. 476. i Balance mål. 485. 2.

Sexmånstjenster. 347. 4.

Sjö-tullen i gamla tider. 306. 5. nu för tiden. 363. Tullfriheter. 364.

Skallgång i gamla tider 305. 7. nu för tiden. 352. 1.

Skatte frälse 290. uppkommer genom köp. 293. återgång. 296.

Skatte heman. se Skatte natur.

Skatte köpeskilling. huru bestemmes. 192. är tillfäl-

- lig afgift. 331. 2. är ibland RiksgäldsCon-
toirets fonder. 558. 8.
- Skatte natur* 94. uppkomst. 102. 187. föränderlig. 100.
beskaffenhet. 194. 195. köpeskilling. 192. för-
trädes rätt vid skatte köp. 191. procedere 193.
ränteägaren bibehåller dominium directum.
194. Bruks skatterätt. 197. återgång. 198. tvist
om skatte natur. 101.
- Skatterätts fordran.* 148.
- Skatte vrak.* äga n. m. ej rum. 198.
- Skatte värdering.* för skatteköp. 192. 3.
- Skatte eller ränte år.* 437. 1.
- Skattläggning* 106. fordom årlig, nu beständig. 103.
när sker. 107. å särskildte lägenheter. 109. o.
f. granskning o. fastställelse. 114. metoder
dervid. 105.
- Skatt o. Tunga på Kronans undersåter.* 60.
- Skattskyldig jord?* 133. får ej minskas 132. huru
minskning sker. 134. undantag dervid. 135.
- Skepps umgälder.* 366.
- Skeppsvist* i gamla tider. 304. 2.
- Skjuts.* skyldighet i gamla tider. 305. 3 o. 5. nu för
tiden. 338. Kongs och Kronoskjuts. 339.
Fångskjuts upphört. ibm. Håll o. Reserv-
skjuts. 340. Skjutsrättare tjenster. 347. 5.
- Skjutsfärds penningar.* 317.
- Skogar.* stundom possessioner för sig. 86. särskildte
slag. 201. huru får nyttjas å Krono heman
179. å Kongsgårdar 170. å Boställen 228. å
skatte 195. å frälse 289. 1. jfr. *Allmänning.*
- Skogseld;* dagsverken till släckning. 352. 2.
- Skogsöres afgift.* 361.
- Slag skatt.* 376.
- Slitnings penningar* består Kronan då Soldater äro
på commenderingar. 241. 2.

Sokne allmänning; menighetens egendom 214. får disponeras af menigheten o. delas. *ibm.*

Sokneskrifvare. får biträda Allmogen vid uppbordestemmor. 455.

Soldater. huru antagas och lönas. 241. 5.

Stamböcker. 378.

Stat ? 532. Indelnings Stat. 534. Indragnings Stat. 535. Riks Staten. 535. Special Stater. 536. utgifter utom Stat. 537. efter Landshöfdingens anordningar. 539. Stats-reglering. 516.

Stats bristen ersättes genom Bevilling. 387. 535.

StatsContoir. Historia, Organisation o. göromål 38. har verkställande disposition af Kronans ingälder. 518. uppgör special Staterne 535. 536. Anordnar utgifterne. 538.

Stats utgifters nödvändighet. 1.

StatsWerk. 516. Riksens Ständer förordna derom. 517. Dess vanliga tillgångar. 522. o. f. tillfällige. 531. Kongl. Maj:t disponerar Statsmedlen. 533.

Stats ändamål. 1.

Stemming. ej nödig i Kameral mål. 47.

Stempladt papper. 380.

Straffbarhet i Kameral ärender. 58.

Strömvrensningar 532. 3.

Stubbe och röjselrätts heman. 184. a)

Stubbe ören 331. 3.

Städernes jord. inalienabel. 261. disponeras till löningar, åt Borgerskapet m. m. *ibm.* odlingar derå 82.

Städernes utskylder och Onera. 374.

Stådja å Kronoheman. 176. Stådsmåls penningar. 331. 1.

Subsidier. 375.

Suspension ifrån tjenst. 20. Uppbördsmans vid *pro-*
prie Balance 485. 1.

Sämje och *Stadge* heman. 184. b) uppkomst. 206.

Säterier. Krono. 166. berustade. *ibm.* 236.
Frälse. i äldsta tider. 265. 266, 276. Friheter i äldre tider. 277. nu för tiden. 278. få ej vidare anläggas. 276.
Sättning i gamla tider. 89. 103. Tionde sättning. 323. 1.

T.

Taxe Presterskapets 370.
Tillgångar Statsverkets. 520. o. f. vanliga. 521. tillfällige. 531. upplysas genom Förslag och Rapport. 542.
Tilldelnings heman. 231.
Tingsbyggnad. 336. 1.
Tingsgästnings penningar. 350.
Tionde af MetallWerk och Mineralier. 356. 357. 359. 362.
Tionde Krono. Historia. 322. beräkningssätt. 323. frihet derifrån. 325. disposition 326. afkortningar. 327. Utförel. 328. Tionde sättning vid skattläggning. 109. 7. Tionde bod. 336. 3. Tionde lada. 324. 3) Tionde Längd. 407.
Tjenstemån se *Embetsmån.*
Torp i allmänhet 83, 289. 1. på kronoheman och Boställen 77.
Trass vid Regementerna. huru består och förvaras. 238. 7. 241. c)
Tull i gamla tider. 306. 5) Stora SjöTullen. 363. lille Tullen eller LandtTullen. 369. 1. Tullfriheter. 364. Adels Tullfrihet cederad emot friheter från Mantals räntor. 320.

U.

Underslef. 67.
Undervisning. Orternas 104.
Uppbörd 451. Uppbörds bok o. Bilängd. 452. om orätt dervid sker. 63. Uppbördsstemma. 453.

455. UppbördsExtract. 457. Uppbörds-procent. 472. Uppbörds Relation. 500. Uppbörds-sättet i gamla tider. 307.

Uppbördsmän, för Krono uppbörd i allmänhet. 26. 32. i Stockholm. 28. i Städerna. 29. vid A-cademierna. 30. diverse Werk. 31. Uppbördsmanna ansvar. 66. 445. andras ansvar för uppbörd. 446. bevaka Krono utskylder i Concurser. 447.

Uppbörds-år. 437. 2)

Uppodlingar. ålagde och tillätne 77. i äldsta tider. 153. 207. 2. å Krono heman. 176. på Bostäl-len 77. 228. på Stadsjord. 82. 261.

Uppskof med betalning af Krono utskylder. 465.

Upsala öde. 153.

Urfjäll. 83.

Utslyttnings afgift. 378.

Utgifter. huru Kronans bestridas. 538. utom Stat. 537.

Utjord. 83.

Utredning. hvad Kronan består vid Regementerna. 241. 1. huru prästeras vid Cavalierierne. 238. 7) vid Infanterierne 241. c)

Utskrifnings penningar i Skåne i stället för rote-ring. 337.

Utskylder. Krono utskylder P 299. utgöras in natu-ra. 440. efter förvandling. 441. i penningar 442. i hurudant mynt. 443. andras ansvar derföre. 444. Bevakning i Concurser: hos skattskyldige. 447. hos Uppbördsmän. 448. förmänsrätt. 447. 448. præscription. 449. re-stitution. 450. Lindring. 464. uppskof. 465.

Utslag. huru utfärdas. 50. Besvärs anvisning tek-nas derå. *ibm.*

V. W.

Vacancer vid Regementerna. 241. 7. vid Båtsmans-hället. 242. 243.

Wardhåll i gamla tider. 305. 2.
Vargerings manskap. upphört. 240.
Vargagård. *Varggrop*. 346.
Vederlags heman. 144. vederlags brist. 148.
Verificationer till räkenskaper 502.
Verkställighet af *Domar*. 52.
Viten. 381. 2)
Våld och orätt af tjenstemän. 64.
Våg och *Brobyggnad*. i äldre tider. 305. 4) huru nu
beskaffad. 335.
Vårdering. ägors för skattläggning. 109. 3) för skat-
teköp. 192. 3)
Wårdskap. 176. förmåns rätt dertill. 177. huru upp-
hör 181.

Å.

Åbo. förträdes rätt till åborätt å *Krono heman*. 177.
å *rusthåll* har åbo *exclusiv* rätt till *skatte*
köp 191. 3) bibehålles *odrifven* å af *Bruk*
skatte köpte *heman*. 197. har rätt till *för-*
sörjning. 179.
Åkerskatt och *Boskaps* penningar. 316.
År. *Räkenskaps*, *Skatte*, *Uppbörds* år. 437.

Ä

Ämne afsågs vid *skattläggningarne* i gamla tider 103.
Ängar. *Kronans*, *afdelas* i *lotter* och *förauctione-*
ras. 218. få ej *skatte* köpas. 189. 5).
Ättargåld. gammal *ränta*. 304. 3).

Ö.

Ödelägga *heman* förbudit. 124. *ödeshemans* ägor
bibehållas. 126. deras *återupprättande igen*. 127.
derå *förloras* *skatte* rätt. 198.

Ödes Kroon Fiskens upphjelpande. 127.
Ödes quarnars upptagande. 127.
Ödes rånta. 331. 5.
Öde skogår? 203. *Ödlingar derå.* 78. *Förslag till begagnande.* 203.
Öfverlopps jord. uppkomst vid Afvittringar. 159. bibehålles under Militie Boställen emot skatt. 230. fritt under Prestegårdar 247. li-kaledes under frälse. 289. 15)
Öfverskotts medel. StatsWerkets. 525.

STOCKHOLMS HÖGSKOLAS
JURIDISKA BIBLIOTEK

